

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

AHMET YILMAZ BOYUNAĞA'NIN ÇOCUK ROMANLARININ
DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKAY AKAY

DANIŞMAN

DOÇ. DR. MUSTAFA ALTUN

HAZİRAN 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

AHMET YILMAZ BOYUNAĞA'NIN ÇOCUK ROMANLARININ
DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKAY AKAY

DANIŞMAN

DOÇ. DR. MUSTAFA ALTUN

HAZİRAN 2019

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

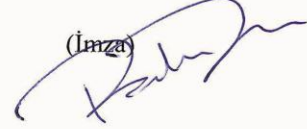

İlkey AKAY

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

“Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Çocuk Romanlarının Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” başlıklı bu yüksek lisans tezi, Türkçe Eğitimi Anabilim/bilim dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Bekir İNCE

(İmza)

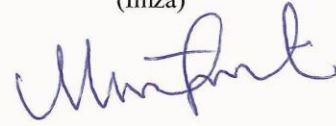
Üye Doç. Dr. Mustafa ALTUN

(İmza)

Üye Dr. Öğr. Ü. Mehmet GEDİZLİ

(İmza)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

08/07/2019

Prof. Dr. Ömer Faruk TUTKUN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İnsan aldığı eğitimle anlam ve önem kazanır. Öyle ki insanın eğitilmesi hususu olabildiğince hassasiyet isteyen bir iştir. Çünkü ancak doğru bir eğitim doğru olay, tutum ve davranışları ortaya çıkarır. Bu doğru eğitimin en önemli öğelerinden birisi de kitaplardır.

Kitaplar, insana zihni, ruhi ve hissi yönüyle katkıda bulunur. Ayrıca içinden çıktığı toplumun değerlerini kuşanır ve geleceğe miras olarak bırakır. Böylece toplumsal değerler zihinlere yerleşir. Dolayısıyla edebî ürünlerle insanı eğitmek; değerlerin öğretilmesini, yaşamasını sağlarken toplumsal sorunları azaltabilme gücüne sahiptir. Bu sebeple kitaplarla yapılan eğitimde nitelikli edebî ürünler kullanılmasına özen gösterilmelidir.

Edebiyatımızda çocuklar için nitelikli edebî ürünler ortaya koyan pek çok yazar bulunmaktadır. Ahmet Yılmaz Boyunağa da bu yazarlardandır. Uzun yıllar çocuklar için yazan Boyunağa, eserlerinde birey-aile-toplum bağına güçlendiren pek çok değeri işlediği anlaşılmaktadır. Bu sebeple eserlerini değerler eğitimi bağlamında değerlendirmeyi önemli bulduk.

Çalışmamız altı bölüm ve kaynakçadan oluşmaktadır. Giriş, kuramsal çerçeve, yöntem, Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın hayatı, edebî kişiliği ve eserleri, bulgular ve yorumlar, sonuç bölümleri işlenen başlıklardır.

Araştırma sırasında kitaplar ikişer defa okunmuş, bulgular bu doğrultuda uzman desteğiyle sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır. Sonuç bölümünde alana yönelik çeşitli öneriler getirilmiştir.

Çalışmam esnasında benden desteğini esirgemeyen sevgili eşim Elif AKAY'a ve oğluma; bana fikirleriyle yol gösteren ve çalışmamım eksiklerini tamamlayan saygıdeğer Hocam Doç. Dr. Mustafa ALTUN'a teşekkür ederim.

ÖZET

AHMET YILMAZ BOYUNAĞA’NIN ÇOCUK ROMANLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Akay, İlkay

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mustafa Altun

Haziran, 2019. xvii + 285 Sayfa.

Bu çalışmada Ahmet Yılmaz Boyunağa’nın çocuklar için yazdığı on dokuz çocuk romanının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırmada yerel ve evrensel özellik taşıyan pek çok değer tespit edilmiştir. Eserlerden ortaya çıkan değerler, evrensel bir bakış açısı yakalayabilmek için Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi ölçüt alınarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma neticesinde yazarın çocuk romanlarının değerler eğitimi bağlamında genel olarak kullanılabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamız altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, çalışmamızda ele alınan problem, amaç, önem ve sınırlılıklar belirtilmiştir. Yaşanan gelişmelerin gölgesinde maddi ve manevi yönden çıkmaza giren insan, bu çaresizliğine çeşitli yollarla çare aramaktadır. Özellikle insanın manevi anlamda yaşadığı çöküş değer ve değerler eğitimi gibi kavramları son zamanlarda daha da konuşulur hale getirmiştir.

Dünya üzerindeki gelişmiş ülkelerde değerler, eğitim ve öğretim sisteminin vazgeçilmez bir parçası olarak görülmüştür. Bu sebeple hem yerel hem de evrensel değerlerin eğitimi için pek çok yola başvurulmuştur. Bu yollardan en basiti ve en etkili nitelikli kitaplarla yani nitelikli edebî ürünlerle yapılan değerler eğitimidir.

Ahmet Yılmaz Boyunağa’nın çocuk romanlarının çocuk edebiyatı temel öğelerine göre nitelikli olduğu farklı çalışmalarda ortaya konulmuştur. Bu kapsamda ülkemizin değerler eğitimi politikalarına katkı sunmak ve değerler eğitimi alanında faydalanılabilecek nitelikli çocuk kitaplarının sayısını arttırmak çalışmamızın temel amaçlarındandır. Ayrıca çalışmamızın anne ve babalara, öğretmenlere değerler eğitimi hususunda yol gösterebileceğini düşünmekteyiz.

Çalışmamızın evreni Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuklara hitaben yazdığı romanlardır.

İkinci bölümde duyuşsal alan, değer, değerler eğitimi, değerlerin sınıflandırılması, değerler eğitimi yöntemleri, değerler eğitimi ve okul, değerler eğitimi ve öğretmen, değerler eğitimi ve Türkçe eğitimi, değerler eğitimi ve çocuk edebiyatı, Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi gibi kuramsal konular işlenmiştir. Böylelikle değerler eğitiminin edebi ürünlerle yapılmasında rol alan bütün başlıklar irdelenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde çalışmamızın yöntemine değinilmiştir. Betimsel tarama modeli ile Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın "Altın Ferman/Berke Noyan", "Denizler Ejderi", "Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad", "Fetih Sancakları/Bedir'in Aslanlarından Çağ Açan Fatih'e", "Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı", "Hilal Uğruna/III. Haçlı Seferi ve Selâhaddin Eyyûbi", "Kırık Hançer", "Koçyiğit/Seyit Battal Gazi", "Korkusuz Cengâver", "Korsan Peşinde", "Macera Adası", "Malazgirt'in Üç Atlısı/Aksungur", "Osmanlı Leventleri/Seydi Ali Reis ve Leventlerin Maceraları", "Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil", "Saklı Kent", "Satıcı Çocuk", "Yankılı Kayalar", "Yasak Şehir", "Zafer Rüzgârları/Turgut Reis" adlı çocuk romanlarından veriler elde edilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın hayatı, edebî kişiliği ve eserleri üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde, araştırmamızın bulguları yer almaktadır. Bulgular, yazarın çocuk romanlarının pek çok değeri barındırdığını ortaya koymaktadır. Bu değerler tablolar halinde, değerlerin yer aldığı sayfa numaraları, değerleri gösteren örnek cümle, paragraf ve metinle beraber gösterilmiştir.

Altıncı bölümde ise araştırmamızın sonuçlarını paylaştık. Bulgulardan hareketle detaylı bir yorumlama ve değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendire neticesinde incelenen çocuk romanlarının değerler eğitimi bağlamında kullanılabileceği ifade edilmiştir.

Kaynakça bölümünde de araştırmamız esnasında yararlandığımız kaynaklar yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Ahmet Yılmaz Boyunağa, değerler eğitimi, Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

ABSTRACT

THE INVESTIGATION OF AHMET YILMAZ BOYUNAĞA'S CHILDREN'S NOVELS IN THE CONTEXT OF THE EDUCATION OF VALUES

Postgraduate Thesis, Institute of Education Sciences, the Department of Teaching

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Mustafa Altun

June, 2019. xvii + 285 Pages.

In this study, it is aimed to examine nineteen children's novels written by Ahmet Yılmaz Boyunağa in the context of values education. In the research, many local and universal features were determined. The values emerging from the works are categorized according to Maslow's Hierarchy of Needs to catch an universal point of view. As a result of the classification, it was concluded that the author's children's novels were generally usable in the context of values education. Our study consists of six parts.

In the first chapter, the problem, purpose, importance and limitations discussed in our study are stated. In the shadow of the developments, people who have problems in terms of material and spiritual aspects seek solutions to these problems in various ways. Especially the collapse of the people in the spiritual sense has made the concepts such as values and values education more talkable. In developed countries around the world, values are seen as an indispensable part of the education and training system. For this reason, many ways have been used for the training of both local and universal values. The simplest and most effective of these ways is the education of values made by qualified books, namely by qualified literary products.

It has been shown in different studies that children of Ahmet Yılmaz Boyunağa are qualified according to the basic elements of children's literature. In this context, the main purpose of our study is to contribute to the values education policies of our country and to increase the number of qualified children's books that can be used in the field of values education. In addition, we believe that our study can guide parents and teachers to guide values education. The universe of our study is children's novels of Ahmet Yılmaz Boyunağa.

In the second chapter, the theoretical topics such as affective area, value education, classification of values, values education methods, values education and school, values education and teacher education, values education and Turkish education, values education and children's literature, Maslow's needs hierarchy are discussed. In this way, all of the topics in the study of values education through literary products have been studied.

In the third chapter, the method of our study is mentioned. The data from the following children 's novels of Ahmet Yılmaz Boyunağa were obtained with the descriptive survey model:

“Altın Ferman/Berke Noyan”, “Denizler Ejderi”, “Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad”, “Fetih Sancakları/Bedir’in Aslanlarından Çağ Açan Fatih’e”, “Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı”, “Hilal Uğruna/III. Haçlı Seferi ve Selâhaddin Eyyûbi”, “Kırık Hançer”, “Koçyiğit/Seyit Battal Gazi”, “Korkusuz Cengâver”, “Korsan Peşinde”, “Macera Adası”, “Malazgirt’in Üç Atlısı/Aksungur”, “Osmanlı Leventleri/Seydi Ali Reis ve Leventlerin Maceraları”, “Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil”, “Saklı Kent”, “Saticı Çocuk”, “Yankılı Kayalar”, “Yasak Şehir”, “Zafer Rüzgârları/Turgut Reis”

In the fourth chapter, the life, literary personality and works of Ahmet Yılmaz Boyunağa are emphasized.

In the fifth chapter, the findings of our research are included. Findings reveal that the author's children's novels contain many values. These values are shown in tables, page numbers with values, sample sentences indicating the values, paragraph and text.

In the sixth chapter, we shared the results of our research. A detailed interpretation and evaluation was made based on the findings. It was stated that children's novels analyzed as a result of this evaluation could be used in the context of values education. In the bibliography section, there are sources that we use during our research.

Keywords: Ahmet Yılmaz Boyunağa, values education, Maslow's Hierarchy of Needs

İÇİNDEKİLER

Bildirim	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	v
Önsöz	vi
Özet	vii
Abstract	ix
İçindekiler	xi
Tablolar Listesi.....	xv
Şekiller Listesi.....	xvii
1. Bölüm, Giriş.....	1
1.1 Amaçlar	11
1.2 Alt Amaçlar	11
1.3 Önem.....	11
1.4 Sınırlılıklar	13
1.5 Kısaltmalar	14
2. Bölüm, Kuramsal Çerçeve	15
2.1 Duyuşsal Alan	15
2.2 Değer	17
2.3 Değerlerin Sınıflandırılması.....	21
2.3.1 Yurt Dışında Yapılmış Değer Sınıflamaları.....	22
2.3.1.1 Spranger Değer Sınıflaması	22
2.3.1.2 Rokeach Değer Sınıflaması.....	23
2.3.1.3 Refshauge Temel Değerler Sınıflaması	25
2.3.1.4 Schwartz Değer Sınıflaması.....	25
2.3.1.5 Nelson Değer Sınıflaması	27
2.3.1.6 Naagarazan Değer Sınıflaması.....	27

2.3.2 Türkiye’de Yapılmış Değer Sınıflamaları.....	28
2.3.2.1 GÜNGÖR Değer Sınıflaması.....	28
2.3.2.2 Akbaş Değer Sınıflaması.....	29
2.3.2.3 Mengüşoğlu Değer Sınıflaması.....	30
2.3.2.4 Ülken Değer Sınıflaması	30
2.3.2.5 Acat Ve Aslan Değer Sınıflaması	30
2.3.2.6 Dilmaç Değer Sınıflaması	31
2.3.2.7 Birkök Değer Sınıflaması.....	32
2.4 Değerler Eğitimi.....	33
2.4.1 Değerler Eğitimi Yaklaşımları	36
2.4.1.1 Edebiyat Temelli Karakter Eğitimi	38
2.4.3 Değerler Eğitimi ve Okul	38
2.4.4 Değerler Eğitimi ve Öğretmen	42
2.4.5 Değerler Eğitimi ve Türkçe Eğitimi.....	44
2.4.6 Değerler Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı	47
2.4.6.1 Edebi Türler	51
2.4.6.1.1 Masal.....	52
2.4.6.1.2 Hikâye ve Roman.....	53
2.4.7 İlgili Araştırmalar.....	58
2.5 Maslow ve Değerler	75
2.6 Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi.....	76
2.6.1 Fizyolojik İhtiyaçlar	79
2.6.2 Güvenlik İhtiyacı.....	80
2.6.3 Sevgi ve Ait Olma İhtiyacı.....	80
2.6.4 Özdeğer ve Özsaygı İhtiyacı	83
2.6.5 Bilme ve Anlama İhtiyacı	84

2.6.6 Estetik İhtiyacı	85
2.6.7 Kendini Gerçekleştirme	86
2.6.8 Aşkılık/Öz-Aşkılık	88
3. Bölüm, Yöntem	91
3.1 Araştırma Modeli	91
3.2 Evren ve Örneklem	91
3.3 Veri Toplama Araçları	92
3.4 Veri Toplama Süreci ve Analizi.....	92
4. Bölüm, Ahmet Yılmaz Boyunağa.....	98
4.1 Hayatı	99
4.2 Hayata Bakışı ve İnanç Dünyası	99
4.3 Edebî Kişiliği	102
4.4 Eserleri	104
5. Bölüm, Bulgular ve Yorumlar	106
5.1 Altın Ferman/Berke Noyan	106
5.2 Denizler Ejderi	113
5.3 Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad	119
5.4 Fetih Sancakları/Bedir'in Arslanlarından Çağ Açıan Fatih'e	127
5.5 Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı	133
5.6 Hilal Uğruna/III. Haçlı Seferi ve Selâhaddin Eyyûbi	140
5.7 Kırık Hançer.....	147
5.8 Koçyiğit/Seyit Battal Gazi	154
5.9 Korkusuz Cengâver.....	161
5.10 Korsan Peşinde.....	168
5.11 Macera Adası	175
5.12 Malazgirt'in Üç Atlısı/Aksungur	182

5.13 Osmanlı Leventleri/Seydi Ali Reis ve Leventlerinin Maceraları.....	189
5.14 Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil	197
5.15 Saklı Kent.....	204
5.16 Satıcı Çocuk	210
5.17 Yankılı Kayalar	217
5.18 Yasak Şehir	224
5.19 Zafer Rüzgârları/Turgut Reis	231
6. Bölüm, Sonuçlar ve Öneriler.....	239
Kaynakça.....	272
Özgeçmiş ve İletişim Bilgisi	285

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Spranger Değer Sınıflaması	23
Tablo 2. Rokeach Değer Sınıflaması	24
Tablo 3. Refshauge Değer Sınıflaması	25
Tablo 4. Schwartz Değer Sınıflaması	26
Tablo 5. Nelson Değer Sınıflaması	27
Tablo 6. Naagarazan Değer Sınıflaması	28
Tablo 7. Güngör Değer Sınıflaması	29
Tablo 8. Akbaş Değer Sınıflaması	29
Tablo 9. Ülken Değer Sınıflaması	30
Tablo 10. Acat ve Aslan Değer Sınıflaması	31
Tablo 11. Dilmaç Değer Sınıflaması.....	31
Tablo 12. Birkök Değer Sınıflaması	33
Tablo 13. İhtiyaç-Değer İlişisini Gösteren Örnek Değer Sınıflaması	93
Tablo 14. Altın Ferman/Berke Noyan Adlı Eserde Yer Alan Değerler	106
Tablo 15. Denizler Ejderi Adlı Eserde Yer Alan Değerler	113
Tablo 16. Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad Adlı Eserde Yer Alan Değerler.....	119
Tablo 17. Fetih Sancakları/Bedir'in Arslanlarından Çağ Açı Fatih'e Adlı Eserde Yer Alan Değerler	127
Tablo 18. Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı Adlı Eserde Yer Alan Değerler	133
Tablo 19. Hilal Uğruna/III. Haçlı Seferi ve Selâhaddin Eyyûbi Adlı Eserde Yer Alan Değerler	140
Tablo 20. Kırık Hançer Adlı Eserde Yer Alan Değerler	147
Tablo 21. Koçyiğit/Seyit Battal Gazi Adlı Eserde Yer Alan Değerler	154
Tablo 22. Korkusuz Cengâver Adlı Eserde Yer Alan Değerler	161
Tablo 23. Korsan Peşinde Adlı Eserde Yer Alan Değerler.....	168
Tablo 24. Macera Adası Adlı Eserde Yer Alan Değerler	175

Tablo 25. Malazgirt'in Üç Atlısı/Aksungur Adlı Eserde Yer Alan Değerler	182
Tablo 26. Osmanlı Leventleri/Seydi Ali Reis ve Leventlerinin Maceraları Adlı Eserde Yer Alan Değerler	189
Tablo 27. Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil Adlı Eserde Yer Alan Değerler	197
Tablo 28. Saklı Kent Adlı Eserde Yer Alan Değerler	204
Tablo 29. Satıcı Çocuk Adlı Eserde Yer Alan Değerler	210
Tablo 30. Yankılı Kayalar Adlı Eserde Yer Alan Değerler	217
Tablo 31. Yasak Şehir Adlı Eserde Yer Alan Değerler	224
Tablo 32. Zafer Rüzgârları/Turgut Reis Adlı Eserde Yer Alan Değerler	231
Tablo 33. İncelenen Eserlerde Yer Alan Tüm Değerler	242

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Maslow'un 5 Basamaklı İhtiyaçlar Hiyerarşisi	77
Şekil 2. Maslow'un 7 Basamaklı İhtiyaçlar Hiyerarşisi	77
Şekil 3. Maslow'un 8 Basamaklı İhtiyaçlar Hiyerarşisi	78

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanoğlu birçok alanda elde etmiş olduğu gelişme/ilerleme sayesinde giderek karmaşık hale gelen bir yaşam biçimine de sahip olmaya başladı. Günümüz dünyasında bu karmaşıklığı daha da derinden hissetmek pekâlâ mümkün. Yaşanan bu karmaşıklığın elbette birçok sebebi var. Giderek artan dünya nüfusu bu sebeplerin başında gelmektedir. Artan nüfusla beraber üretim ve tüketim zinciri daha da çeşitlenip büyümüştür. Küresel ısınma, dünya kaynaklarının seri bir şekilde tüketilmesi, sanayileşmeyle beraber psikososyal sorunlarının artması, devletlerarası çıkar çatışmaları sonucunda ortaya çıkan savaşlarla ölümlerin artması, teknolojinin, internet ağının ve bunlara bağlı olarak sanal âlemin insanlar üzerindeki olumsuz etkileri insanoğlunu maddi ve manevi/ruhani yönden bir çıkmaza doğru sürüklenmesine yol açmaktadır.

Dünya çapındaki tüm bu sorunların ülkemizde farklı yansımaları vardır. Enerji ve ekmek israfı, boşanmaların artması, kadınlara yönelik artan şiddet, trafik kazalarından ölümlerin çoğalması, şiddetin artması, çocuklarımızda teknolojik bağımlılığının artması, genç nüfusa yönelik artan uyuşturucu tehdidi gibi daha burada sayamadığımız birçok sorunun ya farkındayız ya da bu sorunlarla ülkece mücadele halindeyiz. Örneğin; Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2016 yılındaki “Güvenlik Birimlerine Gelen veya Getirilen Çocuklar” başlıklı istatistiki verilerine göre güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayısı 2016 yılında, 2015 yılına göre %10 oranında artarak 333 bin 435 olmuştur. Yine bu verilere göre suçla sürüklenen çocukların en çok karıştığı olay: Yaralanmadır. Suçla sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine 108 bin 675 çocuk getirildi. Bu çocukların %36,1’ine yaralama, %23,1’ine hırsızlık, %10’una 5682 Sayılı Kanun’a muhalefet, %5,5’ine uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak, %3,5’ine cinsel suçlar, %3,4’üne mala zarar verme, %3,3’üne ise tehdit suçu isnat edilmiştir.

Maddi ve manevi/ruhani yönden çıkmaza giren insanoğlu bu karanlık ortamdan çıkma umudunu -ülkelerin günümüzde eğitime verdiği önemden de anlaşılacağı üzere- eğitime bağlamıştır diyebiliriz. Nelson Mandela'nın şu sözü bu fikri desteklemektedir: “Dünyayı değiştirmek için kullanabileceğiniz en güçlü silah eğitimidir.”

Eğitim, bilindiği üzere bireyin/bireylerin; ailelerin, toplumların, devletlerin belirli amaçlarına göre davranışlarının ve düşüncelerinin isteyerek şekillendirildiği bir süreçtir. Eğitimle ilgili yapılan pek çok tanım mevcuttur:

1. Terbiye (eğitim), insanın bütün kuvvet ve kabiliyetlerini- gerek kendisinin gerekse insanlığın- elverişli olduğu mükemmeliyetin son derecesine mümkün olduğu kadar yaklaşımını sağlayacak şekilde geliştirmektir (el-Husrî, 1909).

2. a. Yeni kuşakların toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken gerekli bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliği. b. Önceden saptanmış amaçlara göre insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler dizgesi (Eğitim Terimleri Sözlüğü, 1974).

3. Toplumun genç üyelerinin var olan ekine yetişkin üyelerce bilinçli, amaçlı ve düzenli bir biçimde hazırlanması süreci (Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, 1975).

4. Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda uygulama değeri olan yetenek, yöneliş ve diğer davranış örüntülerini kazandıgı süreçler toplamıdır (Demirel ve Kaya, 2002: 5).

5. En geniş anlamıyla eğitim, toplumdaki “kültürlenme” sürecinin bir parçasıdır (Fidan, 2012: 4).

6. Eğitim, bireyin içerisine doğduğu millî, manevi ve kültürel değerler başta olmak üzere, yetenek, beceri, tutum, estetik duyarlılık gibi davranışlar kazanılmasını içeren bir süreçtir (Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), 2017: 3).

7. Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde ve dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye (Güncel Türkçe Sözlük).

Bu tanımlar incelendiğinde “eğitim” kavramının tanımı şu ortak noktalarda birleştiği görülür:

1. Eğitim bir süreçtir. 2. Eğitimde bireyin kendi yaşantılarının olması gerekmektedir. 3. Eğitim davranış değiştirmeyi amaçlamaktadır. 4. Değiştirilmesi amaçlanan davranışların “istendik” olması gerekmektedir (Gürsel ve Sünbül, 2014: 6).

Bunlara ilave olarak bazı tanımlardan da anlaşılacağı üzere eğitim bireylerin bilişsel yönleriyle duyuşsal yönlerinin birlikte geliştirilmesi gerektiğine ve bu yönde anlayış kazanmalarını sağlamaya odaklanan bir kavramdır, diyebiliriz. Ayrıca eğitimde bireylerin duyuşsal yönlerinin ihmal edilmesi bireyden beklenen gerçek performansın ortaya konmasını engelleyebileceği bilenen bir gerçektir. Diğer taraftan eğitim ile karakter arasında sıkı bir bağ olduğunu John Dewey eğitim bilimi, karakter kurma bilimidir (Bender, 2005: 15) diyerek ortaya koymaktadır.

Bu bakımdan Mandela'nın sözü ile eğitim kavramının içeriği birbirini iki noktada tamamlamaktadır: birey ve toplum. Birey, toplumları oluşturan düşünsel, duygusal ve istençsel nitelikleri toplum içinde belirlenen insanların her biridir (Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, 1975). Tanımdan da anlaşılacağı üzere toplumun vücuda gelmesi için temel şart bireydir. Bireyden sonra toplumu meydana getiren ana unsur, ailedir. Birey ilk önce içinde doğduğu aile ile dünyayı tanımaya çalışır ve değer yargılarını öğrenmeye başlar. Bu öğrenme işini genelde okullar aracılığıyla devam ettirerek içinde yaşadığı topluma ayak uydurmaya çalışır. Böylece toplumun değeri her bireyde, ailede aynı başlık altında farklı şekillerde canlanır. Bu durumu Enginün (1998: 194) şöyle izah eder: "Her milletin kendi millî çizgisini belirten ve onları temsil eden tipleri olmalıdır." Bundan dolayı toplumlar geleceğini garanti altına almak için eğitim aracılığıyla gerek kültürel aktarım/kültürlenme yapar gerekse bireyleri maddi ve manevi/ruhani yönden daha iyi bir şekilde kendi millî ve manevi değerleriyle donanmaları için emek ortaya koyar ve zaman sarf eder. Bu süreçte günümüz toplumların karşı karşıya kaldığı birkaç temel sorun bulunmaktadır: insani değerlerin yok olması akabinde ahlaki sorunların baş göstermesi, insanın çıkmaza girmesi...

Toplumun bir arada tutan, geleceğe taşıyan ve toplumun mutluluğunu oluşturan - dolayısıyla bireyin mutluluğunu- ahlaki ve insani değerlerde meydana gelen aşınma/çöküş, insanın bunalıma girmesiyle sonuçlanmıştır. Bu bunalımın yansıması olarak eğitim bilimciler veya eğitim paydaşları yaptıkları çalışmalarla modern insanı kurtarma derdine düşmüştür. Bu derdin okullar aracılığıyla çözülebileceğini düşünen eğitimciler "değer" kavramına son yıllarda oldukça önem vermiş, akademik eğitimle beraber eğitimin duyuşsal yönünü de ön plana çıkmışlardır. Bunun önem kazanmasına neden olan en önemli etken, eğitim yuvası okulların akademik bilgi aktarım merkezi olarak görülmesidir. Bu süreçte duyuşsal alan değerler eğitimiyle

birlikte daha sık anılmıştır. Çünkü Turan ve Ulusoy (2014: 271): “Eğitimin temel öğrenme alanlarından birisi olan duyuşsal öğrenme alanı (Effective Domain) öğrenme ve öğretme sürecinin his ve duygu yönüyle ilgilenmektedir. Bu öğrenme alanına göre insanlar sadece düşünen değil, aynı zamanda hisseden bireylerdir.” diyerek duyuşsal alanın duyguyla ilintili olduğunu ortaya koymaktadır.

Okullarda veya diğer ortamlarda verilen eğitimlerde akademik yönün yanında duyuşsal yönün de öne çıkması bireyin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmasından kaynaklanmaktadır. Birey ihtiyaçlarının ön planda tutulması bireye değer veren bir anlayışı yansıtmaktadır. Yani asıl olan bireydir, onun ilgileri, yaşayışları, değerleri ve ihtiyaçlarıdır. Değerler eğitimi yapılırken de bireyin ihtiyaçlarının ön planda olması gerekmektedir. Şu halde sadece akademik başarıya odaklanarak nesil eğitmek; ailenin, toplumun, ülkenin genel olarak da dünyanın geleceğini tehlikeye atmak demektir. Bu sebeple bireyin duyuşsal yönünün önemsenmesi gerekmektedir. Çünkü duyuşsal yönün ihlal edilmesi, eğitilip geliştirilmemesi bireyin vicdan mekanizmasının yeterince çalıştırmaması anlamını taşır. Bu hususta vicdan kavramının Arapçada yüklendiği anlam, vicdanın duyuşsal alanla ilgili olduğunu göstermektedir.

Vicdan kelimesi, Arapça kullanımında bilişsel, duyuşsal ve hareki olarak pek çok psikolojik süreci ifade eder. Nefsin içsel gücünü ve yetisini ifade etmek için kullanılır. Arapçadaki geniş kullanım alanına karşın Türkçede bu kavram anlam daralmasına uğramıştır. Zira Türkçede tutum ve davranışların ahlakiliği ile ilgili duygusal ve içgüdüsel durumlar için ifade etmektedir (Kasapoğlu, 2003:131).

Kısacası duygusuz, halden anlamaz, vicdanı körelmiş, duyarsız, kurallara uymayan, başına buyruk bir neslin yetişmemesi için bireyin bilişsel, sosyal, fiziksel gelişiminin yanında duyuşsal öğrenmelere de ihtiyacı vardır.

Bireye sunulan eğitimin doğru ve ilkeli bir şekilde verilmesi birey-aile-toplum bağımlı olumlu bir şekilde etkilerken yanlış eğitim, bu bağı ortadan kaldırmaya muktedirdir. O halde bireyin ihtiyaçlarının, ilgilerinin, değerlerinin esas alındığı bir eğitim sisteminin benimsenmiş olması gerekmektedir. Aynı şekilde değerler eğitimi yapılırken de bireyin ihtiyaçlarını esas alan bir eğitim sisteminin hayat bulması birey-aile-toplum bağımlı güçlendireceği gibi ülkenin geleceğini de büyük oranda etkiler. Şeyh Edebalı'nın Osman Gazi'ye hitaben: “Şunu da unutma, insanı yaşat ki devlet yaşasın!” öğüdü eğitimin devletin, ülkenin geleceğinde ne denli önemli olduğuna işaret etmenin yanında bireyi önemsemenin, ihtiyaçlarını dikkatte almanın önemini

de ortaya koymaktadır. İnsanı yaşatmak sadece sağlık açısından düşünülmemelidir, aynı zamanda bütüncül bakış açısıyla bilgili, kültürlü, edepli, şahsiyet sahibi, iş sahibi vb. özellikleri taşıyan insan olarak düşünülmelidir.

Bireyin ihtiyaçlarının ne olduğu ve bunlara nasıl cevap verileceğiyle ilgili bilgileri ortaya koyan felsefe anlayışı hümanizm olarak bilinmektedir. Bu ihtiyaçları derleyen hümanist felsefecilerden Maslow, çalışmalarıyla bireyi temel almış, onun yeteneğini, yapabildiklerini, yapamadıklarını, sosyal bağlantılarını, değerlerini, yaşayışını önemli bulmuş ve işlemiştir. Maslow, ortaya koymuş olduğu ihtiyaçlar hiyerarşisiyle bireyin sadece maddi değil aynı zamanda manevi ihtiyaçlarının olduğunu gözler önüne sermiştir. Bu anlayışın bir sonucu olarak kendini gerçekleştirme eğilimine sahip olan birey ve ona sunulanlar önemlidir. Daha önce eğitimin bireye, bireyin ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştik.

Eğitimde akademik başarının yanı sıra duyuşsal alan göz önünde bulundurulduğunda yani manevi yön ele alındığında Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nin önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü hiyerarşiye göre bir ihtiyaç ne kadar yüksekse o kadar insanidir. İnsani olan da değerlidir, öğretilmeye layıktır. Dolayısıyla tezimizin bu kısmında Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nden bahsetmek yerinde olacaktır.

Bilindiği üzere Maslow, ihtiyaç ve güduları bir sıra halinde beş alanda sınıflamıştır. Piramidin ilk basamağında fizyolojik ihtiyaçlar, ikinci basamağında güvenlik ihtiyacı, üçüncü basamağında ait olma ve sevgi ihtiyacı, üçüncü basamağında saygı ihtiyacı ve son basamağında kendini gerçekleştirme ihtiyacı yer almaktadır.

İhtiyaçlar hiyerarşisi incelendiğinde sosyal bir varlık olan bireyin kendini gerçekleştirmesi için birey-aile-toplum üçgeninde var olan değerlerle kuşanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bireyin sevgiyi, saygıyı, hoşgörülü olmayı, temiz olmayı, sorumluluk sahibi olmayı öğrenmesi kendini gerçekleştirme yolunda atmış olduğu bir adım olarak görülebilir. Dolayısıyla kişi, gerçek anlamda değerlerle kuşanırsa kendini gerçekleştirmeye daha da yaklaşacaktır, denilebilir. Çünkü Maslow'a (2011: 168) göre insanların çoğunda (belki de hepsinde) kendini gerçekleştirme eğilimi bulunmaktadır. Bu eğilim doğuştan gelen bir dürtünün neticesidir.

Diğer taraftan saygılı olmayan, ırkçı davranışlar sergileyen, yer çöp atan bir kişi, hiyerarşiye göre Maslow'un (1970): "Temel bir gereksinimin giderilmesi, daha

“yüksek” bir değerinin güçlenmesine yol açacaktır.” ifadesiyle değerlendirilirse kişinin bir üst basamaktaki değer, ihtiyaç, tutum ve davranışlarında zayıflık baş gösterebilir. Örneğin bayrağa, vatana, millete, şehitlere, dile, dine saygısı olmayan bir birey, içinde bulunduğu topluluktan dışlanabilir. Dolayısıyla sevgi, saygı, ait olma gibi ihtiyaçları geri kalabilir. Bu açıdan bakıldığında kendini gerçekleştirme yolunda bir eksiklik ortaya çıkacaktır.

Ayrıca Maslow, bireyin yetiştiği çevreden bağımsız olmadığını, kendini gerçekleştirme ihtiyacının soyut, sınırsız, sadece insana özgü olduğunu ve zamanla kazanılabileceğini vurgulamaktadır. Bireyin kuşanacağı değerler de soyut, sınırsız, çevrenin etkisiyle ve zamanla kazanılacağı düşünülürse ihtiyaçlar hiyerarşisinin değer kavramıyla yakından ilişkili olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Bu hususu Kahle'nin ortaya koyduğu değerler listesinde de görmek mümkündür. Çünkü Kahle ortaya koyduğu değerler listesini, Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ni kıstas alarak meydana getirmiştir.

Kahle (1983) tarafından geliştirilen değerler listesi, bireylerin değerlerini önem sırasına göre sınıflandırılmalarını sağlamaktadır. Bu değerler üç grupta toplanmıştır ve şu şekilde açıklanabilir:

- Hazcı (hedonik) değerler: Heyecan arama, yaşamda mutluluk ve haz ile diğer insanlar ile iyi ilişkiler kurma arzusunu içermektedir.
- Empatik değerler: Özsaygı, diğer bireylerden saygı görme, güvende olma ve aidiyet değerlerini yansıtmaktadır.
- Kendini gerçekleştirme: Kişisel gelişim ve başarıma duygusuna ait değerleri içermektedir. (Çalışkur vd., 2012: 223).

O halde değer ifadesine Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nden bakmak yerinde olacaktır. Ayrıca değerler eğitimi ele alındığında bireyin duyuşsal yönüne vurgu yapıldığı da bilinmektedir. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi de bu bağlamda bireyin duyuşsal yönüne ağırlık vermektedir. Duyuşsal açıdan örtüşmenin olması araştırmamızın bu çerçevede yer almasını sağlamaktadır.

Diğer taraftan ülkemizdeki okullarda değerler ve değerler eğitimi konusu 2004 yılından sonra planlı şekilde ele alınmaya başlamıştır (Turan ve Ulusoy, 2014: 2). Milli Eğitim Bakanlığı “değer” kavramına son yıllarda daha çok önem vermiştir. İlkokul, ortaokul ve ortaöğretim kademeleri için hazırlanmış olduğu öğretim programlarında toplumsal yaşamda karşılığı olan değerlere yer vermiştir. Bu önemi 2014 yılında yapılan 19. Millî Eğitim Şûrası'nda alınan kararlarda görmek mümkündür. Ayrıca öğretim programlarında öğrencilerin duygusal, zihinsel ve

sosyal yeteneklerini mümkün olduğu kadar eş ölçüde geliştirme imkân verilmiştir (MEB, 2017: 4). MEB'e (2017: 10) göre 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan "Türkçe Dersi Öğretim Programları"nın amaçlarından birisi de öğrencilerin millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesidir.

Yine MEB (2017: 7) değerler eğitimi ile ilgili niyetini "Türkçe Dersi Öğretim Programı"nda şöyle açıklamıştır:

"Günümüz demokratik toplumlarında akademik başarı kadar, insan ilişkilerini düzenleyen pek çok değer giderek daha fazla öne çıkmaktadır. Millî, manevi ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede aile, toplum, medyanın yanı sıra öğretim programlarının da önemli bir etkisi bulunmaktadır."

Peki, okullarda ve ailelerde değerler eğitiminin öneminin arttığı bir çağda geleceğimiz olan çocuklarımıza değerlerimizi nasıl öğretmemiz gerekiyor? Bu sorunun elbette farklı cevapları mevcuttur. Ancak biz, bu soruyu değer hususunda insanı evrensel yönleriyle değerlendiren Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi, çocuklarımız için eğitimin önemli bir bölümünü oluşturan okullar ve edebî ürünler üzerinden cevaplandıracağız.

Çocukluğun modern dünyada çöküşünü önlemek için iki kurum önerildi: aile ve okul (Şirin, 2006: 24). Okullar bilginin bilgisizlikten, sosyal düzenin düzensizlikten daha iyi olduğunu öğretir (Akbaş, 2011: 360). Bilindiği üzere okullar bilgi, beceri öğretimi yanında kültür ve değer aktarımının yapıldığı mekânlardır. Dil ise iletişimi sağlayan dolayısıyla bu aktarımı yapan yegâne araçtır. MEB'e (2006: 2) göre insan, kavramları bir dil bütünlüğü içinde kazandıkları değerlerle birlikte sosyalleşir ve dil yardımıyla öğrenme, öğrendiklerini uygulama, yorumlama gibi birtakım düşünme ve ifade etme faaliyetlerinde bulunur. Dolayısıyla ailede başlayan değerler aktarımı/kültürlenme okulda dil aracılığıyla devam eder. Bu minvalde düşünüldüğünde Türkçe dersi okuma, dinleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi temel becerilerinin geliştirilmesini amaçlamanın yanında; metinler aracılığıyla toplumdaki kültürlenme ve değerler aktarımını da gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Şen'e (2008: 764) göre birey, değerleri aileden, yakın çevreden, yazılı ve görsel materyallerden taklit, model alma ya da okuma (dil) yoluyla öğrenir.

Türkçe derslerinde bir araç olarak kullanılan edebî eserler değerlerin aktarılmasında ve korunmasında önemli bir görev üstlenmektedir. Edebi eserlerin değer aktarımı

hedefi dışında öğrencilerde estetik zevk kazandırma işlevi de bulunmaktadır. Ayrıca kitabın çocuğun iç dünyasında ve çevresiyle münasebetinde büyük tesiri vardır (Sınar, 2006: 176).

Geçmişten günümüze kalmış edebî eserler irdelendiğinde geçmişin izlerini, değerlerini, gelenek ve göreneklerini taşıdığı anlaşılır. Bu noktada edebi eserler hem toplumun değerlerini kollarken hem de nesiller aracılığıyla bu değerleri geleceğe taşıma kapasitesine sahiptir. Örneğin; Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında ve Cumhuriyet Dönemi'nde yazılmış edebî eserler incelendiğinde Osmanlı'nın Doğu ile Batı arasında kültürel olarak gel git yaşadığını ve Batı'nın etkisiyle toplumsal değerlerinin aşınmaya başladığını anlayabiliriz. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Peyami Safa, Mehmet Akif Ersoy gibi yazarlar bu kültürel aşınmayı yazmış oldukları eserlerde işlemişlerdir. Peyami Safa'nın "Fatih Harbiye" romanı ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Kıralı Konak" romanı bunun en güzel örneklerindedir. Kabaklı (1978: 440) Peyami Safa'nın eserlerinde ortaya koymuş olduğu bakış açısını şöyle ifade eder:

"Peyami Safa'nın, Batı'nın ilmini Doğu'nun manevî gücüne kaynaştırıp Türklere mahsus, yeni bir medeniyet sentezi ortaya çıkarmak istediğini bilhassa Avrupa karşısında düşülen aşağılık duygusunu millî onurumuz için zararlı gören yazarın, fertler "şahsiyet sahibi" olduğu ölçüde toplumun yükseleceğine inandığını belirttiğini dile getirir."

Peyami Safa'nın bakış açısından "şahsiyet sahibi" bireyler yetiştirip toplumu ve değerlerini ayakta tutmanın önemli olduğunu anlamaktayız. Bunu da edebiyat biliminin görevleri arasında sayabiliriz. Çünkü edebiyat bilindiği üzere kelime kökü itibariyle edep ifadesinden tezahür etmiştir. Dolayısıyla edebiyat ilmi bireyin, ailenin ve toplumun değerleriyle yakın ilişki içindedir. Bu yakın ilişkiyi vücuda getirense edebi eserlerdir. Edebi eserlerin birçok önemli yönü vardır. Bunlardan birisi de evrensel olabilmesidir. Bir edebi eser içinden çıktığı milleti kuşattığı kadar diğer dünya milletlerini de etkisi altına alabilir. Bundan dolayı edebi eserler bir topluma, aileye ait herhangi bir değeri evrensel hale dönüştürme gücüne sahiptir, diyebiliriz.

Edebî eserler arasında okuyuculara oluşturulan kurmaca gerçeklikle yaşantı zenginliğini detaylıca sunabilmeye imkân sağlayan en önemli türlerden birisi de romandır. Türkçe Sözlük'te roman: "İnsanın ve çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür." (TDK, 2011: 1982) diye tanımlanmıştır.

Edebiyat biliminin önemli bir ayağını oluşturan roman, yetişkinlere yönelik olarak yazılabildiği gibi çocuklara yönelik olarak da –Türkiye’de son zamanlarda çocuk edebiyatı gibi çocuk gerçekliğini ön planda tutan bir edebiyat dalının gelişim göstermesiyle- yazılabilmektedir.

Romanda kahramanların çocuk ve gerçek hayattan olması, sürükleyici, heyecan verici örnek olayların geniş olması çocukların hem roman kahramanlarına öykünmesini hem de iyilik, samimiyet, aidiyet, sevgi, saygı, merhamet, duygudaşlık gibi değerleri, görgü ve nezaket kurallarını estetik zevk kazanarak öğrenmelerini/içselleştirmelerini sağlar. Bu içselleştirme sonucunda çocuk; korku, kıskançlık, öfke nefret, hırs gibi duygularda ölçüsüzlüğün verdiği zararları fark eder, duyguları kontrol altına almak gerektiğini öğrenir (Sinar, 2006: 176). Bu yolla yapılan karakter eğitime “Edebiyat Temelli Karakter Eğitimi” denilmektedir. Bu yöntem için Karatay, Destebaşı ve Demirbaş (2015: 126) şunları ifade etmektedir:

“Hikâye, masal, roman gibi öyküleyici çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuklar tarafından diğer edebî ürünlere göre daha çok beğenildiği bilinmektedir. Çocukların ilgisini çeken bu türler karakter eğitiminde etkili bir şekilde kullanılabilir.”

Yaklaşımına göre edebi ürünlerle çocuklara/öğrencilere gerekli değerlerin kolayca aktarımı yapılabilir. Bu yaklaşımı Oğuzkan’ın (2001: 98) şu görüşleri desteklemektedir:

“Hikâye ve romanlar, çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar; geliştirmekte oldukları değer yargılarının daha açıklık kazanmalarına yardımcı olur; böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama uymalarını büyük ölçüde kolaylaştırır.”

Bilindiği üzere roman metin türü edebiyatımıza Tanzimat’tan sonra (özellikle 1869’dan sonra sonra) öncelikle çeviri yoluyla girmiş daha sonra Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal gibi yazarların katkılarıyla güçlenmiştir. Roman, ilk başlarda yetişkinler için yazılmış ve neşredilmiştir. Ancak Cumhuriyet Dönemi’nde çocuklara yönelik olarak da yazılmaya başlanmıştır. Bu hususta Yalçın ve Aytaş (2003: 171) şunları ifade etmektedir:

“Bu alanda ilk telif romanlar 1910’dan sonra ortaya çıkmıştır. Edebiyatımızda çocuklar için yazılan ilk telif romanlar arasında Ebubekir Hazım’ın Küçük Paşa, Mahmut Yesari’nin Bağrı Yanık Ömer, Reşat Nuri’nin Kızılılık Dalları’nı sayabiliriz.”

Cumhuriyet'ten günümüze -özellikle 1970'ten sonra- çocuklara yönelik olarak çok sayıda roman ve hikâye yayımlanmıştır. Yayımlanan bu romanların nitelikleri ve değerleri aktarmadaki işlevi üzerine alanyazında yapılan çalışmalar mevcut olmakla birlikte yetersizdir. Ayrıca maddi çıkar güden bazı yayınevlerinin niteliksiz, çocuk gerçekliğinden uzak sözde çocuk romanlarını piyasaya sürmeleri, ebeveynlerin, öğretmenlerin çocuklara nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerini sunamamaları ve basılan niteliksiz ürünlere erişimin kolay olması toplumsal değerlerimizin çocuğa aktarımını da imkânsız kılmaktadır. Çalışmamızın hem alanyazınında var olan bu yetersizliği kapatmaya dönük bir adım olabileceğini hem de ebeveynlere, öğretmenlere çocuklar için değerler ve karakter eğitiminin sağlıklı bir şekilde yürütmelerine yardımcı olacağını düşünmekteyiz.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere toplumun sağlığı/sağlamlığı ve devamı için ailelerin, okulların değerleri çocuğa aktarma görevi bulunmasının yanında çocuğun evrensel anlamda değerlerle kuşanması, duyuşsal yönden gelişimini tamamlayıp nihayetinde kendini gerçekleştirme beklenmektedir. Bireyin kendini gerçekleştirme yolunda başvuracağı en önemli kaynak şüphesiz ki edebi ürünlerdir. İhtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında çocuk okuduğu her edebi üründen istifade eder, her birey gibi kendini gerçekleştirme basamağına sağlam adımlarla yaklaşır.

Ahmet Yılmaz Boyunağına ait çocuk romanlarının, değerlerin aktarımında önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Daha çok tarihi romanlarıyla tanınan Boyunağına, çocuklara yönelik olarak yazdığı eserlerin yanında tarihi sevdirmeye amacı güden romanları, onun çocuk edebiyatı alanındaki önemli bir boşluğu doldurduğunu ortaya koymaktadır. Manevi, millî değerleri ön planda tutarak bu değerlerin aktarımını da hedefleyen Boyunağına'nın eserleri şimdiye kadar değerler eğitimi açısından ele alınmamıştır. Boyunağına'nın eserleriyle ilgili olarak Ömer Çelik'in 2016 yılında yazdığı "Ahmet Yılmaz Boyunağına'nın Tarihi Çocuk Romanlarının Çocuk Edebiyatının Temel Ögelerine Göre İncelenmesi" başlıklı tezi mevcuttur. Bu tezin sonuç kısmında Ahmet Yılmaz Boyunağına'nın romanlarının çocuk edebiyatı temel ögeleri açısından oldukça iyi seviyede olduğu, dil ve anlatım yönünden çocuklara hitap ettiği, ebeveyn ve öğretmenler tarafından çocuklara tavsiye edilebileceği vurgulanmaktadır. Bu vurgu, bizde Boyunağına'nın eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır.

1.1 AMAÇLAR

“Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Çocuk Romanlarının Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” başlıklı bu çalışmanın amacı;

1. Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuklara yönelik olarak yazdığı romanlarda yer alan değerleri tespit etmek,
2. Belirlenen değerleri evrensel ölçüde Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi ile sınıflandırmak ve yorumlamalarda bulunmak,
3. Araştırmamızda ortaya çıkan verileri değerler eğitimi açısından yorumlayıp değerlendirmek,
4. Alana yönelik çeşitli öneriler getirmektir.

1.2 ALT AMAÇLAR

Ana amaca bağlı olarak oluşturulan aşağıdaki soruya da cevap aranmıştır.

1. Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuklar için yazdığı romanlarda tespit edilen değerlerin geçiş sıklığı nasıldır?

1.3 ÖNEM

Çalışmamızın önemini Sever'in şu sözleri özetlemektedir: “Çocuklar bizim gelecekteki köklerimizdir. Çocuklara verdiğimiz eğitim, bizim gelecekte nasıl bir toplumda istediğimizle sıkı sıkıya ilintilidir. Çocuk kitapları, etkili eğitim araçlarından biridir (Sever, 2001: 40).

Günümüzde çocuğu ve onun gerçekliğini ön planda tutup roman türünden eser veren pek az yazar vardır. Bu yazarlardan birisi de Ahmet Yılmaz Boyunağa'dır. Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın eserleri bugüne kadar değerler eğitimi bağlamında incelenmemiştir. Bu araştırmamızın en önemli ayağını oluşturmaktadır. Ayrıca tezimizin giriş bölümünde vermiş olduğumuz TÜİK 2016 verilerine göre çocukların

suça bulaşma eğilimi her geçen gün artmakta ve bu da toplumumuzun idarecilerine, aydınlarına, eğitimcilerine bir mesaj vermektedir. Çocuklarımızın doğru yolda ilerlemesi, toplumumuzun kendine has değerlerinin yanında evrensel değerlerle de kuşanması, suça bulaşma eğilimlerinin azaltılması nihayetinde de ortadan kaldırılması için değerlerin eğitimi son yıllarda ülkemizde de önem kazanmıştır. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı 2017 yılında yayınlamış olduğu öğretim programlarında değerler eğitimi ön plana çıkarmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz da programdan bahsederken değerler eğitimine ayrıca önem verdiğini basın toplantısıyla şöyle ilan etmiştir:

“Değer eğitiminin, eğitimin özü ve ruhu olduğunun altını çizdik. Öğretmenlerin değerleri öğretim programının bütünleyici bir parçası olarak ele alarak uygun yaklaşımlarla öğrencilere kazandırmasını istiyoruz.”

Değerler toplumun devamını sağlamak, kültürlenmeyi gerçekleştirmek, toplumda suç oranlarını azaltmak, toplumsal kurallara uyma, birey-toplum ilişkisini düzenlemek bakımından önem taşımaktadır. Küreselleşen dünyada yerel toplumsal değerlerin yanında tüm insanların uzlaştığı, evrensel değerler de önem kazanmaktadır. Bu bağlamda çocuklarımıza kendi toplumsal değerlerimizi benimsetmenin yanında evrensel değerleri de öğretmeliyiz. Çünkü dünya; sınırların kaldırıldığı, mesafelerin azaltıldığı, kültürel etkileşimin arttığı, çok kültürlü bireylerin sahneye çıktığı bir yer olmaya doğru ilerliyor. Araştırmamıza Maslow açısından bakmamızın en önemli sebebi de budur.

Araştırmamızın okullarda eğitim ve öğretim gören çocuklarımızın evrensel değerleri içselleştirmelerine, okuma zevki kazanmaları bakımından ebeveyn ve öğretmenlere öncülük edeceğini düşünmekteyiz. Bilindiği üzere yapılan araştırmalarda toplum olarak okuma alışkanlığımızın olmadığı ortaya konulmaktadır. Çocuk Vakfı'nın yapmış olduğu bir araştırmanın sonuçları şöyle verilmiştir:

“Türkiye’de yapılan birçok çalışma öğrencilerde ve halkımızda okuma alışkanlığının gelişmediğini göstermektedir. Çocuk Vakfı'nın yapmış olduğu araştırmaya göre (Çocuk Vakfı, 2006) Türkiye’de nüfusun % 40’ı hayatı boyunca hiç kütüphaneye gitmiyor, gençlerin % 70’i hiç okumuyor, yetişkin nüfusun yüzde 95’i yalnızca televizyon seyrediyor. Türkiye’de düzenli kitap okuma alışkanlığı binde bir oranında” (Ungan, 2008: 220).

Okuma alışkanlığımızın gelişmemesinin nedenlerinden birisi de piyasada nitelikli, çocuk gerçekliğini ön plana çıkaran, çocuk edebiyatı temel öğelerine uygun kitapların bulunmamasıdır diyebiliriz. Cemil Meriç “Yayınevi sahiplerinin sefil

çıkarları uğruna piyasaya sürdükleri abur cubur kitaplara körpe zekâları teslim etmeğe kimin hakkı var?” (Özdemir, 2005: 114) sorusunu sorarak bu duruma dikkat çekmek istemektedir. Bu türden kitaplar, çocuklara ne yerel ne de evrensel değerleri aşılabilir. Bu hususta Sever (2010: 19) çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocukları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın eserlerinin çocuklarımıza hem evrensel değerleri aşılacak güçte hem de okuma alışkanlığı kazandırabilecek mahiyette olduğunu gördüğümüz için araştırmamızın gerekli olduğunu düşünüyoruz. Kısacası,

1. Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuk romanlarının değerler eğitimi bağlamında ele alınmamış olması,
2. Toplumun devamını sağlamak, suç oranlarını azaltmak nihayetinde ortadan kaldırmak, birey-aile-toplum ilişkisini düzenlemek için çocuklarımıza değerlerin aktarılmasını ve içselleştirmelerini sağlama ve özelde de çocuklarımızın karakter eğitimine katkı sunma isteği,
3. Çocuklarımızın evrensel değerlerle kuşanmasının sağlanması,
4. Çocuklarımızı nitelikli edebi ürünlerle tanıştırap okuma zevki almalarını sağlama ve okuma alışkanlığı edinebilmeleri için ebeveyn ve öğretmenlere öncülük etme isteği,
5. Milli Eğitim Bakanlığının ülke çapında hedeflerine ulaşmasına yardımcı olma isteği,
6. Ülkemizde gelişimini sürdüren çocuk edebiyatına katkı sunma düşüncesiyle araştırmamızı gerekli, işlevsel ve önemli buluyoruz.

1.4 SINIRLILIKLAR

1. Araştırmada edebi türlerden roman türü ele alınmıştır.
2. Araştırmada veri toplama araçları, Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuklar için yazdığı 19 çocuk romanıyla sınırlıdır.

3. Araştırmada evrensel bakış açısını yakalayabilmek için Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nden yararlanılmıştır.

1.5 KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ABD: Ana Bilim Dalı

Akt.: Aktaran

ev.: Çeviren

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SBDÖP: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

TDK: Türk Dil Kurumu

TDÖP: Türkçe Dersi Öğretim Programı

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğerleri

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmamızın bu bölümünde konumuzu ilgilendiren kavramlara yer verildi ve bu kavramlar detaylı bir şekilde ele alındı.

2.1 DUYUŞSAL ALAN

İnsan, düşünme ve konuşma yeteneği olan sosyal bir varlıktır. İnsan kavramı tanımlanmış olsa da insanın düşünme kabiliyetinin ileri seviyede olması insanı karmaşık bir varlık haline getirmektedir. Bu karmaşık varlık üzerindeki incelemeler bilimsel alanda devam etmektedir.

İnsan denen varlık; bilinçli veya bilinçsiz olarak etkileşimde bulunma neticesinde çeşitli öğrenmeler gerçekleştirir. Bu öğrenmeler sonucunda bireyde bilişsel (bilen/düşünen), duyuşsal (duyan/hisseden), devinişsel (yapan) ve sezgisel (feraset) değişimler meydana gelmektedir. Düşünebilme yeteneği insanın bilişsel özellikleriyle ilgili sosyal bir varlık olması onun duyuşsal özellikleriyle ilgilidir. Duyuşsalci kurama göre öğrenme davranış ve duyularda meydana gelir. Duyuş kavramı genellikle duygular ve coşkularla ilgili olan, akıl ve mantığın zıddı anlamındadır ve duyusun kalp ile ilgili olduğu düşünülmektedir (Bacanlı, 2006). Duyuşsal alan özellikleri, ilgi, tutum ve özgüven gibi adlarla anılan duygu ve eğilimlerden oluşur. Duyuşsal alana dönük çalışmalarla ilgi, tutum, alışkanlık, duyuş ve duygu kazandırılır, ne yaptığını, niçin yaptığını bilen, sorgulayabilen insanlar yetiştirilir. (Otluoğlu, 2002: 166).

Otluoğlu (2002) duyuşsal alanı şöyle sınıflamaktadır: 1. İlgiler (a. Hoşlanma, Beğenme b. Merak), 2. Tutumlar, 3. Alışkanlıklar, 4. Duygular, 5. Benlik Algısı (Ben/Bana ait olan, diğerleri), 6. Tavrı (onam, karşı duruş, tarafsızlık).

Bilişsel özellikler duyuşsal özellikler için bir ön koşuldur. Yani biliş olmadan duyuş olmaz. Bu durumu Sönmez (2007: 90) “Bilişsel alanın bilgi basamağında yer alan bazı öğeler olmadan, duyuşsal alandaki özellikler gerçekleşmeyebilir; çünkü bilmediğimiz bir nesneye, olguya karşı herhangi bir sevgi, nefret, korku vb. gibi duyuşsal bir tepki gösteremeyiz.” şeklinde ifade etmektedir. Otluoğlu’na (2002) göre “Duyuşlar duyguları oluşturur. Bu bakımdan duyuşsal özellikleri kazandırma, duyguları öğretmek ve aynı zamanda kişiliği geliştirmek demektir.” Bu yönüyle büyük önem arz eden duyuşsal öğrenmeler, aynı zamanda bir değer kazanımıdır (Gömleksiz ve Kan, 2012: 1160). Yaşaroğlu (2013) ise değer kavramını duyuşsal alanı oluşturan boyutlardan birisi olarak yorumlamaktadır. Bu bakımdan değer ve duyuşsal alan arasında bağ kurulmuş olur. Duyuşsal öğrenmelerde içselleştirme önem taşımaktadır. Duyuşsal öğrenme ve değer arasındaki ortak nokta içselleştirme olarak karşımıza çıkmaktadır. Gömleksiz ve Kan’a (2012) göre “Duyuşsal alandaki öğrenmelerin tümünde ve değerlerin öğrenilmesinde içselleştirme önemli yer tutar. Birey, herhangi bir değeri içselleştirdiği ölçüde onu benimseyerek davranır.”

Duyuşsal alanla ilgili davranışların öğretiminde okulların etkin bir rolü vardır. Okullar bunu öğretim programlarıyla gerçekleştirmektedir. Öğretim programımızda duyuşsal alanla ilgili davranışların/değerlerin öğrencilere aktarımı programda göz ardı edilip örtük program şeklinde yer aldığı Yaşaroğlu (2013: 851) şöyle ifade etmektedir: “Eğitim programları incelendiğinde bazı programların “Konu alanı yaklaşımı” ile duyuşsal eğitimi tamamen programda göz ardı ettiği, böylelikle duyuşsal eğitimin örtük programa itildiği görülmektedir.” Yaşaroğlu’na (2013) göre “konu alan yaklaşımı” yerine “sosyal problemler yaklaşımı”nın benimsenmesi duyuşsal eğitimi öğretim programlarının bir parçası haline getirecektir. Böylelikle öğretim programlarında yer alan eksiklik ortadan kaldırılacaktır. Diğer taraftan Bacanlı’ya (2006) göre duyuşsal eğitimin okullarda ihmal edilmesinin 7 sebebi vardır:

1. Hangi duyuşsal hedeflerin kazandırılacağı konusunda toplumsal bir uzlaşma zordur.
2. Duyuşsal hedeflerin somutlaştırılması zordur.
3. Duyuşsal hedeflerin öğretimi uzun sürer.
4. Duyuşsal hedefleri alışılmış öğretim yöntemleri ve teknikleriyle kazandırmak zordur.
5. Duyuşsal hedeflerin değerlendirilmesi zordur.
6. Duyuşsal hedeflerin değerlendirilmesi bilişsel hedeflere göre daha esnektir.
7. Duyuşsal hedeflerin değerlendirilmesi, alışılmış başarı anlayışının dışındadır.

Değer kavramının sosyolojik, psikolojik ahlaki ve estetik boyutlarının olması onun duyuşsal alanın içinde ele alınmasına sebep olmaktadır. Bacanlı'ya (2006) göre "Duyuşsal eğitim genelde ahlak eğitimi, karakter eğitimi, değer eğitim vb. anlamlarında kullanılmaktadır."

Bu hususta Demircioğlu ve Tokdemir (2008: 71) ise şunları ifade etmektedir:

"Değerler duyuşsal alan içerisinde yer alan düşünce ve eylemlerimizi etkileyen, onlara yön veren zihinsel olgulardır. Toplumsal değişim değerlerin yeniden ele alınmasını ve değer öğretiminin önem kazanmasını kaçınılmaz kılmıştır. Her davranışın temelinde değer ya da değerler vardır."

2.2 DEĞER

Değer kavramı alan yazınında yapılan pek çok çalışmaya rağmen üzerinde uzlaşmaya varılmamış ve farklı tanımların yapıldığı bir kavramdır. Değer kavramı hakkında bugüne kadar pek çok bilimsel açıdan ve felsefi yönden tartışmalar ve araştırmalar yapılmasına rağmen değerlerin tam olarak ne içerdiğine ilişkin henüz ittifak edilememiştir (Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 5). Değerler, üzerinde çok durulan bir konu olmasına rağmen henüz kavramsal olarak yeterince açıklığa kavuşturulmuş değildir (Dilmaç, 2002). "Sosyologlar arasında belki de hiçbir konu, değerler kadar tartışmalara yol açmamıştır" (Fichter, 2006: 165). Ayrıca değer kavramı doğası itibariyle bireyin duyuşsal yönleriyle ilgili olduğundan ve farklı disiplinlerin alanına (psikoloji, sosyoloji, felsefe, din, antropoloji gibi) girdiğinden kavramın net bir tanımını vermek mümkün olmayacaktır. Yazıcı (2014: 209-210) değer kavramıyla ilgili olarak devam eden tartışmalar hakkında,

"Değerlerle ilgili tartışmalar; değerlerin tanımı, kaynağı, relativ mi yoksa mutlak mı oldukları, önem sırası, kim tarafından ve nasıl korunması gerektiği, birey ve toplum yaşamı için önemi ve nihayetinde bireylere değerlerin öğretilmesi, benimsetilmesi ve içselleştirmeleri amacıyla izlenecek doğru metodun hangisi olduğu vb. konularda devam etmektedir." demiştir.

"Rokeach ise, değerler konusunda bir tanıma varabilmek için yaşam değerlerinin doğası ile ilgili şu varsayımlara dikkat edilmesi gerektiğini öne sürer: a) Bir insanın sahip olduğu temel değerlerin sayısı çok azdır, b) Aynı değerlere sahip olan kişilerde bunları uygulama yoğunluğu her zaman farklılık gösterir, c) Değerler, belli bir düzen içerisinde bir değerler sistemi oluşturur, d) Bir insanın sahip olduğu değerler, içinde bulunduğu kültürün, kurumların ve bireylerin kişiliğinin ürünüdür, e) Değerlerin önemi, sosyal bilimlerin ortaya çıkarmak ve algılamak üzere ilgilendikleri hemen bütün olgularda açıkça gözlenebilir. (Mehmedoğlu, 2006: 135).

İlk defa Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Bilgin 1995: 83). Değer kavramının anlayabilmek için birden fazla tanımı bir arada vermek yerinde olacaktır. Hem Türkçe Sözlük’te hem de çeşitli kaynaklardan edindiğimiz değer kavramının farklı tanımları şu şekildedir:

1. Türkçe Sözlük’te, “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü.” (TDK, 2011) şeklinde tanımlamıştır.
2. Yazıcı ve Aslan (2012: 2175) değeri, “Değer kavramı etik, estetik, siyasal, demokratik, dini ve toplumsal olmak üzere birçok alanı içine alan norm, inanç ve ilkeleri ifade eder.” şeklinde tanımlamaktadır.
3. Özkan (2010:1128) değeri, “Değerler bireylerin toplum içerisinde hayatını teminat altına almayı sağlayan, onların yaşamlarını kolaylaştıran toplumsal davranış kalıplarıdır” şeklinde tanımlamaktadır.
4. Yeşil ve Aydın (2007: 70) değeri, “Değer kavramını, insanın herhangi bir varlık ya da olaya bakış açısını ve verdiği önemi yansıtan, benimseme esasına dayalı, davranışlara yön verme gücüne sahip psikolojik, sosyal, ahlaki ve estetik boyutlu inanç ve kanaatler bütünü olarak tanımlamak mümkündür.” şeklinde tanımlamıştır.
5. Dönmezer (1990) değerler, kişi ya da toplumları birbirinden ayıran önemli duyguların oluşturduğu kavramlar olarak da kabul edilmektedir. Temelde varsayılan düşünce, duygulardır. Bunlar, insanların tutum ve hareketleri bakımından birer standart olarak kabul edilmekte ve insanın değerleri, tutumları eylem ve davranışları belirli ölçüde müessesleşmiş, ahlaki ve dinî değerler birbiriyle iç içe girmiş durumdadır. (Turan ve Ulusoy, 2014: 5)
6. Kluckhohn (1951) değeri, bir grubun veya bireyin özelliğini gizli veya açık olarak ortaya koyan, eylemin biçim, araç ve amaçları arasından tercih yapmayı etkileyen bir kavram olarak tanımlamıştır. (Akt. Fidan, 2009: 2)
7. Akçay ve Tunagür (2017: 54) değeri, “Değerler, amaçlarımızı ve davranışlarımızı belirlemede bize neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söyleyen ölçütler veya toplumsal olarak arzu ettiğimiz şeyler hakkında paylaşılan soyut fikirlerdir.” şeklinde tanımlamaktadır.
8. Güngör (2010: 28) ise değeri, “Değer, bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir ölçüt olarak vurgulanmaktadır.” şeklinde tanımlamaktadır.

9. Rokeach'e göre değer, "bireysel veya sosyal bakımdan belirli bir davranış veya var oluş amacının, kişisel ve toplumsal olarak karşıtlarına tercih edilmesine dair daimi bir inançtır" (Akt. Mehmedoğlu, 2006: 135).

Yapılan tanımların içeriğine bakıldığı zaman değer kavramının çerçevesini çizmek mümkün olacaktır. Değer, genelde manevi yönü olan/duyuşsal(his, duygu, ahlak) özellikli, soyut, doğru ve yanlış için ölçüt niteliği taşıyan, kalıtsal olmayıp sonradan kazanılan, bireysel-toplumsal, açık-örtük, olumlu-olumsuz, görelî-salt, öznel-nesnel gibi sınıflamalara ayrılan, birey-birey, birey-aile, birey-toplum ilişkilerini düzenleyen ve yaşamı kolaylaştıran bir kavramdır.

Fitcher (2006:170) göre,

Değer kavramını tanımlamaya dönük yapılan çalışmalar incelendiğinde onun genel olarak şu özelliklere sahip olduğu anlaşılmaktadır:

1. Farklı bilim alanlarına göre farklı anlamları çağrıştırmaması,
2. Öznel ve soyut özellikleri içermesi,
3. Varlık ya da olaylara dönük olması ve onları değerlendirmede bir ölçüt işlevi görmesi,
4. Sosyal, psikolojik, ahlaki ve estetik boyutlarının olması,
5. Her insan ya da toplumda bulunması,
6. Bireyin ve toplumun davranışlarının yönünü belirlemede etkin olması,
7. Bilmekten ziyade benimseme ve adanma üzerine temellenmesi ve
8. Kalıtsal olmayıp sonradan kazanılması (Akt. Yeşil ve Aydın, 2007: 69-70).

Schwartz ve Bilsky ise çeşitli kuramcılarının üzerinde uzlaştıkları özelliklerden yola çıkarak değerleri şöyle betimlemişlerdir:

1. Değerler, inançlardır. Ancak, tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar; etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
2. Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hakkbilirlik, yardımseverlik gibi) ilişkilidirler.
3. Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkârlık değeri, işte ya da okulda, aileyle, arkadaşlarla ya da tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.
4. Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.
5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Sıralanmış bir değerler kümesi, değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur (Akt. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60).

Çalışmamızda değer kavramını eğitim bilimleri bakış açısıyla ele alacağımız için kavramın daha çok sosyolojik(toplumsal), psikolojik ve felsefi boyutlarıyla ilgileneceğiz.

Değer sadece birey açısından değil aynı zamanda grup ya da toplum açısından ele alınması gereken bir kavramdır. Değer; bireyin topluma katılması, toplumla olan ilişkilerini düzenlemesi, bireyi şekillendirmesi ve hayata dair ahlaki, sosyal, estetik bakış açısı sağlaması görevini üstlenir. Ayrıca toplum birey ilişkisini düzenleyerek toplumun devamlılığını sağlar ve bireyde kendini gerçekleştirme potansiyeline katkı sunar. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi incelendiği zaman değer kavramının bireyde yansımaları daha net bir şekilde anlaşılacaktır. Yukarıda da bahsedildiği üzere bireylerin fizyolojik, güvenlik ihtiyacından hemen sonra sevgi ve ait olma ihtiyacı gelmektedir. Sosyoloji, psikoloji, felsefe açısından bakıldığında sevgi başlı başına bir değer olarak karşımıza çıkar. Bu bakımdan hiyerarşiye göre kendini gerçekleştirme basamağına gelecek olan bireyin en önemli özellikleri arasında duyuşsal özellikleri yer almaktadır.

Değer kavramı bireyin manevi/duyuşsal yönünü ifade etmektedir. Yapılan araştırmalar çoğunlukla bireyin bilişsel özellikleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bireyin duyuşsal özellikleri geri planda kalmıştır. Bu nedenle değer incelenmesi, araştırılması gereken önemli bir kavramdır.

Değer kavramını su yüzüne çıkaran başka bir düşünce ise modern eğitimin temelleridir. Bilindiği üzere günümüz dünyasında modern eğitim politikalarıyla eğitim faaliyetleri yürütülmektedir. Modern eğitimin nasıl bir eğitim olduğu, özellikleri onun değere bakış açısını ortaya koymamız açısından önem arz etmektedir. Bu yüzden modern eğitimin ne olduğu hakkında bilgi sahibi olmamız gerekmektedir. Kenan'a (2009: 274) göre modern eğitim;

“Mekanist, pozitivist dünya görüşü ve bilim tarzının etkisinde şekillenmesi sebebiyle nesnelere sadece niceliksel özellikleriyle tarif etmesi, bütün varlığa “bakma” ve “mekanik-araçsal bilme” şekliyle sonuçlanmış ve sadece bu tarz bilmeye odaklanılmıştır.”

Yani modern eğitim değer kavramını geri plana atmış sadece işin bilme kısmına odaklanmıştır.

Yine Kenan (2009: 274) “Bilginin niceliksel, mekanist boyutu, insan tecrübesinin en önemli yönlerini bilmeye, anlamaya ve idrak etmeye yetmemektedir. Tanımı gereği nicelik, keyfiyet ve mahiyet alanında tanımlamalar yapamaz. Keyfiyet ve mahiyet alanına “anlam”, “değer”, “gaye”, “hakikat”, “güzel” ve “iyi” gibi hayatı derinden etkileyen, şekillendiren ve açıkçası mümkün kılan büyük gerçeklikler girmektedir.” şeklinde ifade ederek değer kavramının önemini vurgulamaktadır.

Bilgi ile inanç, değer ve anlam arasındaki bağın modern eğitim kanalıyla koparıldığını söyleyen Kenan(2009: 277) bu duruma şöyle bir öneri getirmektedir:

“Artık yeni nesli ahlaki eğitimden yoksun bırakarak mekanik bir anlayışla sadece zihnen/bilişsel yönden eğitmenin, toplum için yeni bir tehdit unsuru üretmek anlamına geldiğini kavrayan modern eğitim, “çevre” “öteki” ve sağlıklı bir gelecek kavramlarını da içerecek şekilde daha kuşatıcı ve sorumluluk duygusunu daha da geliştirici bir insani eğitim modeline geçişi sağlama göreviyle karşı karşıyadır.”

Aynı durumu Meydan (2014) şöyle açıklamaktadır:

“Birey bir makine veya robot olmadığından bireyin zekâsı ve bedensel yetenekleri kadar değer veren, nefret eden, kıskanan, tutku ile bağlanan vb. bir yönü daha vardır ki bireyin bu yönünü de eğitmedikçe dengeli bir kişilikten söz etmek zordur.”

Kenan’ın (2009) ve Meydan’ın (2014) da belirttiği gibi sosyolojik ve felsefi açıdan eğitim anlayışının ahlaki eğitim (dolayısıyla değer kavramı) etrafında yeniden şekillendirilip insani eğitim modeline geçişin hızlandırılması gerekmektedir. Aksi halde toplumlar için yeni tehditler ortaya çıkacaktır.

Tüm bu bakış açılarından da anlaşılacağı üzere değer kavramının hem ihtiva ettiği anlam hem de eğitim ayağındaki yansımaları birey ve toplum için oldukça önemlidir ve işlenmeye, konuşulmaya, tartışılmaya değerdir.

2.3 DEĞERLERİN SINIFLANDIRILMASI

Değerler yapıları itibarıyla hem disiplinler açısından hem de bireyler, aileler, kültürler hatta medeniyetler açısından farklılık arz etmekle birlikte zamanla değişme özelliğine sahiptir. Toplumlar arasında yaşanan kültürel farklılıklar beraberinde değer farklılıklarını da meydana getirmektedir. Bu farklılığı değer kavramını anımsatan “kutsal” kelimesi belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu durumu Turan ve Ulusoy (2014: 3) şöyle ifade etmekte ve aktarmaktadır:

Daha net bir anlatımla değerler, toplumsal normların ya da toplumsal kuralların temelini de oluşturmaları sebebiyle, bir nevi toplumsal denetim aracı olarak görev icra eder. Toplumsal normlar ve toplumsal değerler toplumdan topluma ve kültürden kültüre farklılık gösterebilir. Bir başka ifadeyle her toplum ve kültürün farklı ve kendine özgü değerleri vardır. Bazı toplumda rekabet önemli bir değer olarak karşımıza çıkarken, öteki bazı toplumlarda dayanışma ve işbirliği bireylerin hayatında belirleyici bir değer olarak görülebilir. Örneğin, sanayileşmiş Batı toplumlarında bireysel başarı ve materyalizm en önemli toplumsal değerler arasında yer alır. Bireysel başarı da genellikle sahip olunan materyalin nitelik ve niceliğiyle ölçülür (Haralambos, 1987: 6).

Değerin üzerinde uzlaşmış bir tanımının olmaması onun ne içerdiği hususunda da farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Bu farklılık onun sınıflandırılması hususuna da yansımıştır. Değer üzerinde evrensel nitelikli uzlaşmalar (merhamet, adil olma/adalet, sevgi gibi değerler bu kapsama giren değerlerdir.) olsa da farklılıklar daha belirgindir. Değerlere ilişkin sınıflamalar, insanın tüm hayatını kuşatan aile, vatan, millet, çalışma, bilim, ahlak ve din gibi olgular göz önünde bulundurularak yapılmıştır (Mehmedoğlu, 2006: 135).

Literatürde değerlerin farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülür. Değerleri bireysel değerler ve iş değerleri, amaç ve araç değerler, milli ve manevi değerler, ulusal ve evrensel değerler gibi farklı şekillerde sınıflandıranlar olmuştur. (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 72). Değerin sınıflandırılması üzerinde çalışan uzmanlar kendilerince farklı yöntemler kullanmışlardır, aynı değeri farklı isimlendirmelerle gruplamışlardır. Değerlere ilişkin yapılan sınıflamalar değerlendirildiğinde hepsinin bir takım avantaj ve dezavantajlara sahip oldukları görülmektedir (Demirtaş, 2012: 31).

2.3.1 Yurt Dışında Yapılmış Değer Sınıflamaları

Okur ve Çapoğlu'na (2015: 91) göre yurt içinde ve yurt dışında değerler eğitimi kapsamında yapılan çalışmalarda en çok kabul gören sınıflamalar şöyledir:

“Literatürde değerlerle sıkça karşılaşılmaktadır. Böyle bir durum değerlerin oldukça geniş bir alana yayıldığını göstermektedir. Bundan dolayı değerler hakkında bir takım sınıflamaların yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Yapılan değer sınıflamalarından en fazla kabul edilenleri şunlardır: Spranger, Allport-Vernon-Lidzey, Rokeach, Schwartz. Türkiye’de ise Takiyettin Mengüşoğlu, Erol Güngör değer sınıflandırmaları yapmıştır.”

2.3.1.1 Spranger Değer Sınıflaması

Psikolojide değer testi ilk kez Spranger tarafından yapılmıştır. Ülkemiz dışında yapılan birçok değer sınıflaması olmasına rağmen en çok Spranger’in değer sınıflamasının kabul edildiği görülmektedir. Güngör’e (2010) göre Spranger deneklerini her birinde hâkim olan değere göre şahsiyet tiplerine ayırmaya çalışmış ve herkesin altı değer tipinden birine girebileceğini söylemiştir. Spranger’in değer sınıflaması Tablo 1’ de verilmiştir. Akbaş (2004) şu şekilde aktarmaktadır:

Tablo 1. Spranger Değer Sınıflaması

1.Bilimsel Değer	Gerçeğe, araştırmaya, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
2.Ekonomik Değer	Ekonomik amaç ve araçları kapsar. Yararlı ve pratik olana değer verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir. Bireysel faydayı ön planda tutar.
3.Estetik Değer	Çevresindeki nesnelere güzellik arar. Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görülür. Sanattan bir fayda beklemeden sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
4.Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik, sempattır, bencil değildir.
5. Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
6.Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

Tablo 1’ de verilen değer grupları ölçek haline getirilip denendiğinde, sanatçıların estetik değerlerinin, tıp öğrencilerinin bilimsel değerlerinin, din adamlarının dini ve sosyal değerlerinin ve iş idaresi öğrencilerinin ise ekonomik değerlerinin en yüksek puanları aldıkları görülmüştür (Ünal, 1981: 20). Bu sonuçlar sınıflamanın doğruluğu konusunda kanıt olarak yorumlanmıştır (Akbaş, 2004: 56).

Spranger’in yaptığı sınıflandırma daha sonra Allport, Vernon ve Lindzey tarafından genişletilmiştir. Onlara göre değerler sisteminin altı boyutu vardır.

“Bunlar: Estetik, teorik, ekonomik, siyasi, sosyal ve dinî değerlerdir. Değer boyutu kendine özgü değerler içerirken birbirinden ayrılırlar. *Estetik değerlerde* şekil ve ahenk önem arz ederken; teorik değerlerde gerçekliğe ulaşmak önemlidir. *Teorik değerlerde* en önemli kavramlar; muhakeme, gözlem, eleştiri ve rasyonel düşüncedir. Amaç bilgi edinimi ve bilginin düzenlenmesidir. *Ekonomik değerlerin* ana kavramı ise fayda olarak belirlenmiştir. *Siyasi değerlerde* ağırlıklı olan kavram güçtür. *Sosyal değerlerin* temeli ise sevgiye dayanmaktadır.” (Bolat, 2016: 334).

2.3.1.2 Rokeach Değer Sınıflaması

Rokeach değerleri amaç ve araç değerler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bilgin’e (1995) göre “Amaç değerler yaşamın temel amaçlarını (Örneğin, rahat bir yaşam, mutluluk, eşitlik,

ulusal güvenlik vb.), araç değerler ise bu amaçlara ulaşmada kullanılacak davranış tarzlarını (Örneğin, hırslı, neşeli, bağımsız, sevecen vb.) kapsar.” (Akbaş, 2004: 57).

Güngör’e (2010) göre ise bunlar, gaye değerler ve vasıta değerler şeklinde isimlendirilmiştir. Rokeach’ın sınıflamasında her iki değer grubunda da 18’er tane değer bulunmaktadır (Akbaş, 2015: 57). Bu değerler Tablo 2’ de gösterilmiştir.

Tablo 2. Rokeach Değer Sınıflaması

Amaç Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcı
Başarılı olma	Cesaretli
Bilgelik	Dürüst
Dini olgunluk	Entelektüel
Eşitlik	Geniş görüşlü
Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkâr
Heyecanlı verici bir yaşam	Kendini kontrol eden
İç huzur	Kibar
Kendine saygı	Kendine hâkim
Mutluluk	Mantıklı
Gerçek dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımsaver
Zevk	Yaratıcı olma

Bilgin’e (1995) göre “Amaç değerler kendine saygı, zevk ve başarılı olma gibi kişisel değerler olabileceği gibi barış içinde bir dünya, ulusal güvenlik ve özgürlük gibi toplum

merkezlide olabilir. Araç değerler dürüst, sevecen gibi kişiler arası ilişkileri düzenleyen ahlaki değerler olabileceği gibi bireyin kendini gerçekleştirmesine yardımcı olan yaratıcı, mantıklı entelektüel gibi yeterlilik değerleri de olabilir” (Akbaş, 2004: 58).

2.3.1.3 Refshauge Temel Değerler Sınıflaması

Avustralyalı Doktor Andrew Refshauge değerler ayrıştırmasında temel değerlere yer vermiştir. Refshauge’ye göre temel değerler şunlardır (Okur ve Çapoğlu, 2015: 94):

Tablo 3. Refshauge Temel Değerler Sınıflaması

Dürüslük	Tutarlı bir şekilde güvenilir ve dürüst olma
Mükemmellik	Hayatın her alanında maksimum başarı için mücadele etme
Saygı	Kendine ve başkalarına saygılı olma farklı fikirlere hoşgörülü davranma
Sorumluluk	Kendine, çevreye ve topluma karşı sorumlu olma
Kalıtım	Toplumun ve milletin sosyal ve ekonomik refahından minnettarlık duyma ve buna katkıda bulunmak için aktif rol üstlenme
İşbirliği	Uyumsuz olmama ve ortak başarı için barışçıl yollarla işbirliği içerisinde bulunma
Önemseme	Empati göstererek ve merhametli davranarak kendini ve diğerlerinin refahını düşünme
Tarafsızlık	Sosyal adalet ilkelerine sadık olma ve önyargıya samimiyetsizliğe ve adaletsizliğe karşı çıkma
Demokrasi	Bir Avustralya vatandaşı olma sorumluluklarını ve haklarını, özgürlüklerini kabul etme ve yükseltme

2.3.1.4 Schwartz Değer Sınıflaması

Değerlerin sınıflandırılmasında diğer önemli bir sınıflama Schwartz tarafından yapılmıştır. Schwartz ise Rokeach'ın değer sınıflaması üzerinde çalışarak 10 temel değer tipi gruplamış ve toplam 56 tane değer belirtmiştir. (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60-61). Yapmış olduğu bu sınıflandırma araştırmacılar tarafından ya aynen

alınmış ya da eklemeler yapılarak araştırmacıların uygulama yaptığı topluma uygun hale getirilmiştir (Bolat, 2016: 335). “Schwartz değerlerin evrensel olduğu düşüncesinden hareketle öz yönetim, uyarılma, hazcılık, başarı, güç, güvenlik, uyum, gelenek, hayırseverlik ve evrensellik olmak üzere on farklı değerden bahsetmektedir.” (Yapıcı ve Zengin, 2003: 181). Schwartz’ın oluşturduğu değer listesi Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından verilmiştir. Schwartz’ın değer sınıflaması Tablo 4’ te gösterilmiştir.

Tablo 4. Schwartz Değer Sınıflaması

Değer Grupları	Değerler
Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, Otorite sahibi olmak, Zengin olmak, Toplumdaki görüntüyü koruyabilmek, İnsanlar tarafından benimsenmek
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, Yetkin (muktedir) olmak, Hırslı olmak, Sözü geçen biri olmak, Zeki olmak
Hazcılık (hedonism): Bireysel zevke ve hazza yönelim	Zevk, Hayattan tat almak
Uyarılma (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, Değişken bir hayat yaşamak, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, Merak duyabilmek, Özgür olmak, Kendi amaçlarını seçebilmek, Bağımsız olmak, Kendine saygısı olmak
Evrenselcilik(universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, Erdemli olmak, Toplumsal adalet, Eşitlik, Dünyaya barış istemek, Güzelliklerle dolu bir dünya, Doğayla bütünlük içinde olma, Çevreyi koruma, İç uyum
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsaver olmak, Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak, Sadık olmak, Sorumluluk sahibi olmak, Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anlamlı bir hayat
Geleneksellik (tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, İlimli bir hayat (Dünyevi işlerden el ayak çekmek), Mahremiyet
Uyma (confirm) :Başkalarına zarar	Kibarlık, İtaatkâr olmak, Anne-Babaya ve

verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	yaşlılara değer vermek, Kendini denetleyebilmek
Güvenlik (security):Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, Toplumsal düzenin sürmesini istemek, Temiz olmak, Aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek, Bağlılık duygusu, Sağlıklı olmak

2.3.1.5 Nelson Değer Sınıflaması

Yazıcı'ya (2006: 3) göre Nelson değerleri üç sınıfta toplamıştır. Bu sınıflama Tablo 5'te verilmiştir:

Tablo 5. Nelson Değer Sınıflaması

Bireysel Değerler	Bireysel değerler seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerimizle ilişkilidir (Michaelis, 1988:361).
Grup Değerleri	Grup değerleri, belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu grup; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir (Naylor ve Diem, 1987: 350).
Sosyal Değerler	Sosyal değerler ise adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir ve bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarar . Sosyal değerlerin tanımlanmasında sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır (Akbaş, 2004: 19).

2.3.1.6 Naagarazan Değer Sınıflaması

Naagarazan (2006) değerleri beş ana başlık altında toplamıştır. Bu değerlere bağlı alt değerler belirlemiştir. Sınıflandırma Maslow'un ortaya koyduğu anlayışı yansıtmaktadır. Değerler, aynı ağırlık ve önceliğe sahip olmadığı anlayışı yansıtılmıştır. Naagarazan "Değer Tipleri" başlığı adı altında vermiş olduğu sınıflandırma Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Naagarazan Değer Sınıflaması

Doğru Davranış (Right Conduct)	a. Kişisel Özellikler: Mülkiyet, diyet, hijyen, alçakgönüllülük, duruş, kendine güven ve temiz, düzenli dış görünüş. b. Sosyal Özellikler: İyi davranış, görgü, iyi ilişkiler, yardımseverlik, israf etmeme, ve iyi çevre. c. Ahlaki Özellikler: Davranış kuralları, cesaret, güvenilirlik, sorumluluk, verimlilik, yaratıcılık, inisiyatif, sebat, dakiklik, beceriklilik, herkese karşı saygı ve sorumluluk.
Barış (Peace)	Dikkat, sakinlik, konsantrasyon, memnuniyet, itibar, disiplin, eşitlik, ağırbaşlılık, sadakat, odaklanma, şükran, mutluluk, uyum, alçakgönüllülük, iç sessizlik, iyimserlik, sabır, yansıma, memnuniyet, kendini kabul, kendine güven, öz kontrol, öz disiplin, öz saygı, özgüven, duygu kontrollü, tolerans ve anlayış.
Doğruluk (Truth)	Doğruluk, merak, ayırt etme, tarafsızlık, korkusuzluk, dürüstlük, bütünlük (düşünce, söz ve eylem birliği), sezgi, adalet, iyimserlik, saflık, bilgi arayışı, akıl, öz-analiz, samimiyet, sorgulama ruhu, sentez, güven, doğru sözlülük ve kararlılık.
Sevgi (Love)	Kabul, sevgi, özen, şefkat, dikkat, özveri, bağlılık, empati, hoşgörü, affetme, dostluk, cömertlik, nezaket, insanlık, sadakat, sabır, vatanseverlik, saygı, fedakarlık, özveri, hizmet, paylaşım, sempati, düşünceli olma, güven.
Şiddetsizlik (Non-Violence)	a. Psikolojik: Yardımseverlik, şefkat, başkaları için kaygılanma, dikkate alma, hoşgörü, affetme, görgü, mutluluk, sadakat, ahlak ve evrensel sevgi. b. Sosyal: Diğer kültür ve diğer dinlerin takdir edilmesi, kardeşlik, çevre bakımı, vatandaşlık, eşitlik, zararsızlık, ulusal farkındalık, sebat, mülkiyete saygı ve sosyal adalet.

2.3.2 Türkiye’de Yapılmış Değer Sınıflamaları

Türkiye’de de değer sınıflamaları yapılmıştır. Bu sınıflamaların başında Güngör, Mengüşoğlu, Acat ve Aslan, Ülken, Dilmaç ve Akbaş’ın sınıflamaları gelmektedir.

2.3.2.1 Güngör Değer Sınıflaması

Güngör (2010) değerleri klasik olarak altı başlık altında sınıflamanın bir âdet olduğunu ifade etmiş ve kendi sınıflamasını Tablo 7’deki gibi yapmıştır:

Tablo 7. Güngör'ün Değer Sınıflaması

Estetik Değerler	Teorik (İlmi) Değerler	İktisadi Değerler	Ahlaki Değerler
Siyasi Değerler	Sosyal Değerler	Dini Değerler	

2.3.2.2 Akbaş Değer Sınıflaması

Oktay Akbaş'ın yapmış olduğu değer sınıflaması Milli Eğitim Bakanlığının duyuşsal amaçlarını içeren bir değer sınıflamasıdır. Akbaş (2004) bu sınıflamayı 2002 -2003 eğitim öğretim yılında 360 öğrenci 8. sınıf öğrencisi ve okulda görevli 44 öğretmen üzerinde bir araştırma yaparak ortaya çıkarmıştır. Akbaş (2004) tarafından sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyete göre öğrencilerin ve öğretmen değerlerini belirlemek için demokratik değer ölçeği, geleneksel değer ölçeği, çalışma-iş değerleri ölçeği, bilimsel değerler ölçeği ve temel değerler ölçeği kullanılmıştır. Akbaş'ın (2004) değer sınıflaması Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Akbaş Değer Sınıflaması

Geleneksel Değerler	Ulusal Güvenlik	Hayatın Verdiklerini Kabullenmek	Aile	Yardımsaver Olmak	Güvenilir Olmak	Tutumlu Olmak
Demokratik Değerler	Saygılı Olmak	İşbirliği	Kibar Olmak	Hoşgörülü Olmak		
Çalışma-İş Değerleri	Sorumluluk Sahibi Olmak	Girişimci Olmak	Çalışkan Olmak	Azimli Olmak		
Bilimsel Değerler	Meraklı Olmak	Araştırmacı Olmak	Bilimsel Olmak	Yaratıcı Olmak	Eleştirel Olmak	
Temel Değerler	Sağlıklı Olmak	Temiz Olmak	Çevreyi Koruma	Estetik		

2.3.2.3 Mengüsoğlu Değer Sınıflaması

Takiyettin Mengüsoğlu'nun "İnsan Felsefesi" adlı eserinin "Antropoloji Bakımından Değerlerin Sınıflandırılması" başlığı altında değer gruplarını şöyle sınıflandırmıştır (Akyol, 2010: 20).

"**Yüksek değerler:** Sevgi, bilgi, doğruluk, masumluk, saflık, dürüstlük, hak, adâlet, güven, güven, şeref, iyi vb. değerlerdir. **Araç değerler:** Yarar, çıkar, kuşku, çekememezlik, kıskançlık ve her türlü maddesel değerler (para, mülkiyet vb.) bu gruba girer. **Davranış değerleri:** Görgü kuralları ve ulusların geleneklerinde bulunan değerler de bu gruba girer."

2.3.2.4 Ülken Değer Sınıflaması

Keskin'e (2016: 1492) göre Sosyolog Ülken (1965) ise değerleri içkin, aşkın ve normatif değerler olarak üçe ayırmıştır. (Akt. Poyraz H. 2007: 85-86)

Tablo 9. Ülken Değer Sınıflaması

İçkin Değerler	Kavramlar, duygular ve eşya ile münasebetten doğan ve bilinçle çevrelenen, "inanma"dan daha çok "bilme"nin hâkim olduğu değerlerdir.
Aşkın Değerler	Bireyin sosyal çevresiyle etkileşiminden doğan kişilerarası değerlerdir ve bilgiden çok inanma üzerine kuruludurlar.
Normatif Değerler	Kişilerden doğan sözler, şeyler ve eylemlerin değişiminden doğan değerlerdir.

2.3.2.5 Acat ve Aslan Değer Sınıflaması

Kaynağını kendi kültürümüzden alarak 1726 veli ve 575 öğretmenin katılımıyla gerçekleştirdikleri araştırmalarının sonucunda Acat ve Aslan (2012) önceki sınıflandırmalarla da uyumlu olmak üzere yeni bir değer sınıflandırmasına ulaşmışlar ve değerleri şu başlıklar altında toplamışlardır (Özdemir ve Göçen, 2014: 222). Acat ve Aslan'ın değer sınıflaması (Acat ve Aslan, 2012: 1465) Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Acat ve Aslan Değer Sınıflaması

1. Küme: Muhafazakâr- Geleneksel Değerler	Sorumluluk, dürüstlük, Allah'a inanma, büyüklere saygı, dindar, güvenilir, iffetli/namuslu olma, aileye bağlı olma, sabırlı, vicdanlı, insanları ve doğayı sevme, cesur, kurallara ve düzene saygı, yardımsever, adaletli ve bakımlı/temiz olma
Küme: Ulusal- Milli Değerler	Vatansever, laiklik, milliyetçilik, Türk kültürüne sahip çıkma, ulusal simgelere duyarlı olma ve inkılapçılık/devrimcilik
Küme: Öze Dönük-Kişisel Değerler	Farklı olabilme, özsaygı, öz kontrol, tefekkür etme, bağımsız olma, açık fikirli, lider
Küme: Sosyal- Toplumsal Değerler	Titiz, misafirperver, samimi, tutumlu, esnek, bağışlayıcı olma, alçak gönüllü, minnettarlık, kibar, ağırbaşlı olma, duygusal, merhametli, cömert
Küme: Bilimsel- Yenilikçi Değerler	Azimli, eleştiriye açık, akılcı, disiplinli, kararlı, çalışkan, yaratıcı, yenilikçi, işbirliğine açık olma, empati kurma, hırslı olma

2.3.2.6 Dilmaç Değer Sınıflaması

Dilmaç (1999: 16-17) ise insanların yaşamlarında yer alan ve önemsedikleri değerlerden bazılarını şöyle sınıflamıştır:

Tablo 11. Dilmaç Değer Sınıflaması

İnsanları sevme	İnsan sevgisi sınırsızdır. İnsana ve hayata verilen önem çok büyüktür. İnsanlar arasında birlik, beraberlik, mutluluk ve refah esas alınır.
Uyumlu olma	İnsanlar yaptıkları eylemlerde, bunalıma, kırgınlığa ve bölünmeye gidecek yolları terk eder. Kendi iç ve dış dünyasında denge kurmaya çalışır, bilir ki ancak bu durumda mutlu olabilecektir.
Hırsları kontrol altına alma	İnsanlar kendi kendilerini eğiterek iç dünyasında arzuları ile yetenekleri arasında bir denge kurmaya çalışır. Servet hırsı, şöhret hırsı ve şehvet hırsının esiri olmadan davranışlarını kontrol eder. İhtiraslarını törpülemeye ve mükemmel bir insan olmaya çalışır.
Başkalarının mutluluğunu isteme	İnsanlar kendi mutluluğu için harcadığı enerjiyi başkalarının mutluluğu için de harcar.

Kendini kontrol etme	İnsanlar her zaman hatalarından ve kusurlarından kurtulmaya çalışır. Bunun için bazen insan iç dünyasına dalar ve iç dünyasının muhasebesini yapar.
İyi insan olma	Kalbinde ve zihninde temizliğe ve sadeliğe erişmiş, gönlü insan sevgisi dolu ve kâinatın sevgi mabedine inanan kimsedir.
Manevi değerlere inanma	Manevi değerler insanın kötü özelliğini yok etmeye çalışırlar. İnsanlar arasında dine göre ayırım söz konusu değildir.
Yardımsever olma	Yardımsever olan insanlar ağlayan gözlere gülümseme vermesini, kişinin acılı ve ümitsiz günlerinde onun yanı başında olmasını bilir. Böyle bir insan çevresindeki insanlarla olan görüş ayrılıklarına öfkelenmeden geçiştirmesini bilen insandır. Başkalarının düşüncelerine de önem veren bir insan niteliğindedir.
Tecrübeli ve bilgili olma	İnsan hayatının amaçlarından biri tecrübeli ve bilgi sahibi olmaktır. Sade iyi insan, akıllı insan, temiz insan olmak yeterli değildir. Bilgili ve tecrübeli insan çevresini eğitmek ve topluma yararlı olmak için uygulamaya yaptığı zaman görevini yapmış olur.
Dost edinme	Maddi ve manevi zenginlikleri dostları ile paylaşmak, almaktan çok vermek, dost edinmek için önemlidir. İnsanlar dostlarını günahı ve sevabıyla kabullenir.
Evlat yetiştirme	İnsanlar maddeyi ve görüntüyü amaçlayan becerilerden çok, insan evlatlarına ve iç dünyalarını ve gönüllerini zenginleştirecek sağlam ve iyi prensipler öğretir. İnsan evlatlarına maharet yerine dürüstlük, incelik yerine sevgi öğretir.
Eser oluşturma	İnsanları hayatları boyunca sanatkar gibi ortaya bir eser çıkarmaları gerekmektedir. İnsanlar akılları, bilgisi ve tecrübeleriyle bir heykeltıraş gibi ortaya mükemmel bir varlık çıkarmak için çaba sarf eder. Böylece maddi varlıklara ve doğanın çeşitli olanaklarına sahip olan insan, manevi yönden de zenginleşmiş birer varlık oluşturur.

2.3.2.7 Birkök Değer Sınıflaması

Birkök (2019: 493) literatürde değerlerle ilgili bir kargaşanın yaşandığını ve bir ilkenin değer olarak kabul görmesi için öncelikle muhataplarının tümü tarafından anlamlı, önemli ve içselleştirilmiş olduğu kabul edilmelidir, demektedir. Ona göre 5 evrensel değer vardır. Ele alınan değerler, sosyolojik anlamdaki olgusal değerlerdir (Birkök, 2019: 494). Bu değerler Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Birkök Değer Sınıflaması

Özgürlük	Eşitlik	Adalet
Sanat	Bilim	

Birkök, diğer bütün değerlerin bu 5 değerden türediğini ifade etmekle birlikte doğanın ve toplumların gözlemlenerek özgürlüğün, eşitliğin, adaletin, bilimin ve sanatın en genel değerler olduğunun anlaşılabilirliğini vurgulamaktadır. Diğer taraftan Birkök (2019): “Herhangi zaman ve mekân şartlarında değer olarak kabul edilen normlar bu beş temel değerden bir veya birkaçını barındırdığı ölçüde evrensel ve anlamlı niteliklere sahip olmaktadır.” diyerek beş temel üst değer diğer alt değerlere evrensel hüviyet kazandırmakta olduğunu ifade etmektedir. Çünkü Birkök (2019: 494), evrensel değerleri tüm insanlığın ürettiği ortak işlevsel, aydınlatıcı ve yönlendirici genel ilkeler olarak görmenin yanında onları bütünleşik, birbirinden ayrılmaz ve tek başlarına ayrı bir anlam ifade etmediklerini vurgulamaktadır.

2.4 DEĞERLER EĞİTİMİ

Değer kavramı bireyle ilişkilidir. Bireyi ilgilendirir. Bireyde meydana gelebileceği gibi ailede ve toplumda da meydana gelir. Birey, aile ve toplum değiştikçe, geliştikçe değerler de hem değişir, dönüşür hem de yenileri meydana gelir. Örneğin, İngiltere’de başlayan Sanayi İnkılabı ile birlikte insanoğlunun hayatına hem evrensel hem de ulusal anlamda bazı değerler girmiştir. Toplu taşıma araçlarında yaşlılara, engellilere, hamile kadınlara yer vermek bir değer sayılmış, kişilerin o anki tutumları onların ahlaklı ya da ahlaksız olmalarında bir ölçüt olarak hayatımızda yerini almıştır.

Değer, bireyin kendisini ve çevresini algılamasını, idrak etmesini, çevresiyle olan münasebetini ortaya koyar. Çünkü insan sosyal bir varlıktır, çevresiyle vardır ve bu çevresini zekâsıyla algılar. Bunu Piaget’e şöyle ifade etmiştir: “Zekâ, çevreye uyum sağlayabilme yeteneğidir.” Zekânın kalıtımsal yönü düşünülürse o halde bireyin davranışları, yaptıkları doğuştan değer merkezlidir denilebilir.

Bireyler aileyi, aileler de toplumu meydana getirir. Dolayısıyla toplumun devamı temelde bireye bağlıdır. Yani sağlam toplum için sağlam birey şarttır. Sağlam toplum tabiri bütün dinamikleriyle kendini var eden, medenileşmiş, diğer toplumlara karşı kültürünü koruyup devam ettirebilen, kendini ispatlamış ve tarihiyle, diliyle, gelenekleri-görenekleriyle, ürettikleriyle kendini geleceğe taşıyabilen, kültürlenmeyi gerçekleştirebilen toplumdur. Bu sebeple bireylerin toplumu oluşturan değerleri kabul etmesi, uyması, öğrenmesi ve istekli olarak taşıması toplumun istikbali için önem taşımaktadır. Toplumu var eden, inşa eden değerlerin birey aracılığıyla geleceğe taşınmanın yolu -kültürlenmenin gerçekleşmesinin yolu- şüphesiz ki eğitimidir. İlk eğitim birey için ailede (ebeveyn, yakın çevre, akran, medya) başlar ve okul ile devam eder. Akçay ve Tunagür (2017: 55) bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Bireyler ve toplumlar dünyanın neresinde olursa olsun iyi bir yaşam sürmeyi arzu eder. İyi bir yaşam ve nitelikli bir toplumun varlığı iyi bir eğitime bağlıdır. Bu eğitim sürecinde yaşamsal bilgiler ve pratiklerin yanı sıra kültürel öğeler ve değerler de bilinçli bir şekilde bireyler tarafından kazanılır. Bu kazanımlardan en önemli olanlardan biri de değerlerdir. Değerlerin aktarımında en başat yol ise eğitimidir”

Birey-birey, birey-aile, birey-okul, birey-toplum, aile-okul, aile-aile, aile-toplum, okul-toplum ilişkilerinde değer eğitimi iletişimle/etkileşimle gerçekleşir. Bu münasebetlerdeki iletişim bağının kuvvetli olması gerekmektedir. Her toplum kendi ürettiği ve kendini var eden değerleri güçlü iletişim kanallarıyla bünyesindeki bireylere benimsetmeyi hedefler. Bu hedefleri de gerçekleştirmek için çeşitli enstrümanlar kullanır. Bu enstrümanların başında eğitim ve öğretimin planlı ve programlı bir şekilde yapıldığı okullar gelmektedir. Bilindiği üzere okullar bireyi hayata hazırladığı gibi onu bilişsel, devinışsel ve duyuşsal yönünden kuşandıran, sosyalleştiren, ehllileştiren ve demokratikleştiren mekânlardır.

“Okulların görevlerinden biri, okul programında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek, öğrencileri belirlenen kurallar doğrultusunda disipline etmek, onların ahlaki gelişimine katkıda bulunmak ve karakterini olumlu yönde etkilemektir”(Akbaş, 2008: 9).

Okulların değer eğitimi açısından bir diğer önemli işlevi ise bireylere demokratik tutumları kazandırmadır. Literatürde demokrasi başlı başına eşitlik, kardeşlik, bir arada yaşama, hak, özgürlük, farklılıklara saygı, hürmet, adil olma, hakkaniyet gibi değerleri bünyesinde barındıran bir kavramdır.

Değer eğitiminin demokratik bir toplumun başarısı için temel olduğu görüşündedir. Ona göre demokrasi halkın kendi kendini yönetmesi ise, insanlara önce adil ve özgür bir toplum sağlanmalıdır. Bunun anlamı ise insanın en azından “iyi” olmasıdır. Demokrasiyi anlayan ve

ahlaki boyutuyla hemfikir olan insanlar, diğ erinin haklarına saygı, kanunları kabul, kamu yaşamına gönüllü katılım ve toplumun iyiliğ iyle ilgilenirler. (Lickona, 1990, Akt. Akbaş, 2008: 10)

Okullar eğ itimin rasgele verilmediğ i yerlerdir. Bu bağ lamda aile, toplum nezdinde de önemli bir iş leve sahiptir. Toplum için hayati önem taşıyan değ erlerin tüm bireylere benimsetilmesi ancak planlı ve programlı bir eğ itim öğ retim süreciyle mümkündür. Okullar bu eğ itim sürecini öğ retim programları aracılığ ıyla yapar. Öğ retim programları gerek öğ retim açısından gerekse eğ itim aç ısında son derece önemlidir. Çünkü Çağ layan'a (2013: 95) göre:

“Eğ itim kurumlarında öğ rencilerin düzeylerine ve ilgilerine göre değ erler eğ itiminin programlanması, tartış ılması aklın süzgecinden geç irilmesi önemlidir. Öğ rencilerin geliş im düzeyleri göz önünde bulundurularak akılcı bir yaklaşımla karakter ve ahlâkını olumlu yönde etkileyen ona kimliğ ini, sorumluluklarını hatırlatan bu rehberlik önemsenmelidir.”

Bu rehberlik sonucu, birey ailede ve okulda aldığı biliş sel, deviniş sel ve duyuş sal eğ itimlerle karş ısına çıkan sorunları, sıkıntılarını aş mak için kendisinde güç bulacaktır. Problemlere çözüm bulma, çözümü pratiğ e dökme ve nasıl yapacağına karar verme bu sürecin bireydeki pratiğ ini meydana getirmektedir. Problemleri çözme, sıkıntılarla baş etme bireyin toplum içinde mutlu bir yaşam sürmesini ve topluma faydalı olmasını temin edecektir. Böylece birey ile toplumun ihtiyaçları örtüş müş olacak ve birey-aile-toplum okul desteğ iyle birbirini besleyecek bir döngü iç ine girecektir. Ulusoy ve Arslan'a (2014: 7) göre, değ er eğ itimi sayesinde bireyler içinde yaşadıkları topluma entegre olmayı, sosyalleşmeyi ve kültürel anlamda aidiyet duygusuna sahip olmayı öğ renirler. Ulusoy ve Arslan'a (2014: 8) göre,

“Değ erler bireyin bakış aç ısını belirleyen etkenler olduğ u için bireyin gerekli değ erleri kazanması, yeni değ erler benimsemesi, değ erleri kiş ilik haline getirerek davranış a dönüştürmesi gerekmektedir. Neredeyse yaşam süresince devam eden bu değ er kazanma/kazandırma süreçlerine değ erler eğ itimi denmektedir.”

Akbaş'a (2004: 61) göre değ er eğ itiminin hedefleri ş öyledir:

“Değ er eğ itiminin iki hedefi vardır. Birinci hedef, genç insanın ve bütün insanların daha karakterli bir hayat sürmesi ve hayatından memnun kalmasını sağlamaktır. Yetiş kin insan, hayatın bazı zorluklar, fırsatlar, hatta trajedilerden meydana geldiğ ini bilir. Amaç, bireyin bu deneyimler sonucunda başarı veya tatmin duygusuna ulaş masıdır. İkinci hedef ise, toplumun iyiliğ ine katkı sağlamaktır. Bu ise insanları ve diğ er yaşam grupları için ş efkat ve iyiliğ i temel alır. Sosyal yapı olarak mutluluğ u izlemek, yaşam ve özgürlüğ ün değ erlerini desteklemek için davranmadır. Amaç bunları sadece kendi için değ il herkes için istemektir”

Toplumda var olan suçların, sorunların azalmasında bireyin toplumun değ erlerini kuş anmasıyla ve bu değ erleri iç selleşt irmesiyle yakından iliş kilidir. Birey kendi iç dinamikleriyle öğ rendiğ i değ er yargılarına sahip çıkarsa değ erleri daha kolay yaş atır ve uygular. Aksi halde toplumu ayakta tutan bir arada yaş ama, paylaş ma, saygı,

yardımlaşma gibi değerler yok olacak ve toplum hızla yozlaşmaya ve toplum olma vasfını yitirmeye başlayacaktır.

Demirtaş'ın (2012) da belirttiği gibi değerler eğitimi sadece bilginin öğrenciye öğretilmesi ve depolanması değildir aynı zamanda önemli olan öğrencinin süreç içinde yaşayarak değerleri benimseyip günlük yaşamına yansıtmasıdır. Bu da değerlerin özümsemesi, içselleştirilmesi, davranışa dönüşmesi demektir. Aktepe (2010: 77) okullarda sistemli bir şekilde verilen değerler eğitiminin başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktaları şöyle ifade etmektedir:

“Değerler eğitiminde öğrencilerin ilgisinin canlı tutulması, konunun özelliğine göre çeşitli yöntemlerden faydalanılması, bu değerler verilirken örnek etkinlikler verilmesi gerektiğinde, mümkün olduğunca olumlu örneklerden hareket edilmesi, öğrencilerin yaş, beceri, yetenek ve buldukları çevrenin dikkate alınması, belirli bir mesafede bu çocuklarla dostluk ve arkadaşlık kurulması, öğretmenin örnek model davranışlar içinde bulunması hususları değerlerin öğretiminde önemli ve dikkat edilmesi gereken noktalardır.”

Değerler eğitiminde ailenin, okulun görevi olduğu kadar eğitimi veren öğretmenin de rolü oldukça önemlidir. Öğretmen hal ve hareketleriyle, davranışlarıyla ve konuşmalarıyla öğrencilere örnek olmalıdır. “Dediğimi yap, yaptığımı yapma” anlayışı değer eğitimi konusunda oldukça tehlikeli bir yaklaşımdır. Bu anlayış öğrencinin benimsemesi gereken davranışları basitleştirmiş, değersizleştirmiş olur. Örneğin, sigara içmenin sağlığa zararlı olduğunu ifade eden bir öğretmenin okul içinde veya dışında sigara içmesi “sağlıklı olma” değerinin öğrenciye kazandırılmasını tehlikeye sokacaktır ve değeri basitleştirip değersizleştirecektir. Bu bakımdan öğretmenin söz ve davranışlarındaki tutarlılık değerler eğitimi için olmazsa olmaz bir şarttır.

2.4.1 Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Toplumun değerlerini kaybetmesi, geleceğe taşıyamaması bünyesindeki kültürlenmeyi gerçekleştirmemesi toplumun modern dünyadaki tehditlerle başa çıkamamasına, yozlaşmasına, yok olmasına veya başka toplumların, medeniyetlerin etkisi altına girmesine sebep olacaktır. Hiçbir toplum böyle bir durumla karşılaşmak istemez. Bu yüzden her toplum değerlerin eğitimine ve öğretimine daha çok önem vermektedir. Şen (2007: 15) bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Değerler, bir toplumun varlığı yokluğu üzerinde bu derece tesirli ise değerlerin eğitimi ve öğretiminin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Birçok ülkede veliler, eğitimciler, dini

kurumlar, sivil toplum örgütleri bireylerin değerlerini geliştirmeye ve bireylere değerlerin eğitimini/öğretimini vermeye çalışmaktadırlar”

“Değer eğitimi alanında farklı yaklaşımlar bulunmakta ve bu yaklaşımlar araştırmacılar tarafından çeşitli bakış açılarına göre sınıflandırılmaktadır. Değerler eğitiminde yaklaşımlar:

1. İnsanın doğasını ve insan-toplum/çevre ilişkilerini tanımlamaları,
2. Değer kazanma süreçlerini açıklamaları,
3. Değerlerin kaynağı üzerine görüşleri,
4. Değerler eğitiminde belirledikleri temel ve ileri amaçları,
5. Uyguladıkları metotlar, açısından birbirlerinden farklılıklar göstermekte ve bu farklılıkları bağlı olarak da sınıflandırmalar yapılmaktadır” (Meydan, 2014: 96).

Değer öğretimi, okullarda bir program ve plan dâhilinde yapılır. Değerlerle ilgili amaçlara ulaşmak için belli bir yolun izlenmesi gereklidir. Değerlerin öğrencilere aktarılması sırasında bir yol, sistem takip edilmediği sürece başarıya ulaşmak zordur. (Şen, 2007: 16).

Ailede, okulda ve toplumda örtük veya açık programlar aracılığıyla yapılan değerler eğitiminde farklı yaklaşımlar mevcuttur. Farklı isimler farklı sıralamalar yapmıştır. Aşağıda verilen tabloda ön planda olan değerler eğitimi yaklaşımları verilmiştir.

MEB (2006) “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı”nda okullarda değer öğretimini dört başlık altında toplamıştır: değer açıklamak, ahlaki muhakeme, değer analizi ve gözlem yoluyla değer öğretimi.

“Değerler eğitiminde bugüne kadar değer gerçekleştirme, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi, ahlak eğitimi olmak üzere dört önemli hareket ortaya çıkmıştır. Yukarıda verilen değer eğitimi akımları dışında din eğitimi, etik eğitimi, kanun ilişkili eğitim, eleştirel düşünce, empati geliştirme, işbirliği becerileri, karar verme becerileri, ahlaki muhakeme, yaşam becerileri, cinsellik eğitimi, uyuşturucu eğitimi gibi değer eğitimi uygulamaları vardır” (Kirschenbaum, 1995, Akt. Akbaş, 2008: 11).

Aktepe’ye (2014: 81) göre değerler ve öğretimiyle ilgili literatür incelendiğinde değerlerin öğretimi ile ilgili şu 7 yaklaşımdan bahsetmek mümkündür: Doğrudan değer öğretimi yaklaşımı, değer açıklama yaklaşımı, değer analiz yaklaşımı, ahlaki muhakeme yaklaşımı, örtük program yaklaşımı, karakter eğitimi yaklaşımı ve eylem/davranış öğrenme yaklaşımıdır.

Şahin’e (2017: 65) göre ise “Bireysel ve toplumsal yaşam için hayati bir önem teşkil eden değerlerin öğretiminde, farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bunlar: 1. Değerleri Telkin Etme, Aşılama 2. Değerleri Belirginleştirme, Açıklama 3. Değer Analizi 4. Ahlaki Muhakeme 5. Karakter Eğitimi 6. Değerler Eğitiminde Gizil Güç: Örtük Program 7. Vatandaşlık Eğitimi 8. Eylem ve Gözlem Yoluyla Öğrenme.”

Görüldüğü üzere literatürde pek çok değer yaklaşımı vardır. Bu yaklaşımlar arasında araştırmamızı ilgilendiren “Edebiyat Temelli Karakter Eğitimi” değer yaklaşımını ele alacağız.

2.4.1.1 Edebiyat Temelli Karakter Eğitimi

Karatay, Destebeşi ve Demirbaş’a (2015: 126) göre “Değerlerin karakter eğitimi yoluyla çocuklara aktarılmasında çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Bu araçlardan en önemlisi ve yaygın olarak kullanılanı “edebiyat”tır. Eğitim tarihine bakıldığında özellikle ahlak eğitiminde, hikâyelerin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde de birçok araştırmacı, bireylere kazandırılması hedeflenen temel değerlerin aktarılmasında edebî kitaplardan yararlanmanın geçerli ve kolay bir yöntem olduğunu kabul etmektedir.”

“Hikâye, masal, roman gibi öyküleyici çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuklar tarafından diğer edebî ürünlere göre daha çok beğenildiği bilinmektedir. Çocukların ilgisini çeken bu türler karakter eğitiminde etkili bir şekilde kullanılabilir. Masal, hikâye ve romanlarda kahramanların yaşadığı ikilemler, değinilen sosyal problemler karakter eğitimi için örnek olay oluşturur.” (Karatay, Destebeşi ve Demirbaş, 2015:126).

Roman metin türü bu alanda diğer türlere göre daha fazla ahlaki ikilem barındırdığı düşünülebilir. Bu açıdan özellikle çocukların soyut işlemler dönemine girdiği 11 yaşından sonra roman türünde metinleri okumaları onların daha fazla değer kazanmalarına yardımcı olacaktır.

“Çocukların karakter eğitiminde kullanılacak kitapların şu niteliklere sahip olması gerekir:

1. İyi yazılmış kitaplar, ahlaki ikilemler içerir.
2. Edebî seviyenin ötesinde, anlamayı sağlayan derinlikteki kitaplar.
3. Hayranlık uyandıran fakat öğrencilerle hemen hemen aynı yaşlarda ve inanılabilir karakterleri içeren kitaplar.
4. Ana karakterleri, çok çeşitli kültürlerden gelen kız ve erkeklerden olabilen genişlikteki kitaplar.” (O’Sullivan, 2004, Akt. Karatay, 2011: 1404).

2.4.3 Değerler Eğitimi ve Okul

Okul, eğitim ve öğretimin planlı ve programlı yapıldığı yerdir. Toplumdaki her bireyin eğitilmesi toplumun ilerlemesi, gelişmesi ve kendini var etmesi açısından önemlidir. Şen’e (2008) göre örgün eğitim kurumlarının Türk çocuklarının millî, ahlaki, manevi ve kültürel değerlerini tanıyan, bilen ve benimseyen fertler olarak yetişmesinde; değerlerimizin aktarımında, korunmasında ve yayılmasında önemli bir görevi vardır.

Okulun günümüzde olduğu gibi geçmişte de önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Soylu ailelerin geçmişteki en büyük ayrıcalıkları bilgili, kültürlü ve

görgülü kısacası eğitimli olmalarından kaynaklanmaktaydı. Günümüzde de bilgi sahibi olmak, görgülü ve kültürlü olmak toplum içinde hâlâ değerini korumaktadır. Öyle ki günümüz toplumları “Bilgi kimdeyse güç ondadır.” anlayışıyla çeşitli alanlarda rekabet halindedirler. Örneğin, Soğuk Savaş (1947-1991) denilen dönemde Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında uzay araştırmaları, uydu teknolojileri, çeşitli spor dallarında rekabet meydana gelmiş ve bu rekabetin sonucunda ABD küresel anlamda rakibine karşı konumunu güçlendirmiştir. Quacquarelli Symonds (QS) tarafından 2017-2018 yılında yapılan dünyanın en iyi üniversiteleri sıralamasında ilk 50 üniversite arasında ABD’nin 18 üniversitesinin bulunması günümüzde küresel çaptaki etkinliğinin nereden kaynaklandığını açıkça gözler önüne sermektedir. Yani okulların başarısı toplumun başarısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü okul toplumu, yaşadığı şehir ya da çevrenin küçültülmüş bir modelidir (Akbaş, 2004: 80). Bunun meydana gelmesindeki en önemli etken şüphesiz ki bilgiyi öğrenme, işleme/kullanma/içselleştirme, inşa etme/üretme ve nihayetinde satmadır.

Bilginin sistemli, programlı ve planlı bir şekilde verildiği yer okullardır. Okullar bireylerin bilişsel, devinişsel, duyuşsal gelişimine oldukça önemli katkılar sunmaktadır. Bireyin kendini gerçekleştirmesi, ailenin ve toplumun refahı, huzuru, devamı için birey-aile-toplum arasında bulunan, ortaya çıkan, değişen değerlerin aktarımı en iyi okullar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Ekşi’ye (2003) göre temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek aile, toplum ve okulun başlıca görevleri arasındadır. Ona göre okulların temel iki görevi bulunmaktadır: Bireyleri akademik açıdan başarılı kılmak ve temel değerleri benimsemiş olarak topluma kazandırmaktır. Çünkü okullar, sadece akademik bilgilerin çocuklara verilmesi amacıyla tasarlanmış kurumlar değildir (Witherspoon, 2007, Akt. Katılmış, 2010: 85). Okullar, aynı zamanda, bir toplumun kendi kültürünce değerli addedilen anlayış ve tutumları çocuklara kazandırmak ve bu yönde onların gelişimine katkı sağlamak amacıyla tasarlanmıştır (Katılmış, 2010: 85).

Bireylere temel değerler okullarda ya örtük ya da açık programlar aracılığıyla kazandırılır. Bu yapılırken de yukarıda vermiş olduğumuz yaklaşımlar kullanılır.

Okulların belirtilen hedeflere erişebilmesi için beş temel karakteristik niteliğe sahip olması gerekmektedir. Bu karakteristik nitelikler şunlardır:

1. Saygı, sorumluluk, adalet ve dürüstlük gibi spesifik temalar, karakter unsurlarını veya değerleri pekiştiren ve okula öğrencilerin devamını özendirmeyi/sağlamayı bütünüyle bir amaç olarak taşıyan bir okul ortamı.
2. Katılımcılığın teşvik edilmesi ve bunun sağlanması için gerekli yetilerin uygulanması ve bu kapsamda izlenecek ilkelerin belirlenmesi.
3. Öğrenci sağlığının pekiştirilmesi ve bu yöndeki problemleri önleyecek uygun gelişimsel direktifler verilmesi.
4. Öğrencilerin başa çıkma becerilerini geliştiren ve onların yaşayacağı geçişler, krizler ve çatışmalar ile başa çıkmaları için sosyal destek sağlayan sistem ve hizmetlerin varlığı.
5. Öğrencilerin karakter gelişimini olumlu yönde etkilemek için destek hizmetler kapsamında yaygın sistematik fırsatlar sunma (Eliahs, Parker, Kash, 2008, Akt. Katılmış, 2010: 86).

Ülkemizde değerler eğitimi zorunlu ders olarak verilmemektedir. İlk defa 2004 yılından sonra değerler eğitimi önem kazanmış ve öğretim programlarında yeri almıştır. 2017 yılında güncellenen öğretim programlarında değerler eğitimine daha çok vurgu yapılmıştır. Ancak değerler bazı öğretim programlarında direk zikredilirken bazı öğretim programlarında kazanımlar üstünden verilmeye çalışılmıştır ve değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılacağı üzerinde durulmamıştır. Diğer taraftan yapılan araştırmalarda karakter gelişiminde dolayısıyla değerler eğitiminde Türkçe, Sosyal Bilgiler, Görsel Sanatlar, Müzik, Beden Eğitimi ve Spor derslerinin diğer derslere oranla daha önemli bir role sahip olduğu ortaya konulmuştur. Dersler incelendiğinde öğrencilerin ilgisini çeken dersler olması değerlerin aktarımını daha da kolaylaştıracaktır. Örneğin, Beden Eğitimi ve Spor dersi diğer derslere oranla öğrenciler arasında daha fazla ilgi duyulan bir ders olduğu bilinmektedir.

Okulda yapılacak çeşitli ders içi ve ders dışı etkinliklerle değerler eğitimi daha da etkili bir şekilde verilebilir. Yaşar ve Çengelci'nin (2012) yapmış olduğu araştırma neticesinde okullarda değerler eğitimini gerçekleştirmede şu faaliyetler yapılmaktadır:

“Yaşamdan örnek verme, atasözleri ve deyimlerden yararlanma, örnek öğrencileri model gösterme, öğrencilere model olma, belirli gün ve haftalardan yararlanma, dramadan yararlanma, güncel olaylardan yararlanma, empatiden yararlanma, benzetmeden yararlanma, yakın çevreden yararlanma, diğer ders ve disiplinlerden yararlanma, aileden yararlanma, ödevlerden yararlanma, sivil toplum kuruluşları, dernek ve vakıfların çalışmalarını örnek gösterme, internetten yararlanma ve sınıf dışı etkinliklerden yararlanma” (Selanik Ay, 2014: 20).

Verilen bu etkinliklere kütüphanelerden/ kitaplardan yararlanma, pano ve afişlerden yararlanma, okullar arası yapılan yarışmalardan yararlanma, okullar bazında yapılan

projelerden (Kardeş Okul Projesi, Temiz Okul Projesi, TÜBİTAK Projeleri, e-Twinning Projeleri) yararlanma etkinlikleri de eklenebilir.

Alanyazında yapılan araştırmalar incelendiğinde okul çapında değerler eğitiminin amaçlara uygun bir şekilde yürütülebilmesi için şunlara dikkat edilmesi istenmektedir:

1. Değerler eğitimi okul yaşamının bir parçası olmalıdır.
2. Temel ahlaki değerler etrafında olumlu bir iklim oluşturulmalıdır.
3. Öğrencilerin hem bilişsel, devinişsel hem de duyuşsal açıdan geliştirilmelerine odaklanılmalıdır.
4. Değerler eğitimi için öğretim programları bütüncül yaklaşımla tekrar ele alınmalıdır. Tamamen örtük program inisiyatifine bırakılmamalıdır.
5. Öğretmenler ve idareciler ve okulun diğer çalışanları değerler eğitimi hakkında bilinçli olmalıdır, ortak tutum geliştirilmelidir ve rol model olunmalıdır.
6. Aileler okul çalışanları kadar işin içine çekilebilmedir.
7. Ailelere değerler eğitimi hakkında bilinçlendirme eğitimleri verilmelidir.
8. Okul içi ve dışında yukarıda belirtilen faaliyetlere yer verilmelidir ve bu faaliyetlerin niteliği, çeşitliliği, yararlılığı denetlenmelidir.
9. Okullar nezdinde yapılan projelerden yararlanılmalıdır. Değerler eğitimiyle ilgili yeni projeler üretilmelidir, bu projelerde öğrencilere rehberlik edilmelidir. (TÜBİTAK Projeleri, Kitap Okuma Projeleri, Sosyal Sorumluluk Projeleri, E-Twinning Üzerinden Yapılan Projeler vb.)
10. Öğrencilerin bu etkinliklere katılımı teşvik edilmeli, cesaretlendirilmeli ve ödüllendirilip pekiştirilmelidir. Verilen ödüller tatmin edici olmalıdır.
11. Okul içi kural ve kaideler kesin olarak belirlenmeli ve her öğrencinin bu kural ve kaidelere uyması için tedbirler alınmalıdır. Eğitim disiplin gerektirdiğinden mutlaka disiplin sağlanmalıdır. Değerlerin aktarımı böylece daha verimli ve etkili olacaktır.
12. Değerler eğitimi verilirken rekabet ortamından ziyade dayanışma, yardımlaşma ortamı olmalıdır. Çünkü değerler duyuşsal yönü olan kavramlardır.
13. Okul kütüphanesinde çocuklar için nitelikli kitapların bulunmalıdır. Kütüphaneye giren kitaplar, nitelikli olup olmamaları yönünden incelenmelidir. Sınıf

rehber öğretmenleri de bu konuda bilinçli olmalıdır. Öğrencilerin okuduğu kitapların takibinin yapılması gerekmektedir.

2.4.4 Değerler Eğitimi ve Öğretmen

Öğretmenler, değerler eğitiminin okullarda sistematik ve planlı bir şekilde verilmesi için önemli bir role sahiptir. Öğretim programlarının uygulayıcısı olan öğretmen, çocuklar için rehber konumdadır ve örnek alınabilir niteliktedir. Öğretmen, bilgiyi yaşama yakın hale getiren, uygulayan ve uygulatandır. Bilgi aktaran bir robot değildir, duygularıyla vardır ve duygularını okul içinde, sınıfta harekete geçirir.

Ailede anne ve babasını, komşularını, akranlarını örnek alan çocuk, okulda da öğretmenlerini örnek alır. Çünkü öğrencinin çevresindekilerle etkileşime geçmesi onun değer yargılarını belirlemesi için bir kıstas sunacaktır. Okul ortamında sergilediği tutum ve davranışların doğruluğu, yanlışlığı, güzelliği, çirkinliği bu etkileşim sonucu ortaya çıkacaktır. Bu durumu Sayar ve Aysun (2011: 10) “Ayna Hususu” olarak açıklamaktadır. “Ayna Hususu” öğretmenin rol model, güzel örnek olması ile ilgilidir. Onlara göre eğitimcinin ayna etkisi göstermesi gerekmektedir. Böylece eğitimci öğrencilerine sosyal birlikteliğin amaçlarını, toplumda kabul gören ve görmeyen davranışları gösterecek ve öğrenciyi olumlu gelişimi için destekleyecektir. Yine onlara göre eğitimcinin çocuğa gösterebileceği en önemli değer, çocuğa anne-baba gibi davranmaktır.

“Nasıl bir anne-baba evlat ayırımı yapmaz ve çocuklarının her birini aynı şekilde severse, eğitimci de her ne olursa olsun öğrencilerini aynı şekilde sevmeli ve kabul etmelidir.” (Winnicott, 2006, Akt. Sayar ve Aysun, 2010: 10).

“Öğretmenlerin, okul ortamında ve dışında değerleri doğru yansıtan örnek model olmaları, ahlaki sınıf ortamları oluşturmaları, değişik stratejiler kullanarak formal olarak sınıf içinde, informal olarak da sınıf dışında değerlerin kazandırılmasına ilişkin çocuklara çeşitli uygulamalar yaptırılmaları gerektiği önemle vurgulanmaktadır.” (Oğuz, 2012: 1311).

Okulda verilen değerler eğitiminin etkili ve verimli olmasının yolu değerleri telkin etmekten ziyade öğrencilerin bu değerleri içselleştirmelerini sağlamaktır. İçselleştirmenin gerçekleşmesi için öğrencilerin sınıf içinde ve sınıf dışında değerleri yaparak ve yaşayarak öğrenmeleri gerekmektedir. Kurtdede Fidan’a (2009: 12) göre değer öğretiminde öğretmenin tutum ve davranışları da çok önemlidir. Çünkü öğrenciyi en çok etkileyen şey, öğretmenin sınıfta ne söylediği değil, daha çok ne yaptığıdır.

“Öğretim programlarının uygulayıcısı olan öğretmenler, değerlerin aktarılmasında etkin rol oynarlar. Öğretmenlerin kullandığı yöntem ve teknikler çok önemlidir. Öğretmenin, dersi işlerken kullandığı yöntem ve teknikler, istenilen değerlerin, öğrenciler tarafından özümsemesini kolaylaştırabilir. Derslerde değer eğitimi gerçekleştirilirken en çok kullanılacak yöntem ve teknikleri ise: Tartışma temelli yaklaşım ve öğrenci merkezli aktif öğrenme stratejileri ile drama, proje çalışması, uygulamalı aktiviteler, işbirlikli öğrenme, grup çalışması, öğrenciler tarafından yönetilen araştırmalar, eğitimsel oyunlar ve konu günleri olarak sıralanabilir.” (Halstead, 1996, Akt. Yazıcı, 2006).

Aynı zamanda öğrenmeler sadece zihinsel açıdan değil, duyuşsal açıdan da gerçekleştirilmelidir. Bu öğrenmelerde rehber olan öğretmen, sınıf için davranışlarında tutarlı, sabırlı, hoşgörü sahibi, adil, eşit ve demokratik davranması öğrencilerin bu davranışları örnek almasına ve davranışa dönüştürmesine neden olacaktır. Öğretmen sınıf içinde veya dışında yanlış hareketlerde bulunursa ve yanlış, olumsuz değerleri sergilerse öğrencilerde mevcut olan değerler de sarsıntıya uğrar ve değer kaybına yol açar. Bu yüzden öğretmenin sahip olduğu özellikler öğrenci üzerinde anne ve babanın tavır ve davranışları kadar etkili olur.

Öğretmenler değer eğitimi yaparken şu aşamalara dikkat etmelidir.

1. Öğrenciler için iyi bir model olmalı.
2. Sınıf içinde ortak bir sosyal doku oluşturulmalı.
3. Her öğrenciye sorumluluk verip ahlaki gelişimlerine katkı sağlanmalı.
4. Öğrencileri cesaretlendirerek değerleri onlara aktarmalı.
5. Öğrencilere karar verme imkânı sağlamalı.
6. İşbirliğini teşvik etmeli.
7. Tartışma ve paylaşma ortamı oluşturmalıdır (Tyree ve Vence, 1997, Akt. Dilmaç: 2002: 4).

Öğretmenlerin yukarıda verilen şekilde davranmaları değerler eğitiminin etkili ve verimli olması için önemlidir.

Okul ortamında öğretmenlerin farklı farklı değerleri benimsemeleri, farklı değerlere önem vermeleri öğrenciler üzerinde de etkili olmaktadır. Örneğin, bir öğretmen derslerinde dini değerleri ön planda tutarken bir başka öğretmen inancı, hayata bakış açısı gereği bu değerleri önemli görmeyip küçümseyebilir. Bu da öğrenci üzerinde farklı etkiler yaratabilir. Verilmek istenen değerler eğitiminin amaçlarına ulaşmasını akamete uğratabilir. Demirtaş (2012) yapılan araştırmalarda öğretmenlerin değerler eğitimi yaklaşımlarını sistemli bir şekilde izlemediği ve değerler eğitimine ders sürecinde plansız bir biçimde yer verildiğini ifade etmektedir. Tüm bunların olmaması ve öğretmenlerin değerler ve eğitimi hususunda ortak tutum ve davranış içinde hareket etmelerini sağlamak için bu konuda eğitim almaları gerekmektedir.

Diğer taraftan öğretmen sınıf içi bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmalıdır. Sayar ve Aysun'a (2010) göre öğretmenler özellikle davranışsal bozukluklar gösteren öğrenciler üzerine daha çok düşmelidir. Çünkü değer ihtiyacı diğer öğrencilere oranla daha fazladır. Öğretmen bu tür öğrencilerle güven bağı kurmalı, destek olmalıdır. Dışlanma, sevgisizlik, olumsuz davranışa muhatap olma gibi eksiklikleri olan öğrencilerin bu eksikliklerinin kapatılması gerekir. Bu hem öğrencinin toplumsallaşmasını hem de sınıf içi ve dışında disiplinsiz davranışların azalmasını sağlar. Ayrıca öğretmen velilerle daha sık iletişime geçmeli, aile ve okul ekseninde ortak tutum geliştirmelidir. Öğrencinin sergilediği davranışın yanlışlığı hem öğretmen tarafından hem de aile tarafından onaylanmazsa öğrenci o davranışın yanlış bir davranış olduğunu anlayacaktır.

Öğretmen değer öğretimi yaparken değerler eğitimi yaklaşımlarını bütüncül bir şekilde ele almalıdır. Öğretim yapılırken nasıl ki farklı yöntem ve teknikler kullanımının faydası varsa değer eğitiminde de farklı yaklaşımları kullanmak faydalı olacaktır. Değerler soyut özellikli olduğu için somutlaştırılması gerekmektedir. Bu da örnek olaylarla, videolarla, edebî ürünlerle en iyi şekilde aktarılabilir. Değerler açısından zengin edebî ürünlerin öğrencilerle buluşabilmesinde öğretmen rehber olmalıdır. Ayrıca öğretmenlerin değerler eğitimini daha etkin bir şekilde vermeleri için öğretim programlarının açıklayıcı, yol gösterici olması gerekmektedir.

2.4.5 Değerler Eğitimi ve Türkçe Eğitimi

Türkçe, ana dili temel becerilerini kazandırmanın yanında manevi, milli ve evrensel değerleri de kazandırma işlevini üstlenmiştir. Çünkü öğretim sadece dil ya da dilbilgisi öğretimi değil millete ait değerlerin öğretilmesi işidir (Okur ve Çapoğlu, 2015: 95).

Edebi eserlerin değer aktarımında önemli ve anlamlı bir görev üstlendiği bilinmektedir. Dilin yani düşüncenin ürünü olan metinler, edebî eserler yazıldığı dilin kültür kodlarını taşır. Nihayetinde dilin kültürü, kültürün de dili geliştirdiğini göz önünde bulundurursak bu döngüde edebî eserlerin yeri paha biçilemez.

“Söz uçar, yazı kalır.” atasözü bize geçmiş üzerine inşa edilecek bir geleceği işaret etmektedir. Çünkü insan geçmişiyle vardır. Geçmişteki kültürel kodları kayda geçirerek devamlılık sağlamak için gelecek nesillere aktarımı yapılır. Bu da

okullarda büyük ölçüde Türkçe dersiyle yapılmaktadır. Zira dil eğitimi aynı zamanda kültürel bir eğitimidir.

Türkçe eğitiminin temel amacı ferdin sosyalleşmesini; içinde yaşadığı topluma, aileye sağlıklı uyumunu sağlamaktır (Okur ve Çapoğlu, 2015: 95). Türkçe dersinde değerleri kazandırırken metinler kullanılır. Metinlerin nitelikli olması beklenir. Duyuşsal becerilerin kazandırılmasında metinler, bildirişim işlevi özelliğinden dolayı önemli bir araçtır (Şen, 2007: 51). Ders kitaplarına sıradan metinler yerine Türkçenin doğru, güzel, estetik bir şekilde kullanıldığı ve bildirişim yönü kuvvetli metinler konmalıdır (Şen, 2008: 765). Bildirişim metni anlamlı kılan esas unsurdur. Metinler, anlama ve anlatma gibi dil becerilerinin gelişimi için kullanılırken diğer taraftan metin içindeki değerleri öğrencilere doğrudan veya sezdirerek aktarma özelliğine sahiptir. İyi-kötü, güzel-çirkin gibi ikilemler doğrunun ne olduğu hususunda öğrencilerde bir fikir oluşturacaktır. Bu da değer kazanımını kolayca gerçekleştirecek gücü ortaya çıkaracaktır.

Türkçe dersinde kullanılan metinlerin değer aktarımı işlevi olduğundan her metin ders kitaplarında yer alamaz. Bu yüzden ders kitaplarında bulunan metinlerin belirli özellikleri vardır. MEB, öğretim programlarında bu özellikleri vermektedir. Burada metinlerin değerler eğitimi açısından öne çıkan nitelikleri ele alınacaktır. MEB'e (2017) göre,

1. Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.
2. Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.
3. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
4. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.

Yine MEB (2005: 161) Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler" içinde sırasıyla 2, 3, 5 ve 16. maddelerde verilen özellikler metinlerin vermesi beklenen değerleri ortaya koymuştur:

1. Metinlerde millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
2. Metinlerde siyasi kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.

3. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.
4. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.

Yukarıdaki özelliklerden de anlaşılacağı üzere metinler değer aktarımının ayrılmaz bir parçasıdır. Yapılan araştırmalarda nazım türündeki eserler diğer edebi türlere göre öğrencilere daha fazla estetik değer kazandırmaktadır. Yapılan değer sınıflamalarında estetik değerın önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Türkçe derslerinde bu değerın şiirler aracılığıyla kolayca kazandırılabilceği ortadadır. Bu ve benzeri çıkarımların öğretim programlarında yer alması değerler eğitimini daha işlevsel hale getirecektir. Diğer taraftan Karatay (2011: 1403) her dersin kendine özgü öğretmeyi hedeflediği konu alanı olmakla birlikte özellikle Türkçe dersleri edebî metin temelli işlendiği için karakter eğitimi, değer aktarımı yöntemlerinden *ahlaki muhakeme* ve *değer analizi* yöntemlerinin kullanımı için son derece elverişli olduğunu ifade etmektedir. Ona göre edebi metinlerde güzel örneklerin var olmuş olması edebiyat temelli karakter eğitimi anlayışını yaygınlaştırmıştır.

Türkçe dersi aracılığıyla toplumsallaşma ve kültürlenme gerçekleştirilirken sadece metinler kullanılmaz. Aynı zamanda kitaplar da kullanılır. Kitapların da metinler gibi değer aktarımında kullanılması önem arz etmektedir. Metinler sınıf içinde öğretmen rehberliğinde ele alınırken kitaplar, öğrencinin kendi anlama, sorgulama, eleştirel düşünme, analiz ve sentez yetenekleriyle ele aldığı araçlar olabilmektedir. Bu minvalde düşünülecek olursa kitaplar, değer aktarımında metinlere oranla daha fazla değer kazandırma potansiyeline sahipken özellikleriyle çocuğa ve çocuk gerçekliğine uygun olmalıdır. Karatay'a (2011: 1404) göre çocukluk döneminin ilk yıllarında öyküleyici eserler, çocukların en çok hoşlandıkları edebî türdür. Masallar, hikâyeler ve çocuk romanları kullanılarak değer aktarımı kolayca yapılabilir. Değerler soyut nitelikli olduğundan çocukların yaşına göre resimlerle desteklenmiş öyküler çocuklara okutulup sezmeleri sağlanabilir. Burada yine en önemli görev Türkçe dersine düşmektedir.

“Doğru veya yanlış bir davranışın olumlu veya olumsuz taraflarını sözlü olarak telkin etmek yerine, öyküleyici bir eserde bunun yararlarını veya zararlarını öykü kahramanlarının kişiliğinde çocuğa yaşatmak, değer olarak iyi-kötü, doğru-yanlış vb. bir davranış olduğunu göstermek daha etkilidir.” (Karatay, 2011: 1404).

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2017) kazanımlar incelendiğinde kazanımların pek çoğunda farklı değerlerin barındığı görülebilir. Örneğin 5, 6, 7 ve 8. sınıflar için konuşma ve yazma becerilerini geliştirmeye dönük belirlenmiş olan

“Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” ve “Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” kazanımları, milli kimliğimiz ve değerimiz olan dilimizin korunması ve yaşatılmasını öne çıkarmaktadır.

Okuma zevki ve alışkanlığı yanında metinler, öyküler, masallar, tekerlemeler, şiirler, çocuk romanları vb. edebi türler Türkçe dersi aracılığıyla sevdirilip değer aktarımının kendiliğinden gerçekleşmesinin sağlanması Türkçe dersinin asıl görevlerindedir.

2.4.6 Değerler Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı

Şirin’e (2012: 15) göre dünyanın en zor iki sorusu “Çocuk nedir?” ve “Hayat nedir?” sorularıdır. Ona göre çocuk ve hayat konularında görüş birliği olmaması bu soruların cevap verilmesini zorlaştırmaktadır. Çocuk kavramının tanımını elbette sadece yaş sınırıyla ortaya koymak eksiklik olacaktır. Ancak yapılan tanımlar yaş sınırı odaklıdır. Örneğin, Kıbrıs’a (2010: 11) göre çocuk, bebeklik çağının bitimiyle ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan kişidir. Öncül (2000: 244) tarafından da "olgunluktan önceki bir yaşta bulunan her kız ve erkek." şeklinde tanımlanır.

Çocuk edebiyatı, çocuğa göreliğin esas alındığı bir edebiyattır. Dilidüzgün’e (1996) göre çocuğa görelik, çocuğun ilgilerini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, hazırlanacak okuma metnini bunlarla örtüştürmeyi zorlar. Şirin (2007) ise çocuk edebiyatının çocuğa göre olmasını yalınlık ve içtenlik sağlamaktadır, der. Ona göre çocuk öznedir, nesne değildir. Yalçın ve Aytaş (2003: 16) bu durumu şöyle açıklar: “Çocuk edebiyatını gelişmesinde çocukların etkin olduğunu söylemek doğru bir yaklaşımdır.” Dolayısıyla Şirin (2000: 30) çocuk edebiyatı, edebiyat altı bir tür değildir, derken çocuk edebiyatını kendine has bir yazın olarak görmektedir. Dilidüzgün (1996) ise,

“Çocuk yazını, yetişkin yazınına geçişte bir “ara basamak” ya da “geçiş yazını” işlevi üstlenmektedir. Böylece, çocuk ve gençlik yazınının, okuma alışkanlığı veren ve yazınsal ürünleri alımlamayı öğreten bir işlev olduğu ortaya çıkmaktadır.” demektedir.

Ortaya konulan tüm edebi ürünler, çocuğun gelişimsel çağları göz önünde bulundurulup sanatsal olarak şekillenir. Bu edebiyatın ortaya çıkmasında çocuğun yetişkinlerden farklı bir dünyaya sahip olması gösterilmektedir.

Çocuk edebiyatının varlığı ve yokluğuyla ilgili olarak günümüze değin çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Yaşar Kemal, Cemal Süreya, Cemil Meriç, Arif Ay, Hakkı Özkan, Ziya Gökalp gibi yazar ve şairler çocuk edebiyatı gibi ayrı bir edebiyatın olmadığını ifade eden beyanlarıyla ön plana çıkarken Ülkü Tamer, Tarık Dursun K., Yalvaç Ural, Hasan Demir ve Mehmet Başaran gibi isimler de çocuk edebiyatının varlığını savunanlar arasında yer almaktadır. (Çelik, 2016). Tüm bu tartışmalar anlamsız olduğunu Özdemir (2005: 111-112) şöyle ifade etmektedir:

“Genç Edebiyatı, Yaşlı Edebiyatı, Kadın Edebiyatı, Erkek Edebiyatı vb. gibi yanlış çağrışımlara yol açmış olmasına rağmen esasta “Çocuk Edebiyatı” isimlendirmesi doğru bir isimlendirilmedir ve bu kavram etrafında yapılan tartışmalar da zaman kaybından başka bir şey değildir.”

Çocuk edebiyatının ayrı bir edebiyat olduğuyla ilgili olarak Yalçın ve Aytaş (2003: 30) şunları ifade etmektedir:

“Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal duygu düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak için gerçekleştirilen çocuk edebiyatı 300 yıllık bir dönem içinde oluşan ayrı bir edebiyattır.”

Diğer yandan Oğuzkan (2001: 5-7) tarafından çocuğun edebiyata duyduğu ihtiyaç şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Edebiyat, hoş ve eğlendirici bir şeydir.
2. Edebiyat, ruha canlılık verir, yaşama gücünü artırır.
3. Edebiyat, hayatı keşfe yardım eder.
4. Edebiyat, bir rehberlik kaynağıdır.
5. Edebiyat, yaratıcı etkinlikleri teşvik eder.
6. Edebiyat, güzel bir dil demektir.

Ayrıca edebiyat eğitime üç yönden katkı yapar: dil eğitimi, estetik eğitimi ve ahlak eğitimi (Cemiloğlu, 2009). Çocuk edebiyatının bu bağlamda katkısını anlamak için tanımının ne olduğunu bilmekte fayda vardır. Çocuk edebiyatı ile ilgili pek çok tanım mevcuttur. Sever'e (2003: 9) göre:

“Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.”

“Çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında edebiyat, sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır.” (Şirin, 2007: 16).

Çocuk ve edebiyat kavramlarını bir araya getiren temel nokta şüphe yok ki terbiye ve edeptir. Edebiyatın amacı sanatın gücünü kullanarak edepli insan yetiştirmekse çocuklara ait bir edebiyatının olması oldukça doğal karşılanması gereken bir durumdur. Özdemir (2005: 111) bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Edebi eser, bir üst dil vasıtasıyla ve bir estetik kaygı ile ortaya koyulan, insanı hedef alan sanat eserleri ve çocuk da bir insan olduğuna göre; terbiye, naziklik, usluluk, zariflik anlamına gelen edeb kavramı ile çocuk kelimesinin bir arada kullanılması son derece isabetli ve anlamlıdır.”

Edebiyatın çocuğun yaşama gücünü arttırması, hayatı keşfetmesini sağlaması ve ona rehberlik etmesi, şahsiyet sahibi ve edepli birisi olabilmesi değerler eğitimi açısından onun üstlendiği işlevlere işaret etmektedir. Zira değer, edebiyat gibi hayatı şekillendiren ve hayatın bir parçası olan soyut bir kavramdır. Çocuk ve gençlik yazınının eğitsel amaçlarından biri de çocukların ve gençlerin aydınlanmalarını, deneyimlerinin artmasını, önyargılardan arınmalarını ve toplumsallaşmalarını koşutlayarak onların kimliklerini kazanmalarına yardımcı olur (Dahrendorf, 1992, Akt. Dilidüzgün, 1996: 27). Temelde okuma zevki ve alışkanlığı kazandırma gayesi taşıyan çocuk edebiyatı, çocuğun edebiyatla kendi dünyasını yaşaması, hayal kurması, zihinsel, duyuşsal gelişimini devam ettirmesini de amaçlar. Zaten okumanın esaslı hedeflerini şöyle hulusa etmek mümkündür: 1. Bilgi kazanmak, 2. Zevk almak, 3. Hayatı tanımak (Oğuzkan, 2001: 12).

Çocuğun edepli, şahsiyet sahibi birisi olmasının yanında hayatı tanınması gereklidir. Bunun tecrübe etmenin önemli bir yolu da okuma eylemidir. İlk çocukluk döneminden başlayarak çocukların, insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin bireysel değerler oluşturmalarında, çocuk kitaplarının önemli bir işlevi vardır (Sever, 2003: 47).

Çocuğun gelişimsel dönemleri ele alındığında genelde 0-2 yaş bebeklik çağı, 2-6 yaş okul öncesi çocukluk dönemi ve 6-14 yaş okul dönemi çocukluk çağı, 14-20 yaş gençlik çağı olarak sınıflandırılmaktadır. Çocuk kitapları 4 ile 12 arası yaşlara yönelik, yazınsal ve düşünsel bir tabanı olan kitaplar iken 13 ile 20 yaş aralığı da gençlik yazını olarak nitelendirilmektedir (Dilidüzgün, 1996). Her dönemin kendine

göre özellikleri olmakla birlikte kitabın çocuğun yaşına göre işlevi de değişiklik göstermektedir. Bu durumu Sever (2003: 13) şöyle ifade etmektedir:

“0-2 yaş dönemindeki çocukların, oyun gereksinmesine yanıt veren oyuncaklar gibi, kitaplar da hem görsel hem de dilsel niteliği ile çocuğun oynama, eğlenme; görme, duyma, dokunma yoluyla tanıma ve bulma(keşfetme) gereksinimini karşılayan araçlardır. 2-4 yaşlarındaki çocuklar için, kitabın bilinen en temel işlevi, onların kavramsal gelişim sürecine ve anlama becerisine katkı sağlamasıdır. (...) Resmin estetik olanaklarıyla çocukları kendine çekebilen, dilsel yapıları ve kurgularıyla da çocukların dünyasına girmeyi başarabilen kitaplar, erken çocukluk döneminden başlayarak çocuk-kitap ilişkisini başlatan birer araç olur.”

Çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecindeki yeri oldukça önemlidir. Sever’e (2003) göre kitaplar, çocuğu dil gelişimi, bilişsel gelişim, kişilik gelişimi ve toplumsal gelişim açısından etkiler.

Çocuk kitapları dil gelişimi açısından “çocuğun üç yaşına ulaştığı bir dönemde, onlara ana dilinin yapı ve işlevlerine ilişkin ilk ipuçlarını sunan, dilin ve çizginin anlatım gücünü ve güzelliğini yansıtabilen görsel ve dilsel uyaranlar olarak çocuğun yaşamında yer edinmeye başlar.” (Sever, 2003: 29).

Dil gelişiminin ve dolayısıyla edebiyatın bilişsel gelişimi desteklediği bilinmektedir. Sever’e (2003: 39) göre çocuk edebiyatı, “gözleme”, “karşılaştırma”, “sınıflandırma”, “uygulama”, “eleştirme” yapma olanakları yaratarak, çocuklarda düşünme ile ilgili bazı temel işlemlerin gelişmesine katkı sağlar.

Kişilik gelişimi ve toplumsal gelişim birbiriyle bağlantılı olarak görülebilir. Kişiliği sağlam çocuklar toplumsal olarak kendilerini daha iyi ifade ederler, olumlu davranış modelleri sergilerler, gruba uyum konusunda sorun yaşamazlar, bireysel ilişkileri olumludur. Bu bağlamda düşünecek olursak çocuk kitaplarının farklı bir özelliği ortaya çıkmaktadır. Kişilik gelişiminde çocuk kitaplarını yaşam çizgisinde karşılaşılabilecek sorunlara oluşturulacak yanıtları, verilecek tepkileri sanatçı bakış açısıyla örneklendiren bir kaynak (Sever, 2013: 47) olarak görünürken toplumsal gelişimde kitapları çocuğun ailesi ve yakın çevresi dışında öykünebilecekleri modeller yaratarak onların toplumsallaşma sürecine kalıcı katkılar sağladığı (Sever, 2003: 55) ifade edilmektedir.

Okul öncesi çocukluk çağında çocuklar için kitapların birer oyuncak olarak kullanılması, çocuklara resimlerle desteklenmiş kitapların verilmesi çocuklarda kitap sevgisinin kolayca oluşmasını sağlayacaktır. Kitap sevgisinin oluşması değerlerin kitap aracılığıyla çocuğa kolayca geçmesini temin eder.

2.4.6.1 Edebi Türler

Çocuk edebiyatında türler denilince ise çocuğa yönelik olan yazılı ve sözlü eserlerin bütünü akla gelmektedir. Bu eserler, çocuğa yararı olan, gelişimine katkı sağlayan dilini ve kültürünü öğreten, evrensel ve millî değerler aktaran önemli çocuk edebiyatı mahsulleridir. (Kuru, 2016: 21-22).

Çocuklarda ana dili sevgisi ve duyuşsal eğitim kazandırmada çocuk edebiyatının bir parçası olan tekerleme, bilmece, mani, türkü ve ninnilerin önemli bir yeri vardır. Bilmece kullanılarak çocuğa hem dil zevki kazandırılabilir hem de çocuğu düşünmeye sevk edebiliriz. Çocuğun düşünmesi, sorgulaması muhakeme yeteneğini arttıracığından ahlaki muhakeme yapabilmesi kolaylaşacaktır. Toplumsal değerler tekerlemeler, özellikle türküler aracılığıyla öğretilir. İyi- kötü, güzel-çirkin gibi ayrımlar basit kelime dizileriyle ve ses benzerliğiyle kolayca öğretilir. Örneğin, milli ve manevi değerlerin barındığı Çanakkale, Yemen, Sarıkamış gibi türküler çocuğa dinletilebilir. Çünkü türküler, hem içinde yaşanan toplumun duygu ve düşüncelerini tarihsel bağlamda yansıttığı, hem de şiir olarak söylenen, okuyana/söyleyene estetik bir haz yaşatan ürünlerdir (Kıbrıs, 2010: 55). Çocuğun nitelikli tekerleme, bilmece, mani ezberlemesi; türkü, ninni dinlemesi hem dilsel, bilişsel, kişisel/duyuşsal ve toplumsal açıdan gelişimini sağlar hem de bu türlerin içinde barındırdığı değerleri sezmesine/içselleştirmesine yardımcı olur.

Çocuklara yönelik oluşturulan edebi türler değerler eğitimi açısından,

1. Öğrencilere, itibari bir hayat yolculuğu ve bu yolculukta kahramanların yaşadığı olay ve durumların irdelenmesi, yaptıkları tercihlerin yorumlanması fırsatı verildiği zaman onların hayat boyu, ahlaki düşünce alışkanlıkları geliştirmelerini sağlar (Bohlin, 2005, Akt. Karatay, 2011: 1404).
2. Çocuğun kendini tanımaya, dış dünyada yaşananları algılama ve duruma göre davranış sergileyebilme yetisini kazanmaya, çocukta olumlu gelişme ve değişmelere olanak sağlar.
3. İyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin, güçlü ve zayıfın bir arada bulunduğu ve bu zıtlıkların kıyasıya yarıştığı öyküleyici çocuk edebiyatı ürünleri, çocuğa gerçekçi bir dünya fotoğrafı çizer.
4. Bir yandan çocuğun dil becerilerini geliştirirken bir yandan çocukta, millî ve evrensel kültür değerlerine ilişkin bir bilincin uyanmasını ve bir tutumun gelişmesini sağlar (Karatay, 2007: 940-941).

Okuma alışkanlığı edinmenin yanında ortak bir duygu, düşünüş ve değer anlayışı geliştirmek ancak bu değerleri içeren edebî eserleri çocuklara sunmakla mümkündür (Karatay, 2011: 1405).

Çocuk edebiyatında edebi türlerin yaş grubuna göre şekillendiği bilinmektedir. Masal, fabl, efsane, destan, şiir, öykü, roman, fıkra, gezi yazıları, anı, mektup, çizgi kitaplar bu edebi türlerdendir (Kıbrıs, 2010).

Çocuk kitabı yazarı James Krüss bir yazısında, çocuk ile düşün birbirini nasıl koşutladığını şöyle vurguluyor: “Çocukların zengin bir düşgücü vardır. Dünyanın gerçeğini onlara anlatabilmek için bu zenginlikten yararlanmak gerek. Onların düşgüçleri olduğu için, onlara cinlerden, perilerden söz ederek neyin iyi, neyin kötü olduğunu anlatabilirsiniz.” (Dilidüzgün, 1996: 48).

Buradan hareketle özellikle masal, efsane, destan ve fantastik çocuk kitaplarının bu görevi üstlendiği söylenebilir. Tezimizin kapsamı değerler eğitimi açısından çocuk romanları olduğundan edebi tür olarak masal, öykü (hikâye) ve roman ele alınacaktır. Bu edebi türlerin değerler eğitimiyle ilişkisi irdelenecektir.

2.4.6.1.1 Masal

Özellikle çocuklar için yazılmamalarına rağmen çocuklara bu değerleri kazandırmada muhtevası ve verdiği iletileri bakımından edebi türler arasında masallar önemli bir yere sahiptir (Akkaya, 2014: 314). Masal, olağanüstü özellikleri, bilinmeyenleri (kişi, zaman, mekân) ve hayalleri barındıran bir tür olmakla birlikte Sever’e (2003) göre köklü bir öğreti, yaşama ilişkin somut dersler içerir. Çocuklar için gerçek dünyaya açılan önemli bir kapıdır. Zira masallarda olağanüstü olarak kabul edilen pek çok olay bugün gerçekleşmiştir (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007: 23). Aynı zamanda masal, içindeki gerçektışı varlıklar çocuklar için ilgi çekici nitelikte olup çocukların doğayı, hayatı ve insanlığı sevmelerine yardımcı olacak metinlerdir (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007: 59). Nitekim İbrahim Alâatin Gövsa bu hususta: “peri hikâyeleri, dev masalları, garip şeylere karışan, türlü serüvenler ve olağanüstülükler yapan padişah ve şehzade masalları, hayvanlara mal edilen veya onlara ortak olan olaylar ve serüvenler çocukların en çok aradıkları konulardır” (Oğuzkan, 2001: 25) demektedir. Bu çekicilik neredeyse tüm çocukların masal okumasına veya dinlemesine sebep olmuştur, diyebiliriz.

“Masalların, sözlü gelenekte toplum kültürünü taşıyan bir araç olduğu düşünülürse; bu kültür içerisindeki değerlerin de yeni nesillere aktarılması için öğretici bir yol tutulduğu gerçeği de göz önüne alınmalı ve masallar bütünüyle ders verici niteliklerden soyutlanmaya çalışılmamalıdır” (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007: 52).

Masallardaki iyi-kötü çekişmesi sonucu çocukların yanlış ve doğruyu bulmasını sağlaması açısından önem arz etmektedir. “Kötü güçlerin masallarda çoğunlukla

usdışı yaratıklar olarak karşımıza çıkması, bir yandan kötülüğün işe yaramaz olduğunu vurgularken, bir yandan da kötülüğün usdışı, insanlıkdışı bir eylem olduğuna gönderme yapar” (Bettelheim, 1981, Akt. Dilidüzgün, 2003: 37). Ayrıca çocukların iyi karakterlere öykünmeleri/özdeşim kurmaları, onların davranışlarını örnek almaları bu tip edebi türler aracılığıyla meydana gelmektedir. Sever’e (2003) göre çocuklar yetişkinlere göre kolayca özdeşim kurdukları için masallar çocuklara verilirken dikkat edilmelidir. Aksi halde çocuklar için değer eğitiminin önüne geçilmiş olunur. “Çünkü öğrencilere değerler öğretimi yapılırken kullanılabilir masallar ve onların içerikleri öğrencileri farkında olmadan istenmedik davranışlara sürükleyebilir. Örneğin 44 Türk Peri Masalı adlı eserde yer alan birçok masalda (...) kahramanların sigara ve nargile gibi tütün mamullerini içmesini konu almaktadır. Bu durum masal kahramanlarının dürüst, yardımsever, sorumluluk sahibi vb. gibi insan olmalarının yanında sigara içme vb. davranışlarını da istendik bir davranış gibi görülmesini de sağlayabilir” (Kılcan, 2016: 92). Sever (2003: 33) ise bu konu hakkında “ Masalların çoğunda devlere, cinlere, perilere, cadılara, büyücülere, yedi başlı ejderhalara rastlarız. Henüz kafa yapısı ve değerleri yeni gelişmekte olan çocuğu bu gibi, korku filmlerini andıran yaratıklarla karşı karşıya getirmenin yararlı olduğu düşünülemez.” diyerek korku etkisi yapabilecek öğelerin çocuğun düş dünyasını olumsuz etkilediğini vurgulamıştır.

Masal, ait olduğu milletin geçmişten bugüne oluşturduğu maddi ve manevi unsurları da beraberinde taşımaktadır (Gürel vd., 2007: 257). Ayrıca öykü ve roman gibi edebi türlerin okunmasında bir basamak niteliğindedir. Masallar aracılığıyla çocuğa kitap okuma zevki ve tutkusu kazandırılabilir. Böylece gerçek hayatı yansıtan öykü ve roman gibi türler çocukların zevkle okuyabilecekleri türlerden olur.

2.5.6.1.2 Hikâye ve Roman

“Öykü, çocukların hayal âleminde sıyrılıp gerçek dünya ile yüzleştikleri bir türdür. İyi ile kötünün, doğru ile yanlışın, güzel ile çirkinin, güçlü ile zayıfın bir arada bulunduğu ve bu zıtlıkların kıyasıya yarıştığı masallar, öyküler çocuğa gerçekçi bir dünya sunar.” (Karatay, Destebaşı ve Demirbaş, 2015: 126).

Hikâyelerin masallar gibi kısa olması ve resimlerle desteklenmesi çocukların ilgisini kolayca çekmektedir. Özellikle çocuklar yaşadıklarını öyküleştirerek anlatmayı çok severler. Henüz değer yargıları yeni yeni şekillenen çocuklar, nitelikli öykü ve

romanlar okuyarak değerlerini doğru bir şekilde yapılandırabilir. Ancak çocuklar tarafından yapılacak okuma bir yetişkin rehberliğinde olması önerilir.

“Çünkü çocuklar, edebî bir eseri okusalar bile yazarının asıl vermek istediği ana düşünceyi, iletiyi kendi kendilerine kavrayamadıkları, metinde işlenen ana düşünceye bağlı ahlaki değerleri kavramanın ise onların okuma becerileri, bilgi birikimleri ve ahlaki gelişim düzeylerine göre farklılaştığı belirlenmiştir.” (Narvaez, 2002, Akt. Karatay vd., 2015: 127).

“Edebi türler içinde çocukların yaralanabileceği en zengin türler hikâye ve romandır. Hikâye ve romanlar, çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar; gelişmekte olan değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur. Böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama uymalarını büyük ölçüde kolaylaştırır.” (Gürel vd. 2007: 107, Oğuzkan, 2001: 98).

Kişi, yaşı ilerledikçe zorluklar ve sıkıntılar çekerek hayat tecrübelerini arttırır. Sosyal çevresinde gördüğü, yaşadığı her şey insanın düşünme becerisini geliştirir ve yaşadığı olayların sonucuna bağlı olarak karar vermesini sağlar. Elbette bu yaşayarak olduğu için zaman gerektirir. Bu zaman içinde yaşanan olaylar çerçevesinde tecrübesizlikten kaynaklı olarak bireyin sosyal, psikolojik, ekonomik birtakım sıkıntıları baş gösterebilir. Bunun önüne geçmek için büyükler, küçüklere tecrübelerini ilk önce sözlü olarak aktarmış (sözlü edebi türler, öğüt, telkin, gösterme vb.), yazının insan hayatında geniş bir alan yakalamasıyla sözlü anlatımdan daha etkili olarak hayat tecrübesi aktarımı yapılmıştır, yapılmaya devam edilmektedir. Edebiyat diye bir alanın oluşması sonucu bu görev yerine getirilmektedir. Gürel ve diğerlerinin (2007) dediği gibi çocukların hayat tecrübeleri sınırlıdır. Uzun zamanda kazanılan yaşantıları, görgüleri, tecrübeleri özellikle nitelikli, çocuğa göre ve öznesi çocuk olan öykü ve romanları çocuklara sunarak kısa zamanda kazanma şansı yakalanabilir. Kıbrıs’a (2010: 179) göre “... roman ya da öyküde büyüklerin yaşantılarından, yaşamla ilgili deneyimlerinden kesitler sunulduğu için, bunları okuyan çocukların yaşam deneyimleri de ister istemez zenginleşmiş olacaktır.” Çünkü ağaç, yaşken eğilir.

Öykü ve roman temelde birbirine benzer türler olsa da olay, yaşantı barındırma açısından roman, öyküye oranla daha zengin bir içeriğe sahiptir. Ancak daha önceden de ifade ettiğimiz gibi masal ve öykü, roman türüne geçişte birer basamak niteliği taşımaktadır. Roman türünde özellikle kişilerin fazlaca olması, farklı tiplerin yer alması ve bu kişilerin gerçek hayattan olması çocuğun çevresine, topluma uyumunu kolaylaştırır. Çevresinin değer yargılarını kolayca kazanırken kendi değer yargılarını da oluşturur ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştürür. Bu tür eğitsel çıktılarının

meydana gelmesi için öykü ve romanların belirli özellikleri taşıması gereklidir (Güler vd. 2007: 107-113):

1. Okuma gerçekleşirken çocuğa rehber olunmalıdır. Çünkü çocuklar, tek başlarına kitapta verilmek istenen mesajları anlamayabilir.
2. Seçilen öykü ve romanlarda birinci tekil anlatıcı tercih edilmelidir.
3. Seçilen kitaplarda olay dizisi zamana bağlı olarak bir sıra takip etmelidir. Kırık olaylar ve zamanlar dizisi çocuğun anlamasını zorlaştırır. Zamanda geriye dönüşler çokça olursa çocuğun kafası karışabilir. Yaşa göre geriye dönüşler öykü ve romanlarda artabilir.
4. Dil ve anlatım sade olmalıdır. Günlük konuşma dili kullanılmalıdır. Öykü ve romanlarda bilinçli olarak çocuğun bilmediği yeni kelimeler, deyimler kullanılmalıdır.
5. Çocuğa yönelik ilkesini ve çocuğun bakışını göz ardı etmiş öykü ve romanlar tercih edilmemelidir. Resimlemeler yapılırken ilgi çekici şekilde yapılmalıdır. Resim ve metin uyumu göz ardı edilmemelidir.
6. Öykü ve romanlarda merak duygusu diri tutulmalıdır. Merak okuma zevkini ve alışkanlığını kazandırırken çocukların dilsel ve bilimsel açıdan gelişimlerine de olumlu katkılar yapar.
7. Çocuk için seçilecek öykü ve romanlarda mümkün olduğunca kişiler az olmalıdır. Başkarakter ve yardımcı karakterler net olmalıdır.
8. Roman ve öyküde mekân, yakın çevreden uzak çevreye doğru bir açılım göstermelidir. Betimlemeler canlı, hareket unsuru sürükleyici olmalıdır.
9. Seçilen öykü ve romanlarda konular çocuk gerçekliğine uygun olmalıdır. Konunun giriş, gelişme ve sonuç mantıklı bir sırada olmalıdır. Milli kültür değerlerini, toplumun ahlak kurallarını, geleneklerini barındırmalıdır.
10. Öykü ve romanlarda anlatım tekniği, çocuğun karakterle özdeşleşeceği düşünülürse gösterme tekniğine daha çok yer verilmelidir. Betimlemeler çocuğa sağlam gözlem gücü kazandırmalıdır. Konuşmalara bolca yer verilmelidir. İç monolog tekniği bilinçli bir şekilde kullanılırsa çocuğun karakterleri model alması kolaylaşır.
11. Dilidüzgün'ün (1996) deyişiyle çocuklar için seçilecek edebi ürünler antiotoriter bir yaklaşım sergilemelidir. Antiotoriter yaklaşım, yazarın çocuğa neyi, nasıl yapacağını dikte etmediği ve kendi doğrularını bellettiği bir yaklaşım tarzıdır. Çocuğun özgür olmasını esas alır.

Edebiyatımızda yazınsal bir tür olarak roman ve öykünün tarihi, şiir ve masala göre çok daha yenidir. Bugünkü anlamda roman ve hikâye örneklerine Batı'da 13. yüzyıldan bu yana rastlanmaktayken, bizdeyse ancak 19. yüzyıldan bu yana rastlanmaktadır (Kıbrıs, 2010: 180). Bunun düz yazı geleneğinin olmamasından kaynaklandığı bilinmektedir. Uzun bir zaman diliminde gelişmiş "Divan Edebiyatı" genelde şiir temelli bir edebiyat olduğu düşünülürse düz yazının gelişmemiş olmasının nedeni daha kolay anlaşılabilir.

Düz yazı, Tanzimat'tan sonra çeviri yoluyla edebiyatımızda daha geniş bir yer almaya başlamıştır. Edebiyatımıza Tanzimat ile beraber yeni türlerin girdiği bilinmektedir. Bunlardan birisi de romandır. Özellikle 19. yüzyıldan önce

edebiyatımızda destan şekliyle yer alan roman türü bu dönemde çeviri yoluyla edebiyatımıza kazandırılmıştır. O dönemde bu türün en iyi örneklerini Şemsettin Sami, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Mahmut Ekrem, Mehmet Rauf, Halit Ziya Uşaklıgil gibi yazarlar vermiştir.

“Bu ilk eserler incelendiğinde de edebiyat eserlerinin birçoğunda gözlemlediğimiz değer ve ahlak öğretiminin yoğun bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Özellikle Tanzimat sanatçıları, edebiyatı toplumu eğitmek için bir vasıta olarak görmüşler ve edebiliği ikinci plânda tutmuşlardır.” (Özdemir, İdi Tulumcu, 2017: 722).

Çocuklar için çevrilen ve yazılan romanlara bakıldığında ise Ahmet Lütfi'nin “Robinson Crusoe” ve Nedim Efendi'nin “Guliver Seyahatnamesi” gibi çevirilerle karşılaşmanın yanında Jules Verne'nin birçok eseri, “Çocuk Kalbi”, “Pal Sokağı Çocukları”, “Pol ve Virjini”, “Polyanna”, “David Copperfield” gibi çocuk kitapları Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıca Türk edebiyatında ilk çocuk kahramanlı romanı, Ebu Bekir Hazım tarafından yazılan “Küçük Paşa” adlı eser olmuştur (Kıbrıs, 2010).

Cumhuriyet dönemine kadar çocuklar için yazılan özgün romanların sayısı oldukça azdır. “23 Nisan 1920 Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış günü, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak planlanmıştır. Çocuk ve çocuk eğitiminin ulusal bir politika olarak düşünülmesi sebebiyle çocuk edebiyatının da çeşitlenerek geliştiğini görüyoruz.” (Yalçın ve Aytaş, 2003: 25).

Mahmut Yesari'nin “Bağrı Yanık Ömer”, Reşat Nuri Gültekin'in “Kızılılık Dalları” ilk telif çocuk romanları olarak görülmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2003). “87 Oğuz”, “Köprüaltı Çocukları”, “Tahtları Devrilen Çocuk” adlı çocuk romanları da 1930'lu yıllardan sonra yazılmıştır. 1940'lı yıllara gelindiğinde ise Kemalettin Tuğcu çocuk romanları yazar. Çocuklar için yazdığı kitaplar olmasına rağmen ele aldığı temalar dolayısıyla çocuklar tarafından okunması sakıncalı bulunmaktadır. Daha sonra Aziz Nesin “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı çocuk romanıyla ve Cahit Uçuk'un “Türk İkizleri” ve “Gümüş Kanat” adlı çocuk romanlarıyla var olan boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Gülten Dayıoğlu'nun ilk çocuk kitabı “Bahçıvanın Oğlu” 1963'te yayınlanır.

Çocuklar için yazılan kitaplar 1970'li yıllardan sonra artış göstermiştir. Bu dönemde roman türünde, Rıfat Ilgaz Bacaksız Sigara Kaçakçısı (1980), Bacaksız Kamyon Sürücüsü adlı romanlarıyla; Muzaffer İzgü, Kara Pamuk (1978), Ekmek Parası (1979), Bülbül Düdük (1980) romanlarıyla çocuklar tarafından ilgiyle okunduğu bilinmektedir (Yılmaz, 2007: 13).

Günümüzde geçmişe oranla çocuklara yönelik yazılan öykü ve romanların sayısı bir hayli fazladır. Çocuklar için yazılan hikâye ve romanların bazıları şunlardır: **Cahit**

Zarifoğlu “Yürekdede ile Padişah”, “Katıraslan”; **Ahmet Yılmaz Boyunağa** “Yankılı Kayalar”, “Malazgirt’in Üç Atlısı”, “Efsane Komutan”, “Zafer Rüzgârları”, “Kırk Hançer”, “Özgürlük Savaşçısı”, “Denizler Ejderi”; **Gülten Dayıoğlu** “Mo’nun Gizemi”, “Dört Kardeştiler”, “Fadiş”, “Parbat Dağı’nın Esrarı”, “Mısır’a Yolculuk”, “Midos Kartalı’nın Gözleri”, “Bambaşka Bir Ülke Amerika’ya Yolculuk”; **Sevim Ak** “Vanilya Kokulu Mektupları”, “Uçurtmam Bulut Şimdi”, “Domates Saçlı Kız”, “Toto ve Şemsiyesi”; **Muzaffer İzgü** “Kara Pamuk”, “Ekmek Parası”, “Bülbül Düdük”; **İpek Ongun** “Yıllar Sonra”, “Nerde Kalmıştık”, “Afacanlar Çetesi”, “Kamp Arkadaşları”; **Ayla Çınaroğlu** “Eski Demir Kapı”; **Hidayet Karakuş** “Başparmağın Şarkısı”, “Dedem Çocuk Oldu”, “İşte O Çocuk”; **Fatih Erdoğan** “Pan ve Çiçeği”; **Üzeyir Gündüz** “Tek Kanatlı Güvercin”; **Mustafa Ruhi Şirin** “Masal Mektuplar”, “Horozlu Çocuk”, “Kuş Ağacı”, “Aslankuş”; **Mevlana İdris Zengin** “Korku Dükkânı”, “Romantik Tilki”, “Filozof Köpek”, “Kuyruğu Dumanlı Kedi”, “Uçan Eşek”; **Çetin Öner** “Gülibik”; **Nezihe Meriç** “Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında”, “Küçük Bir kız Tanıyorum Yedi Yaşında”, “Küçük Bir Kız Tanıyorum Sekiz Yaşında”, “Küçük Bir Kız Tanıyorum Dokuz Yaşında”, “Küçük Bir Kız Tanıyorum On Yaşında”, “Küçük Bir Kız Tanıyorum On Bir Yaşında”, “Küçük Bir Kız Tanıyorum On İki Yaşında” **Yavuz Bahadıroğlu** “Bizim Can”, “Can’ın Hatıra Defteri”, “Canavar Robot”, “Doktor Olacağım”, “Heyecanlı Çocuk”, “Küçük Kahraman” **İsmail Bilgin** “Kurtuluşun Kahramanları” dizisi.

Öykü ve roman türünde en çok eser veren yazar Gülten Dayıoğlu’dur (Gürel vd., 2007: 247-248). Özellikle Ahmet Yılmaz Boyunağa, İsmail Bilgin, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Yavuz Bahadıroğlu gibi yazarlar, tarihi çocuk romanlarıyla tanınmaktadır.

Dünyada ve edebiyatımızda çocuklar için yazılmış çok sayıda hikâye ve roman vardır. Oğuzkan’a (2001: 99-108) hikâye ve romanları şu başlıklarda ele almıştır:

“Çocuk hikâye ve romanları -konuları, temaları ve kişileri ele alış bakımından- çok çeşitlidir. Yakın çevreyle ilgili hikâye ve romanlar: “Pal Sokağı Çocukları”, “Pollyanna”, “Köyün İkiizleri” yakın çevrenin anlatıldığı hikâye ve romanlardandır. Hayvan hikâye ve romanları: “Kurt Kani”, “Cambazhane Köpeği”, “Ormandaki Kavga”, “Bir Eşegin Hatıraları”, “Yuvaya Dönüş”, “Arı Maya” hayvanların karakter olarak yer aldığı hikâye ve romanlardır. Mizahi hikâye ve romanlar: “Don Kişot”, “Uyansana Tosunum”, “Pinokyo”, “Mary Poppins” gibi romanlar mizah içeriklidir. Serüven (macera) hikâye ve romanları: “Robinson Crusoe”, “Define Adası”, “Kaçırılan Çocuk”, “Aya Seyahat”, “Seksen Günde Devri Âlem”, “Köprü Altı Çocukları” serüven içerikli çocuk kitaplarıdır. Duygusal hikâye ve romanlar: “Pol ve Virjini”, “Heidi”, “Türk İkiizleri”, “Jane Eyre” duygusal içerikli çocuk kitaplarıdır. Tarihi hikâye ve romanlar: “Kızıltuğ”, “Atlı Han”, “Türk Korsanları”, “Gültekin”, “Türk

Akıncıları”, “Viyanada Önünde Türkler”, “Yirmi Beş Sene Siper Kavgası” gibi eserler tarihi içerikli çocuk kitaplarıdır. Gezi hikâye ve romanları: “İssız Adada Bir Yıl”, “Kon-Tiki”, “Marco Polo” gibi kitaplar seyahat içerikli kitaplardır.”

2.4.7 İlgili Araştırmalar

Edebiyat ve değer ilişkisi bağlamında öne çıkan çalışmaları burada sunmak araştırmamızın önemini ortaya çıkaracağı kanaatindeyiz. “Türkiye’de Değerlerin Tespitine Yönelik Yapılmış Yüksek Lisans Tezleri Üzerine Bir İçerik Analizi” başlıklı makalede 2017 yılına kadar Ulusal Tez Merkezi’nde erişime açık (7 tanesi hariç) farklı ana bilim dallarından 116 yüksek lisans tezinin var olduğu belirtilmiştir. Bu alanda en çok çalışmayı sırasıyla Türkçe Eğitimi ABD, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, İlköğretim ABD ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ABD yapmıştır. Yapılan araştırma göre en fazla tez çalışması “Türkçe ders kitabı”, “100 Temel Eser”, “Safahat”, “Yavuz Bahadıroğlu’nun çocuk romanları” üzerinde yapılmıştır. Yine çalışmaya göre edebi ürünlerle ilgili olarak değerler eğitimi bağlamında yapılan çalışmalar 2010 yılında sonra büyük bir hızla artmıştır. Verilere göre en fazla çalışma 2014 yılında yapılmıştır. 2006 yılında ise hiç çalışma yapılmamıştır. Ayrıca 2016 yılında tezlerin erişime kapalı olması dolayısıyla yapılan çalışmaların istatistikî verilerinin düşük çıktığı düşünülmektedir. 2017 yılından sonra bu alanda çalışmaların artacağı öngörüsünde bulunmaktadır. Biz, bu çalışmalara ilave olarak erişebildiğimiz ve önemli gördüğümüz birkaç çalışmayı da burada zikretmek istiyoruz. Bazı yüksek lisans tezlerinin başlığında değerler eğitimi direk ismiyle anılırken bazılarında eğitimsel öge isimlendirmesi kullanılmıştır. Bu çalışmaları da değerler eğitimi kapsamında ele aldık.

1. Öztürk (1991), *Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değer* başlıklı kitabının ön sözünde edebiyatın gücünden bahsederek edebiyat biliminin insanın ruhunu beslediğini ifade etmektedir. Kitabında anketle belirlenmiş beş adet Batı çocuk klasiği irdelenmiştir. İrdelenen kitaplar: Robinson Cruise, Pollyana, Pinokyo, Heidi ve Tom Sawyer’dır. Yazar, çocuk edebiyatı için klasik denilen bu eserlerde Tanrı anlayışının ve Hristiyanlığın sürekli vurgulandığını ifade etmektedir. Batı’nın yayılımcı politikalarının çocuk kitaplarına yansıdığı kitap, dört bölümden oluşmaktadır: dini değerler, sosyal değerler, özelemler ve sevgi. Yazara göre kitabın kahramanları değerlerle özdeşleşmiştir. Örneğin; Robinson Cruise azim ve sabrın; Heidi sevgi ve dostluğun sembolüdür. Yazar: “Batı nasıl ki sözlü anlatımı yazıya

geçirme başarısı göstermiş ve kendi çocuk klasiklerini yazmışsa biz de kendi klasiklerimizi yazmak zorundayız.” diyerek kendi kültür dinamiklerimizi kullanmamızı istemiştir. Kitap bu bakımdan önem taşımaktadır.

2. Çaganava (2006), *Cahit Uçuk’un Çocuk Romanlarında Tema ve Eğitim Öğeleri* başlıklı yüksek lisans tezinde Cahit Uçuk’un dokuz çocuk romanı ele alınmıştır. Bu çocuk romanları tema ve eğitim öğeleri açısından incelenmiştir. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Cahit Uçuk’un çocuk romanları incelenmiş ve yazarın hayatı ve edebi kişiliği üzerinde durulmuştur. İkinci bölümünde incelenen eserlerde ortaya çıkarılan eğitsel öğeler sınıflandırılmıştır. Üçüncü bölümde sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde de faydalanan kaynakçalara değinilmiştir. Eğitsel öğeler üç başlıkta sınıflandırılmıştır: eğitim-öğretime yönelik öğeler, sosyal yaşama yönelik öğeler ve kişiliğe yönelik öğeler. Tezde Cahit Uçuk’un çocuk romanlarında en fazla sosyal yaşama dönük eğitsel öğelerin olduğu vurgulanmıştır. İncelenen romanlarda en çok aile, sevgi, yardımlaşma, dayanışma, inançlar gibi temaların ele alındığı ifade edilmektedir. Buna karşın incelenen çocuk romanlarında güldürü, bilim kurgu ve fantastik öğelerin yer almadığı bunun da bir eksiklik olduğu dile getirilmektedir.

3. Şen (2007), *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği Yüz Temel Eserler Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma* başlıklı yüksek lisans tezinde okuma kitaplarının çocuğun değer yargısını ve değerler dünyası oluşturulup sağlamlaştırılacağı ileri sürülmektedir. Değerlerine sahip çıkan ülkelerin güçlü ülke konumuna geçeceğini vurgulayan Şen, Türkçe dersinin toplumsal değerlerimizi aktarmadaki işlevine ve önemine değinmiştir. Betimsel alan araştırması yönteminin kullanıldığı araştırmada MEB’in tavsiye ettiği “100 Temel Eser”den 58’inden örnekler alınarak değerler tespit edilmiştir. Eserlerin 29’u yerli, 29’u da yabancı yazarlardan seçilmiştir. Çıkan sonuçlara göre eserlerde sevgi değerinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Sevgi değerini sırasıyla duyarlılık, yardımseverlik, saygı, sorumluluk değerleri takip etmiştir. Diğer taraftan bağımsızlık değerine rastlanmadığı ifade edilmiştir. En az yer verilen değerler ise şöyle sıralanmıştır: sağlıklı olmaya önem vermek, barış, özgürlük, bilimsellik. Ayrıca yerli eserlerin yabancı eserlere göre daha fazla değer işlediği gözlemlenmiştir. Şen’e göre MEB’in önerdiği “100 Temel Eser”in değerlerin aktarımı için yeterli olmamaktadır.

“100 Temel Eser” üzerinde yapılmış farklı bir çalışma daha vardır:

4. Çalışkan (2016), *İlköğretim Yüz Temel Eser İçerisinde Yer Alan Dünya Edebiyatına Ait Eserleri Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* başlık yüksek lisans tezinde MEB'in tavsiye ettiği "100 Temel Eser" içerisinde yer alan yabancı yazarlara ait 30 eseri incelemiştir. İncelenen eserlerin işledikleri değerler sınıflandırılmış ve 25 değer tespit edilmiştir. Eserlerde daha çok arkadaşlık ve aile değerler ön plana çıkmaktadır.

5. Yılmaz (2007), *Muzaffer İzgü'nün Çocuk Romanlarının Tema, Eğitsel İletiler ve Dil Yönünden 10 – 12 Yaş Grubu Çocuklarına Uygunluğu* başlıklı yüksek lisans tezinde Muzaffer İzgü'nün on iki çocuk romanı üzerinde durulmuştur. İncelenen bu çocuk romanlarının içerdiği tema ve eğitsel öğeler açısından 10 – 12 yaş grubuna uygun olduğu ifade edilmektedir. Öne çıkan temalar ve eğitsel öğeler şöyle sıralanabilir: arkadaş sevgisi, ailede bağları, büyüklere karşı saygı ve anlayış, çevre bilinci, dayanışmanın önemi, hayvan sevgisi, yaşama sevinci, çalışma, şefkat. Tez yazarı incelemiş olduğu çocuk romanlarının çocuklara olumlu davranış kazandırabileceğini ve çocukların kişilik gelişimine katkı sunacağını ifade etmektedir.

Muzaffer İzgü'nün eserleri üzerinde yapılmış birden fazla tez mevcuttur. O tezleri de burada sunmak yerinde olacaktır.

6. Bayraktar (2008), *Muzaffer İzgü'nün "İçimde Çiçekler Açınca", "Kaçak Kız" ve "Bütün Sabahlarım Senin Olsun" Adlı Romanlarında Soyut İşlemler Dönemi Çocuklarına Yönelik Eğitim Amaçlı İletiler* başlıklı yüksek lisans tezinde eğitim amaçlı iletiler tespit edilip sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırma iki yönlüdür: sosyal hayatla ilgili iletiler ve moral amaçlı iletiler. Tezde çocuk, çocuğun edebiyat içindeki yeri, eğitim, edebiyat gibi kavramlara değinilmiştir. Ayrıca ileti ve iletilerin çocuk kitaplarıyla aktarımının nasıl olduğu üzerinde durulmuştur. Sosyal hayatla ilgili iletiler bölümünde ergenlik çağı üzerinde duran yazar, moral amaçlı iletiler bölümünde dünya ve yaşam anlayışına dönük iletilerin varlığından söz etmiştir. Tezin sonuç bölümünde ise incelenen eserlerin soyut işlemler dönemindeki (11 – 15 yaş) çocukların kişilik, duygusal ve ahlaki gelişimlerine katkıda bulunacağı vurgulanmakla birlikte eserde argo ifadelerin yer aldığı bunun da sakıncalı olduğu dile getirilmektedir. Diğer taraftan tez yazarı, ergenlik dönemindeki çocuklara yönelik daha fazla kitap yazılması ve yazılan bu kitaplarda eğitsel öğelerin dolayısıyla değerlerin doğrudan değil de dolaylı bir şekilde verilmesinin gerekliliğini

ifade ederken çocuk kitaplarının analizinin yapılması ve bu alanda uzman eleştirmenlerin yetişmesinin teşvik edilmesini de ortaya koymaktadır.

7. Kumbasar (2011), *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde değerler eğitiminin öneminden bahsedip ülkemizde bu alanda öğretim programlarındaki eksikliğine vurgu yapmıştır. Daha sonra Türkçe dersinin temel amaçlarına değinen tez yazarı, Türkçe dersinin değerleri aktarımındaki işlevi üzerinde durmuştur. Bu tezde Muzaffer İzgü'nün 13- 18 yaş grubu çocuklar için uygun olduğu düşünülen eserleri değerler eğitimi açısından üzerinde durulmuştur. Araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm araştırmanın çerçevesini ortaya koymaktadır. İkinci bölüm kavramsal çerçeveyi oluşturmaktadır. Burada değer kavramı, edebiyat-değer ilişkisi ve Muzaffer İzgü'nün hayatı ve edebi kişiliği ele alınmıştır. Üçüncü bölümde bulgular, yorumlara; dördüncü bölümde ise sonuç ve önerilere, kaynakçaya ve eklere yer verilmiştir. Tezde değerler sınıflandırılırken bu alanda bilinen üç ismin sınıflandırılması esas alınmıştır: Spranger, Rokeach ve Schwartz. Tezde şu değerler üzerinde durulmuştur: adil olma, aile birliğine önem verme, arkadaşlık, barış, bilimsellik, cesur olma, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, fedakârlık, hoşgörü, iffetli olma, kanaatkârlık, misafirperverlik, özgürlük, sabırlı olma, sağlıklı olmaya önem verme, sevgi, saygı, sorumluluk, temiz olma, tutumlu olma, vatanseverlik, yardımseverlik. Tezin yazarına göre Muzaffer İzgü'nün eserleri adil olma, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, misafirperverlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, temiz olma, yardımseverlik değerleri açısından yeterli seviyede bulunmuştur. Arkadaşlık, barış, bilimsellik, cesur olma, fedakârlık, hoşgörü, iffetli olma, sağlıklı olmaya önem verme, sabırlı olma, kanaatkârlık, tutumlu olma, vatanseverlik değerleri açısından yetersiz olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca alçakgönüllü olma değerine hiç rastlanmadığı ifade edilmiştir. Öğretim programlarının değerler eğitimine yer verilmediğine, çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak için etkinlikler yapılmasına, müfredata değerler eğitimi dersi ve etkinliklerinin eklenmesi gerekliliğine, öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda eğitilmesine ve ailelerle işbirliği yapmalarına, Zıkkımın Kökü, Halo Dayı ve İki Öküz adlı çocuk romanlarının “100 Temel Eser” bünyesine alınmasına vurgu yapılmıştır.

8. Köse (2011), *Muzaffer İzgü'nün “Anneannemin Akıl Almaz Maceraları” Serisindeki Eğitsel İletiler* başlıklı yüksek lisans tezinde Muzaffer İzgü'nün çocuklar

için ele almış olduğu öyküleri irdelenmiştir. Tezde öykülerin çocukların gelişiminde önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmektedir. Yazara göre öyküler çocukların dil gelişimine katkı yaptığı gibi duygusal ve zihinsel gelişimine de katkı yapar. Ayrıca yazara göre Muzaffer İzgü, çocukları bir yandan eğlendirirken diğer yandan eğitir. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmada seride bulunan on yedi kitapta yer alan seksen öykü hikâye haritası kullanılarak incelenmiştir. Değerler beş ana başlık altında sınıflandırılmıştır: Sosyolojik iletiler, etik iletiler, psikolojik iletiler, ekonomik iletiler ve diğer iletiler. Sevgi, saygı, fedakârlık, çalışkanlık, okuma sevgisi, hayvan ve doğa sevgisi, aile sevgisi, gelenek ve göreneklere bağlılık, etrafa duyarlılık gibi eğitsel iletilerin öykülerde yer aldığı ifade edilmektedir. Ayrıca öykülerin 7 – 11 yaş aralığındaki çocuklara hitap ettiği ifade edilmektedir.

9. Gökçe (2008), *Gülten Dayıoğlu'nun Öykülerinde Değer Eğitimi ve Öykülerin Türkçeye Katkısı* başlıklı yüksek lisans tezinde Gülten Dayıoğlu'nun altmış yedi çocuk öyküsü hikâye haritası yöntemiyle incelenmiştir. Tezde çocuk, çocuk edebiyatı, öykü, çocuk öykülerinin özellikleri, çocuk ve edebiyat ilişkisi, çocuğun gelişim süreci, öykünün çocuğun gelişimine katkısı, hikâye haritası yöntemi ele alınmıştır. Ayrıca Gülten Dayıoğlu'nun hayatı ve edebi kişiliği üzerinde de durulmuştur. İncelenen öykülerde çevre duyarlılığı, hayvan sevgisi, doğruluk, dürüstlük, içtenlik, iyilik/yardımseverlik, aile bireyleri arasındaki koşulsuz sevgi ve bağlılık, arkadaş sevgisi, paylaşma, yurt, tarih sevgisi, doğa sevgisi gibi değerler birçok öyküde işlenmiştir. Değerleri en fazla işleyen öykülerden en az işleyen öykülere doğru bir sıra izlenmiştir. Daha sonra bu değerler tablo halinde verilmiştir. Tabloya göre bireye ve çevreye duyarlılık en fazla işlenen değerdir. Tez yazarı Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinin okul çağı çocuklarına hitap ettiğini ifade etmektedir. Öykülerin dil yönünden oldukça zengin olduğu çocukların dil zevki kazanmalarına katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır.

10. Sancak (2011), *Mevlana'nın Mesnevi Adlı Eserinin Sosyal Bilgilerde Değer Kazanımındaki Rolü (Nitel Bir Araştırma)* başlıklı yüksek lisans tezinde Mevlana'nın Mesnevi adlı eserinde bulunan hikâyelerin değer öğretimindeki rolü üzerinde durmuştur. Yazara göre Mesnevi'den seçilen hikâyeler aracılığıyla Sosyal Bilgiler 4. sınıf programında yer alan hoşgörü, yardımseverlik ve misafirperverlik değerlerinin öğretimi yapılmaya çalışılmıştır. Araştırma Kayseri Kocasinan ilçesine bağlı Yunus Emre İlköğretim Okulu 4. Sınıfta okuyan 18 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Derslerde

video kaydı tutularak veri toplanmıştır. Araştırmada nitel olarak eylem araştırması tekniği; nicel olarak da bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Mesnevi'deki hikâyelerin değer öğretiminde başarılı olduğu ve öğrencilerde hedef davranışı kazandırdığı tespit edilmiştir. Teze göre öyküler çocuklar tarafından keyifle okunan ve eğitimde kullanılması elzem olan edebi ürünlerdir. Hoşgörü, yardımseverlik ve misafirperverlik değerlerini öğrencilerin kavradığı ve davranışlarına yansıttığı vurgulanmıştır. Tezin öneriler kısmında ise Mevlana'nın ve Mesnevi'nin başlı başına değerler aktarımı açısından oldukça önemli olduğu vurgulanmıştır. Mesnevi'deki hikâyelerin son kısmında öğütler yer aldığı ve bu öğütlerin doğrudan verildiği ifade edilmiştir. Ancak değerlerin aktarımının etkili yolu onu edebi eserlerde dolaylı yoldan verilmesidir. Yazara göre Mesnevi'deki hikâyeler düzenlenip kullanılmalıdır.

Mevlana ve eserleriyle ilgili yapılan farklı bir çalışma daha vardır.

11. Akkaya (2013), *Mevlana'nın Mensur Eserlerinde Değerler Eğitimi* başlıklı yüksek lisans tezinde Mevlana'nın Fihi Mafih, Mecalis-i Seba ve Mektubat adlı eserlerindeki değerler üzerinde durmuştur. Tezde doküman incelemesi ve içerik analiz yöntemleri kullanılmıştır. Yazara göre Mevlana'nın eserlerinde her yaşta okuyucuya hitap edecek anlatımlar mevcuttur. Ayrıca eserler ahlaki ikilemler barındırmaktadır. Teze göre Mevlana eserlerinde işlemiş olduğu değerlerle çağ aşan bir kişiliktir. Soyut kavramların somutlaştırılarak verilmesi değerlerin aktarımını daha da kolay kılmaktadır. Her eserde yer alan dini ve toplumsal değerler üzerinde durulmuştur ve bu değerler tespit edilmiştir. Tezin diğer tezlerden farklı olarak ortaya koyduğu öğretim yöntemleri her eser için ayrı ayrı ele alınmış ve eserlerden örnekler verilmiştir. Örneğin Mecalis-i Seba'da düz anlatım yöntemi, öykü tabanlı öğrenme yöntemi, soru cevap yöntemi ve örnek olay yöntemi kullanılmıştır. Eserlerin genel olarak işlediği değerler ele alınacak olursa değerlerin aktarımında önemli roller üstlenebileceği kanısı ortaya çıkmaktadır.

12. Kaplan (2012), *Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masalların Çocuklarda Karakter Eğitimi Açısından İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı özgün kırk bir masalın çocuklara değerler aktarımında ve karakter eğitiminde kullanılması ele alınmıştır. Yazarın bazı masallarına erişilemediği ifade edilmiştir. Tezde Eflatun Cem Güney'in çalışkanlığından bahsetmekle birlikte hayatı ve sanat anlayışı, masalların çocuk eğitimindeki yeri ve

önemi, masalların karakter eğitimine katkısı ele alınmıştır. Masallarda işlenen değerler beş başlıkta sınıflandırılmıştır: etik iletiler, psikolojik iletiler, sosyolojik iletiler, ekonomik iletiler ve diğer iletiler. Araştırma verilerine göre masallarda milli, manevi değerlerin yanı sıra dini değerlere de yer verilmiştir. Tez yazarı Eflatun Cem Güney'in güçlü kaleminin çocukların bilinçaltına, gönlüne ve zihnine seslenme kabiliyetinin olduğunu söylemektedir.

13. Demirtaş (2012), *Değerler Eğitiminde Edebi Ürünlerden Yararlanma: Nasreddin Hoca Fıkraları* başlıklı yüksek lisans tezinde dünya genelinde yaşanan sorunların değerler eğitimi konusuna olan ilgiyi arttırdığını ifade ederek ülkemizdeki değerler eğitiminin bazı öğretim programlarında direk verildiğini bazılarında ise örtük bir şekilde verildiğini vurgulamaktadır. Araştırmanın amacı Nasreddin Hoca'nın fıkralarında yer alan değerleri tespit edip bu değerleri sınıflandırmak ve bunların Türkçe eğitimi dolayısıyla değerler eğitimindeki önemini ortaya koymaktır. Bu bağlamda Nasreddin Hoca'nın 124 fıkrası Schwartz'ın değerler sınıflandırmasıyla incelenmiştir. Araştırmada doküman analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonunda en fazla yeniliğe açıklık değer tipi yer almaktadır. Bu değer tipini özaşkınlık, muhafazakârlık, özgenişletim değer tipleri takip etmektedir. Araştırmanın nihayetinde Nasreddin Hoca'nın fıkralarının değerler eğitimi açısından oldukça verimli olabileceği, ulusal ve evrensel değerleri yansıttığı ve başta Türkçe dersi olmak üzere diğer derslerde, okul içi ve okul dışı etkinliklerde kullanılabileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca Nasreddin Hoca'nın fıkralarının çok kültürlü bir yapıda olduğu bu yüzden her dilde, her kültürde eğitsel bir ders aracı olarak kullanılabileceği ifade edilmiştir. Tez oldukça geniş bir kaynakçaya sahiptir.

14. Moğul (2012), *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde MEB'in "100 Temel Eser" içinde önerdiği Safahat adlı eserin değerler eğitiminin evrensel kavramları da dâhil olmak üzere Türkçe eğitiminde kullanımı ele alınmıştır. Araştırmada içerik analizi ve literatür taraması yöntemleri kullanılmıştır. Yazara göre Safahat'ta en çok kullanılan değerler: bilimsellik(%17,9), çalışkanlık(%10,6) ve saygıdır(%10,1). Araştırmada MEB'in Sosyal Bilgiler dersi programında belirlediği değerler ön planda tutulmuştur. Eserde adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, dayanışma, dürüstlük, estetik, hoşgörü, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik,

vatanseverlik, yardımseverlik değerleri tespit edilmiştir. Eserde ayrıca bağımsızlık, milli kültürün korunması ve özgürlük gibi değerler de ön plandadır. Sonuç olarak Safahat'ın Türkçe eğitimi ve değerler eğitiminde oldukça yararlı olacağı ortaya çıkmıştır.

Mehmet Akif Ersoy ve Safahat ile ilgili yapılan farklı çalışmalar da vardır.

15. Biçer (2013), *Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy'a Ait "Safahat" Adlı Eserin İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde Safahat adlı eserde yer alan şiirlerdeki değerler tespit edilip bu değerlerin MEB'in belirlemiş olduğu değerler açısından ele alınmıştır. Eserde yer alan şiirler adil olma, aile birliğine önem verme, hoşgörü, dürüstlük, misafirperverlik, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, bağımsızlık, barış, bilimsellik, alışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik değerleri açısından ele alınmıştır. Yani eser toplam 20 değer açısından incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda eserin değerler eğitimi açısından (doğrudan veya örtük) oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğu saptanmıştır. En çok işlenen değerler sırasıyla: vatanseverlik 65 kez, alışkanlık 56 kez, estetik 51 kez, aile birliğine önem verme 47 kez, duyarlılık 42 kez, bağımsızlık 38 kez, saygı 37 kez, dayanışma 36 kez ve bilimsellik 32 kez işlenmiştir. Değerler eğitimi açısından Safahat zerine yapılan 2012'deki tez çalışmasında en çok işlenen değer bilimsellik iken bu tez çalışmasında ise en çok işlenen değer vatanseverliktir. Ancak alışkanlık değeri iki tezde de ön plana çıkmıştır. Çalışmanın dikkat çeken diğer bir tarafı ise estetik değeri 51 kez işlemiş olmasıdır. Yazara göre şiirlerde yapılan camilerin i ve dış tasvirleri ve meyhane tasvirleri estetik değeri ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca değerler daha çok örtük bir biçimde verildiğinden içselleştirilmesinin kolay olacağı fikrine ulaşılmıştır.

16. Emer (2014), *Safahat'ta Değerler Eğitimi Unsurları* başlıklı yüksek lisans tezinde öncelikle araştırmanın erevesi çizilmiş sonrasında değer kavramının üzerinde durulmuştur. Tez Safahat'ta bulunan değerleri tespiti üzerine kurulmuştur. şiirlerdeki dizelerden hareketle değerler alfabetik sıraya göre sınıflandırılmıştır. Bu tezde "Asım'ın Nesli" kavramı vurgulanmış, toplumumuzun kültürel değerlerini kuşanmamız gerektiği ön plana çıkarılmıştır. Tezde Türk milletinin tarihsel ve güncel değerlerinden de bahsedilmiştir. Bu değerleri ortaya koyarken ftvvetnmelerden yararlanılmıştır. Ahilik geleneğine vurgu yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre Safahat adlı eserde en fazla işlenen değer alışkanlık değeridir. Bu değeri sırasıyla:

doğruluk, şecaat, azim, ümitvâr gibi değerler izlemektedir. Değerlerin analizi tablo halinde çalışmada yer almıştır. Tez yazarına göre Mehmet Akif Ersoy şiirlerinde Türk milletinin değerlerini işlemiştir.

17. Yılmaz (2012), *Ziya Gökalp'in Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelemesi* başlıklı yüksek lisans tezinde değerleri aktarma görevinin önce ailede daha sonra da eğitim kurumlarında olduğu ifade edilmiştir. Edebi eserlerin değerler aktarımında önemli bir işlevi üstlendiğine dikkat çekilmiştir. Araştırmada Ziya Gökalp'in şiirlerindeki değerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın genel çerçevesi ortaya konduktan sonra değer kavramı, değer sınıflandırmaları üzerinde durulmuştur. Diğer tezlerde değinilen değer sınıflandırmalarından farklı olarak Nelson değer sınıflandırması ele alınmıştır. Değer aktarımı yaklaşımları ve karakter eğitimine değinildikten sonra ahlaki ikilem üzerinde durulmuştur. Bilindiği üzere ahlaki ikilem iyi bir kitapta aranan özelliklerin başında gelmektedir. Türkçe eğitimi ve değer ilişkisi de ele alındıktan sonra Türkçe öğretim programının değere bakışı ortaya konulmuştur. Araştırma Ziya Gökalp'in 103 şiiri üzerinde yapılmıştır. Betimsel bir araştırma yapılmıştır. Doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Şiirler incelenip yorumlandıktan sonra şiirlerde bulunan değerler tablolar halinde sunulmuştur. Araştırmanın nihayetinde Ziya Gökalp'in şiirlerinde daha çok vatan sevgisi, millet sevgisi, dini duygular, Türk büyüklerine saygı, kahramanlık ve şehitlik gibi değerlere rastlanmıştır. Yazara göre Ziya Gökalp'in milliyetçi duruşu şiirlerine yansımıştır. Şiirlerinde merhamet, mutluluk, sabır, hoşgörü, nezaket gibi değerlere daha az yer verilmiştir. En çok rastlanan değer sırasıyla: kahramanlık ve şehitlik, dini duygular, Türk büyüklerine saygı, vatan sevgisi... Yazara göre Ziya Gökalp'in şiirleri değerler eğitiminde kullanılmaya müsaittir.

18. Küçük (2013), *Dede Korkut Kitabı'nda Toplumsal Değer Algıları* başlıklı yüksek lisans tezinde Dede Korkut Hikâyeleri'nde anlatılanların aslında bir toplumun geçmişten günümüze milletleşme çabası olduğunu ve hikâyelerin kültürel, dini ve ahlaki değerler taşıdığını ifade etmiştir. Bilindiği üzere Dede Korkut Hikâyeleri "100 Temel Eser" kapsamında önerilmektedir. Tezde Dede Korkut Hikâyeleri'nin yazmalarından, yazıya geçiş sürecinden, üzerinde yapılan çalışmalardan bahsetmekle birlikte bu hikâyeleri dini ve ahlaki değerler kapsamında ele alındığı görülmektedir. Yazara göre hikâyelerde maddi ve manevi birçok zenginlik vardır. Bu hikâyelerin gelecek nesillere aktarımının önemli olduğu ifade edilmektedir. Metinlerde evlilik ve

aile kurumu için olumlu özellikler bulunduğu vurgulanmıştır. Hikâyelerin eğitim amacıyla kullanılabilmesi ve değerleri aktarımdan önemli bir rol alabileceği düşünülmektedir.

19. Kalaça (2013), *Türk Atasözleriyle Değerler Eğitimi* başlıklı yüksek lisans tezinde Türklerin kültürünü yansıtan atasözlerinin taşıdığı değerleri tespit etmiş ve bu atasözlerinin Din eğitiminde nasıl kullanılabilmesi anlatılmaya çalışılmıştır. Tezde atasözleri ve değerler eğitimi ilişkisi irdelenmiştir. Atasözlerinin tarihçesi ve kaynağı üzerinde durulup Divân-ı Lügâti't Türk adlı eserin bu açıdan önemine değinilmiştir. Tez yazarı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde değerlerin öğretimine de değinmiştir. Araştırmanın sonunda 66 değere uygun toplam 1572 atasözü tespit edilmiştir. Atasözlerinde işlenen değerler sırasıyla: çalışkanlık, gayretli olma, başarılı olma (% 8,7), akıl sahibi olma (% 6,6), güzel söz söyleme, doğru sözlü olma, sözünde durma (% 6,1), aileye ve akrabaya değer verme (% 6), iyilikseverlik, iyi huylu olma (% 4,5). Kardeşlik, arkadaşlık, dostluk değerleri hakkında en fazla atasözü bulunan değerlerdir. Tez yazarına göre atasözleri barındırdığı değerlerle eğitici yönü bulunmaktadır. Ayrıca tez oldukça kapsamlı bir kaynakça içermektedir denilebilir.

20. Çırak (2013), *Cengiz Aytmatov'un Romanlarının Değerler Eğitime Katkısı* başlıklı yüksek lisans tezinde Cengiz Aytmatov'un 5 romanını incelemiş ve romanlarda var olan değerleri ortaya çıkarmıştır. İncelenen eserler sırasıyla Beyaz Gemi, Cemile, Dişi Kurdun Rüyalari, Gün Olur Asra Bedel, Toprak Ana'dır. Bu eserler adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri bakımından incelenmiştir. Ölçüt alınan 20 değerın eserlerde örtük ve açık olarak geçiş sıklığı 810'dur. Değerlerin genellikle sezdirilerek verildiği ifade edilmektedir. Tezin sonuçlarına göre Cengiz Aytmatov'un incelenen romanları değerler eğitimi bağlamında zengin bir içeriğe sahiptir. En çok işlenen değer sevgi değeridir. Sevgi değerini sırasıyla duyarlılık, sorumluluk, dayanışma, saygı, aile birliğine önem verme, yardımseverlik değerleri takip etmiştir. Eserlerde en az işlenen değer ise temizlik değeridir.

Cengiz Aytmatov ve eserleriyle ilgili olarak yapılan başka bir çalışma daha vardır. 2017 yılında yapılan bu çalışma doktora tezidir. 2013 yılında yapılmış yüksek lisans tezine göre oldukça kapsamlıdır.

21. Şahin (2017), *Cengiz Aytmatov'un Eserlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi ve Ortaokul Türkçe Ders Kitapları İçin Metin Önerileri* başlık doktora tezinde MEB'in yayınlamış olduğu öğretim programlarında hareketle değerler listesi oluşturmuştur. MEB'in 2006, 2015 ve 2017(2017 taslak programı dâhil) yıllarında yayınladığı Türkçe dersi öğretim programları ele alınmıştır. Ayrıca 2006 yılında yayınlanmış Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı da bu kapsama dâhil edilmiştir. Araştırmacı tarafından şu değerler listelenmiştir: adalet/adil olma, aile birliğine önem verme, alçakgönüllülük(tevazu), arkadaşlık/dostluk, azimli ve mücadelecisi olma, barış, bilimsellik, cesaret/cesur olma, cömertlik ve kanaatkâr olma, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, fedakârlık/fedakâr olma, güven/güvenilir olma, hoşgörü, işbirliği, iyilikseverlik, merhamet/merhametli olma, misafirperverlik, özgürlük/bağımsız olma, öz güven/ öz saygı, paylaşma, sabır/sabırlı olma, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, sözünde durma, tarihsel mirasa duyarlılık, temizlik, vatanseverlik, vefa/vefalı olma, vicdanlı olma, yardımlaşma/yardımsızlık. Tez yazarına göre Cengiz Aytmatov eserlerinde değerleri bazen örtük bazen de doğrudan vermektedir. Ayrıca Aytmatov, eserlerinde ahlaki ikilemleri de barındırmaktadır. Eserlerde değerlerin geçiş sıklığı 2765'tir. Bu sonuca göre Aytmatov'un eseri değerler eğitimi bakımından zengin bir içeriğe sahiptir. Eserlerde en çok işlenen değer öz güven/öz saygı değeridir. Bu değeri sırasıyla merhamet/merhametli olma, sağlıklı olmaya önem verme, tarihsel mirasa duyarlılık, iyilikseverlik, barış, vicdanlı olma, sevgi, saygı, güven/güvenilir olma değerleri takip etmektedir. Tespit edilen değerlerin %15,406'sı "Gün Olur Asra Bedel" isimli romanda işlenmiştir. Onu sırasıyla %10,741 oranla "Dişi Kurdun Rüyaları", %9,113'lük oranla "Kassandra Damgası", % 8,245'lik oranla Fuji-Yama izlemiştir. Diğer eserlerin yüzdelik dilimleri de ayrıca zikredilmiştir. Tez yazarı bu alanda yapılmış yüksek lisans tezlerinin sonuçlarından da yararlanarak tespit ettiği değerler oranlarını karşılaştırmış ve verilere göre eserde var olan değerlerin yeterli olup olmadığını yorumlamıştır. Araştırmanın birçok sonucu vardır. Bunlardan birisi de Cengiz Aytmatov'un eserlerinden Türkçe dersi için metin önerilerinde bulunabilmedir. Teze göre 1945 – 2015 yılları arasında Türkçe ders kitaplarında

Cengiz Aytmatov'un eserlerinden herhangi bir metne yer verilmemiştir. Tezde belirlenen 26 metnin 20'sinin ortaokul Türkçe ders kitaplarına alınabileceği vurgulanmıştır. Tez yazarına göre Aytmatov'un eserleri oldukça zengin değerler içerdiği için tavsiye edilebilir niteliktedir. Tez oldukça geniş bir kaynakçaya sahiptir diyebiliriz.

22. Karataş (2014), *Değerler Eğitimi Açısından Kur'an'da İnsan Onuru* başlıklı yüksek lisans tezinde Kur'an'da geçen onur kavramını değerler eğitimi açısından ele almıştır. Bu tez çalışması değerlerin eğitiminde Kur'an'ın kullanımının vazgeçilmez bir husus olduğunu vurgulamıştır. Temel kaynak olarak Kur'an ve hadis külliyatı kullanılmıştır. Kur'an'da yer alan bazı grupların – ki bu grupların içinde çocuk da vardır- onur kazanması için vurgulanan değerler tespit edilmiş ve bunun değerler eğitimiyle ilişkisi ortaya konulmuştur. Tezde değerlerin öğretiminde dinin ortaya koyduğu kuralların göz ardı edilmemesi ve değerlerin dinle yakından ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Zaten ulusal ve evrensel denilebilecek tüm değerlerin kaynağının din olduğu düşünülürse tezde ifade edilen bu fikir hafife alınmamalıdır. Ayrıca değer, değerlerin eğitimi, insan onuru ve tanımı, değerler eğitimi ve onur ilişkisi ele alınmış onurun da bir insani değer olduğu ifade edilmiştir. Daha sonra Kur'an'da çeşitli yaşlara göre, cinsiyete göre, ekonomik duruma göre ve sağlık durumuna göre insan onuru ele alınmıştır. Tezin araştırmamızla olan en önemli tarafı çocuk onuru üzerinde durmuş olmasıdır. Çocuk onurunun gelişmesi ve korunmasıyla ilgili Kur'an'dan ayetler ve peygamberimizden hadisler örnek verilmiştir. Kur'an'da insan onuruna ilişkin 9 değer işlenmiştir. Tezin sonucuna göre değerler eğitimi yaparken Kur'an'dan ayetler ve peygamberimizden hadislere başvurulması değerlerin benimsenmesinde ve davranışa dönüştürülmesinde etkili olacağı ifade edilmiştir.

23. Erol (2014), *Tarık Buğra'nın Hikâyelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde Tarık Buğra'nın hikâyelerinin özellikle yakın dönem Türk tarihinin problemleri üzerinde durduğunu ifade etmiştir. Teze göre Tarık Buğra, milli meselelere karşı duyarlı, töreye ve ahlaki değerlere bağlı bir yazardır. Araştırmaya göre Tarık Buğra'nın roman ve hikâyeleri kültürel mahiyette pek çok unsur içermektedir. Tarih bilinci, insan sevgisi, din sevgisi, adalet anlayışı, vatan ve millet sevgisi bu kültürel unsurların dolayısıyla değerlerin başında gelir. Diğer tez örneklerinde olduğu gibi değer ve değerler eğitiminin kavramsal çerçevesi çizilmiş olup hikâyeler MEB 2006 Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim

Programında yer alan değerler açısından incelenmiş ve hikâyelerin bu değerlerle örtüşme durumu ortaya konulmuştur. Araştırmaya kıstas olan değerler şöyle sıralanmıştır: adil olmak, aile birliğine önem vermek, alçakgönüllü olmak, arkadaşlık, bilimsellik, cesur olmak, çalışkanlık, dürüstlük, kanaatkârlık, özgürlük, sağlıklı olmaya önem vermek, saygılı olmak, insana, eşyaya ve tabiata sevgiyle yaklaşmak, sorumluluk sahibi olmak, vatanseverlik, temiz ve düzenli olmak, çevreye ve sosyal meselelere karşı duyarlı olmak, estetik olmak. Sıralanan bu değerler anlamsal olarak tek tek açıklanmıştır ve Türkçe dersi öğretim programlarındaki yerleri tablo halinde gösterilmiştir. Teze göre Tarık Buğra'nın hikâyelerinin değerler eğitimi açısından çok zengin olmadığı ifade edilmektedir. Tez yazarı buna rağmen ele aldığı hikâyelerin değerler aktarımı açısından önemli bulmaktadır. Hikâyelerde en fazla sevgi(insan sevgisi) ve çalışkanlık değerine en az da estetik değerine yer verildiği ifade edilmektedir.

24. Sezer (2014), *Türk Kadın Yazarların 2000 Sonrası Romanlarında Çocuk ve Eğitim* başlıklı yüksek lisans tezinde 2000 yılından sonra öne çıkan kadın yazarları ele almıştır. Alev Alatlı, Elif Şafak, Ayşe Kulin, Nermin Bezmen, Oya Baydar, İnci Aral, Latife Tekin, Pınar Kür ve Leylâ Erbil gibi yazarlar teze konu olmuştur. Adı geçen yazarların bazı eserleri çeşitli nedenlerle ya tez kapsamı dışında bırakılmış ya da teze dâhil edilmiştir. Tez kapsam ve kaynak bakımından oldukça geniştir. Temaların romanlara göre dağılımı tezin sonunda verilmiştir. Temalar çocuk ve eğitim olarak sınıflandırılmıştır. Romanlarda çocukların gelişimi, eğitimi, toplumsal ilişkileri, aile ilişkileri gibi konular üzerinde sıkça durulmuştur. Tezin değerler eğitimi açısından önemini şöyle izah edilebilir: Romanlarda yer alan çocuk karakterlerin aile, toplum içindeki yerleri, gelişimleri, eğitimleri ve yaşadıkları sorunlar gerçek hayatın bir parçasıdır. Dolayısıyla örnek olaylar, ahlaki ikilemler sunması açısından oldukça önem taşımaktadır.

25. Demiryürek (2015), *Çağdaş Çocuk Şiirinde Değerler Eğitimi(1980'den Günümüze)* başlıklı doktora tezinde değerlerin öğretiminde öğüt verici, dikte edici yöntemlerden kaçınılmasını vurgulamaktadır. Şiirin değerler eğitimindeki öneminden bahseden tez yazarı, geçmişten günümüze değerlerin nasıl değiştiğini, örneklemde belirtilen şairlerin şiirlerinde hangi değerleri işlediğini ele almıştır. Çalışmanın amaçlarından birisi de şiirlerde değerler aktarımında nasıl bir yol izlendiğidir. Çalışmada örneklem seçilirken üç dönem belirlenmiştir: 1980- 1990 dönemi, 1990-

2000 dönemi ve 2000 ve sonrası. Örneklem olarak belirlenen şairler: Ayla Çınaroğlu, Cahit Zarifoğlu, Erol Büyükmeriç, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Mustafa Ruhi Şirin, Necdet Neydim, Refik Durbaş, Rıfat Ilgaz, Süreyya Berfe ve Yalvaç Ural'dır. Yalvaç Ural dönem kapsamı dışında kalmasına rağmen örnekleme dâhil edilmiştir. Seçilen şairlerden toplamda 92 şiir üzerinde çalışılmıştır. Çalışmada MEB'in Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında vermiş olduğu değerler kıstas olarak alınmıştır. Çalışmanın sonucunda 1980'den günümüze kadar yazılmış şiirlerde sosyal değer kullanımının giderek azaldığı ve bireysel değerlerin ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Şiirlerde verilen değerler örtük bir şekilde verilmiştir. Şiirlerde en çok işlenen değer sevgi(hayvan ve doğa sevgisi) değeridir. Bu değeri estetik, duyarlılık, barış, aile birliğine önem verme, çalışkanlık gibi değerler takip etmektedir. Özellikle Cahit Zarifoğlu ve Ayla Çınaroğlu şiirlerinde değerleri zıddıyla birlikte vermişlerdir. Ele alınan şiirlerin değerler eğitimi açısından kullanılmasının uygun olduğu ifade edilmektedir.

26. Yılmaz (2015), *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nin Değer Eğitimi Açısından İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde çalışma evreninin günümüz Türkçesiyle yazılmış Seyahatname'nin 6. ve 7. ciltlerinden oluştuğunu ifade etmektedir. Bilindiği üzere eser 10 ciltlikdir. Amaç ise Seyahatname'de geçen değerlerin tespiti ve bunların değerler eğitiminde kullanımınıdır. Araştırmanın birinci bölümünde araştırma çerçevesi çizilmiştir. İkinci bölümde ise Evliya Çelebi Seyahatname'yi yazarken kullandığı anlatım biçimleri ve derleme metotları üzerinde durulmuştur. Daha sonra diğer tezlerde olduğu gibi tezin kavramsal çerçevesi sunulmuş dördüncü bölüme gelindiğinde ise eser değerler eğitimi bağlamında değerlendirilmiş, değerleri temsil eden tutum ve davranış örnekleri tespit edilmiştir. Değer sınıflandırılmasında Erol Güngör'ün sınıflandırılması tercih edilmiştir. Tespit edilen değerler ahlaki, siyasi, sosyal, dini, estetik, ilmi ve iktisadi değerler şeklinde sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan bu değerler tablo halinde gösterilmiştir. Çalışma sonucunda eserde en fazla ahlaki değerlere yer verildiği gözlemlenmiştir. Bu değerleri estetik ve dini değerler takip etmektedir. En az değer ise iktisadi değerlerdir. Tez yazarına göre Evliya Çelebi'nin eseri değerler açısından oldukça zengin olmakla birlikte değerler eğitiminde de kullanılması gerekmektedir.

27. Sürmeli (2015), *Peyami Safa'nın Eserlerinde Değerler Eğitimi ve Türkçe* başlıklı yüksek lisans tezinde Peyami Safa'nın 12 romanı üzerinde durmuştur: Sözde

Kızlar, Şimşek, Mahşer, Bir Akşamdı, Canan, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Atilla, Fatih-Harbiye, Bir Tereddüdün Romanı, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Yalnızız, Biz İnsanlar. Araştırmada betimsel tarama modeli ve doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Eserlerdeki değerler fertlerde gerçekleşmesi istenilen davranışlar, sosyal hayatla ilgili telkinler, vatan ve millet sevgisi, din duygusu ve Allah inancı kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda fertlerde gerçekleşmesi istenilen davranışların daha çok işlendiği görülmüştür. İncelenen romanlarda toplumsal yozlaşmaya karşı çıkma, aile sevgisi ve ailenin önemi, nefisle mücadele en çok işlenen değerler arasında olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada ele alınan eserler dil yönünden de incelenmiştir. Tez yazarına göre Peyami Safa'nın romanları değerler eğitimi açısından oldukça önemlidir. Tezde Peyami Safa'nın eserlerinin yetişkinlere göre olduğu ancak romanlarında verdiği eğitsel iletilerin her yaş grubuna uygun olduğu ifade edilmektedir. Daha çok lise düzeyinde bulunan yaş grubuna hitap ettiği ifade edilmektedir.

28. Katı (2015), *Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı* başlıklı yüksek lisans tezinde yavuz Bahadıroğlu'nun 22 hikâye kitabını incelemiştir. Bu hikâye kitaplarındaki ahlaki ve toplumsal değerleri sınıflandırmıştır. 12 ahlaki değer, 24 toplumsal değer tespit edilmiştir. Hikâyeler söz varlığı açısından da zengindir. Tez yazarı tarafından hem değerler eğitimi bağlamında hem de söz varlığı bağlamında çocuklara tavsiye edilebilecek eserler olduğu ifade edilmektedir.

29. Emirhan (2016), *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları* başlıklı yüksek lisans tezinde 15 çocuk romanını ele aldığını ifade eder. Eserde araştırmanın çerçevesi çizildikten sonra değerler eğitimi ile ilgili kavramsal çerçevede yine farklı tezlerde de yer verildiği üzere Spranger, Rokeach ve Schwartz'ın değerler sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Değer-aile, değer-okul, değer-öğretmen, değer-ahilik ilişkilerine de ayrıca değinilmiştir. Daha sonra çocuk ve edebiyat ilişkisi ele alınmış edebi eserlerin eğitimdeki rolüne değinilmiştir. Eserlerde yapılan inceleme sonucunda 11 dini, 29 sosyal olmak üzere toplam 40 değere ulaşıldığı vurgulanmaktadır. İncelenen eserler 9-12 yaş arası çocuklara uygun olduğu ifade edilmiştir. Yazara göre Yavuz Bahadıroğlu eserlerinde işlediği her değeri dine dayandırmıştır. Hangi eserde hangi değer bulunduğunu sıralanmış olup çalışmanın sonunda da Yavuz Bahadıroğlu ile yapılmış bir röportaja yer verilmiştir.

Tezin yazarına göre incelenen çocuk romanları değerler eğitiminde tavsiye edilebilir bir nitelik taşımaktadır.

30. Eryeşil (2015) *Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Çocuk Şiirlerinde Evrensel Değerler* başlıklı yüksek lisans tezinde Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya ait 21 eserde yer alan 392 şiir incelemiştir. Eserler sevgi, saygı, çalışkanlık, arkadaşlık, yardımseverlik, eğitim, sorumluluk değerleri bağlamında ele alınmıştır. Bu değerler dışında Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın eşitlik, birlik ve beraberlik, özgürlük, uygarlık ve barış gibi değerleri de şiirlerde işlediği vurgulanmıştır. Eserlerde en çok sevgi(insan sevgisi, hayvan sevgisi) ve saygı(insana saygı) değerleri ön plana çıkmıştır. Ayrıca ideal çocuk çerçevesinde şairin çizmiş olduğu çocuk görüntüsü şiirlere yansımıştır. Araştırmada çıkan sonuçlara göre Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuk şiirlerinin değer anlamında oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğu ve evrensel değerleri yansıttığı ifade edilmektedir. Tezin bir diğer olumlu sonucu ise Dağlarca'nın şiirleri çocukların hem sosyal hem de bilişsel gelişimini destekleyici bir niteliğe sahip olduğudur.

31. Kuru (2016), *Ayşe Yamaç'ın Çocuk Romanlarının Değerler Eğitimi ve Dil Zenginliği Açısından İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde günümüz çocuk edebiyatı yazarlarından Ayşe Yamaç'ın 7 çocuk romanını incelemiştir. İncelenen çocuk romanları şunlardır: Ali'nin Öyküsü, Dedemin Gizli Defteri, İncili Kavak, Hayalet Peşinde, Bizim Evde Grev Var, Zümrüt Küpeler ve Düşlerin Ötesi. Bu eserler yardımlaşma, sorumluluk, sevgi, saygı, adil olma, aile birliğine önem verme, dürüstlük, hoşgörü, misafirperverlik, sağlık ve temizlik, arkadaşlık, duyarlılık değerleri olmak üzere 12 değer açısından ele alınmıştır. Değerlerin toplam geçiş sıklığı 527'dir. En fazla işlenen değer sevgi, en az işlenen değer ise aile birliğine önem vermedir. En fazla değer işlenen eser Düşlerin Ötesi (94), en az değer işlenen eser ise Ali'nin Öyküsü (50) adlı eserdir. Tez yazarı Ayşe Yamaç'ın eserlerinin değerler eğitimi açısından tavsiye edilebilir olduğunu, dil zenginliği açısından bakıldığında ise atasözlerinin az kullanıldığını buna karşın deyim ve kalıp sözlerin çok fazla kullanıldığını ifade etmiştir.

32. Esen (2016), *Memduh Şevket Esendal'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi* başlıklı yüksek lisans tezinde Memduh Şevket Esendal'ın hikâyelerinin Türkçe ders kitaplarında yeterince yer bulmadığını ifade etmektedir. Bu çalışmada üç alan uzmanının görüşü alınarak belirlenen hikâyeler değerler eğitimi ve söz varlığı açısından incelenmiştir. Seçilen hikâyelerin ortaokul

öğrencilerinin seviyelerine uygun olmasına dikkat edilmiştir. Memduh Şevket Esendal'ın 13 hikâye kitabından ortaokul seviyesine uygun olduğu düşünülen 50 hikâye incelenmiştir. Hikâyeler, hikâye haritası yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Hikâyelerdeki değerler; bireylerde gerçekleşmesi istenilen davranışlar, sosyal hayatla ilgili telkinler, yurt ve millet sevgisi ve din ve tanrı duygusu şeklinde sınıflandırılmıştır. Bilindiği üzere bu sınıflandırma Cahit Kavcar'ın yapmış olduğu sınıflandırmadır. Tezde diğer sınıflandırmalara da yer verilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre hikâyeler 119 değer örneği içermektedir. Değer örneklerinden 56 tanesi bireyde gerçekleşmesi istenilen davranışlar grubuna girmektedir. Bu grubun içinde de ahlak ve ideal değeri ön plandadır. Geriye kalan değer örneklerinden yine 56 tanesi sosyal hayatla ilgili telkinler grubuna girerken geriye kalan 4 tanesi din ve tanrı duygusu, 3 tanesi ise yurt ve millet sevgisi grubuna girmektedir. Görüldüğü üzere bulunan değerler genelde bireysel ve toplumsal mahiyettedir. Milli ve dini değerler daha azdır. Tez yazarı bu durumu, Memduh Şevket Esendal'ın Çehov tarzı hikâyecilik anlayışını benimsemesine bağlamaktadır. Diğer taraftan hikâyelerin söz varlığı açısından zengin olduğu vurgulanmaktadır. Deyim, ikilemeler sayıca fazlayken atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler yetersizdir. Tezin öneriler kısmında Memduh Şevket Esendal'ın nitelikli sayılabilecek diğer hikâyelerinin de Türkçe dersinde metin olarak kullanılabilceği vurgulanmaktadır.

33. Işık (2017), *Karakter Eğitimi Açısından Mevlâna İdris Zengin'in Hikâye ve Masallarında Eğitsel İletiler* başlıklı yüksek lisans tezinde Mevla İdris'in hikâye ve masallarını incelemektedir. İncelenen eserler: Başka Çocuklar Serisi, Hayvanlar İş Başında Serisi, Acayip Hayvanlar Serisi, Tuhaf Adamlar Serisi, Düşünen Adam, Çınçınlı Masal Sokağı, Kirpiller Şapka Giymez, Ütüsüz Ayakkabılar, Sufi ile Pufi. Tezde karakter, karakter ve özdeşim, karakter eğitimi, çocuk, çocuk edebiyatı, masal ve hikâyenin çocuklar için önemi gibi kavramlar ve başlıklar üzerinde durulmuştur. Eserlerde yer alan eğitsel iletiler duygu ve düşünceye yönelik iletiler, ahlaki gelişimi desteklemeye yönelik iletiler, sosyal gelişimi desteklemeye yönelik iletiler, evrensel ve toplumsal değerlere yönelik iletiler, kişisel gelişimi desteklemeye yönelik iletiler, dini ve kültürel değerlere yönelik iletiler ve diğer iletiler(felsefi düşünceye yönelik iletiler, ideolojik düşünce belirten iletiler, pozitif bilimlerle ilgili iletiler) şeklinde sınıflandırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre Mevlana İdris'in incelenen eserlerinde en fazla ahlaki gelişimi desteklemeye yönelik iletiler işlenmiştir. Bunu

sırasıyla duygu ve düşüncelere yönelik iletiler, evrensel ve toplumsal değerlere yönelik iletiler ve kişisel gelişimi desteklemeye yönelik iletiler takip etmektedir. Eserlere karakter eğitimi açısından bakıldığında sorgulayan, duyarlı, meraklı, yardımsever, üzgün, barış yanlısı gibi özellikleri ön planda olan karakterler dikkat çekmektedir. Karakterlerin çoğu çocukların özdeşim kurabileceği karakterlerdir. Eserler genelde olumlu iletiler içermekle birlikte birkaç eserde olumsuz iletiler de yer almaktadır. Tez yazarına göre Mevlana İdris'in eserlerinde iletiler sadece çocuklara değil yetişkinlere de hitap edebilir niteliktedir. Eserlerde yer alan değerlerden hayvan sevgisi, iyilik, doğa sevgisi, arkadaş sevgisi ön plandadır. Mizah ve ironi unsurlarının, merakın oldukça fazla kullanıldığı eserlerin çocuklar için karakter eğitiminde, değerler eğitiminde kullanılabileceği ifade edilmektedir.

2.5 MASLOW VE DEĞERLER

Maslow, sağlıklı bir benlik bir değerler sistemine ihtiyaç duymaktadır; yani bir yaşam felsefesine, bir dine ya da dinin yerini alan bir sisteme. Bu ihtiyacın da güneş ışıklarına, vitamine, sevgiye duyulan ihtiyaç kadar hayatî olduğunu söylemektedir, zira bu insanın anlamaya karşı duyduğu bilişsel ihtiyacın bir yansımasıdır (Çakmak, 2018: 29).

Diğer taraftan Maslow, değerlerin gerçek kaynağına ulaşmanın tek yolunun iç benliğe yönelik arayışın başlaması olarak görmektedir. İnsan doğasının kötü olmadığını vurgulamış, bu içsel doğanın bilimsel açıdan incelenmesini ve yaratılmasını değil keşfedilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İnsan doğasının keşfedilmesi demek, esasında bireyin doğuştan birtakım değerlere, yeteneklere, özelliklere sahip olduğunu göstermektedir.

İçsel doğanın keşfedilmesine dair Maslow (2011) değerlerin insanın yapısında bulunduğunu ifade etmektedir. Biyolojik ve kalıtsal kökenleri vardır aynı zamanda kültür tarafından da geliştirilir. Tüm insanlar bu değerlere yönelme eğilimindedir. Bazılarında bu çok güçlü bir biçimde görülürken bazılarında ise daha zayıf olarak görülür. Psikolojik açıdan sağlık insanlar, kendilerine özgür bir ortam ve seçme hakkı verildiğinde yanlış, kötü, çirkin olanı değil doğru, iyi, güzel, bütünleşmiş, neşe verici, canlı ve özgün olanı seçme eğiliminde olurlar. Kendileri ve başkaları için en iyi olanı seçerler. Onların seçimleri ve doruk deneyimlerde algılanan değerler aynı olmakla birlikte varlık değerlerini oluştururlar. Maslow bu değerleri V-değerleri olarak adlandırır (Akt. Kaba, 2018: 60).

Değerlerin insanın doğasında var olduğunu düşünen Maslow, bunların içinde bulunulan toplumun kültürüyle şekillendiğini düşünmektedir. Ona göre insan, fitratında bulunan değerleri ancak uygun ortamlarda gün yüzüne çıkarabilir ve

değerler her insanda aynı ölçüde değildir. Çünkü her insan psikolojik sağlamlık açısından eşit değildir.

Maslow, değerlerden yoksunluğun; anomi, ahlaksızlık, köksüzlük, boşluk, umutsuzluk ve inanılacak, uğruna adanılacak şeylerin eksikliği gibi durumların ortaya çıkmasına neden olduğu görüşünü savunur. Maslow'a göre inanmaya ve inançlı olmaya teşvik eden değil, sadece doğru olmalarından dolayı inanılacak ve uğruna insanın kendisini adayabileceği, geçerli kılınabilen ve uygulanabilir bir insanî değerler sistemine ihtiyaç duyulmaktadır (Maslow, 1996, Akt. Kaba, 2018: 61).

İfadelerden de anlaşılacağı üzere değerlerden kopmuş bireylerin toplumla olan sosyal bağı koptuğu (anomi) gibi başlı başına bir ahlaksızlığın, inançsızlığın ve boşluğun ortaya çıkacağı vurgulanmaktadır. Tüm bunlar Maslow'un değere ve değerler sisteminin varlığına inanmakta olduğunu göstermektedir.

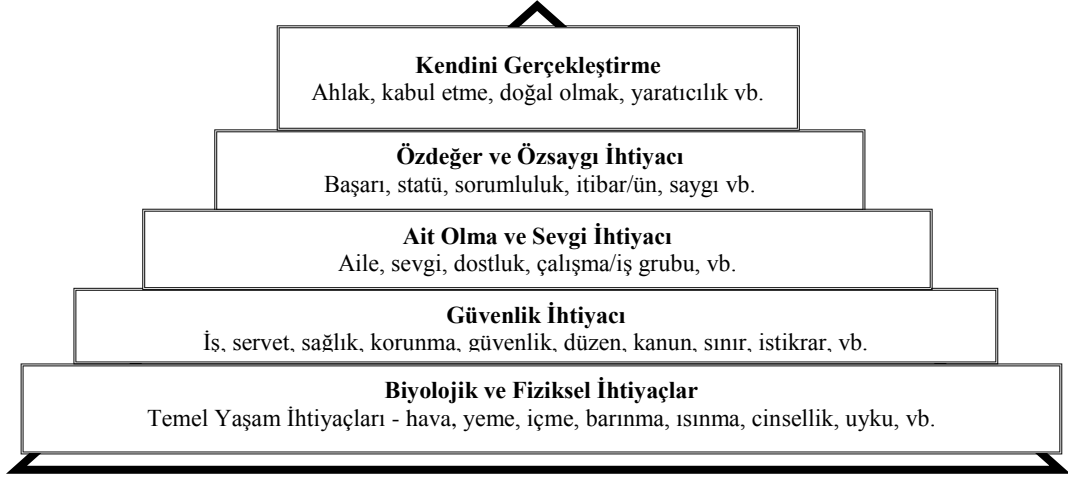
Diğer taraftan Naagarazan (2006: 3) "Tüm değerler aynı ağırlık veya önceliğe sahip değildir. Bazıları diğerlerinden daha önemlidir ve diğerleri ele alınmadan önce yerine getirilmelidir. Abraham Maslow bunu insani ihtiyaçlar hiyerarşisi ile gösterdi." diyerek Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nin değerlerle bağlantılı olduğunu ve değerlerin bir hiyerarşiye tabi olması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu durum şöyle örneklendirilmektedir:

"Hayatta kalma, güvenlikten daha yüksek önceliğe sahip olup, sosyal kabulden daha yüksek önceliğe sahiptir. Benlik saygısı ancak toplumsal kabulün yerine getirildiği dereceye kadar yapılabilir. Benzer şekilde, kendini gerçekleştirme ancak benlik saygısının karşılandığı ölçüde takip edilebilir." (Naagarazan, 2006: 3)

2.6 MASLOW'UN İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİ

Maslow, 1943 - 1954 yılları arasında yapmış olduğu çalışmalarda ihtiyaçları ele almış ve "Motivasyon ve Kişilik" adlı eserinde bu çalışmalarını yayınlamıştır. Yayımlanan çalışmalar zamanla güncellenmiş ve sıralamaya yeni ihtiyaçlar eklenmiştir. Diğer taraftan Maslow, ihtiyaçlardan bahsederken onların belirli bir sıra halinde olduğunu vurgulamıştır ancak yazmış olduğu eserlerinde herhangi bir piramide yer vermemiştir. Bu rağmen birçok kişi tarafından bilinen hiyerarşi piramidi, Maslow'un fikirlerinin yorumlanması neticesinde ortaya çıkmıştır. İlk ihtiyaçlar piramidinin dışında iki farklı ihtiyaçlar piramidi daha bulunmaktadır. İlk piramitten farklı olarak ikinci piramitte estetik ihtiyaçlar ve bilişsel ihtiyaçlar yer alırken üçüncü piramitte ise kendini gerçekleştirmenin de ötesinde yer alan aşkın

olmak/öz-aşkınlık -transendence/self-transendence- basamağı yer almaktadır. İlgili piramitler aşağıda verilmiştir.

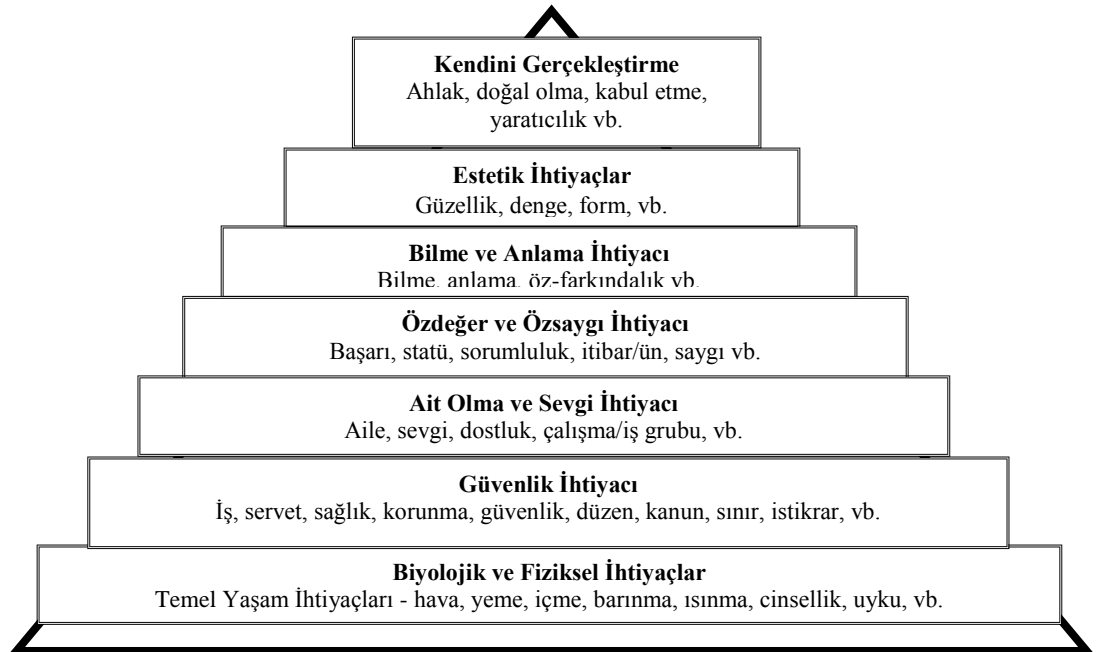

Şekil 1. Maslow'un 5 Basamaklı İhtiyaçlar Hiyerarşisi

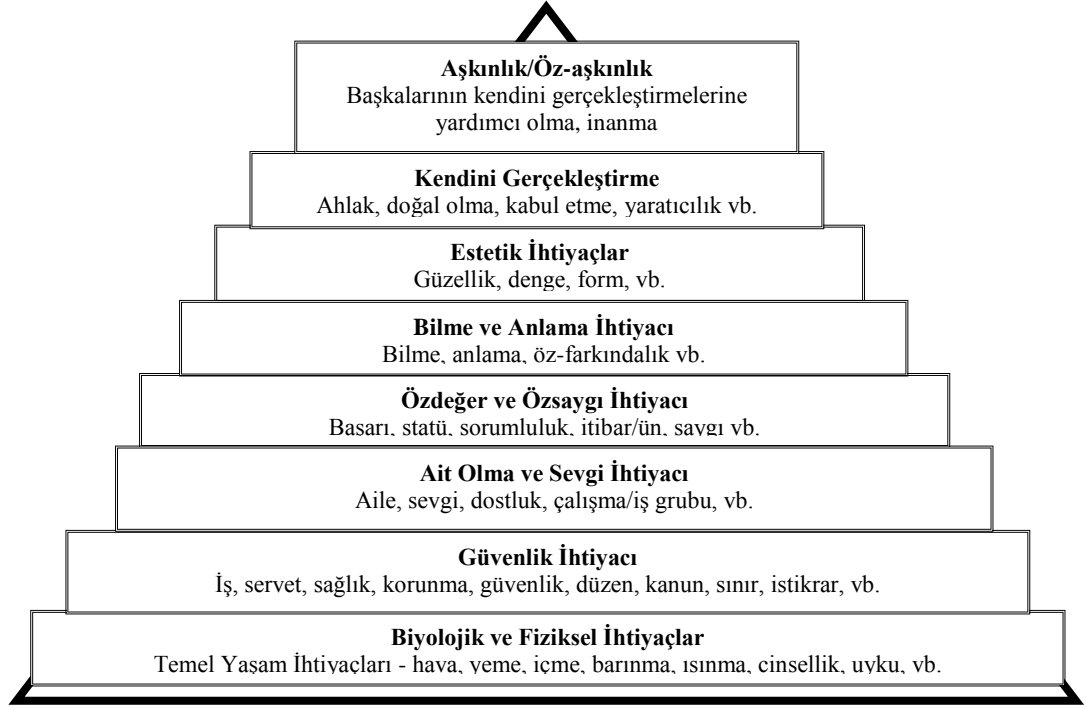
Maslow ihtiyaç ve güdeleri, hiyerarşik bir sıra izlediğini düşündüğü beş farklı alanda kategorize etmiştir.

- Fizyolojik ihtiyaçlar
- Güvenlik ihtiyacı
- Ait olma ve sevgi ihtiyacı
- Saygı ihtiyacı
- Kendini gerçekleştirme ihtiyacı (Maslow, 1970).

Görüldüğü üzere Maslow'a göre ihtiyaçlar beş kategoride değerlendirilmiş ancak herhangi bir piramit kullanılmamıştır.

Şekil 2. Maslow'un 7 Basamaklı İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Şekil 3. Maslow'un 8 Basamaklı İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Bu temel gereksinimler bir sıradüzen oluşturur. İnsanda önce fizyolojik gereksinimler belirir. Bunlar bir ölçüde giderildikten sonra sırayla öteki gereksinimler ortaya çıkar. Yalnız bir sonraki gereksinimlerin görünmesi için bir öncekilerin yüzde yüz giderilmesi gerekmez. Örneğin belli bir anda bir insanda fizyolojik gereksinimler diyelim % 80, güvenlik gereksinimleri % 70, sevgi gereksinimleri % 50, saygınlık gereksinimleri % 40, kendini gerçekleştirme gereksinimleri % 10 giderilmiş olabilir. Bir de bu gereksinimler yavaş yavaş giderilir. Örneğin A gereksinimi % 10 giderilmiştir, ondan sonra gelen B gereksinimi henüz görünmemiştir, ama A gereksiniminin giderilmesi diyelim % 25'e yükselince B gereksinimi de baş göstermiş, hatta % 5 giderilmiş olabilir (Onaran, 1981: 15).

Bireyler ihtiyaçlarını karşılamak için harekete geçer. Bu harekete geçmeyi ihtiyaç-dürtü-güdü üçgeninde ifade eden Maslow, hiyerarşiyi önem sırasına göre sınıflandırmıştır. Ona göre bu sıralamayı insan organizmasının kendisi belirlemiştir (Akt. Çakmak, 2018: 35). İhtiyaçlar iki bölümdedir: Alt düzey (temel/fizyolojik ihtiyaçlar) ve üst düzey (yüksek/psikolojik ihtiyaçlar). Her canlı gibi insan da öncelikle en temel ihtiyaçlarını karşılama eğilimindedir. Çünkü alt düzey ihtiyaçlar, üst düzey ihtiyaçlara göre daha kuvvetlidir, yaşamsaldır ve ertelenemez. Üst düzey ihtiyaçların ertelenebileceği şöyle ifade edilmektedir:

Maslow burada, yüksek ihtiyaçların bu hakikatine işaret ederken buna ilaveten hayatta kalmak adına daha az önemli olduklarını ve bu sebeple uzun süreliğine giderilmeleri için ileri bir vakte atılabildiklerini ve ertelenebildiklerini, bu sebeple de bu tür ihtiyaçların sıklıkla kaybolabileceklerini ifade etmektedir (Çakmak, 2018: 36).

Hiyerarşiye göre temel ihtiyaçlar giderildikten sonra yüksek ihtiyaçları gidermek için harekete geçilir. Yani bir insan temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra kendini gerçekleştirme yoluna girmek istemiyorum, diyemez. Doğası gereği bir amaca

odaklanan insan, sosyal bir varlık olduğuna göre sevgi, ait olma, saygı, kendini gerçekleştirme gibi ancak bir grup, topluluk, toplum içinde görülebilecek ihtiyaçlarla karşı karşıya kalır ve bu ihtiyaçlarını az da olsa gidermek zorundadır. Çünkü Maslow'a göre ihtiyaçları giderilmeyen insan yaşama dair umutsuzdur, mutsuzdur, çaresizdir. Diğer taraftan hiyerarşinin istenen sırada ilerleyebilmesi için insanın çok emek sarf etmesi gerekmektedir. Mesela toplumun nezdinde saygınlık kazanabilmek öyle kendiliğinden oluşan bir durum değildir. Ayrıca Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisinin değişebilir ve kesin olmadığını ifade etmiştir. Bunun nedeni de bireysel farklılıklar ve dış etkenlerdir yani kültürel çevredir. Kişilerde kendini gerçekleştirme, diğer değerlerden herhangi birinin olmaması durumunda bile ortaya çıkabilme potansiyeline sahiptir. Güvenlik kaygısı yaşayan bir sanatçı, ortaya koyduğu eserlerle kendini gerçekleştirebilir. II. Dünya Savaşı yıllarında Avrupalı pek çok sanatçı, baskı altında bile önemli eserler ortaya koymuşlardır.

Diğer taraftan Saul Mcleod (2018), Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ne eleştirel yaklaşan Tay ve Diener'in (2011) 2005-2010 yılları arasında yapmış oldukları bir araştırmada hiyerarşide yer alan ihtiyaçlar sıralamasının doğru olmadığı ve temel ihtiyaçlar olmadan da diğer ihtiyaçların giderilebileceğini ifade ettiklerini ortaya koymuştur. Mcleod, yazmış olduğu yazıda Diener'in Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi hakkındaki fikirlerini şöyle aktarmaktadır:

“Temel ihtiyaçlar olmadığında en çok ön planda olabilmesine rağmen [diğerlerinden] faydalanmak için bunlara (temel ihtiyaçlara) sahip olmanız gerekmez, diye ifade eder Diener. Aç olduğumuz zamanlarda bile arkadaşlarımız ile birlikte mutlu olabiliriz. Diener, ihtiyaçların birbirinden nasıl bağımsız çalıştıklarını açıklarken: “Onlar adeta vitamin gibidir. Hepsine ihtiyacımız var.” demektedir.

Hiyerarşisinin basamaklarını açıklayacak olursak;

2.6.1 Fizyolojik İhtiyaçlar

Maslow'a göre hiyerarşinin en alt basamağında yeme, içme, uyuma, cinsellik gibi her canlının ihtiyaç duyduğu fizyolojik ihtiyaçlar yer almaktadır. İnsanın yaşamını sürdürmesi için fizyolojik ihtiyaçlar olmazsa olmazdır. Bu ihtiyaçların giderilmemesi halinde diğer ihtiyaçların da giderilmesi söz konusu değildir. Bu ihtiyaçlar sürekli ve kısa bir zamanda yenilemeye muhtaçtır. İnsan içinden gelen dürtüyle bu ihtiyaçlarını giderme hususunda tutum ve davranış sergiler. Fizyolojik ihtiyaçlar

giderilmediğinde organizma üzerinde baskı yaparak, başka güdülerin harekete geçmesini engellerler (Ercoşkun ve Nalçacı, 2005: 363).

Örneğin aç olan bir kişi için yeni bir ayakkabı alma ya da şiir yazma isteği ikinci plana atılır. Bilinç tamamen açlık tarafından engellenir. Kişi yemek yeme dışında hiçbir şey düşünemez. Aşırı aç olan bir insan için ütopya, bol miktarda yiyeceğin bulunduğu bir yer olarak tanımlanabilir. Yaşamın geri kalanında yiyecek dışında hiçbir şey istemeyeceğini düşünen birey için mutluluk sadece yemektir. Özgürlük, sevgi, saygı, felsefe kavramları mideyi doyurmadığı için aç olan insan açısından işe yaramaz olarak tanımlanır. Fizyolojik ihtiyaçlar tatmin edilene kadar organizmaya hükmeder, kapasitesini baskı altına alır, gerekli tatmini sağlaması için onu yönlendirir. Doyum sonrası bir sonraki basamak olan güvenlik ihtiyacı organizmaya hükmeder ve bu kez kapasitesini bu basamağı gerçekleştirmesi için baskı altına alır (Maslow, 1970, Akt. Kaba, 2018: 34).

2.6.2 Güvenlik İhtiyacı

Korunma ve barınma güdülerinin neticesinde ortaya çıkan ihtiyaçlardır. Her birey tehlikelerden uzak, güven içinde yaşayabileceği bir alan ister. Bu ihtiyaç doğuştandır. Maslow'a göre bu basamakta insan açlık, susuzluk, uykusuzluğun vb. giderilmesi ile ilgilenmeyip emin olma, barınma, tehlikeden ve risklerden uzak, kendini garantiye alan bir anlayışla hareket eder. Güvenlik ihtiyacı sadece insanın vücuduyla yakından ilişkili gibi görünse de aslında farklı boyutları vardır. Örneğin araba sahibi olan birinin arabasına sigorta yaptırması bu ihtiyacın bir ürünü olarak görülebilir. Zira arabadan kaynaklanabilecek riskleri en aza indirme gayreti vardır.

Güvenli, istikrarlı, hayat ihtiyaçları, bağlanma, dayanma, korunma ihtiyaçları, korkusuz, kaygı ve karmaşadan uzak yaşama ihtiyaçları, yapılanmış, düzenli, kurallı, ilkeli, kanunlu, sınırların belirli olduğu bir ortam ihtiyacı, kudretli bir korucuya ya da koruyuculara sahip olma ihtiyacı güvenlik ihtiyaçlarından (Maslow, 1970, Akt: Kaba, 2018: 35).

Maslow, güvenlik ihtiyacına daha çok çocuklar üzerinden bakmaktadır. Çünkü çocuklar, tavır ve davranışlarını sergilemekte yetişkinlere göre daha açıktır. Bunun dışında insanlarda güvenlik ihtiyacı en belirgin şekliyle savaş, doğal afetler, yıkım, hastalık vb. durumlarda ortaya çıkmaktadır. İnsanın bu tarz felaketlere maruz kalmamak için aldığı önlemler, tedbirler güvenlik ihtiyacının bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.6.3 Sevgi ve Ait Olma İhtiyacı

Bunlara genellikle toplumsal gereksinimler denilmektedir. İnsanlar başka insanlarla bir arada olmak, sevgi ilişkisinde bulunmak isterler. Ortalama bir insan bir eşi, çocukları arkadaşları olmasını, çevresindeki toplumsal kümelerde bir yeri olmasını ister. Yalnız Maslow'da iki türlü sevgi anlayışı vardır. Burada sözü edilen sevgi düşük düzeydeki bir gereksinimi

anlatmaktadır. Bir de düşük düzeydeki gereksinimler karşılandıktan sonra ortaya çıkan bir sevgi vardır. Maslow bu sevgiyi "bir bakıma savunmanın olmadığı, yani kendiliğindenlikle içtenliğin, dürüstlüğün arttığı" bir ilişki olarak tanımlamakta, "böyle bir ilişkide dikkatli olmak, bir şey saklamak, etkide bulunmaya çalışmak, gerginlik duymak, sözlerle eylemlerine dikkat etmek, bazı şeyleri bastırmak, örtmek gerekli değildir" demektedir (Maslow, 1954, Akt: Onaran: 1981: 14).

Önceki iki basamaktan farklı olarak insanın sosyal yönüne vurgu yapan, onun bulunduğu grup veya toplulukla ilişkisinin sonucunda karşılayabileceği ihtiyaçlardır. Fizyolojik olarak eksikliği bulunmayan birey bu aşamada sevmeye, sevilmeye, ilgili olmaya, kendini bir yere ait hissetmeye, kendini ait olduğu grupla var etmeye çabalar. Kişi temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra daha önce hiç olmadığı kadar arkadaşlarının, sevgilisinin, eşinin veya çocuklarının yokluğunu daha iyi hissedecektir. (Maslow, 1970: 43).

Maslow'a göre ana-baba, çocuğun temel fizyolojik ihtiyaçları yanında ve hemen onlar kadar önemli olan sevilme ve saygı görme ihtiyacına da kulak vermeli ve bunu yeterince karşılamaya çalışmalıdır (Kuzgun, 1972: 175). Bu yüzden anne ve babası boşanmış bir çocuk, annesiyle yaşıyorsa baba sevgisini; babasıyla yaşıyorsa anne sevgisini muhakkak arayacaktır.

Sevgiden yoksun kalan çocuklar devamlı güvenlik, hayranlık ve sevgi ararlar ve bunu elde edebilmek için yetişkin çağlarda bile her türlü çocuksu, olumsuz yollara başvurabilirler. Ana-baba, sevgiyi yemek içmek kadar doğal bir ihtiyaç sayıp çocuğu bu yönden doyurmalıdırlar (Kuzgun, 1972: 175).

Diğer taraftan okulda, sınıf ortamında anne veya baba ile ilgili bir konu konuşulduğunda üzülen bu çocukların sevgi ve ait olma ihtiyaçlarını gideremediklerini anlayabiliriz. Bu örnekten hareketle psikolojik bir ihtiyaç olan ait olma ve sevgi ihtiyacı, fizyolojik ihtiyaçlar gibi hemen giderilmesi gereken bir ihtiyaç değildir. Ertelenebilir, anne ve baba sevgisi başka bir zaman ve başka bir mekânda kendine yakın hissedilen birisiyle doldurulabilir.

Hiyerarşinin bu basamağı sadece bireyler nezdinde değil aynı zamanda aile-toplum bağlamında düşünülmesi gerekmektedir. Sevgi ve ait olma gibi bütün insanlığa hitap eden bu ihtiyacın giderilememesi aile-toplum bağlarını zayıflatıp ortadan kaldırmaya gücüne sahiptir. Toplum içinde birbirini sevmeyen ve aidiyet hissetmeyen etnik kökenler bir süre sonra ya ayrışır ya da çatışır. Günümüz dünyasında yaşanan birçok toplumsal sorunun altında sevgi ve ait olma ihtiyacını giderememiş insanlar olduğunu söylemek mümkündür. Birey-aile-toplum üçgeninde bu basamakta yer alan değerlerin insana kazandırılması bu açıdan önem arz

etmektedir. Bu bir yandan gerekliyken diğeryandan da bu ihtiyacı giderebilmek bazen oldukça zor olabilmektedir. Örneğın Suriye'deki savaştan sonra diğeryölkelere bilhassa Avrupa'ya göç eden Suriyeliler, her açıdan sevgi ve ait olma ihtiyacını gidermede oldukça zorlanmıştır. Zaten Avrupalı toplumlar tarafından dışlandıklarını, üçüncü sınıf vatandaş muamelesi gördüklerini neredeyse her gün haberler aracılığıyla müşahade etmekteyiz. Örneğın Macar gazeteci Petra Laszlo'nun Macaristan-Sırbistan sınırında oğlunu sırtında taşıyan ve polislerden kaçıp ölkeye girmek isteyen mülteciye çelme takıp yere düşürmesi olayı, yaşandığı dönemde büyük bir tepkiye yol açmıştı. Dolayısıyla savaş mağduru Suriyeliler, en başta şiddet, umutsuzluk, mutsuzluk, intihar vb. durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Benzer bir durumu aile içinde düşünürsek; kendisini ailesine ait hissetmeyen, ona sevgi bağı ile bağlanmamış bir baba aile bireyleri tarafından da gerekli saygıyı, sevgiyi göremez ve ailede şiddet, çatışma baş gösterir.

Sevgi ve ait olma ihtiyacı birey-aile-toplum üçgeninin dışında birey-doğa arasında da bir ilişki meydana getirmektedir. Doğayı sevmeyen, onun bir parçası olduğunu düşünmeyen yani doğal bir varlık olduğunun farkına varmayan insan, kendi menfaatleri için ona vicdansızca zarar verebilir. Kendisi dışındaki diğerydoğa canlılarına hayat hakkı tanımayabilir. Bu ihtiyacın giderilememesinin bir yansıması olarak karşımıza küresel ısınma sorunu, bazı hayvan türlerinin yok olması, buzulların hızla erimesi, orman yangınlarının artması, doğal döngünün tahrip edilmesi vb. sorunlar çıkmaktadır.

Yukarıdaki ilişkileri ve örnekleri destekleyici olarak Maslow (1970: 43) şunları ifade etmektedir:

“Çok sık taşınmanın, bireyin kökenini unutmamasının, sanayileşme yüzünden büyük kentlere göç etme zorunluluğın, bireyin evinden, ailesinden, arkadaşlarından uzak kalmasının, bir etnik grubun bir diğeryetnik grubu hor görmesinin, yerleşik hayatta yaşamak yerine sık sık göç etme zorunluluğunun olmasının ya da bir yerde yeni gelen olmanın zorluklarının yıkıcı etkileri çok büyüktür.” (Akt. Kaba, 2018: 35 - 36).

Ait olma ve sevgi ihtiyaçlarının karşılanmaması toplumda huzursuzluğa neden olur ve şiddetli patolojik vakaların görülmesinin de en büyük sebebidir (Maslow, 1970, Akt. Kaba, 2018: 36).

2.6.4 Özdeğer ve Özsaygı İhtiyacı

Birey başkaları tarafından tanınma, kabul görme, takdir edilme ihtiyacı hisseder. Başkalarının bireye bakışı, hakkında düşündükleri, yaptıklarını takdir etme, övme bireye özsaygı ve özgüven kazandırmaktadır. Bireyin başarılarının takdir edilmesi, bireyin tavır, tutum ve davranışlarıyla onaylanması, sayılması, bireyin aile veya toplum nezdinde iyi olarak kabul edilen bir işte çalışması, statüde olması saygınlıkla ilgilidir.

Bazı patolojik durumlar haricinde Maslow'a göre bir toplumda varlığını sürdüren her insanın sağlam, sarsılmaz ve yüksek derecede bir saygınlığa, öz saygıya ve itibara ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyacın ise temas ettiği iki alan bulunmaktadır; ilki gücü, başarıyı, zor durumları aşma kapasitesini ve yetkisini, güvenilirliği, bağımsızlığı ve özgürlüğü kapsamaktadır. İkinci alan ise başkaları açısından insana yansıtacak olan intibai ya da prestiji, saygıyı ve hürmeti, dahası statüyü, popülerliği ve şöhreti, hâkimiyeti, tasdiklenmeyi, dikkati, anlamlılığı, onuru ve kıymet görmeyi içerisine almaktadır (Akt. Çakmak, 2018: 45).

Yukarıda da vurgulandığı üzere saygı ihtiyacı iki yönlüdür. Birincisi bireyin kendisini algılamasıyla ilgilidir, ikincisi bireyin tutum ve davranışları sonucunda çevresi tarafından ona verilen tepkilerle ilgilidir. Her ikisinde de birey tatmin olursa mutluluğa ulaşır. Saygınlık ihtiyacı bu manada tüm insanlara hitap etmektedir. Saygı ihtiyacı giderildiğinde bireyin kendisine değer verir, özgüveni gelişir. Aksi halde birey içine kapanır, kendine olan güvenini yitirir, topluluk içine çıkma hususunda sorunlar yaşar. Başarılı olmaya olan inancını kaybeder ve zamanla başarısızlık kaderi haline gelir.

Birey, içinde bulunduğu ailenin, okulun veya toplumun değerleriyle kuşandıktan sonra yani aidiyet bağını kuvvetlendirdikten sonra ailede, okulda, toplumda parmakla gösterilen kişi olmayı hayal eder ve gerçekleştirmeye çalışır. Kimi zaman topluma faydalı işler yaparak, kimi zaman ailenin yükünü hafifleterek, kimi zaman da akademik başarısını göstererek bunu yapmaya gayret eder. Ülkemizde bir zamanlar üniversite okumuş olmak başlı başına saygınlık kaynağıydı. Üniversite okuyana hürmet, saygı, gerekli değer fazlasıyla verilirdi. Şimdi ise okuyan değil okuyup da iş bulan takdir edilmektedir. Yani saygın olmanın şekli değişmiş olsa da içeriği aynı kalmaktadır. Ayrıca iş bulamayan üniversite mezunlarının psikolojik açıdan ne durumda olduklarını yakın veya uzak çevremizde gözlemlemekteyiz. Çoğu çaresizlik, ümitsizlik, güçsüzlük hissetmektedir.

Başka örnekler üzerinden saygı ihtiyacına bakacak olursak; köyde görev yapan bir öğretmenin saygınlık ihtiyacı köylülerin kendisine bakış açısından dolayı fazlasıyla

karşılanmaktadır. Öğretmenin neredeyse tüm ihtiyaçları köylüler tarafından karşılanır. Elbette bunun temel sebebinin köylünün eğitime, ilme verdiği değerden ileri geldiği düşünülebilir. Ancak orada görev yapan öğretmen, bu durumdan istifade etmektedir. Neticede o da köye, köyün çocuklarına daha fazla ilgi göstererek başarıyı tatmaktadır. Okuma yazma bilmeyen köylülerin okuma yazma ile tanışması öğretmen için önemli bir başarıdır ve özsaygı, özgüven arttırıcı bir iş olmaktadır. Ayrıca köyün öğretmeni bu işi yaparken saygınlık ihtiyacını giderdiğinin farkında değildir. Aksine bir durum gelişseydi öğretmen o zaman kendini değersiz, güçsüz hissedirdi ki bu da tutum ve davranışlarını değiştirici bir güce sahip olurdu. Yani köyün öğretmeni bu eksiği kapatmak için okul ya da öğrencilerle ilgili daha fazla çaba sarf edip köylünün gözüne girmeye çalışabilir.

Toplumumuzda evlenmek isteyen erkeklerin mesleği, işi önemsenmektedir. Statüsü yüksek bir işte çalışan erkek, kolay bir şekilde -belki de şartsız- evlenirken statüsü düşük bir erkek, evleneceği zaman kızın rızası olsa bile ailesinin veya akrabalarının mani olmaya çalıştığını pek çok kez duymuşuzdur.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere saygı ihtiyacı insan için olması ve giderilmesi gereken bir ihtiyaçken toplumsal açıdan da farklı bir araca dönüşebilmektedir. Saygı ihtiyacının giderilip giderilmemesi hususunda Maslow şunları ifade etmektedir:

“Değer-saygı ihtiyaçlarının tatmini bireyin kendine güvenmesini, kendini değerli, güçlü, yeterli ve bu dünyada faydalı, gerekli bir kişi olarak hissetmesini sağlayacaktır. Bu ihtiyacın engellenmesi bireyde aşağılık, zayıflık, çaresizlik gibi duyguların açığa çıkmasına sebep olur. Bu duygular da gittikçe kökleşen bir cesaretsizliği, ya da nörotik eğilimleri arttıracaktır.” (Maslow, 1970, Akt. Kaba, 2018: 36).

2.6.5 Bilme ve Anlama İhtiyacı

Bireyin çevresinde olup bitenleri merak etme, bilme, anlama, çözme (analiz) ihtiyacıdır. Maslow, motivasyon teorisini anlattığı “Motivasyon ve Kişilik” adlı kitabının ikinci baskısında bilme ve anlama ihtiyacının üzerinde durmuştur. Bazı kaynaklar, Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi’ni ele alınırken bilişsel ihtiyaçlar başlığında farklı bir basamak olduğunu ifade etmektedir. Maslow’un fikirlerinin yorumlanması sonucunda ortaya çıkan bu basamak bireyin bilme ve anlama ihtiyacını kapsamaktadır. Ancak bu basamakları ortaya koyan kaynaklar basamağın nasıl ortaya çıktığını ifade etmemektedir. Bununla birlikte bilişsel ihtiyacın hiyerarşide yer alması mantıklıdır (Saeednia, 2009: 2).

Bu basamakta bireyin bilme, anlama, merak, öz farkındalık, organize etme, örgütlenme, analiz etme, değerler sistemi inşa etme gibi istekleri öne çıkmaktadır. Maslow “Bildikten sonra bile hepimiz daha fazla şey bilmek zorundayız.” ifadesi bilişsel bir ihtiyacın olduğunu işaret etmektedir (Maslow, 1970: 50). Ayrıca ona göre bu ihtiyaç bir içgüdü vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır. Bunun içinse Maslow, çocukları örnek olarak göstermektedir. Çocuklar güvenli bir ortamda etrafta neler olup bittiğini merak eder ve keşfetme arzusu kendiliğinden ortaya çıkar.

Diğer taraftan bilişsel ihtiyaçlar bazı araştırmacılar tarafından kendini gerçekleştirme basamağından sonrasına konulurken bazı araştırmacılar tarafından benlik saygısından sonra kullanılmıştır. Saeednia (2009: 3) durumu şöyle izah etmektedir:

“Her ne kadar Maslow, kendini gerçekleştirme sonrasında bilme ve anlama ihtiyacından söz etse de bilme ve anlama ihtiyacını kendini gerçekleştirmeden sonra yerleştirmek kabul edilebilir bir neden değildir, çünkü ilk hiyerarşisini tanıttıktan ve onları ikinci basamağa ekledikten sonra ayırt etmiştir.”

Ayrıca Saeednia’ya (2009) göre bilme ve anlama ihtiyacı güvenlik ihtiyacından hemen sonra gelmelidir. Çünkü Maslow: “Bilmemiz gerekenin, eğer iyi anlarsak, bilme korkusu, endişe, emniyet ve güvenlik ihtiyaçları ile bütünleşmesi gerektiği açıkça anlaşılıyor. Korkuyu artıran tüm bu psikolojik ve sosyal faktörler, bilme dürtümüzü kesecek... Bilişsel ihtiyaçlar kendilerini en güvenli ve endişeli olmayan durumlarda açıkça göstermektedir.” (Saeednia, 2009: 4) diyerek aslında bilişsel ihtiyaçların güvenlik ihtiyacından hemen sonra gelmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Kendini gerçekleştirme yolunda ilerleyen bireyin bilgili, meraklı, kültürlü, ahlaklı, şahsiyet sahibi olması gerekmektedir. Çünkü en üst basamakta yani aşkınlık basamağında kişi, kendini gerçekleştirme yolunda gidenlere yol gösterir. İyi bir yol gösterici olabilmek için bilme, anlama isteğinin doyurulması gerekmektedir. Birlikte birey gelişime açık olmalıdır. Ayrıca Maslow, bilişsel ihtiyaçların kendini gerçekleştirmiş kişilerin temel bir bileşeni olduğunu ifade eder (Saeednia, 2009: 3).

2.6.6 Estetik İhtiyacı

Maslow, diğer ihtiyaçlara göre estetik ihtiyaçlar hakkında daha az şey bildiğini ifade etmektedir. Onaran’a (1981: 15) göre Maslow bu hususta şunları ifade etmektedir:

Maslow bu beş temel güdülen başka yüksek düzeyde iki güdü ulamı daha öne sürmüştü de sonra bunlar üstünde durmamıştır. Bunlar, bilme, anlama, öğrenme, çözümlenme, örgütlenme gibi istekleri içine alan bilişsel gereksinimlerle güzelduyusal (esthetic) gereksinimlerdir. Ama herhalde kendini gerçekleştirme gereksinimlerini karşılamaya başlamış bir insanın bu gereksinimlere de sahip olacağı varsayıldığından bunları fazla işlememiştir.

Estetiğin bir ihtiyaç olduğunu şu cümlelerle ortaya koymaktadır:

“Örneğin, bir adamın duvardaki çarpık asılı resmi düzeltmek için güçlü ve bilinçli bir dürtü hissetmesi ne anlama gelir?” (Maslow, 1970: 51).

TDK, estetik kavramını: “1. Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat, 2. Güzellik duygusu ile ilgili olan, 3. Güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu, güzel duyu, bedii” şeklinde izah etmektedir.

Felsefe Terimleri Sözlüğü açısından ise: “1. Duyulur algılar öğretisi, 2. Baumgarten’in “duyusalın yetkinliği” öğretisini geliştiren “Aesthetica” (2 cilt, 1750- 1758) adlı yapıtından bu yana güzeli araştıran bilim dalı. (“Güzelin bilimi”) // Estetik yalnız sanattaki güzeli, dolayısıyla yalnız sanat felsefesini değil (sanat felsefesi estetiğin ancak bir bölümüdür), doğadaki güzeli de kapsar; öte yandan yalnız güzel nesneyi değil, aynı zamanda güzeli öznel-ruhsal yaşayışını ve yaratılışını da içine alır.” anlamına gelmektedir.

Tanımlardan anlaşılacağı üzere estetik ifadesi güzel olan ile ilgilidir. Dolayısıyla bireyin sanatsal veya doğal yönden güzel olanı araması, ondan hoşlanması, ona rağbet etmesi aslında bu ihtiyacı doyumaya yönelik bir harekettir. Çünkü bu basamağa gelmiş birey biliyor ve anlıyordur. Mesela Avrupalı turistlerin İstanbul’daki Sultanahmet Camisini “Blue Mosque” diye adlandırmalarını estetik ihtiyacının bir yansıması olarak görebiliriz. Bu da sanatsal olanın anlaşıldığını ve sanatsal bir etkiyi ortaya koymaktadır. Maslow, bilişsel ihtiyaçlar gibi estetik ihtiyaçları da sonradan yazılarına eklemiştir. Estetik ihtiyaçlar, piramide göre kendini gerçekleştirme basamağının altında yer almaktadır. Çünkü Maslow’a göre, kendini gerçekleştiren birey yaratıcıdır, içten geldiği gibi davranır. Bu iki özellik estetik algıları gelişmiş bireyi işaret etmektedir. Estetik algıları gelişmiş bireyin, sanatsal yönü ağır basar. Bu yön genellikle doğaldır. Güzelliği olduğu gibi yansıtır ve güzel olana değer verir. Dolayısıyla birey kendini gerçekleştirmişse estetik ihtiyaçlarını da kısmen veya tamamen gidermiştir.

2.6.7 Kendini Gerçekleştirme

Kuzgun; Jung, Adler, Rank, Karl Goldstein, Erich Fromm, Rogers ve Maslow açısından kendini gerçekleştirme kavramını ortaya koymuştur. Kuzgun’a (1972:170) göre kendini gerçekleştirme tabiri ilk olarak Carl Jung’un yazılarında işlenmiştir.

Jung’a göre biyolojik ihtiyaçlar hayatın gençlik yıllarında önemli ise de, yerlerini zamanla manevi doyum sağlayan, yüksek düzeyde amaçlara bırakır. Ona göre kişilik gelişme eğilimindedir. Kendini gerçekleştirme sürecinde birey zıt eğilimlerinden uzaklaşıp birliğe varır.

Adler’e göre birey sadece alt düzey ihtiyaçları gidermez. İnsanda üst seviyede amaçlara yönelme eğilimi vardır. Bu amaçlar da, başkalarına karşı bencil olmayan bir ilgi göstermek, işbirliğine yatkın olmak ve grupla özdeşim kurabilmek ihtiyaçlarıdır (Kuzgun, 1972: 171).

Karl Goldstein'e göre insan tabiatında yaratıcı bir eğilim vardır. Bu da kendini gerçekleştirir. Açlık, cinsiyet, kuvvet ve başarı kazanma gibi güdüler bu temel ve egemen güdünün çeşitli görünümleridir. Belli bir ihtiyacın doyumu, tüm organizmanın kendini gerçekleştirme için ön şart olduğu zaman ön safhaya geçer, ihtiyaç giderilince organizma kendini gerçekleştirmiş olur. Çevre de kendini gerçekleştirmeyi mümkün kılan şartlar hazırlayabilir. Eğer organizmanın amaçları ile çevrenin gerçekleri arasındaki aykırılık çok fazla ise organizma amaçlarının bir kısmından vazgeçer ve kendini daha aşağı bir düzeyde gerçekleştirir (Kuzgun, 1972: 172).

Erich Fromm'a göre de toplumsal ihtiyaçlara biyolojik ihtiyaçların üzerinde bir yer verir. Ona göre bir gruba ait olma, hayvansal hayatı aşp yaratıcı bir varlık olma, kendine özgü (biricik) bir varlık olma gibi ihtiyaçlar kişinin davranışının belirleyicilerindedir. Fromm da insan tabiatında bireyselleşme ve bağımsızlığa kavuşma yolunda kuvvetli bir eğilim görür (Kuzgun, 1972: 172).

Rogers'a göre ise bireyin yani organizmanın tek bir hayat gayesi, tek bir güdüsü vardır. Tüm davranışları açıklamaya yeterli olan bu güdü kendini gerçekleştirme güdüsü olup organizmanın, katılımın belirlediği yönde gelişip farklılaşması ve daha otonom, daha sosyalleşmiş hale gelmesi demektir. İyi seçim iyi kötü hakkında bilgiye dayanır. Kişi bunu bilirse iyiyi seçmeye yönelir. Ona göre kendini gerçekleştirmen kimseye "kapasitesini tam olarak kullanan" kimse demektir (Kuzgun, 1972: 172). Rogers kendini gerçekleştirmeyi, kendini algılama, kendinin farkında olma, kendini ötekenden ayırma ve benlik duygusuna sahip olma olarak ifade eder (Rogers, 1951, Akt. Kaba, 2018: 25).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere kendini gerçekleştirme bireyin içinde yer alan bir güdü, eğilim olarak ortaya çıkmaktadır. Birey bu güdüyü, eğilimi yerine getirmek için çaba sarf etmektedir. Bu durumda sadece temel ihtiyaçların karşılanması kâfi gelmemektedir. Temel ihtiyaçların ötesinde organizma manevi/duyuşsal olarak ifade edebileceğimiz ihtiyaçları da gidermek için hareket eder. Dolayısıyla bireyin değerlerle kuşanması ona kendini gerçekleştirme yolunda yardımcı olmaktadır. Rogers'ın da ifade ettiği üzere iyiyi seçmek iyi ve kötüyü bilmeye dayalıdır. Bu minvalde düşünürsek değerler eğitimi de iyiyi seçme hususunda muhatabını yönlendirme esasına dayalıdır. Ayrıca bahsedilen güdü, eğilim hümanistik felsefenin "Her insan kendi oluşumuna ve yaratılışına uygun bir hayat yaşamalıdır." anlayışının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Maslow'a göre psikolojik açıdan kendini gerçekleştirme, insanın kendisini ve doğasını daha iyi tanıması ve kabullenmesi ile birlikte kendi imkânlarını, yeteneklerini, becerilerini geliştirerek gerçekleştirme anlamına gelmektedir. İnsan böylece daima birlik/bir olma eğilimi içerisindedir ve kendi benliği içerisindeki uyumu oluşturma çabasıdadır (Akt. Çakmak, 2018: 24-25).

Maslow da kendini gerçekleştirme konusunda bireyde gizil olarak bulunan yetenekleri kullanma eğilimi olduğunu vurgular. Yani insanlar, kendini gerçekleştirme güdüsüyle doğar ve bu eğilim insanların çoğunda (belki de hepsinde)

vardır. Ancak Rogers ve Jung'dan farklı olarak insanda bulunan bu güdünün anne, baba, aile sosyal faktörler vb. gibi dış etkenler tarafından da etkilendiğini savunmaktadır (Çakmak, 2018: 21-22).

Kendini gerçekleştirme basamağına gelmiş olan birey, yaratmaya ve başarıya gücünü ortaya koyabilir. Kimi ideal bir anne olmak isterken, bir başkası atlet olarak ya da ressam olarak elinden gelenin en iyisini ortaya koymayı hedefler (Maslow, 1970, Akt. Kaba, 2018: 37).

Yine Maslow (1970) kendini gerçekleştirmenin temelini çocukluk yıllarında atıldığını ifade etmektedir. Çocuklukta yeterli ebeveyn sevgisi, güvenliği ve saygısı olmadan, yetişkinin kendini gerçekleştirme hedefine ulaşması zor olacaktır (Akt. Kaba, 2018: 30).

Maslow kendini gerçekleştirmiş olan bireyin özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

1. Nesnel bir gerçeklik algısına sahiptirler.
2. Kendi yaratılışlarını olduğu gibi kabullenirler.
3. Kendilerini işe adan ve sorumluluk almada başarılıdırlar.
4. Davranışlarında sadelik ve doğallık vardır.
5. Bağımsızlık, özerklik ve mahremiyet ihtiyacı duyarlar.
6. Yoğun mistik veya doğaüstü deneyimler yaşarlar.
7. Tüm insanlığa yönelik empati ve sevgi beslerler.
8. Konformist bir yaşam tarzına direnç gösterirler.
9. Demokratik karakter yapısına sahiptirler.
10. Yaratıcılık tutumu sergilerler (Schultz ve Schultz, 2007: 676-677).

Yukarıdaki özellikler incelendiğinde bireyin insani değerlerle kuşanmasına işaret ettiği anlaşılmaktadır. O halde değerler eğitimiyle kendini gerçekleştirme yolunda giden bireye yardımcı olmak önem arz etmektedir. Nihayetinde değerler eğitiminin bir amacı da budur, diyebiliriz.

2.6.8 Aşkınlık/Öz-Aşkınlık

Maslow, aşkınlık (transcendence) kavramının insan bilincinin en yüksek, en kapsayıcı, holistik seviyesini ifade ettiğini belirtir. İnsan bu seviyede kendine, doğaya, diğer canlılara, evrene araçtan ziyade bir amaç, sonuç gibi davranır ve onlarla ilişkisi bu yönde olur, adeta kozmosla bütünleşir (Maslow, 1971, Akt. Kaba, 2018: 57).

Piedmont (1999)'a göre ise manevi aşkınlık bütün insanlarda ortak bir kişisel özelliktir. Manevi aşkınlık, bireylerin zaman ve mekân algılarını ortaya koyma ve hayata daha objektif bir bakış açısıyla yaklaşma kapasiteleridir (Akt. Kasapoğlu, 2016: 5).

Aşkınlık, bireyin anlam arayışının bir neticesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlam arayışı kendini gerçekleştirmiş olan kişiyi kuşatır ve manevi bir boyut kazanır. Birey, kendini ve benliğini aşmak için çabalar. Bunun içinse manevi bir süreç yaşamak, iç dünyasında var olan inanç sistemiyle bütünleşerek Tanrıyı bulur. Maslow'un da ifade ettiği gibi bu anlam arayışının gerçekleşmemesi kişide mutsuzluğa yol açtığı gibi çeşitli psikolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. Maslow durumu şöyle izah etmektedir:

Aşkınlık ve ben ötesi alan olmaksızın hastalanırız, saldırgan, nihilist, umutsuz oluruz. Karşısında huşu bulabileceğimiz ve kendimizi teslim edebileceğimiz, 'kendimizden daha büyük' bir şeye ihtiyacımız vardır. (Corsini ve Wedding, 2012, Akt. Kasapoğlu, 2016: 5).

Maslow'un bu fikri inançlı olmanın önemini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bireyin sadece maddi yönünün değil aynı zamanda manevi yönünün ortaya konulduğu anlaşılmaktadır. Bu da temelde inanç kavramını yansıtmaktadır. Yani kendini gerçekleştirmiş olan birey, içindeki inançla daha farklı, zorlu arayışlara girer. Mistik deneyimler yaşar. Bu deneyimlerle kişi kötü yanlarını kısacası nefsinin yener.

Bu anlamda maneviyat herhangi bir gruba ya da dine indirgenemeyecek bir alan oluşturmaktadır. Çünkü maneviyat, istisnasız her insanın kendi içinde barındırdığı bir olgu olmaktadır. Bir sonuç değil, bunun aksine bir ön bilgi olarak insanın düşüncesindeki inceliği, kendisinde var olan şefkati, şükürü, ben-ötesine dair bilinci ve hayatı değerli kılmayı ve bu sebeple varlığa bir amaç ve anlam yüklemeyi kapsamaktadır. (Akt. Çakmak, 2018: 30 -31).

Diğer taraftan Maslow, aşkınlık (transcendence) kavramını ele alırken sadece kişinin kendini aşmasına değil aynı zamanda kendini aşan kişinin zamanı, kültürü, geçmiş yaşantısını (pişmanlıklarını, hatalarını), ölümün, hastalığın acılarını, biz-onlar kutuplaşmasını, bencilliği, "Başkası ne der?" endişesini, süper egoyu, kişinin kendi zayıflığını ve bağımsızlığını, zıtlıkları, negatiflikleri aşmasına da değinmiştir (Maslow, 1969, Akt. Kaba, 2018: 57).

İfadelerden de anlaşılacağı üzere dini bakış açısıyla kötülüklerden, günahlardan sıyrılmış, tamamen iyi hali yansıtan bir durum ortaya konulmuştur.

Sarıçam'a (2015: 26) göre öz-aşkınlık kavramını pozitif psikolojiye ilk olarak kazandıran Victor Frankl'dır. Frankl (2006) öz-aşkınlığı, kişinin kendiyi meşgul olmayı bırakıp kendini başkalarına, işine, bir davaya veya başka bir etkinliğe adayabilme yetisi için kullanır.

Öz-aşkınlık ise çevreye uyum farkındalığı sağlayan bilişsel olgunluktur. Vanagas ve Rakşnys'e (2014) göre insan kendini aşmadan yani öz-aşkınlığa ulaşmadan kendini gerçekleştirme süreci tamamlanamamaktadır. Başka bir ifade ile öz-aşkınlık ihtiyaçlar basamağında kendini gerçekleştirmenin olgunlaşmış halidir denilebilir (Akt. Sarı, Kabadayı ve Şahin, 2017: 146-147).

İfadelerden anlaşılacağı üzere öz-aşkınlık da aşkınlık gibi kendini gerçekleştirme basamağından sonra geldiği düşünülmektedir. Çünkü aşkınlık ve öz-aşkınlık maddi olanın, görünen, bilinen, duyulanın dışında maneviyatla ilgilidir.

Öz-aşkınlık hususunda teori geliştiren Reed (2008) öz-aşkınlığı dört sınıfta ele almıştır. Sarıçam'ın (2013) aktarımına göre:

Reed'in (2008) Öz Aşkınlık Teorisi'nde, öz aşkınlık: a) kendi iç sınırlarını aşma (bir felsefenin, bir değer, bir hayalin farkına varmanın ötesinde bir olgu), b) kişilerarası yaşama (bir çevre ve başkalarıyla ilişkili olma), c) zamansal düşünme (geçmiş ile gelecek gidişatında şimdiyi anlamaya entegre olmak), d) insanüstü düşünme (tipik olarak görülebilen dünyanın ötesinde boyutlara ulaşmak) kapasitesi olarak geçmektedir.

Reed'in teorisinde ifade edilen bu özellikler peygamberlerde, dervişlerde, evliyalarda, azizlerde veya kalp gözü açık diye ifade ettiğimiz insanlarda görülen özelliklerdir, denilebilir. Anadolu tasavvuf kültüründe derviş tabiri kullanılan kişiler, kendini düşünmeyen, sürekli inzivada olan, nefis terbiyesiyle aşkın olmaya çalışan kişilerdir. Muhyiddin İbn El-Arabî'nin: "Bu "iç gözü"nü kör eden şeyler, hayvanî nefsin barındırdığı kötü düşünceler ve maddi âleme ait olan her şeydir. Bu "perdeler" den bir kez kurtulunca, sûfinin kalbi Hakkı kavramaya başlar ve Âlemin aklî ilkesi ile doğrudan doğruya irtibata geçer." (Affifi, 1974) sözleri esasında aşkın olmakla ilgilidir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1 ARAŞTIRMA MODELİ

“Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Çocuk Romanlarının Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” başlıklı bu çalışmada Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuk romanlarındaki yerel ve evrensel değerler belirlenmiş, bu değerler Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi göz önünde bulundurularak tekrar sınıflandırılmıştır. Ardından tespit edilen değerlerle ilgili örnek cümle, paragraf ve metinler verilerek Boyunağa'nın çocuk romanları hakkında yerel ve evrensel değerler anlamında yorumlamalarda bulunulmuştur.

Çalışmamızda nitel araştırmaya dayalı betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Bu modelde araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır (Karasar, 2009).

3.2 EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuk romanları oluşturmaktadır. Yazarın çocuklar için yazmış olduğu toplam on dokuz çocuk romanı bulunmaktadır. Bu romanlar dışında kalan yine çocuklar için yazılmış hikâye kitapları (“Ateşli Gül Bahçesi/Hz. İbrahim”, “Tufan/Hz. Nuh, Kuyudaki Çocuk/Hz.

Yusuf, Hz. Hud, Hz. Salih”, “Nehirdeki Sandık/Hz. Musa”, “Altın Yapraklar/ Dini ve Tarihi Öyküler”) ve gençler için yazılmış “Sevgi’nin Dünyası” adlı roman araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu çalışmada örneklem alma yoluna gidilmemiştir.

3.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın verileri kaynak taraması ve doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Ahmet Yılmaz Boyunağa’nın “Altın Ferman/Berke Noyan (12. Baskı)”, “Denizler Ejderi (11. Baskı)”, “Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad (14. Baskı)”, “Fetih Sancakları/Bedir’in Aslanlarından Çağ Açan Fatih’e (12. Baskı)”, “Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı(7. Baskı)”, “Hilal Uğruna/III. Haçlı Seferi ve Selâhaddin Eyyûbi (15. Baskı)”, “Kırık Hançer (24. Baskı)”, “Koçyiğit/Seyit Battal Gazi (4. Baskı)”, “Korkusuz Cengâver (11. Baskı)”, “Korsan Peşinde (11. Baskı)”, “Macera Adası (20. Baskı)”, “Malazgirt’in Üç Atlısı/Aksungur (23. Baskı)”, “Osmanlı Leventleri/Seydi Ali Reis ve Leventlerin Maceraları (12. Baskı)”, “Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil (11. Baskı)”, “Saklı Kent (18. Baskı)”, “Satıcı Çocuk (19. Baskı)”, “Yankılı Kayalar (52. Baskı)”, “Yasak Şehir (11. Baskı)”, “Zafer Rüzgârları/Turgut Reis(16. Baskı)” adlı çocuk romanları ele alınmıştır. Ayrıca bu çocuk romanlarında belirlenen değerleri sınıflandırmak için Maslow’un 7 Basamaklı İhtiyaçlar Hiyerarşisi kullanılmıştır.

Çocuk romanları Genç Timaş Yayınevi tarafından yayınlanmıştır.

3.4 VERİ TOPLAMA SÜRECİ VE ANALİZİ

Çalışmaya başlamadan önce alanyazını incelenmiş, konu hakkında yayınlanmış makale, tez ve kitaplar okunarak bilgi sahibi olunmuştur. Ardından ilgili yayınevinden kitaplar temin edilmiştir. Kitaplar iki kez okunarak taranmıştır. Veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Her bir kitapta yer alan değerler öncelikle taslak olarak yazılmış, bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Sonrasında değerlerin yerel ve evrensel özellikleri göz önünde bulundurularak sınıflandırılması yapılmıştır. Bu sınıflandırılma yapılırken Maslow’un 7 Basamaklı İhtiyaçlar

Hiyerarşisi (Şekil 2) ölçüt olarak kullanılmış ve ihtiyaç-değer arasındaki ilişki bu sınıflandırmaya yansıtılmıştır. Sınıflandırmada bazı değerlerin diğerlerine göre daha önemli ve öncelikli olduğu anlayışı öne çıkmıştır. Diğer taraftan incelediğimiz benzer yüksek lisans tezlerinde birbirinden farklı değer sınıflamalarına rastladık. Bu değerleri daha sağlam bir temele oturtmak amacıyla danışmanım Doç. Dr. Mustafa Altun'un yönlendirmesiyle Schwartz, Spranger, Naagarazan ve Birkök'ün değer sınıflandırması ile Maslow'un ihtiyaçlar piramidi arasında bir ilişki olup olmadığını sorguladık. Bu çerçevede danışmanımın önerileri ve düzeltmeleriyle ihtiyaç-değer ilişkisini gösteren bir tablo hazırladık. Maslow'un ihtiyaçlarının üst ve alt değerlerle ilişkili olduğu sonucuna vardık. Bu ilişki Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. İhtiyaç-Değer İlişkisini Gösteren Örnek Değer Sınıflaması

İHTİYAÇ-DEĞER İLİŞKİSİNİ GÖSTEREN ÖRNEK DEĞER SINIFLAMASI		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma		
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir		
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi		
3.1.1 Diğergamlık		
3.1.2 Dostluk		
3.1.3 Duygudaşlık		
3.1.4 Fedakârlık		
3.1.5 Güven		

-
- 3.1.6 Hoşgörü
 - 3.1.7 Merhamet
 - 3.1.8 Misafirperverlik
 - 3.1.9 Nezaket
 - 3.1.10 Umutlu Olma
 - 3.1.11 Vefakârlık
 - 3.2 Ait Olma
 - 3.2.1 Dayanışma
 - 3.2.2 Duyarlılık
 - 3.2.3 Öğüt Verme
 - 3.2.4 Paylaşma
 - 3.2.5 Sadakat
 - 3.2.6 Sorumluluk
 - 3.2.7 Teselli Etme
 - 3.2.8 Vatanseverlik
 - 3.2.9 Yardımseverlik
 - 3.3 İnanç
 - 3.3.1 Dini Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)
 - 4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI
 - 4.1 Özdenetim-Özgüven
 - 4.1.1 Alçakgönüllülük
 - 4.1.2 Azimli Olma
 - 4.1.3 Cesaret
 - 4.1.4 Cömertlik
-

4.1.5 Çalışkanlık

4.1.6 Dürüstlük

4.1.7 Kararlılık

4.1.8 Kanaatkârlık

4.1.9 Pişmanlık

4.1.10 Sabır

4.2 Saygı

4.2.1 Edepli Olma

4.2.2 Selamlaşma

4.2.3 Sözünde Durma

OLGUSAL DEĞERLER

5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI

5.1 Bilim

5.1.1 Eğitilmiş Olma

6. ESTETİK İHTİYACI

6.1 Sanat

6.1.1 Estetik

7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI

7.1 Adalet

7.2 Eşitlik

7.3 Özgürlük

Yukarıdaki tabloda ihtiyaç-değer ilişkisini ortaya koyabilmek için Maslow'un 7 Basamaklı İhtiyaçlar Hiyerarşisi kullanılmıştır. İhtiyaçlar piramidi tezimizin ikinci bölümünde detaylı bir şekilde işlenmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere hem ihtiyaçlar

hem de değerler, duygusal ve olgusal değerler başlığı altında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmadan önce fizyolojik ve güvenlik ihtiyacı ele alınmıştır. Ardından duygusal değerler başlığı altına ihtiyaç piramidine göre öncelikle sevgi ve ait olma ihtiyacı, özdeğer-özsaygı ihtiyacı yerleştirilmiştir. Olgusal değerler başlığı altında ise ihtiyaç piramidine göre bilme ve anlama ihtiyacı, estetik ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı yerleştirilmiştir.

Bilindiği üzere Maslow, bir ihtiyaç ne kadar yüksekse o kadar insanidir, diyerek aslında ihtiyaçların piramide göre evrenselliğini ortaya koymaktadır. Çünkü insani olan evrenseldir. Diğer taraftan Birkök de yapmış olduğu değer sınıflamasında 5 temel evrensel değerden söz etmektedir. Bu yönüyle Maslow'un piramidinde yer alan ihtiyaçlara paralel olarak evrensel anlamda örtüşme sağlayan değerler tabloda alt başlıklarda gösterilmiştir. Bu değerler ihtiyaçlarla ilişkilendirilirken Birkök dışında, Schwartz, Spranger ve Naagarazan değer sınıflamalarından yararlanılmıştır. İhtiyaç anlamında Maslow: "Örneğin, bir adamın duvardaki çarpık asılı resmi düzeltmek için güçlü ve bilinçli bir dürtü hissetmesi ne anlama gelir?" ifadesiyle estetiğe bakışını ortaya koyarken Spranger ise 6 başlıkta sınıflandırdığı değerlerde estetik değeri "Çevresindeki nesnelere güzellik arar. Simetri, uyum ve forma önem verir." şeklinde ifade etmektedir. Açıklamalara göre ihtiyaç-değer ilişkisini ortaya koyacak olursak estetiğin hem bir ihtiyaç hem de bir değer olduğu açıkça anlaşılır. Dolayısıyla estetik değer, estetik ihtiyaç ve sanat başlığı altında ele alınması yerinde olacaktır. Diğer taraftan Maslow'un piramidine göre kendini gerçekleştirme basamağı altında özgürlük, eşitlik ve adalet değerleri işlenmiştir. Maslow'un kendini gerçekleştirmiş bireyin özelliklerini inceleyecek olursak bu üç evrensel değer, kendini gerçekleştirme başlığıyla ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca Schwartz da yapmış olduğu sınıflandırmada evrenselcilik başlığı altında adalet ve eşitlik değerlerine yer vermiştir. Dolayısıyla bu değerler, her insanın içinde var olan kendini gerçekleştirme eğiliminin bir parçası olduğu düşünülebilir. Her insanda bahsetmek, evrensel bir boyuttan bahsetmek demektir. Tüm bu yorumlamalar ihtiyaç-değer ilişkisini açıkça ortaya koymaktadır.

Çalışmamızda değerler ayrı ayrı başlıklar halinde verilmiş ve kitaplardan örneklendirilmiştir. Değerlerin geçtiği örnek cümle, paragraf veya metnin verildiği sayfa numaraları tek tek tablolarda belirtilmiştir.

Soru işareti oluşturan durumlar alan uzmanıyla görüşülerek çözüme kavuşturulmuştur. İnceleme sırasında doğrudan ve dolaylı bir şekilde verilmiş olan değerler karakterlerin davranışlarından, gelişen olaylardan hareketle belirlenmiştir.

BÖLÜM IV

AHMET YILMAZ BOYUNAĞA

Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın hayatıyla ilgili olarak en detaylı bilgileri yakın arkadaşı M. Halistin Kukul aracılığıyla öğrenmekteyiz. Bu bilgiler karşımıza şu başlıklarla çıkmaktadır:

1. 23 Eylül 1985'te Türkiye gazetesinde yer alan "Tarih ve Medeniyet (Ahmet Yılmaz Boyunağa ile Mülakat)" başlıklı yazı.
2. 3 Mart 1990'da Türkiye gazetesinde M. Halistin Kukul tarafından yazılan "Ahmet Yılmaz Boyunağa ile Tarihi Romancılığı Üzerine" başlıklı yazı.
3. 24 Ekim 1995'te Türkiye gazetesinde yine M. Halistin Kukul tarafından yazılan "Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Ardından" başlıklı yazı.
4. 8-9-10 Ekim 2015 tarihlerinde "denegazetesi.com" internet adresinde M. Halistin Kukul tarafından yazılan "Ahmet Yılmaz Boyunağa'dan Birkaç Hatıra 1-2-3" başlıklı yazılar.
5. 28 Aralık 2015 tarihinde "denegazetesi.com" internet adresinde yer alan "Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Tarihi Romancılığı Hakkında Şair ve Yazar M. Halistin Kukul ile Bir Sohbet" başlıklı yazı,
6. 8 Ekim 2017 tarihinde "kapsamhaber.com" internet adresinde yer alan "Tarihi Romancımız Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Hayatı, Eserleri ve Edebî Hüviyeti Hakkında Şair ve Yazar M. Halistin Kukul'la Sohbet" başlıklı yazı.

Bu bölümde buradaki bilgilerden hareketle öncelikle yazarın hayatı, sonrasında hayata bakış açısı, inanç dünyası, edebî kişiliği ve eserleri ele alınacaktır.

4.1 HAYATI

Mehmet Halistin Kukul “Ahmet Yılmaz Boyunağa’dan Birkaç Hatıra/1” başlıklı köşe yazısında Boyunağa’nın yaşamı hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Ahmet Yılmaz Boyunağa 01 Haziran 1935 tarihinde Kırklareli’de doğdu. 1956’da Zonguldak Mehmet Çelikel Lisesini bitirerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne girdi. 1960 yılında Tarih Bölümünden mezun olan Boyunağa, 1960-1963 yılları arasında Bursa, 1964-1965 yıllarında Yozgat Liselerinde tarih öğretmenliği yaptı. 1965-1972 yılları arasında Balıkesir Eğitim Enstitüsü ve 1973’ten itibaren de Samsun Eğitim Enstitüsü ve Eğitim Enstitülerinin Yüksek Öğrenim Kurumuna bağlanması ve Eğitim Fakültesi ismini almasıyla da Eğitim Fakültesi Tarih Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 1989’da umreye gitti. 1991’de hastalığı sebebiyle çok sevdiği hocalık mesleğinden emekli oldu. 1992’de hacca gitti. 10 Ekim 1995 tarihinde Samsun’da vefat etti. Kabri Samsun İlkadım ilçesi Kalkanca Mahallesi kabristanlığındadır.” (Kukul, 2015a).

4.2 HAYATA BAKIŞI VE İNANÇ DÜNYASI

8 Ekim 2017 tarihinde Mehmet Arı tarafından yapıpıp kapsamhaber.com internet adresinde yayınlanan “Tarihî Romancımız Ahmet Yılmaz Boyunağa’nın Hayatı, Eserleri ve Edebî Hüviyeti Hakkında Şair ve Yazar M. Halistin Kukul’la Sohbet” başlıklı röportajda M. Halistin Kukul; Boyunağa’nın kişiliği, hayata bakışı ve inanç dünyasıyla ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

“Yılmaz Boyunağa (Ahmet ismini sonradan kendisi almıştır.) her şeyden önce İslamî ve millî şuur bakımından fevkalâde yüksek bir insandı. Her şeye karşı büyük bir müsamaha taşımasına rağmen bu değerlere yapılan en ufak bir saldırıya karşı tahammülsüzdü ve bu hususlarda asla taviz vermezdi. Şüphesiz ki eserlerinde de bunun tesirleri görülecektir.” (Arı, 2017).

Kukul’un dediği gibi Boyunağa’nın bu hassas duruşu eserlerine yansımıştır. Özellikle tarihî romanlarında millî ve İslamî çizgi hassasiyetle ön planda tutulmuştur. Yapılan röportajda bunun mizaçtan kaynaklandığı vurgulamaktadır. Kişiliği hakkında ise “dürüstlük numunesi” diyerek Boyunağa’nın dürüst bir insan olduğunu ifade etmiştir. Sonrasında “Bundan sonra nezaketi ve hoşgörüsü gelir. Tabi ki çok çalışkandı. Yoksa meslekî mesaisinin çokluğu yanında bu kadar esere imza atmak kolay bir şey midir?” diyerek yazarın çalışkanlığını ifade etmiştir.

Boyunağa’nın dürüstlüğüyle ilgili olarak şu ifadeler destekleyici niteliktedir:

“Yılmaz Boyunağa, 'doğrucu'dur. Yani, mümkün olduğu kadar, ele aldığı hâdiselerin açık/ sahih veya tarihî gerçeklere, tam olmasa bile tıpatıpa yakın uyuşmasına dikkat eder.” (Polat, 2015).

Boyunağa gerçekten de çalışkan bir yazar ve mütefekkindir. Çünkü birçok hikâye ve romanın yanında fikri eserler de ortaya koymuştur. Bu eserler aşağıda toplu bir şekilde verilmiştir. Diğer taraftan Kukul, Boyunağa ile beraber zor şartlar altında sabrederek, azimle nasıl çalıştıklarını şöyle ifade edilmektedir:

“Ben dâhil, hiçbir zaman vasat diyebileceğimiz bir çalışma ortamımız olmamıştır. Hep soğuk odalarda, ders aralarında veya bizde (boş zaman) tabir edilen tatil günlerinde... Hangi dönemde çalışırsak çalışalım, hep zorluklar içinde mücadele verdik. Eski bir daktilo ile ne kadar mesafe alabilirsen al! Şimdiler elbette ki bilgisayarla çok farklı.” (Polat, 2015).

Sade, mütevazı, kibar, hassas, merhametli, yardımsever, duygulu, dürüst, ümitvâr, dirayetli olması, kulluk görevini hakkıyla yerine getirmesi ve tevekkül etmesiyle ilgili olarak da röportajlarda şu ifadeler yer almaktadır:

“Ancak şunu diyebilirim ki, yakın şâhidi olarak, Yılmaz Boyunağa, günlük hayatında benim-benim gibidir. Herhangi bir vatandaş nasıl pazara gidip domates patlıcan alıyorsa/alıyorsak, o da, hayatının her safhasında böyle yaşamıştır. Böyle olunca, hayatın içinden çıkan mevzuları elbette ağırlıkta olacaktır. Gerek cemiyet hayatı içerisinde ve gerekse meslekî hayatında, hep çetin şartlarla beraberdir ve bu çetin şartları yaşayan öğrenciler ve ailelerle hemhâldir. Yılmaz Boyunağa; keyif adamı, masa başı adamı değildir. Kahvehane veya şu mekânda lüks hayat süren bir kişi de değildir. O'nun fildişi kulesi yoktur.” (Arı, 2017).

“Yılmaz Boyunağa, çok hassas yapılı, duygulu bir insandı. Bir defa, hiç kimseyi kırmak, üzme istemezdi. Bunun yanında çok merhametliydi. Fakir fukara hakkı gözetir, elinden geldiğince yardımcı olurdu. Sadece mesaide birlikte bulunduğu arkadaşlara veya herhangi bir vatandaşa karşı değil, öğrencilerine karşı da çok nazikti. Bununla birlikte, şunu da ifade etmeliyim ki, tahammülsüz olduğu şeyler de vardı. Bunlar; dinî ve millî meselelerimizdi ve onlara karşı yapılan en küçük bir menfi tavra suskun kalmazdı.” (Polat, 2015).

“1975 yılında, ikimizde, müdür yardımcısı tâyin edilmiştik. Şimdi profesör olan arkadaşımız Mustafa Özbacı, Eğitim Enstitüsü Müdürü'ydü. Ben; binanın girişindeki ilk odayı, tiyatro yazarı Remzi Özçelik ve bir de hanım müdür yardımcıyla paylaşıyordum. Yılmaz Bey'in odası az daha ilerdeydi. Yâni, mutlaka, bizim odanın önünden geçmek mecbûriyetindeydi. Ve bizim odanın önünden her geçişinde, büyük bir nezâketle, bana ve Remzi Bey'e : “Selâmün aleyküm kardeşler!”; hanım müdür yardımcısına ise: “ Günaydın kardeş!” der, ayaküstü, kısa bir sohbetten sonra, odasına geçerdi. Bu durum, arkadaşlar arasında âdeti bir sembol tavrı olarak anılagelmişti(r)” (Kukul, 2015a).

“Bahsettiğim gibi çok çalışırdı. Bir yerde daha söyledim. Bir gün, kendisine dedim ki, "Bunca şiir ve makale yazıyorum. Bunları bir türlü kitap hâline getiremedim." Bana, ümit aşılıyarak dedi ki: "Sen, yeter ki, yaz. Bunlar hiçbir zaman zayi olmaz." Hakikaten; bunları söyledikten bir süre sonra, hikâye, tiyatro ve şiir kitaplarım yayınlanmaya başlandı. Diyeceğim o ki, en büyük hedefi, ümitsizliğe kapılmadan çalışmaktı. (Arı, 2017).

“Babayiğit bir görünümü vardı. Amma, bu görünüm altında, konuştuğunuz zaman zarafet hâkimdi. Konuşmasında, incitmeme hassasiyeti en birinci unsurdu” (Kukul, 2015a).

Boyunağa hakkında “Nasıl bir baba, nasıl bir hoca, nasıl bir arkadaşı?” sorusuna yönelik olarak şu cevaplar verilmiştir:

“Bu "nasıl"lara, bir 'nasıl' da ben ekleyeyim: Nasıl bir dede idi? Az önce de söylediğim gibi, Yılmaz Boyunağa'nın kibar tavrı hiç kimseye karşı değişmezdi. Evlâtlarına nasıl davranıyorsa, öğrencilerine de öyle davranıyordu. Arkadaşlık münâsebetlerinde samimîydi, aynıydı. Boş lâfi sevmezdi. Tabii ki, dede olmak başka bir şeydir. O'ndan birkaç sene sonra da, ben, dede oldum. O, benden sekiz yaş büyüktür. İşte, burada bir hâtırası daha aklıma geldi. Bunu, pek çok kişi bilir. Bir gün, âilece bir arada bulunduğumuz bir sırada anlatmıştı. Mâlûmunuzdur, son yıllarını hastalıkla geçirmişti. O günlerin iyi zamanlarındaydık. Çocuklardan torunlardan söz ediliyordu. O sırada iki torunu vardı. Şimdilerde üniversite bitirip evlendiler tabiiî ..."Kardeş, torun çok seviliyor. Peygamber Efendimiz de torunlarını çok severdi. Hakîkaten öyle, çok sevilirler. Gelmelerini dört gözle bekliyorum. Fakat geldiklerinde de yerlerinde durmuyorlar, her şeyi altüst ediyorlar. Hani, gitmelerini istemiyor da değilim!.." der, ardından da gülerdi.” (Arı, 2017).

“Yıl 1992'dir. Hacca gitmeye karar vermiştir. Benim gibi herkes de, bunu başarabileceğine bir türlü akıl erdiremiyorduk. Bu vaziyette, çok zor bir işe girişiyordu. Buna rağmen, hiç kimse, O'nu rencide ederim endişesiyle görüş beyan edemiyordu. Ancak, sağlık sebebiyle müsaade edilemeyeceği kanaati de hâkimdi. Hayır, böyle bir şey de olmadı. Kendisini hacca uğurlarken de bitkinliği yüzünden okunuyordu. Hac dönüşü anlattı: “Salâhiyetli olduğunu sandığım bir kişi, otobüste oturduğum koltukta yanıma yaklaştı. " Beyefendi, dedi, siz hasta mısınız?" Ben, kendimden gayet emin ve yüksek sesle, hayır dedim, ne hastası!..Adam, yüzeme biraz baktı ve kafasını sallayıp çekip gitti.” (Kukul, 2015c).

“Hacettepe’de ameliyat oldu. O’nu orada ziyâret ettim. Samsun’a döndüğünde, benim de bulunduğum bir mecliste, kendisine geçmiş olsuna gelenlere dediği cümle şu oldu:

- Hamdolsun, çok iyiyim!..Ölümüm, bu hastalığımın olacaksa, elbette, bunda da, Allahü teâlânın bir hikmeti vardır!.. Göz ucuyla birbirimize baktık... Herkes, O’nu teselli edecekken, O, herkesi teselli ediyordu” (Kukul, 2015c).

Vefat ettiğinde evli ve iki çocuk babası olan Boyunağa'nın tüm bu güzel taraflarını, kişiliğini bizlere anlatan Kukul, yazarın 1992’de hacca gitmeye karar verdiğini ve döndükten 3 yıl sonra vefat ettiğini ifade eder. Boyunağa'nın vefat etmeden önceki son günleri Kukul tarafından şöyle anlatılmaktadır:

“Ölümün dehşetinin herkesi ürperttiği anlarda, O, âhirete geçişin muhasebesini teslimiyetle yapıyordu. İzdırabının en yüksek noktalara çıktığı anlarda bile duâ ediyor, halka halka sevgiyi kalbden kalbe nakşetmenin hazzını tadıyordu. Hemen hemen her gün telefonla veya yüzyüze görüşüyorduk. Vefâtından iki gün önce (08 Ekim) Pazar günü öğleden sonra (19 Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastahânesi'nde) ziyâretine gitmiştim. Son konuşmamızdı bu. Koluna serum takılıydı. Ağrısı vardı. Buna rağmen, kendinde sıhhatli bir insanın davranışı vardı. Hiçbir zaman şikâyet etmiyordu. “Allahü teâlâ hangisi hayırlı ise o olsun!” diyordu. Son sözünde: “Sorarlara selâm söyle!” dedi. Ayrılırken bir daha dönüp baktım. Yattığı yatakta serumsuz kolunu hafifçe kaldırdı ve son defa gözgöze geldik. Ne bilecektim ki, bu, son konuşma ve son el sallayışı. Bu vesileyle, O'nu, tekrar rahmetle anıyorum. Mekâmı cennet olsun!..” (Kukul, 2015c).

4.3 EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Boyunağa'nın edebiyat dünyasına girişiyle ilgili olarak Kukul, şunları ifade edilmektedir:

“Elbette ki, aşağı yukarı her yazan kişi gibi, O da, gençliğinde şiir üzerinde durmuş olabilir. Fakat, ilk neşrettiği eser, bizzat kendisi tarafından, daha sonraları, ismini, "Türkler'in Müslüman Olmaları ve İslâm'a Hizmetleri" olarak değiştirdiği Türk- İslâm Sentezi adlı inceleme kitabıdır. Hattâ, bu kitabı hakkında, 09.04.1975 târîhli Bâb-ı Âli'de Sabah Gazetesi'nde bir tanıtım yazısı da yazarak şöyle demişim: "Türk- İslâm Sentezi, güçlü bir araştırmanın neticesinde, bu dalda yazılmış eserlerin en güzellerinden biridir. Muhterem Boyunağa, gücünü, çok sevdiği ve sevdiğimiz Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V) den alarak, akıcı bir üslûpla, herkesin anlayacağı bir dille, sadelik içinde, üçyüzyirmi sayfalık Türk-İslâm Sentezi'ni meydana getirdi” (Polat, 2015).

Adı geçen röportajlarda Kukul, Boyunağa'nın edebî kişiliği hakkında pek çok bilgi vermektedir. Edebi kişiliğinin oluşmasında yazarın hem kendi dünyasına hem de farklı dünyalara hitap eden okumalar yapması, Türk-İslam sentezini güçlü bir şekilde savunması, millî ve dini değerlere karşı hassas olması etkili olmuştur. Bu durum Kukul tarafından şöyle ifade edilmektedir:

“Çok okurdu. Sevmediği daha doğrusu fikirlerinde mutabık olmadığı yazarları da okurdu. Tabi ki daha ziyade konusu tarih olanları... Fikir olarak elbette ki başta Sevgili Peygamberimiz olmak üzere O'nu ve O'nu takip edenler birinci tercihi idi. İslam tarihine ve Türk tarihine hayrandı ve bu hususlar üzerinde çalışmayı severdi. Nitekim inceleme eserlerinde bunu apaçık bir şekilde görmekteyiz. Şunu diyebilirim ki “ayırıcı” idi. Yani haksız olarak Türk milletini ve İslâmî değerleri taciz eden herkese muarız olarak bakar ve eserleriyle onlara cevap verirdi.” (Arı, 2017).

Ayrıca Kukul, röportajın devamında Boyunağa'nın herhangi bir edebî akımın içinde olmadığını ya da herhangi bir edebiyatçının peşinden gitmediğini de söyleyerek taklitçi olmadığını ifade etmektedir.

Boyunağa, eserlerinde sade ve berrak bir Türkçe kullanmıştır. Dilimize yerleşmiş olan yabancı kelimeleri kullanmamaya özen göstermenin yanında Türkçeye de oldukça hâkimdir. Eserlerinde dili kullanma yeteneği, olayları birbirine bağlama, gözlem gücü, tasvir kabiliyeti, hikâye unsurları arasındaki bağın sağlam olması kendini açık bir şekilde göstermektedir. Kukul, Boyunağa'nın bu yönlerini şöyle ifade etmektedir:

“... hiç kimse bilmez ve ben de ilk defa söylüyorum. Yılmaz Boyunağa'yı, çok defa, Tommiks, Teksas veya Karaoğlan gibi çizgi roman kitaplara göz atarken gördüm. Gördüm, tabii ki, lâfın gelişi. Hayatının son yirmi yılında hep beraberdik. Bu tür çizgi romanlar, mevzû olarak değil, hâdiseler olarak, yazara, çeşitlilik kazandırıyor. Bu, asla, bir tesir değildir. Hikâyede, romanda ve tiyatro eserinde, yazar/anlatıcı, hâdiseleri murakabesi altına

alabilmelidir. Öyle durumlar vardır ki, yazar/anlatıcı/hikâyeci-romancı, hâdisenin bizzat içinde de bulunabilir. Bu bakımdan, Yılmaz Boyunağa, ister hâdisenin içinde olsun, ister dışında/uzağında, hâdise, dâima O'nun inisiyatifinde gelişir. Yâni O, aynı zamanda, iyi bir 'anlatıcı' yâni belli bir üslûba sâhip bir 'romancı'dır." (Arı, 2017).

Üslubu, Türkçe sevgisi ve Türkçeyi kullanmadaki maharetiyle ilgili olarak da şunlar söylenmektedir:

"... Boyunağa, Türkçe'yi çok seven bir yazar olarak aynı zamanda ona çok hâkimdi." (Arı, 2017).

"Yılmaz Boyunağa, 'konuşulan Türkçe' diye ifade edilen, târihî muhtevâlî Türkçe anlayışına sâhiptir. Hiçbir zaman 'uydurmaca'ya ve 'yabancı kelimelere' hayranlık duymadı, bunlara iltifat etmedi hattâ onlara karşı durdu. Zâten, eserlerindeki pürüzsüz anlatım da bunun neticesidir." (Polat, 2015).

"... O, aynı zamanda, iyi bir 'anlatıcı' yâni belli bir üslûba sâhip bir 'romancı'dır." (Arı, 2017).

"Üslûp mes'elesi, her şâir ve yazarın vazgeçilmezi'dir. Okunan bir eserde, nasıl ki, bir şarkı için bu ses falancanıdır denilebiliyor, bu yazı veya şiir de filâncanıdır denebilen'dir. Boyunağa; az önce söylediğim gibi, Türkçe'yi seven ve onu, târihî güzelliğine bağlı kalarak kullanan bir romancımızdır. Üslûp mes'elesinde, en önemli unsur dili kullanabilme maharetidir. Bu bakımdan, konuşulan/yaygın yâni benim sık sık ifadeye çalıştığım 'Türk Dünyası Türkçesi', O'nun da esas aldığı Türkçe'dir. Bu hususta, şunu diyebilirim ki, hakikaten akıcı/sürükleyici/kesintisiz bir üslûba sâhiptir." (Arı, 2017).

Polat ile yapılan röportajda Kukul, okuduğu tarih bölümünü birincilikle bitiren Boyunağa'nın tarihî romana 1980'lerden sonra daha fazla ağırlık verdiğini ifade etmektedir. Kukul, Türkiye gazetesinde "Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Tarih Romancılığı Üzerine" başlıklı yazısında Boyunağa'yı tarih romancılığa iten bazı sebepleri şöyle sıralamaktadır:

- Bazı tarihî şahsiyetlerin yanlış tanıtılması ve öğretilmesi,
- Yanlış tanıtılan tarihî şahsiyetlerin milletimize ve gençliğimize doğru bir şekilde anlatmak ve gösterebilmek,
- Millî tarihimizin açık ve doğru bir şekilde verebilmek,
- Dinimizin emrettiği bir şekilde geride hayırlı bir eser bırakabilmek (Kukul, 1990).

Boyunağa, vefatından 5 yıl önce yapılan mülakatta bu hususlarla ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

"Muhakkak ki, her eserin yazılışının bir sebebi ve bir maksadı vardır. Yazar ve şâir olarak bunu siz de pekâlâ bilirsiniz. Benim, adı geçen eserleri yazmamın gayesi, bu sahadaki noksanlığı gidermek olduğu kadar, bilerek veya bilmeyerek yapılan bazı büyük yanlışlıkları düzeltmektir. Öyle târihî romanlarla karşılaştım ki, okuduklarıma inanamadım. Meselâ; bir romanda Derviş Yûnus Emre'miz, bir şövalyenin içki artıkları dolu sofrasında karnını doyuran bir "ozan" şeklinde gösterilmiş ve tanıtılmış. Düşününüz, Yûnus Emre gibi bir evliya bu şekilde gösteriliyor." (Kukul, 1990).

Hem kurgu hem de fikrî eserleri konu itibariyle tarih ve dini ağırlıklıdır. Ele alınan tarih çoğunlukla İslamiyet'ten sonrasını yani Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini kapsamaktadır. Bazı çocuk romanları ve hikâyelerinde macera, gerçek hayattan kesitler, peygamber öyküleri gibi konular da ele almıştır. Boyunağa, tarihimizle ilgili yapmış olduğu bir değerlendirmede eserlerinde tarihi neden işlediğini ortaya koymaktadır:

“Bu muhteşem tarihe bizden başka hangi millet sahiptir. Bazı milletler, kendilerine tarih kazandırmak çabasında bulunurken, bizim sahip olduğumuz zengin kültür mirasımız ile muhteşem milli tarihimiz var. Onunla gurur duymalı, ona layık ve sahip olmalı ve değerini bilmeliyiz” (Kayıkçı, 1985).

4.4 ESERLERİ

Yazarın ortaya koymuş olduğu eserleri Kukul, şöyle tasnif etmektedir:

“Boyunağa'nın eserlerini üç bölüm hâlinde tasnif edebiliriz: 1. Târihî romanları: Hazin Göç, Zafer Rüzgârları, Kırık Hançer, Endülüs Şahini, Malazgirt'in Üç Atlısı, Korkusuz Cengâver, Kan ve Gül, Hint Sularında, Fetih Sancakları, Dağistan Arslanı, Seyyid Battal Gazi, Hanoğlu, Hilâl Uğruna.. 2. Çocuk romanları: Tufan, Ateşteki Gül Bahçesi, Gümüş Kemer, Nehirdeki Sandık, Korsan Peşinde, Altın Yapraklar, Prensesin Çilesi, Vahşiler Adasındaki Mâcera, Yankılı Kayalar, Satıcı Çocuk, Saklı Kent, Denizler Ejderi.. 3. İlmî eserleri: Tebliğinden Günümüze Kadar İslâm Târihi, Peygamberler Târihi, Asr-ı Saadetten Parıltılar, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve İlk Müslümanlar, Türklerin Müslüman Olmaları ve İslâma Hizmetleri (Türk İslâm Sentezi), Türkiye Tarihi, Genel Tarih” (Kukul, 2015a).

Yapılan incelemeler neticesinde yukarıdaki sınıflamada bazı eksik taraflar olduğu görülmüştür. Eserler sınıflandırılırken hem konu hem de hitap kitlesine dayalı olarak sınıflandırılmıştır. Roman ve öykü türleri, roman başlığı altında karışık olarak verilmiştir. Diğer taraftan “Sevgi'nin Dünyası” adlı ilk gençlik romanı sınıflandırmada yer almamaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bazı kitap isimlerinin zamanla değişikliğe uğradığı görülmektedir. Örneğin: Hazin Göç, Yasak Şehir olarak; Endülüs Şahini, Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad olarak; Kan ve Gül, Altın Ferman/Berke Noyan olarak; Hint Sularında, Osmanlı Leventleri/Seydi Ali Reis ve Leventlerin Maceraları olarak; Dağistan Arslanı, Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil olarak; Vahşiler Adasındaki Macera, Macera Adası olarak değiştirilmiştir. Dolayısıyla bu sınıflamanın kitapların yeni isimleriyle güncellenmesi ihtiyacı doğmuştur. Yazarın eserlerini konu ve hitap kitlesi düşünülerek yeni bir sınıflama yapacak olursak:

İlmî Eserleri: Tebliğinden Günümüze Kadar İslam Tarihi, Peygamberler Tarihi, Asr-ı Saadetten Parıltılar, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve İlk Müslümanlar, Türklerin Müslüman Olmaları ve İslam'a Hizmetleri (Türk İslâm Sentezi), Türkiye Tarihi, Genel Tarih.

Fantastik İçerikli Çocuk Romanları: Macera Adası, Saklı Kent.

Tarih İçerikli Çocuk Romanları: Koçyiğit/Seyit Battal Gazi, Hilal Uğruna/III. Haçlı Seferi ve Selâhaddin Eyyûbi, Fetih Sancakları/Bedir'in Aslanlarından Çağ Açan Fatih'e, Altın Ferman/Berke Noyan, Denizler Ejderi, Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad, Malazgirt'in Üç Atlısı/Aksungur, Korkusuz Cengâver, Kırık Hançer, Yasak Şehir, Korsan Peşinde, Zafer Rüzgârları/Turgut Reis, Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil, Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı, Osmanlı Leventleri/Seydi Ali Reis ve Leventlerin Maceraları.

Duygusal İçerikli ve Yakın Çevreyle İlgili Çocuk Romanları: Yankılı Kayalar, Satıcı Çocuk.

Din ve Tarih İçerikli Çocuk Öyküleri/Masalları: Tufan/ Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih; Nehirdeki Sandık/Hz. Musa; Kuyudaki Çocuk/Hz. Yusuf; Ateşli Gül Bahçesi/ Hz. İbrahim; Altın Yapraklar/Dinî ve Tarihî Öyküler, Gümüş Kemer, Prensesin Çilesi.

Yakın Çevreyle İlgili Gençlik Romanı: Sevgi'nin Dünyası.

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUMLAR

5.1 Altın Ferman/Berke Noyan

Tablo 14. Altın Ferman/Berke Noyan Adlı Eserde Yer Alan Değerler

ALTIN FERMAN/BERKE NOYAN		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	41	1
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	20, 28, 35, 37, 37, 38, 40, 70, 86, 87, 87, 89, 90, 91, 94, 96, 97, 99, 103, 104, 105, 108, 109, 111, 127, 137, 143, 147, 150, 156, 165	31
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	23, 27, 28, 41, 43, 55, 62, 64, 130, 177, 178	11
3.1.1 Diğergamlık	65, 89, 95, 160	4
3.1.2 Dostluk	11, 28, 32, 37, 53, 79, 100, 101, 136	9
3.1.3 Duygudaşlık	61, 159	2
3.1.4 Fedakârlık	18, 23, 79, 100, 102, 122, 125, 126, 140, 149, 150, 161	12
3.1.5 Güven	22, 25, 27, 41, 42, 43, 79, 79, 83, 91, 94, 99, 100, 103, 164, 180, 181, 183	18

3.1.6 Hoşgörü	-	-
3.1.7 Merhamet	58, 60, 61, 62, 92, 99, 103	7
3.1.8 Misafirperverlik	18, 30, 157, 174	4
3.1.9 Nezaket	17, 18, 31, 38, 55, 58, 100, 130, 131, 150, 150, 158	12
3.1.10 Umutlu Olma	85, 106, 133	3
3.1.11 Vefakârlık	38, 53, 111, 111	4
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	37, 79, 97, 100, 169, 188	6
3.2.2 Duyarlılık	30, 98, 122, 132, 140, 168	6
3.2.3 Öğüt Verme	60, 61, 61, 62, 91, 104, 161	7
3.2.4 Paylaşma	-	-
3.2.5 Sadakat	11, 41, 55, 113, 124, 131	6
3.2.6 Sorumluluk	11, 18, 21, 22, 29, 38, 43, 44, 54, 56, 64, 68, 78, 80, 84, 96, 107, 115, 140, 141, 149, 160, 161, 182, 188	25
3.2.7 Teselli Etme	61	1
3.2.8 Vatanseverlik	41, 173	2
3.2.9 Yardımseverlik	20, 21, 28, 63, 100, 102, 125, 160, 166	9
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	5, 16, 40, 41, 51, 79, 83, 84, 89, 113, 124, 125, 131, 133, 150	15
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	20, 23, 31, 43, 47, 50, 51, 54, 57, 58, 62, 75, 76, 80, 83, 104, 131, 134, 142, 156, 183	21
4.1.1 Alçakgönüllülük	11, 12, 22, 70, 159	5
4.1.2 Azimli Olma	80, 90, 116, 141, 148	5
4.1.3 Cesaret	51, 57, 80, 110, 140, 162	6

4.1.4 Cömertlik	37, 65	2
4.1.5 Çalışkanlık	141	1
4.1.6 Dürüstlük	10, 12, 23, 25, 41, 63, 84, 124, 144	9
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	67, 78, 134, 162	4
4.1.9 Pişmanlık	58, 61	2
4.1.10 Sabır	55, 61, 106, 125, 132, 134, 149, 172, 173	9
4.2 Saygı	11, 13, 24, 30, 37, 42, 62, 65, 84, 132, 154, 165	12
4.2.1 Edepli Olma	50, 51, 83, 93, 93, 131, 132	7
4.2.2 Selamlaşma	17, 19	2
4.2.3 Sözünde Durma	62, 132	2
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.2 Eğitimli Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	49, 106	2
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	30, 46, 56, 59, 60, 61, 63, 68, 68, 73, 78, 78, 99	13
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	43, 131	2

Tablo 14'e göre *Altın Ferman/Berke Noyan* adlı eserde 39 değer tespit edilmiştir. Tablo 14 incelendiğinde *tedbir* değerinin 31 kez geçiş sıklığıyla en sık işlenen değer

olduğu görülmektedir. Ardından 25 kez geçiş sıklığıyla *sorumluluk* değeri, 21 kez geçiş sıklığıyla *özdenetim-özgüven* değeri, 18 kez geçiş sıklığıyla *güven* değeri, 15 kez geçiş sıklığıyla *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* değeri, 13 kez geçiş sıklığıyla *adalet* değeri, 12 kez geçiş sıklığıyla *fedakârlık, nezaket, saygı* değerleri, 11 kez geçiş sıklığıyla *sevgi* değeri, 9 kez geçiş sıklığıyla *dostluk, dürüstlük, sabır ve yardımseverlik* değerleri sık işlenen değerler arasındadır.

Edepli olma, merhamet, öğüt verme değerleri 7 kez geçiş sıklığıyla, *cesaret, dayanışma, duyarlılık, sadakat* değerleri 6 kez geçiş sıklığıyla, *azimli olma, alçakgönüllü olmak* değerleri 5 kez geçiş sıklığıyla, *diğergamlık, kararlılık, misafirperverlik, vefakârlık* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *umutlu olma* değeri 3 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik, duygudaşlık, estetik, pişmanlık, sözünde durma, özgürlük, vatanseverlik* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *çalışkanlık, temiz olma, teselli etme* değerleri ise 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Eser iki yönlü olarak şekillenmiştir. İlki, dünya üzerinde Moğol etkisi ve Moğol iç çekişmesiyken ikincisi bir aşk hikâyesidir. Bu iki yön eserin ortalarına doğru kesişmektedir.

13. yüzyılın başlarında Cengiz Han'ın idaresindeki Moğollar, dünya üzerinde yağmalama faaliyetlerinde bulunup girdikleri her şehri talan etme uğraşındadır. Cengiz Han'ın vefatından sonra ülke oğulları arasında bölünüp yönetilmeye başlanmıştır. Bu yönetimlerden birisi de Altın Ordu Hanlığıdır. Altın Ordu Hanlığı, "Altın Soy" olarak nitelendirilmektedir. Eser, bu soydan gelen Berke Noyan'ı ele almıştır.

Berke Noyan, Altın Ordu Hanlığının başındaki ağabeyi Batu Han'ın yardımcılığını yapmaktadır. Altın soy diğer Moğol soylarından farklıdır. Bu yüzden yakınlarının (özellikle Ögedey ve Çağatay soyu) baskısına ve düşmanlığına maruz kalır. Cengiz Han imparatorluğu yasaları gereği büyük kağan seçiminin yapılması gerekmektedir. Kurultayın toplanmasına karar verilir. Ögedey ve Çağatay soyundan gelenler, yapılan kurultay neticesinde büyük kağan olarak seçilen Mengü'yü istemedikleri için çeşitli bahanelerle tekrar edilen diğer kurultaylara da katılım göstermeyip Kerülen denilen yerde tekrar bir kurultay toplanmasını talep ederler. Kurultaya Altın Ordu Hanlığını Berke Noyan temsilen katılım göstermek için yola çıkar. Kurultay seçim sonucunu etkilemek için Ögedey ve Çağatay soyundan gelenler, Berke Noyan'a birkaç suikast

düzenler ancak başarılı olamazlar. Diğer taraftan bu yolculuk esnasında Berke Noyan, İslamiyet'i bölgede yayma gayreti gösteren Hacı Mustafa'nın etkisiyle hem Müslüman olur hem de nişanlısı Moğol valisi Kün Buga tarafından kaçırılan Türkmen Osman ile tanışır ve ona yardım etmeye karar verir. Bu arada Batu Han'ın vefat etmesiyle kağanlık tahtında hakkı olduğunu söyleyen Sartak Noyan, Berke Noyan'a karşı kinle doludur. Çünkü kendisi Hristiyanlığa hizmet etmektedir. Müslüman olan Berke Noyan'ın kağan olmasına engel olmak için elinden geleni yapmaktadır ancak aniden vefat eder böylece kağanlık Berke Noyan'a kalır. Osman ise Berke Noyan'ın desteğiyle köle tüccarı Sartak aracılığıyla Bağdat'a kadar götürülen Gülbeyaz'ı bulur, yurduna döner ancak dönüş esnasında Gülbeyaz ölür.

Tedbir değerinin yüksek çıkmasının sebebi, bu değer iyi ve kötü kahramanlar için kullanıma açık olmasıdır. Eserdeki hem iyi kahramanlar hem de kötü kahramanlar, olayların akışına göre bir takım tedbirler almaktadır. Mesela iyi kahramanlardan Berke Noyan, Hacı Mustafa, Osman ve kaçırılan Gülbeyaz ve ona yardım eden Haşim Baba kendilerini korumaya almak için çeşitli tedbirler alırlarken kötü kahramanlardan Kün Buga, köle tüccarı Sartak da kendi çıkarları için tedbirler almaktadır. Diğer taraftan eserde *sorumluluk, özdenetim-özgüven, güven, dinî ritüeller(ibadet, dua, şükür vb.), adalet, fedakârlık, nezaket, saygı, sevgi, dostluk, dürüstlük, sabır ve yardımseverlik* değerlerinin yüksek çıkmasının nedenleri şöyle sıralanabilir:

1. Herhangi bir mücadele sırasında silah arkadaşlarının dostluklarını ortaya koyması,
2. Din değiştirme, mensubu olunan dine hizmet etme isteği ve din uğruna mücadele edilmesi,
3. Kişinin zor durumda olan sevdiği için çaba göstermesi,
4. Hayatı, namusu ve şerefi için mücadele etme azminin gösterilmesi ve zorlukların birlikte aşılması,

Altın Ferman/Berke Noyan adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Türkmen kızı, Osman'ın nişanlısı Gülbeyaz'ı kendisi için kaçırtan Moğol Valisi Kün Buga, Berke Noyan'ın gelmesiyle panikler. Zaten Berke Noyan'a da göstermelik bir saygısı vardır. Berke Noyan, Osman'dan Gülbeyaz'ı kaçıranın Vali olduğunu öğrenir ve Vali'nden hesap sorar. Vali ilk başlarda kaçırdığını söylemez ve

çeşitli vesilelerle geçiştirmeye çalışır. Ancak Berke Noyan'ın kararlılığı Kün Buga'yı zora sokar ve Gülbeyaz'ı kaçırdığını itiraf etmek zorunda kalır. Olay şöyle gerçekleşmektedir:

(...)

Kün Buga'dan cevap çıkmadı. Başını öne eğmiş öyle duruyordu Sonunda tirek bir sesle mırıldandı:

- Affediniz Noyanım çok pişmanım!

- Sen suçsuz kişilere o kadar kötülükler edeceksin de ben de seni affedeceğim ha? Yeminle söylerim ki kendi kardeşim bile olsan seni affetmezdim. Ama ülkemizin yasaları vardır. Yasaların karşısına çıkarsın. Onların vereceği karar ne ise ona uyulur. Büyük Kağan'ın yasabaşı da burada... O sorgulamasını yapsın ve kararını da versin. Ben bu meseleye hiç karışmıyorum.

Bunu söyledikten sonra, önündeki peçete ile dudaklarını silen Berke Noyan, yerinden kalktı. Yasacıbaşının verdiği bir işaretle, dışarıdan gelen iki muhafız, Kün Buga'nın kollarına girerek, vali olarak girdiği ziyafet yerinden sanık olarak dışarı çıkardılar.

Ertesi gün yapılan sorguda, Altın Soy'a yalan söylemek, görevini kötüye kullanmak, hırsızlık, nişanlı kızı kaçırmaktan dolayı idam edilmesine karar verildi. (Altın Ferman/Berke Noyan, s. 78).

Paragraf ve konuşmalar incelendiğinde *kararlılık, adalet, sorumluluk* değerleri göze çarpmaktadır.

• Kerülen'e giderken yolda suikasta maruz kalan Berke Noyan yaralanmıştır. Berke Noyan ve silah arkadaşları bir Türkmen obasındaki hana sığınır. O sırada Hacı Mustafa, Halil Efendi ve Hazma isimli bir çocuk hana gelir. Berke Noyan'ın silah arkadaşı Baycu Bağatır, Berke Noyan için kırık çıkıktan anlayan birini arar. Moğollardan korkan Hacı Mustafa ilk başta yanaşmaz ancak sonradan yardım etmeye karar verir. Bir süre sonra Hacı Mustafa ile Berke Noyan dost olurlar. Berke Noyan Hacı Mustafa derin bir saygı duymaktadır. Bu derin saygı Hacı Mustafa'nın yine bir suikast girişimi sırasında yaralanmasıyla daha da açığa çıkar. Olayın seyri şöyledir:

(...)

Berke Noyan endişeyle Baycu Bağatır'a:

- Vücut çok zayıf. Bu acı ve kan kaybını kaldırabilecek mi, diye sordu.

Gözleri biraz nemlenmiş gözükken Baycu Bağatır, boğazında bir düğüm varmış gibi, ses çıkartmakta güçlük çekti. Yutkundü, sonra başını sallamakla cevap verebildi.

Çeriler bile endişeyle Hacı Mustafa'ya bakıyor, üzüntüyle gözlerini yere indiriyordu. Hacı Mustafa'yı sevmeyen yoktu. Çok kısa bir zaman içerisinde bütün gönülleri fethetmişti.

Berke Noyan:

- Yeminle söylüyorum ki, bu işi yapanı görülmedik bir şekilde cezalandıracağım, diye söylendi. Belki de duyduğu büyük hırsın ve kızgınlığın sebebiyle sesi biraz yüksek çıkmıştı. Hacı Mustafa gözlerini açtı:

- Bir şey mi diyorsunuz, diye soru.

Berke Noyan elini uzatarak onun alınını tutarken:

- Kusura bakma Derviş Baba! Kızgınlıkla sesim fazla yüksek çıktı! Hacı Mustafa halsiz halsiz sordu:

- Kime ve niçin kızgınsın?

- Sana bu oku atmış olana! Elime geçince sorgusuz sualsiz derisini yüzeceğim.

- Sakın ha Noyanım! Sakın ha! Kazanmış olduğun bu mertebeyi bir kızgınlık uğruna ve benim yüzümden kaybetme. Müslüman sabırlıdır. Sebebini araştır ve adaletten sakın ha ayrılma. Yüce Allah sabırlı ve iyi kullarını sever. (Altın Ferman/Berke Noyan, s. 55-56).

Konuşmalardan da anlaşılacağı üzere *dostluk*, *sevgi*, *nezaket*, *adalet* değerleri öne çıkmaktadır.

• Gülbeyaz'ın kaçırılmasından sonra Osman dur durak bilmeden onu aramaktadır.

Ona olan sevgisinin hâlâ canlı olduğunu şu satırlardan çıkartabiliriz:

Yemeklerini yedikten sonra, hazırladıkları yataklara uzandılar. Gökte, binlerce yıldız ışıltıyor, cırcır böceklerinin bitmeyen cırlamaları duyuluyordu. Gözlerini ışıltıyan yıldızlara dikmiş Osman'ın aklından bin bir düşünce geçiyordu. Gülbeyaz yanında geçmişti. Hem de elini uzatsa dokunacağı kadar yakınından, fakat onu görmek kısmet olmamıştı. Acaba ne yapıyordu şimdi? Kendisini takip ettiğini biliyor muydu? Ona tekrar kavuşabilecek miydi?

Obasını düşündü. “Oradakiler de beni merak ediyorlardır, ah gözleri yaşlı anam, ah babam, hepimiz de merak içindesinizdir! Ama ben ne yapayım, onu bulmadan dönemem ki!” (Altın Ferman/Berke Noyan, s. 121-122).

Osman'ın hayalini sevdikleri süslemektedir. Bu paragraflarda *sevgi*, *duyarlılık*, *fedakârlık* değerleri ön plandadır.

• Altın Ordu Hanı, Berke Noyan'ın ağabeyi Batu Han vefat ettikten sonra Hristiyanlığa hizmet eden oğlu Sartak tahta geçmek için hak iddia etmektedir. Bu sebeple karşısında bulunan amcası Berke Noyan'ı tehlike olarak görmektedir. Çünkü amcası Müslüman'dır. Bir suikast tertipler. Bu suikasttan Osman'ın bir şekilde haberi olur. Durumu Berke Noyan'a bildirmesi gerekmektedir. Osman'ın bununla ilgili iç savaşı şöyle gelişmektedir:

Osman Sartak'ın niyetini Berke Noyan'a bildirmesi gerektiğini düşündü. Berke Noyan'ın, bunları öğrenmesi ve ona göre tedbir alması lâzımdı. Onun için ne yapıp edip bu haberi Berke Noyan'a yetiştirmeliydi. Ama Moğolların dikkatini çekmemeliydi. Bu yüzden uzun süre odasından çıkmamaya karar verdi. (Altın Ferman/Berke Noyan, s. 136-137).

Paragraftan bakıldığında *dostluk*, *sorumluluk*, *özdenetim* – *özgüven* değerlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

- Osman Gülbeyaz'ı Bağdat'ta bulduktan sonra birlikte vatanlarına dönerler. Osman ile Gülbeyaz ile şu konuşmaları yapmaktadır:

(...)

Osman ona sevgi ile baktı.

- Doğru söylüyorsun Gül, dedi.

Gülbeyaz devam etti:

- Bilsen ne kadar sabırsızım. Anamı, babamı, kardeşlerimi, arkadaşlarımı ne kadar özledim bir bilsen. Sanki şu ağaçlar, şu uzanan zümrüt çayırlar ve hatta şu kuşlar, bana hep tanıdık gibi geliyor. Taşını, toprağını, ağacını ve kuşlarını özlemişim güzel yurdumun.

- Ya ben Gül, ya ben...

- Acaba bizimkiler bizi görünce ne yapacak? O kadar heyecanlıyım ki... (Altın Ferman/Berke Noyan, s. 172-173).

Osman ile Gülbeyaz'ın konuşmalarında *sevgi*, *vatanseverlik* değerlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

5.2 Denizler Ejderi

Tablo 15. Denizler Ejderi Adlı Eserde Yer Alan Değerler

DENİZLER EJDERİ		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	37, 40	2
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	10, 30, 37, 46, 49, 61, 73, 80, 93, 96, 109, 112, 118, 122, 123, 125	16
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	7, 17, 19, 35, 64, 66, 101, 120	8
3.1.1 Diğergamlık	9	1
3.1.2 Dostluk	17, 31, 62, 67, 70	5

3.1.3 Duygudaşlık	-	-
3.1.4 Fedakârlık	37, 62	2
3.1.5 Güven	8, 16, 18, 24, 33, 44, 51, 64, 82, 85, 88, 94, 120, 122	14
3.1.6 Hoşgörü	10, 60	2
3.1.7 Merhamet	61, 65, 78, 104, 116, 117	6
3.1.8 Misafirperverlik	-	-
3.1.9 Nezaket	72, 73, 77, 78	4
3.1.10 Umutlu Olma	8, 30, 44, 51, 119	5
3.1.11 Vefakârlık	-	-
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	50, 53, 56, 119, 123	5
3.2.2 Duyarlılık	10, 11, 12, 15, 17, 18, 21, 37, 41, 43, 89	11
3.2.3 Öğüt Verme	14, 16, 37, 73, 89	5
3.2.4 Paylaşma	65	1
3.2.5 Sadakat	60, 66, 70, 101, 116	5
3.2.6 Sorumluluk	7, 20, 25, 28, 37, 39, 46, 61, 73, 89, 98, 100, 115, 118, 120, 121, 123	17
3.2.7 Teselli Etme	-	-
3.2.8 Vatanseverlik	18, 128	2
3.2.9 Yardımseverlik	18, 65, 70, 78	4
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	15, 21, 31, 35, 37, 39, 40, 41, 42, 89, 100, 120, 124	13
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	12, 23, 29, 32, 73, 82, 110	7

4.1.1 Alçakgönüllülük	-	-
4.1.2 Azimli Olma	6, 54, 58, 119, 126	5
4.1.3 Cesaret	11, 23, 29, 32, 56, 61, 73, 86, 91, 93, 94, 96, 121, 122, 123, 126	16
4.1.4 Cömertlik	37, 65	2
4.1.5 Çalışkanlık	39	1
4.1.6 Dürüstlük	8, 23, 60, 77, 83, 88, 96, 116	8
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	11, 13, 15, 23, 28, 36, 64, 74, 84, 103, 106	11
4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	64	1
4.2 Saygı	7, 30, 60, 89, 91, 96, 109, 113, 115, 118	10
4.2.1 Edepli Olma	-	-
4.2.2 Selamlaşma	-	-
4.2.3 Sözünde Durma	64, 99	2
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	45	1
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	-	-
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	8, 78, 96	3
7.2 Eşitlik	-	-

Tablo 15'e göre *Denizler Ejderi* adlı eserde 32 değer tespit edilmiştir. Tablo 15 incelendiğinde *sorumluluk* değerinin 17 kez geçiş sıklığıyla en sık işlenen değer olduğu görülmektedir. Ardından 16 kez geçiş sıklığıyla *cesaret, tedbir* değerleri, 14 kez geçiş sıklığıyla *güven* değeri, 13 kez geçiş sıklığıyla *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* değeri, 11 kez geçiş sıklığıyla *duyarlılık, kararlılık* değeri, 10 kez geçiş sıklığıyla *saygı* değeri, 8 kez geçiş sıklığıyla *dürüstlük, sevgi* değerleri, 7 kez geçiş sıklığıyla *özdenetim-özgüven* değeri, 6 kez geçiş sıklığıyla *merhamet* değeri, 5 kez geçiş sıklığıyla *azimli olma, dayanışma, dostluk, öğüt verme, sadakat, umutlu olma* değerleri sık işlenen değerler arasındadır.

Nezaket, yardımseverlik değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *adalet* değeri 3 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik, fedakârlık, hoşgörü, sözünde durma, temiz olma, vatanseverlik* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *çalışkanlık, diğergamlık, eğitilmiş olma, paylaşma, sabır* değeri 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Eserde küçük Turgut, deniz kenarında bir şişe bulur. Şişeden bir mektup çıkar. Mektupta Endülüs Müslümanlarının zor durumda olduğuna dair bilgiler yer almakta ve yardım çağrısında bulunmaktadır. Turgut'ta bu mektuptan etkilenip levent olmak ister. O sırada Demir Pençe Reis'in gemisine gönüllü leventler alınmaktadır. Bunu duyan Turgut ve arkadaşı Filiz Ahmet gönüllü levent olmak için seçmelere katılır. Filiz Ahmet leventliğe kabul edilirken Turgut yaşından dolayı seçilmez. Ancak küçük Turgut pes etmez. Demir Pençe Reis'in gemisine gizlice girer, silah kullanmadaki becerilerini göstererek kendini gemiye kabul ettirir. Gemideki ilk mücadele Rodos şövalyeleriyle yapılır ve galip gelirler. Turgut burada da kendini yeteneklerini gösterir ve herkesin gözüne girer. Ardından bir gemi ele geçirir ve kendi yoluna gider. Bir süre sonra köye döner. Sevdiği Zeyneb ile evlenir ve ona Haçlılardan ganimet olarak aldığı işlemeli bir bileziği hediye olarak verir. Ancak Turgut köyde durmaz. Endülüs Müslümanlarına yardım etmek, Akdeniz'deki Haçlı korsanlarına mukavemette bulunmak için gazaya çıkar. İspanya'daki Müslümanlara yardım eder. Sen Jan şövalyelerinden Karl, Turgut ile bire bir cenk etmek istemektedir. Turgut kabul eder. Karl'ı esir alır. Karl bu süreçte Müslüman olur ve

Turgut ile kalır. Turgut'un denizlerdeki namı Avrupa'yı kasıp kavurur. Kimse karşısına çıkmak istemez.

Diğer taraftan Turgut'un köyü basılır. Eşi Zeyneb korsanlar tarafından öldürülür ve bileziğine el konur. Turgut, eşini öldürenlerin peşine düşer ve bilezik sayesinde eşini öldürenleri bulup gerekli dersi verir. Ardından Barbaros Hayreddin Paşa'nın davetiyle Preveze Deniz Savaşı'na katılır ve savaşın kazanılmasında önemli rol oynar.

Turgut'un azimli olması, Müslümanlara karşı duyarlı olması, Haçlılara karşı mücadele vermesi, sevdikleri için canını ortaya koyması *sorumluluk, cesaret, tedbir* değerlerinin sık işlenmesine vesile olmuştur.

Diğer taraftan *güven, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), duyarlılık, kararlılık, saygı, azimli olma, dayanışma, dostluk, öğüt verme, sadakat, umutlu olma, merhamet, özdenetim-özgüven, dürüstlük, sevgi* değerlerinin sık işlenmesinin sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Ana kahramanların dindar olması ve mensubu olduğu dini uğruna mücadele etme isteğinin hâkim olması,
2. Zorda olan din kardeşlerinin yardımına koşulması,
3. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi,
4. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi, sayıca kat kat fazla olan düşman ordusundan çekinmeden savaşılması,
5. Ana kahramanların inanmış olduğun davaya her ne pahasına olursa olsun sahip çıkması, ona bağlı kalması.
6. Devletine, milletine bağlılık gösterilmesi, devlet erkânına karşı hürmet edilmesi.

Denizler Ejderi adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

• Küçük Turgut, levent olmaya karar verir. Ancak annesi bu durumu istemez. Köyün imamından yardım almak ister. İmam efendi Turgut ile konuşur ancak fayda etmez. Turgut kararlıdır. Olaylar şöyle yansıtılmıştır:

- Ben her şeyi göze aldım. Allah'ın takdiri neyse o olur. Hocam, ne olur beni vazgeçirmeye çalışmayın. Kaç günden beri kafam uğulduyor. Beynimin içinde, pis pis gülen, din kardeşlerimize hakaret eden İspanya askerleri, sahillerimizi basan Venedik korsanları, Rodos

şövalyeleri raks ediyorlar. Sanki benimle alay ediyorlar. Onlarla çarpışmam gerek. Eğer ben sefere çıkmazsam, bu hayaller beni mahvedecek. Peygamberimizin hadis-i şerifi de benim için bir inanç kaynağı... Mücadeleye atılırsak, bu hadis-i şerifteki kimselerden olacağıma dair bir his var içimde...

- Hangi hadis-i şerif yavrurum?..

- Hani siz söylemiştiniz ya! Peygamberimizin, Hazret-i Ümmü Haram'ın yanında söylemiş olduğu: "Ümmetimden bir kısmını, şu gök denizin üstünde padişahların tahtlarına kuruldukları gibi ihtişamla gemilere binerek Allah yolunda deniz gazasına gittiklerini gördüm." hadisi... Bu sözü unutamıyorum (Denizler Ejderi, s. 15).

Turgut'un konuşmaları incelendiğinde *duyarlılık, kararlılık, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• Turgut, Demir Pençe Reis'in gemisine kabul edilmiştir. Gemide reis, ağa ve Turgut arasında geçen konuşmalarda *fedakârlık, duyarlılık, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), cömertlik, temiz olma* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır:

- Ağam, sizden ücret isteyen oldu mu? Şayet ben parayı düşünen bir insan olsaydım, ücretimi karada çıkartmaya çalışırdım. Ben, din kardeşlerime yardım etmek, Allah uğrunda kâfirlerle mücadele etmek isterim.

Ağa küçük Turgut'u iyice tanıdı. Ona takılmaktan vazgeçti. Kapıda bekleyen, hizmetine bakan levendi çağırdı. Turgut'a güzel bir tarhana çorbası getirtti. Ardından yağda pişmiş iki yumurta ve bol miktarda bal geldi. Karda bol bol erzak almıştı kadırga.

Turgut, besmele ile yemeğe başladı. Az zamanda, tabaklarda bir şey kalmadı. Ellerini yıkayıp gelirken, aklına geleni sordu:

- Ağacığım, çavuş ve iki nöbetçi levent, ben kadırgaya girdiğim için cezalandırılacaklar mı dersiniz (Denizler Ejderi, s. 37).

• Demir Pençe Reis ve leventleri Rodos şövalyeleriyle karşılaşırlar. Karşılaşmadan önce gemide hazırlıklar yapılır, önlemler alınır:

Leventler derhâl savaş hazırlıklarına giriştiler. Herkes silâhlandı. Topçular, toplarının başında bekliyorlardı. Yamaklar koşuşarak gülleleri taşımaktaydılar. Filiz Ahmed de bu yamaklar arasındaydı. Kucakladığı gülleleri, bayram sevinci içinde ustasına koşturuyordu.

(...)

Demir Pençe Reis'in kaşları çatıktı. Top gibi güreledi:

- Forsalar kontrol edildi mi?

- Edildi Reis! Hepsinin zincirleri sağlam. Her oturak başına da nöbetçi kondu (Denizler Ejderi, s. 46).

Paragraf incelendiğinde *tedbir, sorumluluk* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• Şövalye Karl Turgut Reis'e bir mektup gönderir. Mektupta şu ifadeler geçmektedir:

"Şövalye Karl'dan, şanlı Dragut'a!

Denizler ejderi büyük kahraman! Sizinle ne zamandır karşılaşmak ve kuvvetimi denemek isterdi.

Asil Dragut! Sizin yanınıza yaklaşmak mümkün değil. Denizde karşınıza çıkamam; geminiz bir atmaca gibi kalyonlarımızı perişan ediyor. Ben istiyorum ki teke tek istediğiniz bir yerde karşılaşalım.

İstedığınız silahla çarpışmaya hazırım. Dragut'un aslan yürekli bir kimse olduğunu duymaktayım. Teklifimi reddederek beni hayal kırıklığına uğratmayacağınızı tahmin ederim (...) (Denizler Ejderi, s. 91).

Yukarıdaki mektubun içeriği incelendiğinde *cesaret*, *saygı* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• Turgut Reis merhametli bir leventtir. Bunu her fırsatta göstermektedir. Bu eserde şöyle gösterilmektedir:

Kadırgaları yine şan ve şerefi beraber götürüyordu. Düşman gemileri onu görünce kaçacak delik arıyor, gittiği sahillerde Hristiyan halk, boyunlarını bükerek onun merhametine sığınyordu.

Ne kadar kızgın olursa olsun, Turgut Reis, haçlı korsanlarının veya Rodos şövalyelerinin Müslüman-Türk halkına yaptıkları insafsızlığı ve gaddarlığı göstermiyordu Hristiyanlara (Denizler Ejderi, s. 104).

Paragraf incelendiğinde *merhamet* değerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

5.3 Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad

Tablo 16. Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad Adlı Eserde Yer Alan Değerler

EFSANE KOMUTAN/TARIK BİN ZİYAD		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	66	1
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	10, 1, 16, 24, 30, 31, 32, 37, 38, 60, 62, 68, 69, 94, 112, 122, 130, 134, 136, 137, 138, 141, 145, 146, 146, 155, 156, 157, 158, 165, 174, 177, 180, 186, 189, 203	36
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	7, 11, 24, 44, 54, 70, 88, 124, 125, 149, 150, 154,	16

	164, 167, 168, 170	
3.1.1 Diğergamlık	-	-
3.1.2 Dostluk	58, 106, 112, 126, 130, 140, 168, 175, 184, 190, 200	11
3.1.3 Duygudaşlık	64, 131, 133, 150	4
3.1.4 Fedakârlık	68, 81, 84, 83	4
3.1.5 Güven	16, 18, 25, 41, 59, 61, 66, 120, 124, 129, 130, 139, 139, 140, 141, 173, 174, 181, 184, 190	20
3.1.6 Hoşgörü	8, 10, 17, 24, 52, 59, 92, 126, 155, 191, 193	12
3.1.7 Merhamet	15, 37, 39, 41, 43, 51, 51, 61, 76, 76, 77, 81, 112, 116, 117, 125, 155, 169, 190	19
3.1.8 Misafirperverlik	7, 8, 48	3
3.1.9 Nezaket	7, 8, 39, 46, 47, 48,, 48, 50, 51, 55, 61, 63, 63, 65, 65, 123, 125, 135, 192, 199	20
3.1.10 Umutlu Olma	59, 77, 102, 116, 150, 165	6
3.1.11 Vefakârlık	46, 51, 110, 149, 168, 206	6
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	36, 42, 69, 70, 71, 76, 119, 128, 129, 135, 138, 140, 164, 187, 194	15
3.2.2 Duyarlılık	10, 13, 36, 52, 55, 57, 70, 71, 76, 86, 87, 110, 117, 145, 152, 193, 194, 195, 196, 202	20
3.2.3 Öğüt Verme	34, 60, 60, 66, 75, 88, 125, 131, 204	9
3.2.4 Paylaşma	-	-
3.2.5 Sadakat	-	-
3.2.6 Sorumluluk	18, 24, 46, 56, 66, 68, 70, 95, 127, 134, 137, 139, 158, 184, 195	15
3.2.7 Teselli Etme	165	1
3.2.8 Vatanseverlik	48, 51	2
3.2.9 Yardımseverlik	38, 40, 40, 41, 43, 76, 83, 98, 150, 164, 168, 193, 206	13

3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	6, 13, 14, 42, 93, 123, 125, 125, 126, 138, 180, 199	12
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	8, 24, 48, 49, 57, 65, 84, 86, 102, 125, 129, 152, 176	13
4.1.1 Alçakgönüllülük	47, 51, 124, 167, 181, 193	6
4.1.2 Azimli Olma	15, 21, 52, 68, 70, 116, 119, 165, 187	9
4.1.3 Cesaret	24, 36, 53, 76, 111, 119, 126, 130, 144, 175, 181, 198, 205	14
4.1.4 Cömertlik	29, 42	2
4.1.5 Çalışkanlık	16, 68, 70, 71, 95, 165	6
4.1.6 Dürüstlük	13, 16, 17, 27, 28, 41, 42, 54, 62, 107, 110, 130, 177, 195, 196	15
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	21, 58, 68, 74, 86, 88, 107, 108, 110, 118, 129, 133, 137, 144, 163, 174, 204	17
4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	64	1
4.2 Saygı	17, 49, 50, 54, 65, 114, 120, 155, 196	9
4.2.1 Edepli Olma	132, 133, 190, 207	4
4.2.2 Selamlaşma	50, 124	2
4.2.3 Sözünde Durma	64, 99	2
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		

6.1 Sanat		
6.1.1 Estetik	-	-
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	10, 15, 17, 44, 51, 69, 87, 92, 93, 119, 155, 169, 181, 190, 190, 193, 194	17
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	52	1

Tablo 16'ya göre *Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad* adlı eserde 36 değer tespit edilmiştir. Tablo 16 incelendiğinde *tedbir* değerinin 36 kez geçiş sıklığıyla en sık işlenen değer olduğu görülmektedir. Ardından 20 kez geçiş sıklığıyla *duyarlılık, güven, nezaket* değerleri, 19 kez geçiş sıklığıyla *merhamet* değeri, 17 kez geçiş sıklığıyla *adalet, kararlılık* değerleri, 16 kez geçiş sıklığıyla *sevgi* değeri, 15 kez geçiş sıklığıyla *dayanışma, dürüstlük, sorumluluk* değerleri, 14 kez geçiş sıklığıyla *cesaret* değeri, 13 kez geçiş sıklığıyla *özdenetim-özgüven, yardımseverlik* değerleri, 12 kez geçiş sıklığıyla *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), hoşgörü* değerleri, 11 kez geçiş sıklığıyla *dostluk* değeri, 9 kez geçiş sıklığıyla *azimli olma, öğüt verme, saygı* değerleri sık işlenen değerler arasındadır.

Çalışkanlık, umutlu olma, vefakârlık değerleri 6 kez geçiş sıklığıyla, *sabır* değeri 5 kez geçiş sıklığıyla, *duygudaşlık, edepli olma, fedakârlık* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *misafirperverlik* değeri 3 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik, selamlaşma, sözünde durma, vatanseverlik* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *özgürlük, sabır, temiz olma, teselli etme* değerleri 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Eser, Emeviler döneminde İslam ordularının İspanya'yı fethetmesini anlatmakla birlikte o dönemde Yahudilerin ve Müslümanların Hristiyanlar tarafından zulme uğramalarını bir kahraman üzerinden anlatarak klasik bir gelişme olan aşk ile olayları birbirine bağlamaktadır. Olaylar, Berberilerin İslam ile şereflenmesinden sonra cesur, güvenilir, çalışkan bir komutan olan Tarık Bin Ziyad'dan ziyade Abdullah adında bir asker etrafında gelişmektedir.

Emevilerin İfrikkiye Genel Valisi Musa bin Nusayr, Endülüs'e akınlar düzenlemek için Abdullah'ı Şam'a göndermiş ve ondan haber beklemektedir. Abdullah, Şam'dan olumlu bir cevap getirir. Bunun üzerine Endülüs'e çıkmak için gizli planlamalar yapılır, akınlar düzenlenir. Bu sebeple Abdullah, iki arkadaşıyla bir görev için Endülüs'e gönderilir. Yolda bir Yahudi'nin eşkıyalar tarafından yağmalandığını göre Abdullah buna sessiz kalmaz. Yahudi'ye yardımcı olur. Bu Yahudi ve ailesi daha sonra Abdullah'ın başına gelecek bir olaydan ötürü ona karşı vefakârlık gösterirler. Abdullah da cesareti, gücü ve askeri bilgisiyle Yahudi'nin Hristiyanlarca evinin yağmalanmasını önler. Böyle Yahudilerle sıkı dost haline gelir. Bu sırada yaşanan olaylardan etkilenen Yahudi ailenin kızı Ester, Abdullah'a âşık olur. Ancak Abdullah nişanlıdır. Bu yüzden Abdullah'tan yüz bulamaz. Ancak yine ona karşı içinde bir umut taşımaktadır. Diğer taraftan İslam orduları Tarık Bin Ziyad önderliğinde Endülüs'e çıkarma yapmaktadır. Yaşanan savaşlarda Hristiyanlar bozguna uğramıştır. Artık Endülüs'te Müslümanlar varlığını iyiden iyiye hissettirir. Yahudiler bu duruma sevinmektedir. Çünkü onlar, Hristiyanların baskı ve zulümlerinden kurtulmuş olacaklar.

Yahudiler, Endülüs'ün fethinden sonra kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri Hz. Süleyman'ın zümrüt sofrasının peşine düşer. Bu değerli sofraya Hristiyanlar el koymuştur. Bu arada Tarık Bin Ziyad, sofradan haberdar olur. Verilen emirle Abdullah, bu sofrayı ele geçirir. Ester'in yardımıyla sofrayı bulan Abdullah, Ester'in Yahudi akrabalarından birkaçını öldürmek zorunda kalır. Eserin sonunda Ester Müslüman olur ve Abdullah ile evlenirken Müslümanlar da Endülüs'ü tamamen ele geçirir.

Tedbir değerinin yüksek çıkmasının sebebi, bu değer iyi ve kötü kahramanlar için kullanıma açık olmasıdır. Eserdeki hem iyi kahramanlar hem de kötü kahramanlar, olayların akışına göre bir takım tedbirler almaktadır. Endülüs'teki Vizigotlar, Müslümanlara karşı savaş hazırlıkları yaparken çeşitli tedbirler almaktadır. Müslümanlar da savaşmadan önce Endülüs'e keşif kolları göndermektedir. Bu keşifler fetih için bir nevi tedbirdir. Diğer taraftan Abdullah'ın yaşadıkları, Yahudi ailenin evinin yağmalanmasını önlerken aldığı tedbirler bu değer sayıca fazla olmasını sağlamıştır.

Duyarlılık, güven, nezaket, merhamet, adalet, sevgi, dayanışma, dürüstlük, sorumluluk, cesaret, özdenetim-özgüven, yardımseverlik, dinî ritüeller (ibadet, dua,

şükür vb.), hoşgörü, dostluk, azimli olma, öğüt verme, saygı değerlerinin yüksek çıkma sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Her kahramanın görevini, üzerine düşeni yapmak için çabalaması, mücadele etmesi,
2. Ana kahramanların dindar olması,
3. Mensubu olduğu dine hizmet etme isteği,
4. Herhangi bir mücadele sırasında silah arkadaşlarının dostluklarını ortaya koyması,
5. Kişinin zor durumda olan sevdiği için çaba göstermesi,
6. Esas kahramanın devletin önemli meselelerinde her türlü zorluğa katlanarak görev alması ve göreve koşması,
7. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi, adaletli bir şekilde davranılması, çeşitli tedbirlerin alınması,
8. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi.

Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Yolda iki papaz ve bir Yahudi'nin eşkıyalar tarafından mallarını çalmak üzere tutulmuş olduğunu gören Abdullah ve iki arkadaşı onlara yardımcı olur. Eşkıyalar, Abdullah'ı ve arkadaşlarını esirleri öldürmekle tehdit ederler. Aralarında geçen konuşmalar şöyledir:

(...)

- Eğer üzerimize gelecek olursanız, bu papazla arkadaşını ve yerde ayaklarımız dibinde duran Yahudiyi de öldürürüz!..

Julyo, Abdullah ve arkadaşlarına yalvarmaya başladı:

- Gelmeyin kardeşlerim! Bu adamlar dediklerimi yaparlar!.. Kıymayın bizlere!.. Acıyın ne olur!..

Abdullah durdu. Pedro'nun dediğini yapacağını anladı. Diğer iki eşkıya da, Yahudi ile Alfons'u kaldırmışlar hançerlerini esirlerinin boğazlarına dayamışlardı. Üç yoksul da, şaşılmaş gözlerle boyunlarına dayanmış hançere bakıyor; ağlayıp sızlıyorlardı.

Abdullah:

- Bekir, Ahmet!.. Dokunmayın onlara, diye arkadaşlarına seslendi.

Yirmibeş yaşlarındaki, beyaz atlı; Arapça olarak:

- Abdullah! Güvenilmez bu eşkiyaya!.. Birden saldırıp temizleyelim onları, diye cevap verdi.

Abdullah da Arapça:

- Görmüyor musun kararlı bu adamlar. Biz onları öldürmüş olsak bile, bizim onları öldürmemize zaman kalmadan şu üç yoksulu tavuk gibi keserler. Onları öldürsek de neye yarar! Bekir de sen de, biraz geri çekilin, ben onlarla anlaşmaya çalışacağım!

Bekir ile Ahmet, atlarını biraz geri alırlarken, Abdullah gayet güzel bir Vizigot diliyle:

- Onlara bir şey yapamazsınız, sizin çekip gitmenize izin verebiliriz, dedi (Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad, s. 37-38).

Yukarıdaki konuşmalar incelendiğinde merhametli olmak/şefkatli olmak, tedbirli olmak, temkinli olmak ve yardımsever olmak değerlerinin işlendiği görülür.

• Abdullah, Kayrevan'a ancak on beş gün sonra varabildi. Ailesi ile hasretliğini giderdikten, yıkanıp temizlendikten sonra, Valilik köşküne giderek, Musa Nusayr'a raporunu verdi (Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad, s. 66).

Yukarıdaki paragrafta *temiz olma* ve *sorumluluk* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• Abdullah, İspanya'ya keşif için giden beş yüz kişilik bir keşif birliğinin içindedir. O zamanlar İspanya'da hüküm sürmen Vizigotlara rast gelirler. Vizigotlarla mücadele ederler. Bu arada Abdullah yaralanır ve onu bir İspanya Çingeneri bulur. Aralarına alırlar. Ancak Abdullah kafasına aldığı darbe sonucu hafıza kaybı yaşar. Abdullah'ın çatışma yerinde Çingenerler tarafından bulunması şöyle ortaya konulmaktadır:

(...)

- İyi Düşün Esterella! Yasalarımız, bir yabancıнын aramıza girmesini uygun bulmaz. Evlenirsen o başka!

Esterella, kararlı bir şekilde cevap verdi:

- Ama o, yabancı olarak kalmayacak ki!.. Evlenebilirim onunla.

Bir homurtu yükseldi. Pedro, sinirli bir şekilde elindeki kılıcı, çizmesinin üstüne vurup uzaklaştı.

Esterella:

- Her ne olursa olsun, onu burada ölüme bırakmak istemiyorum!

- Bilirsin ki, yabancılar obamıza uğursuzluk getirirler. Onun her hareketinden sen sorumlu olacaksın!

- Razıyım!

Başka bir çingene kızı söze karıştı:

- Bırak Esterella, elin yabancıyı!.. Arkadaşları gibi o da burada gebertip gitsin.

- Bir cinayet olur bu Zilha! Nasıl böyle bir şey söyleyebilirsin?..

İhtiyar kadın iç çekti:

- Peki al; fakat iyileştikten sonra, senin arabanda durmayacak.
- Tabii!.. Yalnız onu arabama kadar taşımama yardım edin.

Birkaç kişi Abdullah'ın ellerinden ve ayaklarından tutarak kaldırdılar ve Esterella'nın arabasına taşıdılar (Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad, s. 75-76).

Esterella'nın ve arkadaşlarının konuşmalarına bakıldığında *öğüt verme, kararlılık, merhamet, sorumluluk, cesaret, duyarlılık, dayanışma* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Hafızasını kaybeden Abdullah, Çingene kafilesinden Elvira ile aralarında şu konuşmalar geçmektedir:

(...)

Abdullah, hayallerini doludizgin bırakmış olan ve hayran kaldığı yaşayışı başkaları üzerinde hayal eden Elvira'ya, gülümseyerek baktı:

- Olabilir de olmayabilir de... Ben kim olduğumu hatırlayamıyorum ki!

Elvira, heyecanla devam etti:

- Sana bir şey soracağım İsimsiz, ama bana Allah aşkına doğru cevap ver!
- Yalandan hoşlanmam, Elvira. Sor, cevap vereyim!
- Peki sorayım. Sen çok iyi kalplisin ama, acaba prensken, ya da şato sahibi dük veya çok zengin bir şeyh iken, bizlere davranışın nasıl olurdu?
- Nasıl olacak? Aynı şekilde!...
- Yok!.. Yok!.. Belki de beğenmezdin bizleri... Yanına bile yaklaştırmazdın.. Öyle ya, bir asil ile bir çingene!..

Abdullah bu sözler üzerine şu cevabı verdi:

- Bak Elvira! Ben insanları, şöyle ya da böyle diye ayırmam. Allah beni prens ya da şeyh olarak yaratmadığı gibi, çingene, zenci olarak da yaratabilirdi; ya da bir Frank, bir Rum, bir Yahudi veya bir Hintli, Çinli olarak da... Seni de bir çingene olarak değil de, Vizigot tahtının vârisi olarak yaratabilirdi. Onun için, bana göre: Kimsenin kimseyi küçük ya da aşağı görmeye hakkı yoktur. Hepimiz, O'nun yarattığı kullarız ve hepimiz de topraktan yaratıldık. Hepimiz de insanız ve şerefli varlıklarız (Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad, s. 92-93).

Abdullah ile Elvira arasındaki bu konuşmalarda *adalet, hoşgörü, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* değerlerin işlendiği anlaşılmaktadır.

- İslam ordularının Endülüs'e girmesiyle bölgede yaşayan Yahudilerin fikirleri, Müslümanların özellikleri ön plana çıkmaktadır.

(...)

Yahudiler ise, o kadar endişe etmiyorlardı. Hatta için için seviniyorlardı. Müslümanların merhametini ve idareleri altına aldıkları insanlara davranışlarını bildikleri için, Müslümanların bir an önce gelmelerini bekleyenler bile vardı (Efsane Komutan/Tarık Bin Ziyad, s. 155).

Paragrafta *merhamet, hoşgörü, saygı ve adalet* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

5.4 Fetih Sancakları/Bedir'in Arslanlarından Çağ Açıan Fatih'e

Tablo 17. Fetih Sancakları/ Bedir'in Arslanlarından Çağ Açıan Fatih'e Adlı Eserde Yer Alan Değerler

FETİH SANCAKLARI/BEDİR'İN ARSLANLARINDAN ÇAĞ AÇAN FATİH'E		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma		-
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	10, 14, 19, 19, 31, 58, 66, 74, 82, 84, 87, 89, 116, 116, 118, 119, 119, 120, 124, 127, 129, 131, 147, 147, 148, 150, 156, 165, 167	29
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	6, 67, 77, 89, 98, 105, 113, 116, 122, 130, 136, 138, 140, 143, 163, 177, 178, 181, 182, 183	20
3.1.1 Diğergamlık		-
3.1.2 Dostluk	6, 14, 18, 37, 39, 55, 57, 77, 78, 106, 151, 167	12
3.1.3 Duygudaşlık		-
3.1.4 Fedakârlık	97, 113, 135, 140	4
3.1.5 Güven	12, 14, 39, 40, 46, 47, 49, 56, 57, 77, 81, 99, 113, 122, 130, 165, 166, 173, 178, 182	20
3.1.6 Hoşgörü		-
3.1.7 Merhamet	19, 19, 27, 28, 41, 77, 81, 97, 150, 153	10
3.1.8 Misafirperverlik	7, 8, 48	3
3.1.9 Nezaket	10, 14, 66	3

3.1.10 Umutlu Olma	85, 132	2
3.1.11 Vefakârlık	166	1
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	56, 87, 92	3
3.2.2 Duyarlılık	38, 48, 67, 68, 70, 71, 153, 162, 169, 176	10
3.2.3 Öğüt Verme	11, 39, 48, 58, 65, 66, 81	7
3.2.4 Paylaşmak	-	-
3.2.5 Sadakat	6, 6, 27, 37, 71, 77	6
3.2.6 Sorumluluk	9, 11, 13, 13, 19, 22, 32, 37, 38, 44, 47, 55, 57, 58, 63, 68, 70, 71, 72, 76, 81, 89, 97, 105, 110, 113, 114, 115, 116, 119, 120, 124, 126, 133, 135, 136, 136, 138, 143, 144, 147, 148, 150, 153, 156, 163, 166, 169, 171, 173, 181	54
3.2.7 Teselli Etme	-	-
3.2.8 Vatanseverlik	63, 64, 67, 68, 70, 81, 96, 136, 140, 147, 149, 171, 171, 172	14
3.2.9 Yardımseverlik	19, 25, 27, 33, 41, 48, 68, 82, 87, 91, 92, 99, 103, 123, 135, 145, 152, 162, 163, 165, 166, 166, 172, 176	24
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	6, 12, 26, 60, 76, 77, 80, 81, 88, 109, 113, 132, 139, 157	14
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	34, 69, 81, 88, 130	5
4.1.1 Alçakgönüllülük	46, 52, 63, 64, 67, 68, 69, 71, 77, 91, 114, 116, 139	13
4.1.2 Azimli Olma	5, 8, 13, 21, 22, 38, 59, 93, 110, 111, 112, 120, 120, 127, 128, 129, 133, 135, 136, 140, 148, 155, 158, 164, 168, 169	26
4.1.3 Cesaret	8, 12, 47, 49, 58, 75, 78, 88, 92, 97, 126, 134, 136, 155, 157, 158, 165, 177, 183	19
4.1.4 Cömertlik	166	1

4.1.5 Çalışkanlık	21, 40, 112, 120, 126, 129, 140, 168	9
4.1.6 Dürüstlük	18, 26, 41, 49, 49, 63, 64, 64, 65, 105, 111, 122, 153	14
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	33, 39, 50, 77, 95, 113, 115, 119, 122, 135, 148, 156, 175	13
4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	38, 51, 98, 99, 109, 115, 132, 135, 140, 144, 160	11
4.2 Saygı	18, 22, 49, 62, 71, 90, 140, 143, 167, 177, 178	11
4.2.1 Edepli Olma	-	-
4.2.2 Selamlaşma	-	-
4.2.3 Sözünde Durma	-	-
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	40, 65	2
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	-	-
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	6, 11, 28, 41, 41, 62, 64, 65, 66, 66, 68, 70, 72, 81	14
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	-	-

Tablo 17'ye göre *Fetih Sancakları/Bedir'in Arslanlarından Çağ Açan Fatih'e* adlı eserde 30 değer tespit edilmiştir. Tablo 17 incelendiğinde *sorumluluk* değerinin 54 kez geçiş sıklığıyla en sık işlenen değer olduğu görülmektedir. Ardından 29 kez geçiş

sıklığıyla *tedbir* değeri, 26 kez geçiş sıklığıyla *azimli olma* değeri, 24 kez geçiş sıklığıyla *yardımselik* değeri, 20 kez geçiş sıklığıyla *sevgi, güven* değerleri, 19 kez geçiş sıklığıyla *cesaret* değeri, 14 kez geçiş sıklığıyla *dini ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *adalet, dürüst, vatanseverlik* değerleri, 13 kez geçiş sıklığıyla *kararlılık, alçakgönüllülük* değerleri, 12 kez geçiş sıklığıyla *dostluk* değeri, 11 kez geçiş sıklığıyla *sabırlı, saygı* değerleri, 10 kez geçiş sıklığıyla *duyarlılık, merhamet* değerleri, 9 kez geçiş sıklığıyla *çalışkanlık* değeri sık işlenen değerler arasındadır.

Öğüt verme değeri 7 kez geçiş sıklığıyla, *sadakat* değeri 6 kez geçiş sıklığıyla, *özdenetim-özgüven* değeri 5 kez geçiş sıklığıyla, *fedakârlık* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *dayanışma, misafirperverlik, nezaket* değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *eğitilmiş olma, umutlu olma* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik, vefakârlık* 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Eserde, Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde yapılan savaşlardan, Mekke'nin fethinden, Şam'ın, Irak'ın İslam dini ile tanışmasından, İran ile yapılan savaşlardan, Bizans'ın tehditlerine karşı verilen mücadelelerden, Türklerin İslam dini ile münasebetlerinden, Malazgirt zaferinden, Osmanlı'nın Haçlılarla mücadelelerinden, Balkanların fethinden, İstanbul'un fethinden, Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılan mücadele ve savaşlardan bahsedilmektedir. İslam'ın bin yıllık zaman diliminde farklı coğrafyaları nasıl yayıldığını, İslam'ı yaymak için çekilen cefaları genel bir bakış açısıyla veren eser, romandan ziyade som tarih bilgisi aktarma niyeti taşımaktadır. Tarihî kahramanlar gerçek kişilerden oluşmaktadır.

Sorumluluk sahibi olmak değerinin yüksek çıkmasının sebebi, eserin tarih bilgisiyle dolu olmasıdır. Burada savaşlara, mücadelelere katılan gaziler, askerler sorumluluk sahibidir ve görevlerini, verilen emirleri yapmaktadır. Eserde ele alınan savaş ve mücadeleler, Hz. Peygamber'in (s.a.v) devrinden Kanuni Sultan Süleyman'ın devrine kadar olan geniş bir zaman dilimiyle ilgilidir.

Diğer taraftan *tedbir, azimli olma, yardımselik, sevgi, güven, cesaret, adalet, dini ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *dürüstlük, vatanseverlik, özdenetim-özgüven, yardımselik, kararlılık, alçakgönüllülük, dostluk, sabır, saygı, kararlılık, merhamet, çalışkanlık* değerlerinin yüksek çıkma sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Her kahramanın görevini, üzerine düşeni yapmak için çabalaması, mücadele etmesi,

2. Ana kahramanların dindar olması,
3. Herhangi bir mücadele sırasında silah arkadaşlarının dostluklarını ortaya koyması,
4. Mensubu olduğu dine hizmet etme isteği,
5. Devletin ve milletin önemli meselelerinde her türlü zorluğa katlanarak görev alınması, göreve koşulması,
6. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi, adaletli bir şekilde davranılması, çeşitli tedbirlerin alınması,
7. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi.
8. Bir mücadele esnasında yapılan tehditlere karşı dik durulması.

Fetih Sancakları/Bedir'in Arslanlarından Çağ Açan Fatih'e adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Mekke'nin fethi sırasında İslam ordusu yoldadır. Amacı Mekke'yi kan dökmeden teslim alabilmektir. Bunun içinse sefer oldukça gizli bir şekilde yürütülür. Hz. Hatib bu seferi bir mektupla Mekke'ye iletmek ister ancak başarılı olamaz, yakalanır. Bu husus hakkında Hz. Ömer sinirlenerek:

- Ya Resûlullah! Bu hareket, Cenabı Hakk'a, Resûlullah'a ve Müslümanlara karşı hıyanettir. Emrediniz de münafığın kellesini uçurayım.

Resûlü Ekrem'in cevabı:

- Ey Ömer! Bedir gazasına katılanların, işledikleri ve işleyecekleri günahları, Allah'ın "affettim" demediğini nereden biliyorsun?

Hz. Ömer utanarak:

- Allah ve Allah'ın Rasülü en iyi bilendir, dedikten sonra, yerine oturdu (Fetih Sancakları, s. 21-22).

Yukarıdaki konuşmalarda *saygılı olmak* değerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- İslam ordusu Irak cephesinde savaşırken Bizans, Suriye üzerinden saldırmaktadır. *Sorumluluk* değerinin işlendiği paragraf şöyledir:

Hz. Halid, Irak cephesinde bir miktar kuvvet bırakarak, Hz. Ebu Bekir'in yolladığı emir üzerine Bizans cephesine gidiyor. Bu fetihler sırasında Hz. Ebu Bekir vefat etmiş, yerine Hz. Ömer geçmişti. Hilafetteki değişiklik, fetihlere asla tesir etmiyor (Fetih Sancakları, s. 44).

- Hz. Peygamber'den (s.a.v) sonra gelen –ilk halifeler hariç- halifeler bir süre sonra kendi zevk ve eğlencelerine dalar. Bu da İslam ordusunda zayıflamalara sebep olur. İç karışıklıklar baş gösteriyor. Bu durumu eser karşılaştırmalı olarak yansıtmaktadır:

Düşmana kaldırılması gereken silahlar, kardeş kanı ile kızarıyor. Hudutlara, İslam düşmanları ile mücadeleye koşan gaziler, bu beyler ve valiler tarafından şahsi çıkarları için alıkonuyor. Bizans'a karşı cihad yapan beylikler, eski hürmet ve yardımı görmüyorlar. Şahsi çıkarlar her şeyden üstün tutuluyor. Bazı istisnalar da yok değil ama istisnalar kaideyi bozmuyor. Halifeler, kendi zevk ve eğlencelerinde...

Hâlbuki ilk halifeler devlet mevkiini sefa ve saltanat yeri saymamışlardı. Mesela Hz. Ebu Bekir, halifeliği sırasında geçimine yetecek kadar maaş almıştı. Bir kışlık bir de yazlık olmak üzere iki elbisesi vardı. Bunları da eskিয়েinceye kadar kullanacak, eskidiği tespit edildikten sonra yeni elbise alabilecekti. Ölürken hiçbir şey bırakmamıştı. Son nefesinde, Halifelik makamının emrine verilen eşyaları, yeni Halifeye devretmişti (Fetih Sancakları, s. 63).

Yukarıdaki paragraflar incelendiğinde *alçakgönüllü, dürüstlük, vatanseverlik, sorumluluk* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Osmanlı devletinin kurucusu Osman Bey vefat ettikten sonra vasiyetini açıklar.

Vasiyeti ve oğlu Orhan Bey'e sözleri şöyledir:

Devletin kurucusu Gazi Osman Beyin, bu husustaki vasiyeti: “Birinci vasiyetim gaza ve cihad işini devam ettirmeniz ve İslam’ın kuvvetlenmesine çalışmanızdır. İslam’a hizmetten geri kalmayınız.”

Oğullarına ve diğerlerine bu vasiyeti yaptıktan sonra, tahta geçecek olan oğlu Orhan Bey'e de şöyle dedi: “Oğlum, işte ben ölüyorum, ama üzgün değilim; çünkü senin gibi bir halef bırakıyorum; adil ol, merhametli ol, iyi adam ol, bütün halkı eşit olarak himaye et. İslam dinini neşr ve tamim et; yeryüzünde hükümdarların vazifesi budur. Ancak bu suretle Tanrının, lütfuna nail olursun. Bilmediklerini ulemaya danış. Bir şeyi iyice bilmeden harekete başlama...” (Fetih Sancakları, s.81).

Osman Gazi'nin ailesine yapmış olduğu bu konuşmalar *öğüt vermek, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), adalet, vatanseverlik, güven, merhamet, sorumluluk* değerlerinin işlendiğini göstermektedir.

- Rahova Kalesi Haçlılar tarafından kuşatılmıştır. Kaleyi Doğan Bey muhafaza etmektedir. Doğan Bey yardım beklemektedir. Dönemin padişahı Yıldırım Bayezid, Doğan Bey'i merak etmektedir. Kaleden bilgi almak için kendisi gider.

İstirahat eden askerler de dikkat kesilmiş, birbirlerinin yüzüne şaşkın şaşkın bakıyorlar. Aynı ses, karanlıklar arasında tekrar yükseldi.

- Bre Doğaaaaan! Bre Doğaaaaan!

Evet, evet bu Hünkârın sesi... O kahraman Yıldırım Bayezid'in sesi... Doğan Bey sevinçten deli olacaktı. Sevinçle kale burcuna fırladı. Aşağıda, alaca karanlıkta, bembeyaz atının üzerinde heybetli Sultanın şeklini fark etti. Hayret! Nasıl da kale önüne kadar gelebilmiş? Ama şaşkınlığın sırası değil...

Heyecanla seslendi:

- Buyur Hünkârım!

- Bre Doğan hâlin niceidir?

- Ulu Allah'a hamdolsun çok iyidir Hünkârım. Düşman bizi nehirden ve karadan oldukça sıkıştırdı. Ama din yoluna, devlet uğruna baş koymuş olan bizler, Allah'a güvenerek sabrettik. Siz Hünkârımızın da, bizi yardımsız koymayacağını bildirdik.

Sultan, Dođan Beyden kalenin ve dūřmanın durumu hakkında biraz daha bilgi aldıktan sonra:

- Hele dayanın... İşte, biz dahi vardık, dedikten sonra karanlıklara daldı (Fetih Sancakları, s. 98-99).

Yukarıdaki konuşmalara incelendiğinde *sevgi, saygı, güven, yardımseverlik, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), sadakat, azimli olma* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

5.5 Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı

Tablo 18. Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı Adlı Eserde Yer Alan Değerler

HANOĞLU/BİR SELÇUKLU KAHRAMANI		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	-	-
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	9, 13, 13, 15, 17, 23, 45, 53, 57, 59, 63, 78, 79, 89, 107, 108, 110, 125, 144	19
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	10, 15, 29, 39, 64, 102, 109	7
3.1.1 Diğeramlık	33, 122	2
3.1.2 Dostluk	13, 19, 52, 76, 83, 112, 122, 142	8
3.1.3 Duygudaşlık	38, 40, 40, 43	4
3.1.4 Fedakârlık	27, 30, 33, 42, 59, 96	6
3.1.5 Güven	8, 13, 14, 19, 47, 52, 54, 60, 64, 78, 87, 93, 113, 130, 151	15
3.1.6 Hoşgörü	9, 59, 60	3

3.1.7 Merhamet	33, 38, 39, 40, 41, 43, 95, 121, 121	9
3.1.8 Misafirperverlik	136	1
3.1.9 Nezaket	6, 76, 93, 130, 134, 134	6
3.1.10 Umutlu Olma	35, 36, 42, 52	4
3.1.11 Vefakârlık	121, 125	2
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	13, 37, 67, 76, 125	5
3.2.2 Duyarlılık	12, 37, 37, 38, 42, 42, 52, 55, 62, 69, 70, 74, 80, 132	14
3.2.3 Öğüt Verme	34, 82, 82	3
3.2.4 Paylaşmak	-	-
3.2.5 Sadakat	64, 73, 88, 120, 130, 151	6
3.2.6 Sorumluluk	12, 13, 14, 15, 18, 23, 26, 54, 56, 63, 73, 77, 78, 88, 89, 109, 110, 126, 131, 136, 144	21
3.2.7 Teselli Etme	-	-
3.2.8 Vatanseverlik	66, 96, 151	3
3.2.9 Yardımseverlik	32, 51, 60, 80, 85, 132	6
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	9, 10, 11, 19, 34, 41, 44, 55, 78, 79, 96, 106, 107	13
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	15, 17, 24, 79, 90, 96, 105, 120, 134	9
4.1.1 Alçakgönüllülük	39, 64, 93, 93, 95, 99	6
4.1.2 Azimli Olma	15, 36, 28, 34, 45, 115, 122	7
4.1.3 Cesaret	17, 18, 24, 30, 47, 52, 60, 80, 87, 88, 96, 133, 138	13
4.1.4 Cömertlik	7, 8, 42	3

4.1.5 Çalışkanlık	44, 45, 46	3
4.1.6 Dürüstlük	7, 8, 9, 73, 82, 85	6
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	7, 18, 34, 53, 60, 76, 108, 113, 120, 122, 138, 151	12
4.1.9 Pişmanlık	34	1
4.1.10 Sabır	21, 55, 116	3
4.2 Saygı	10, 18, 46, 47, 75, 76, 77, 83, 86, 108	12
4.2.1 Edepli Olma	10, 106	2
4.2.2 Selamlaşma	12	1
4.2.3 Sözünde Durma	7, 8, 54, 108	4
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	48, 143	2
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	-	-
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	13, 73, 78, 81, 85, 86, 87, 101, 130	9
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	-	-

Tablo 18'e göre *Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı* adlı eserde 37 değer tespit edilmiştir. Tablo 18 incelendiğinde *sorumluluk* değeri 21 kez geçiş sıklığıyla en sık işlenen değer olduğu görülmektedir. Ardından 19 kez geçiş sıklığıyla *tedbir* değeri,

15 kez geçiş sıklığıyla *güven* değeri, 14 kez geçiş sıklığıyla *duyarlılık* değeri, 13 kez geçiş sıklığıyla *dini ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *cesaret* değerleri, 12 kez geçiş sıklığıyla *kararlılık*, *saygı* değerleri, 9 kez geçiş sıklığıyla *adalet*, *merhamet*, *özdenetim-özgüven* değerleri, 8 kez geçiş sıklığıyla *dostluk* değeri, 7 kez geçiş sıklığıyla *azimli olma*, *sevgi* değerleri sık işlenen değerler arasındadır.

Dürüstlük, *fedakârlık*, *nezaket*, *alçakgönüllülük*, *yardımseverlik*, *sadakat* değerleri 6 kez geçiş sıklığıyla, *dayanışma* değeri 5 kez geçiş sıklığıyla, *duygudaşlık*, *sözünde durma*, *umutlu olma* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik*, *çalışkanlık*, *hoşgörü*, *öğüt verme*, *sabır*, *vatanseverlik* değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *diğergamlık*, *edepli olma*, *eğitimi olma*, *vefakârlık* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *misafirperverlik*, *pişmanlık*, *selamlaşma* 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Eser, Selçuklu Devleti dönemini ele almıştır. Selçuklu döneminde Türklerin İslamiyet dinine geçiş süreçleri devam etmektedir. Mehmet Buğra Bey idaresindeki bir Oğuz boyu ise İslam'ı tercih ederek hayatlarını sürdürmektedir. Bu sırada Han'ın oğlu dünyaya gelir. Adı Ahmet'tir. Oğuz boyları, İslam'ı tercih ettikleri için diğer Müslüman olmayan Türkler tarafından düşman gözüyle görülür. Bu yüzden sık sık saldırıya uğrarlar. Oğuz boyu çetin mücadele sonrasında zafer elde eder. Bu arada yeni doğan Ahmet, babası Mehmet Buğra Bey'in vasiyetine istinaden düşman saldırısı üzerine ablası tarafından bir kayığa konur ve böylece düşmandan korunur. Kayık, nehrin de vesile olmasıyla Selçuklu komutanı Savcı Bey ve adamları tarafından tesadüfen bulunur. Savcı Bey'in de bebeği vefat etmesinden dolayı Ahmet'i -yeniden Ahmet ismini vererek- sahiplenir. Böylece Mehmet Buğra Han'ın oğlu Ahmet, Savcı Bey'in himayesinde büyür ve cesur, yiğit, gözü pek bir savaşçı olur.

O sırada Selçuklu Devleti hükümdarları Tuğrul ve Çağrı Beyler Bağdat'ta bulunan Abbasi halifesinden yardım çağrılarını alır. Çünkü Büveyhoğulları halifeyi siyasi olarak baskı altına almaktadır. Bunun üzerine Tuğrul Bey, devletin iç meselelerini hallettikten sonra hazırlıklar yapılır ve Bağdat'a sefere çıkar. Ahmet de bu orduda -yiğitliğini ispat ettikten sonra- babası Savcı Bey aracılığıyla yerini alır. Orduda yiğitliğini her fırsatta gösteren Hanoğlu yani Ahmet ve arkadaşları istekleri üzere Tuğrul Bey tarafından Hac ibadeti ile onurlandırılır. Hac ibadeti dönüşünde yolda eşkıyalar Hanoğlu'nu kaçırmaları ve köle olarak satılıp bir şekilde Bizanslıların eline

düşer. Orada da yapılan yarışmalarda yiğitliğini gösterir. Böylece Bizans'ta da namı yürümüş olur.

Eserde *sorumluluk* ve *tedbir* değerlerinin yüksek çıkmasının sebebi, diğer tarihî içerikli eserlerde de olduğu gibi savaş, mücadele gibi ortamlarda yapılan görevler ve alınan tedbirlerdir.

Diğer taraftan *güven*, *duyarlılık*, *dinî ritüeller* (*ibadet*, *dua*, *şükür vb.*), *cesaret*, *kararlılık*, *saygı*, *adalet*, *merhamet*, *özdenetim-özgüven*, *dostluk*, *azimli olma*, *sevgi* değerlerinin yüksek çıkma sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Her kahramanın görevini, üzerine düşeni yapmak için çabalaması, mücadele etmesi,
2. Ana kahramanların dindar olması,
3. Herhangi bir mücadele sırasında silah arkadaşlarının dostluklarını ortaya koyması,
4. Mensubu olduğu dine hizmet etme isteği,
5. Devletin ve milletin önemli meselelerinde her türlü zorluğa katlanarak görev alınması, göreve koşulması,
6. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi, adaletli bir şekilde davranılması, çeşitli tedbirlerin alınması,
7. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi.
8. Bir mücadele esnasında yapılan tehditlere karşı dik durulması.

Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Mehmet Buğra Bey'in bebeğinin olacağı haberini alan bir çocuk müjdeyi Bey'e haber verir. Ardından da Han, çocuğa müjde karşılığında ne istediğini sorar. Çocuk, Han'ın atının tayını ister. Han'ın çocuğa verdiği tepkilerde *nezaket*, *cömertlik*, *dürüstlük*, *kararlılık*, *sözünde durma* gibi değerler yer almaktadır:

(...)

- Müjde Han'ım, müjde... Bir oğlunuz oldu.

Beylerinin arasında oturmuş onlarla sohbet eden Han, heyecanla ayağa kalktı. Yanındaki beyler Han'ı tebrik etmeye başladı.

- Gözünüz aydın olsun Han'ım.

Han sevinçle etrafındaki beylere teşekkür etti. Sonra müjdeyi getiren çocuğa döndü:

- Müjden beni sevindirdi. Söyle, müjdene karşılık benden ne istersin?

Çocuk başını kaldırdı. Han'ın gözlerinin içine baktı ve derin bir nefes alarak:

- Atınızın tayını isterim Han'ım, dedi.

Herkes şaşırıldı. Sanki çadırın ortasına yıldırım düşmüştü.

Can Bey:

- Delirmiş bu çocuk, diye söylendi

Çağrı Bey,

- Han'ımızın doğacak oğlu için büyüttüğü tay, diye hayretini belirtti.

(...)

Can Bey,

- Fakat nasıl olur? Siz o tayı "Oğlum olursa, onu hediye edeceğim!" dememiş miydiniz?

Han cevap verdi:

- Öyle de olsa, çocuğa her ne isterse onu vereceğime dair söz verdim.

Çağrı Bey söze karıştı:

- O tayı vermek gerekmez. Başka bir tayı verseniz? Gayet güzel başka taylarınız da var.

Han, Çağrı Beye döndü:

- Olmaz Çağrı Bey'im, dedi. Ona, ne isterse vereceğimi söylemiştim; bir tay için, sözümden mi döneyim! Bir hana yaraşır mı bu? (Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı, s. 6-7).

• Ahmet bebeğin kayıkla nehirde giderken tesadüf eseri Savcı Bey tarafından bulunup sahiplenilmesi ile ilgili olan paragraflarda *duygudaşlık*, *merhamet*, *duyarlılık* değerlerinin işlendiği görülmektedir:

Savcı Bey, bebeğe baktı ve:

- Bir erkek, dedi. Allah bilir ya, cenkte yenileceğini düşünen taraftan bir aile, bebeğin hayatını kurtarabilmek için onu nehre bırakmış olmalı. Kim bilir anası babası ne kadar üzülmüştür.

Sonra ağlayan bebeğe yüzünü yaklaştırdı ve onu incitmekten korkarak dudaklarını onun yumuşacık yanaklarına dokundurdu. O anda içinde bu bebeğe karşı tarif edilemez bir sevgi duydu.

Savcı Bey'in iki ay kadar önce bir oğlu dünyaya gelmiş fakat yalnızca birkaç gün yaşamıştı. Evlat acısı ile içi yanıyordu.

At uşağı Balaban'a:

- Balaban, bu bebeğin karnı aç! Acaba ona ne yedirsek? (Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı, s. 38).

• Hanoğlu, yalnız ok kullanmasını, ata binmesini değil aynı zamanda okumayı da çok seven zeki bir çocuktü. (Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı, s. 48).

Yukarıdaki paragrafta *eğitimli olma* değeri ön plana çıkmaktadır.

• Tuğrul Bey'in Abbasi Halifesinin yardımına koşmasıyla ilgili olarak:

- Halife, Tuğrul Bey'den bunun için mi yardım istemiş?

- Evet; Abbasi Halifesi, Tuğrul Bey'den kendisini bu beladan kurtarmasını istiyor.

- Tuğrul Bey'imiz ne cevap verdi?...
- Halife'ye büyük hürmeti olan Tuğrul Bey, ona göndermek üzere yazdırdığı mektubunda: "Peygamber Efendimize (sav) hizmetle şeref kazanmak, bizzat hacca giderek yolları açmak, asileri cezalandırarak Fâtımiler ile savaşmak arzusunda olduğunu" bildirdi.
- İnşallah, Bey'imiz tez zamanda yardımlarına koşar (Hanoğlu/ Bir Selçuklu Kahramanı, s. 51).

Yukarıdaki konuşmalar incelendiğinde *yardımseverlik*, *sorumluluk* değerlerinin işlendiği görülmektedir.

- Tuğrul Bey'in Bağdat'a seferi sırasında hazırlıklar sürmektedir. Hanoğlu ve dört arkadaşı da orduya alınmıştır. Fakat tecrübeleri yoktur. Aşağıdaki paragraflar bu husus etrafında ilerlemektedir:

Hanoğlu ve dört arkadaşı da erlerin arasında sevinçle dolaşıyordu. Tuğrul Bey, Hanoğlu ve arkadaşları, Gökhan, İbrahim, Hüseyin ve Sungur'un, ayrıca yiğitliklerini ispat eden yetmiş sekiz çocuğun daha sefere katılmasına izin verilmişti. Bu izni verirken:

- Çocukların tecrübeleri artsın. Hayatı tanınsınlar. Zorluklarla mücadele etsinler. Açlık ve susuzluğun ne olduğunu anlasınlar. Yiğitliğin sadece silah kullanmakla olmayıp sabır ve sıkıntılara katlanmakla olduğunu da öğrensinler, demişti.

Çocuklar için ayrı bir bölük kurulmuştu. Başlarına da Demirhan Bey komutan olarak verilmişti. Demirhan Bey komutan olarak verilmişti. Demirhan Bey de yirmi üç yaşlarında bir gençti. Çocuklarla daha iyi anlaşabileceği düşüncesiyle onların komutanlığına getirilmişti.

Son hazırlıklar yapılıyordu. Silahlar gözden geçiriliyor, yiğitler aralarında şakalaşıyordu. Tuğrul Bey, Cuma namazını kıldıktan sonra sefere çıkmayı uygun bulmuştu. Tuğrul Bey, Cuma namazını kıldıktan sonra sefere çıkmayı uygun bulmuştu. Açık arazide ve Tuğrul Bey'in imamlığında savaşa katılacak bütün yiğitler namazlarını eda ettiler. Sonra ellerini açıp bu gazada zafer kazanabilmek için Allah'tan yardım dilediler. İhtiyarların gözyaşları yanaklarından süzülüp sakallarına karışıyordu (Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı, s. 54-55).

Yukarıdaki konuşma ve paragrafta *sorumluluk*, *sabır*, *duyarlılık*, *dinî ritüeller* (*ibadet*, *dua*, *şükür* vb.) değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Selçuklu ordusu Bağdat dışında ordugâh kurar. Ordu komutanlardan Demirhan Bey, askerlerin sefer sırasında davranışlarından ötürü onları, Bağdat'ı gezmelerine müsaade ederek ödüllendirir. Demirhan Bey bu minvalde şu konuşmaları yapar:

Temenni etmiyoruz ama eğer bir cenk yapılacak olursa yaptığınız talimlerden farklı olmadığını göreceksiniz. Sizin cenk tecrübeleriniz yok; ama ben sizlerin en kısa zamanda tecrübeli erler gibi hareket edebileceğinize inanıyorum. Yalnız ben değil diğer komutanlar da... Çünkü hepiniz, seçilmiş yiğitlersiniz.

Bu sözler çocukları sevindirdi. Demir Han Bey sözlerine devam etti:

- Şimdi erlerimizden bir kısmına nöbetleşe izin vereceğiz. Bağdat'ı gezip görünüz. İzini bitenler gelince, diğerleri çıkacaklar. Böylece ordumuz her an hazır bulunacak. Bağdat'ı gezerken çok dikkatli olunuz. Tahriklere kapılmayınız. Herhangi bir çatışmadan kaçınınız. Şimdi bölüğün en önündeki sıra, izinli olacak. İkinci namazına kadar izinlerini yapacaklar. Onlar gelince diğerleri izine çıkacaklar.

Hanoğlu ve en yakın arkadaşları, İbrahim, Hüseyin, Gökhan ve Sungur da izinliler arasındaydı. Sevinç ve heyecan içinde Bağdat sokaklarına daldılar. Bin bir gece masallarına konu olmuş olan bu şehir, gerçekten de çok güzeldi. Ramazan ayında oldukları için hepsi oruçluydu. Bu yüzden, satılan pidelere, meyvelere, tatlılara, çerezlere bakamadılar (Hanoğlu/Bir Selçuklu Kahramanı, s. 78).

Konuşmalardan anlaşılacağı üzere *güven, dostluk, tedbir, adalet, sorumluluk ve dini ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* değerlerin işlendiği anlaşılmaktadır.

5.6 Hilal Uğruna/III. Haçlı Seferi ve Selâhaddin Eyyûbi

Tablo 19. Hilal Uğruna/III. Haçlı Seferi ve Selâhaddin Eyyûbi Adlı Eserde Yer Alan Değerler

HİLAL UĞRUNA/ III. HAÇLI SEFERİ VE SELÂHADDİN EYYÛBİ		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	40, 105	2
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	18, 22, 34, 45, 66, 68, 71, 75, 76, 76, 77, 78, 82, 83, 89, 91, 93, 98, 106, 140, 144, 147, 153, 164	24
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	19, 32, 51, 124, 161	5
3.1.1 Diğer gamlık	75, 84	2
3.1.2 Dostluk	63, 109, 136	3
3.1.3 Duygudaşlık	37	1
3.1.4 Fedakârlık	32	1
3.1.5 Güven	21, 23, 29, 33, 33, 35, 48, 55, 55, 58, 65, 67, 88, 98, 102, 103, 104, 159, 163	19
3.1.6 Hoşgörü	46, 61, 99, 100, 171	5

3.1.7 Merhamet	26, 40, 43, 79, 84, 100, 117, 151, 153, 156, 169	11
3.1.8 Misafirperverlik	13, 36	2
3.1.9 Nezaket	27, 27, 35, 36, 39, 61, 68, 100, 101, 102, 103, 1003, 104, 117, 118, 123, 126, 129, 146, 151	21
3.1.10 Umutlu Olma	55, 75, 93, 127	4
3.1.11 Vefakârlık	59	1
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	21, 63, 82, 84, 136	5
3.2.2 Duyarlılık	63, 79, 84, 115, 117, 121, 126, 127, 156, 169	10
3.2.3 Öğüt Verme	37, 69, 101	3
3.2.4 Paylaşma	-	-
3.2.5 Sadakat	40, 57, 118, 119	4
3.2.6 Sorumluluk	6, 7, 12, 19, 27, 44, 49, 59, 68, 69, 75, 78, 80, 90, 97, 117, 118, 124, 131, 134, 138	21
3.2.7 Teselli Etme	-	-
3.2.8 Vatanseverlik	68, 75, 82, 138, 145	5
3.2.9 Yardımseverlik	13, 25, 25, 43, 79, 95, 100, 101, 102, 103	11
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	22, 56, 58, 61, 68, 71, 98, 99, 100, 104, 105, 118, 122, 137, 138, 149, 162, 163	18
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	8, 13, 24, 25, 33, 42, 47, 65, 69, 72, 81, 117, 118, 119, 121, 122, 132, 149, 162, 163, 164, 170	22
4.1.1 Alçakgönüllülük	56, 62, 115, 117, 129, 132, 133, 148, 154, 161	10
4.1.2 Azimli Olma	64, 66, 74, 77, 84, 139, 144	7
4.1.3 Cesaret	24, 25, 27, 58, 64, 69, 109, 118, 122, 132, 133, 139, 144, 159, 162	15
4.1.4 Cömertlik	103, 117, 117	3

4.1.5 Çalışkanlık	6, 59, 64, 74	4
4.1.6 Dürüstlük	7, 15, 18, 19, 22, 23, 25, 26, 41, 41, 43, 45, 48, 55, 56, 57, 61, 71, 81, 96, 101, 102, 105, 124, 128, 139, 150, 154	28
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	33, 33, 42, 47, 65, 66, 69, 69, 74, 76, 110, 113, 118, 127, 140, 144, 167	17
4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	69, 75	2
4.2 Saygı	12, 20, 27, 33, 39, 61, 68, 79, 100, 107, 109, 114, 116, 123, 131, 149, 158, 159	18
4.2.1 Edepli Olma	10, 106	2
4.2.2 Selamlaşma	-	-
4.2.3 Sözünde Durma	134	1
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	-	-
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	25, 26, 37, 43, 55, 56, 85, 99, 100, 153, 156, 167	12
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	85	1

Tablo 19'a göre *Hilal Uğruna/III. Haçlı Seferi ve Selâhaddin Eyyûbi* adlı eserde 36 değer tespit edilmiştir. Tablo 19 incelendiğinde *dürüstlük* değeri, 28 kez geçiş sıklığıyla en sık işlenen değer olduğu görülmektedir. Ardından 24 kez geçiş sıklığıyla *tedbir* değeri, 22 kez geçiş sıklığıyla *özdenetim özgüven* değeri, 21 kez geçiş sıklığıyla *nezaket, sorumluluk* değerleri, 19 kez geçiş sıklığıyla *güven* değeri, 18 kez geçiş sıklığıyla *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *saygı* değerleri, 17 kez geçiş sıklığıyla *kararlılık* değeri, 15 kez geçiş sıklığıyla *cesaret* değeri, 12 kez geçiş sıklığıyla *adalet* değeri, 11 kez geçiş sıklığıyla *merhamet, yardımseverlik* değerleri, 10 kez geçiş sıklığıyla *duyarlılık, alçakgönüllülük* değerleri sık işlenen değerler arasındadır.

Azimli olma değeri 7 kez geçiş sıklığıyla, *dayanışma, hoşgörü, sevgi, vatanseverlik* değerleri, *çalışkanlık, sadakat, umutlu olma* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik, dostluk, öğüt verme* değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *diğergamlık, misafirperverlik, sabır, temiz olma* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *duygudaşlık, fedakârlık, özgürlük, sözünde durma, vefakârlık* değerleri 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Eser, Haçlıların Kudüs'ün Selâhaddin Eyyûbi tarafından fethedilmesi üzerine III. seferi düzenlemeleri, aralarında yaptıkları çekişmeleri, Müslümanların ortaya koydukları mücadeleyi anlatılmaktadır. Ayrıca Haçlıların Müslümanları nasıl gördükleriyle ilgili pek çok bilgi vermektedir. Bunu da kısmen Şövalye Marsel'in gözünden kısmen de dönemin İngiliz Kral'ı Rişar ve kız kardeşi Leydi Edit'in gözünden anlatmaktadır. Müslümanlarda da Selâhaddin Eyyûbi'nin kardeşi Turanşah'ın ve İslam ordusu komutanlarından Nurettin'in gözünden anlatmaktadır.

Haçlılar, Kudüs'ün Müslümanların eline geçtiği haberini alır. Hemen hazırlıklara başlarlar. Fransızlar, İngilizler ve Almanlardan oluşan Haçlılar yaptıkları seferle Akka Kalesi'ni ele geçirir. Ardından Kudüs'ün üzerine yürürler. Savaş başlamadan önce er meydanı kurulur. Her iki taraftan da askerler er meydanına çıkar ve hünelerini gösterirler. Burada Müslümanlar oldukça başarılı olurlar. Turanşah da bu başarıyı yakalayanlar arasında yer alır. Haçlılar nihayet saldırır ancak gazilerin müthiş savunmaları ve Haçlıların kendi içindeki anlaşmazlıkları dolayısıyla başarısız olurlar ve kuşatmayı kaldırıp barış teklif ederler. Barış teklifleri kabul edilir. Böylece Filistin'i terk ederler. Bu sırada Leydi Edit, çölde tanıştığı Turanşah'a içten içe önce

hayran olur ardından Turanşah'ın davranış ve tutumlarından etkilenip Müslüman olur ve Turanşah ile evlenirler.

Eserde *dürüstlük* ve *tedbir* değerinin yüksek çıkmasının sebebi, Haçlıların Müslümanları yanlış tanımaları, Müslümanları tanıdıkça fikir değiştirmeleri, savaş ve mücadele için alınan tedbirlerden kaynaklanmaktadır.

Diğer taraftan *özdenetim-özgüven*, *nezaket*, *sorumluluk*, *güven*, *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *saygı*, *kararlılık*, *merhamet*, *yardıms severlik*, *adalet*, *duyarlılık*, *alçakgönüllülük* değerlerinin yüksek çıkma sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Her kahramanın görevini, üzerine düşeni yapmak için çabalaması, mücadele etmesi,
2. Ana kahramanların dindar olması ve mensubu olduğu dine hizmet etme isteği,
3. Herhangi bir mücadele sırasında silah arkadaşlarının dostluklarını ortaya koyması,
4. Devletin ve milletin önemli meselelerinde her türlü zorluğa katlanarak görev alınması ve göreve koşulması,
5. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi, adaletli bir şekilde davranılması, çeşitli tedbirlerin alınması,
6. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi.
7. Düşmanın tehditlerine karşı dik durulması.

Hilal Uğruna/III. Haçlı Sefer ve Selâhaddin Eyyûbi adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Marsel, şövalyeliğe kabul edildikten sonra Kudüs'e gidecek olan ordunun içinde yer alacaktır. Kudüs'e gitmeden Kudüs'te görev yapmış büyük babasını ziyaret eder ve orada Müslümanlar hakkında bilmediklerini dedesinden öğrenir ve şaşırır. Çünkü Müslümanlar daima kötü insanlar olarak kendisine tanıtılmıştır. Esasında dedesi de gizli bir Müslüman'dır. Şövalye Marsel'in dedesiyle yaptığı konuşmalar şöyledir:

(...)

Büyük babası:

- Şövalye, evet şövalye... Ama nerede gerçek şövalye, diye kendi kendine konuştu. Marsel'in yüzüne bakan gözleri, başka tarafa çevrildi. Marsel, dedesi hakkında söylenenleri hatırladı. O anda dedesi, konuşmaya başladı:

- Şövalyelik yok buralarda. Avrupa’da da yok. Şövalyenin nerede olduğunu merak edenler, Müslümanların yanına gitsinler. Şövalyenin ne olduğunu orada görüp öğrensinler. Mertlik, doğruluk, zayıfları koruma, verilen söze bağlılık, sadakat, merhamet, temizlik ve dürüstlük hep orada. Biz, burada şövalye lâflarıyla kendimizi kandırıp duruyoruz.

Bu sözler, Marsel’in başına inmiş birer topuz gibi geldi. Başka birisinden bu sözler duymuş olsaydı, muhakkak, söyleyenleri Hristiyanlara ihanetle suçlar ve onunla düello ederdi. Hem de öldürünceye kadar. Ama bu sözleri söyleyen dedesiydi ve bir zamanların ünlü şövalyesiydi.

- Ama dedeciğim, diye itiraz etti. O barbarları nasıl böyle översiniz? Puta tapan vahşilerden başka şey değil onlar. Onlarda, dürüstlük ve insanlık ne gezer.

Dede, acıyan gözlerle torununa baktı:

- Bu sözlerin dolayısıyla seni kınayacak değilim yavrum. Çünkü bu çarkların içinden ben de geçtim. Senin yaşındayken benim de kanım kaynıyor; putperest ve yok etmeyi düşünüyordum. Ama onlarla karşılaştıktan sonra, asıl putperestlerin bizler olduğumuzu anladım. Medeniyetsiz ve barbar olduğumuzu da (Hilal Uğruna, s. 40-41).

Marsel’in büyük babasının sözleri incelendiğinde *temiz olma, merhamet, sadakat, dürüstlük* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• Eski şövalye, Marsel’in büyük babası, Şam’ı ele geçirmek için yaptıkları savaşta esir düşmesini anlatmaktadır. Esaret sırasında Müslümanların kendisine davranışlarını şöyle anlatır:

Şam’ı ele geçirmek için yaptığımız bütün saldırılar, Müslümanlar tarafından püskürtüldü. Yapılan çalışmalar sırasında, Müslümanlara esir düştüm. Onlar bize, bizim onlara davranamayacağımız kadar iyi davrandılar. Beni esir eden Müslüman, bir esire değil de bir arkadaşa, bir yoksula, davranır gibi davrandı. Yaralanmıştım. Yaralarımı sardırды. Şaşırmıştım. Ben olsaydım, esirime bir köle gözüyle bakar, ona acımazdım. Müslümanların iyi davranışları beni çok etkilemişti. Aralarında dilimizi çok iyi konuşanlar vardı. Yaptığımız konuşmalarda, İslamiyet yakından öğrenme fırsatı buldum. Uzun süre düşündükten sonra sonunda Müslüman olmaya karar verdim. Önceleri onların arasında yaşamayı düşünmüştüm. Ama ülkeme dönüp, çevremdeki herkese gerçekleri anlatmam gerektiği düşüncesiyle geri döndüm. Hay dönmez olsaymışım. Beni de ihanetle, aklımı kaçırmış olmakla suçladılar (Hilal Uğruna, s. 43-44).

Yukarıdaki paragraf incelendiğinde *yardımseverlik, dürüstlük, sorumluluk, kararlılık* değerlerinin işlendiği görülmektedir.

• Haçlıların Kudüs’e sefer düzenlemeleri öncelikle Akka Kalesi’nin ele geçilmesiyle başlar. Akka kuşatılır. Kuşatılmadan önce Haçlıların durumuyla ilgili şu bilgiler, Haçlılar arasında *dostluk, dayanışma* ve *duyarlılık* değerlerinin varlığını göstermektedir:

Akka şehri önlerinde büyük bir faaliyet vardı. Trampetler çalıyor, borular ötüyor ve Haçlı askerleri etrafta koşturup duruyordu. Tapınak koruyucuları olan Templar şövalyeleri, konuştukları Fransız şövalyelerine şehri zayıf yerlerini gösteriyor ve şehir surlarına ne şekilde saldıracaklarını anlatıyordu.

Yine papaz şövalyelerden olan Hospitaler de, Alman piyade erleri ile arkadaşlık kurmuş, onlarla sohbet ediyordu. Fransız ve Alman askerlerinin de birbirine candan bir yakınlık gösterdikleri gözden kaçmıyordu. Müslümanlar karşısında birbirine tam manasıyla kenetlenmiş olan bu Hristiyan milletler arasında su sızılmıyordu (Hilal Uğruna, s. 63).

- İngiliz Kral'ı Kral Rişar'ın kız kardeşi Leydi Edit çölde çıkan bir kum fırtınası yüzünden kaybolur. Onu korumakla görevli askerler fırtına sırasında kaybolurlar. Leydi, çölde tek başına susuz kalır. Baygınlık geçirir. Onu, o sırada tesadüfen Turanşah bulur ve ona yardım eder.

Ne kadar zaman geçtiğini bilmiyordu. Ağzında buza benzer bir şey hissetti. Gözlerini açtı. Esmer ve sakallı bir yüz üzerine eğilmiş, dudaklarına yaş bir bez sıkıyordu. Öteki elinde de ağzı açık bir tulum tutuyordu. SU, evet bu tulumda su vardı. Birden su tulumuna yapışmak istedi.

(...)

Ey yabancı! Kim olursan ol, senin mertliğine ve dürüstlüğüne sığınıyorum. Namusum sana emanet. Eğer beni İngiliz Kralı Aslan Yürekli Rişar'a götüreceksin, ondan tahmin edemeyeceğiniz kadar çok altın ve hediyeler alırsınız!

(...)

- Üzülmeziniz leydi, diye söze başladı genç adam. Benim burada bulunuşum, talihin garip bir cilvesi... Korkmanıza, namus bakımından herhangi bir endişe duymanıza hiçbir sebep yok. Çünkü ben bir Müslümanım. Canınız ve namusunuz bana emanettir, o bakımdan hiç endişe etmeyiniz. Kral Rişar'ın vereceğini söylediğiniz altınlara ve hediyeler gelince, onlara da gerek yok. Çünkü biz yaptığımız iyilik için karşılık beklemeyiz. Sonra siz, savaşta esir ettiğim bir kişi değilsiniz ki, sizin için para ya da hediye alayım. Siz benim için ülkemizde yolunu kaybetmiş bir garipsiniz. Bir Müslümanın vazifesi de, yolda kalmış, yolunu kaybetmiş olanlara yardımcı olmaktır (Hilal Uğruna, s. 95-97).

Turanşah ile Leydi Edit arasında geçen konuşmalarda *yardımseverlik, nezaket, dürüstlük, sorumluluk* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Haçlıların karşısında Müslümanların Kudüs'ü savunmaları şöyle anlatılmaktadır:

(...)

Kral Rişar, Fransızların ve Almanların gitmesinden sonra da, Templar ve Hospitaler şövalyeleri ile Kudüs kuşatmasına devam etmişti. Ama bütün gayretlerine rağmen Kudüs'e girmeleri mümkün olmuyordu. Rişar Kudüs'ün surlarından bir taş, evet bir tek taş koparıp getirecek Hristiyana ağırlığınca altın vermeyi vadedmişti. Ama o güne kadar bunu becerebilecek bir babayiğit ortaya çıkmamıştı.

Müslümanlar, Kudüs'ü öyle bir savunuyordu ki, değil surlarından bir taş koparabilmek, bir kum zerresini bile alabilmeleri mümkün değildi (Hilal Uğruna, s. 144).

Paragraf incelendiğinde *cesaret, kararlılık, azimlilik* değerlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

5.7 Kırık Hançer

Tablo 20. Kırık Hançer Adlı Eserde Yer Alan Değerler

KIRIK HANÇER		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	20, 23	2
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	16, 27, 36, 51, 51, 55, 60, 63, 66, 75, 98, 102, 104, 113, 125, 125, 126, 130, 132, 134, 134, 138, 142, 144, 150, 162, 170	27
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	20, 24, 25, 26, 35, 35, 36, 38, 69, 84, 109, 111, 112, 114, 115, 117, 118, 129, 158, 160, 160, 168, 168, 169, 170, 171, 176, 177, 177, 179, 191, 203	33
3.1.1 Diğergamlık	68, 147, 204	3
3.1.2 Dostluk	25, 27, 51, 69, 84, 86, 116, 134, 141, 152, 159, 165, 178, 183, 204	15
3.1.3 Duygudaşlık	175, 177	2
3.1.4 Fedakârlık	25, 46, 51, 58, 59, 69, 70, 84, 114, 115, 117	11
3.1.5 Güven	9, 25, 38, 69, 80, 109, 151, 155, 191	9
3.1.6 Hoşgörü	59	1
3.1.7 Merhamet	8, 53, 65, 67, 68, 84, 93	7
3.1.8 Misafirperverlik	27	1
3.1.9 Nezaket	18, 19, 46, 70, 76	5
3.1.10 Umutlu Olma	127, 151, 154, 155	4

3.1.11 Vefakârlık	84, 87, 158	3
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	67, 108, 134, 141, 199	5
3.2.2 Duyarlılık	53, 93	2
3.2.3 Öğüt Verme	13	1
3.2.4 Paylaşma	-	-
3.2.5 Sadakat	12, 38, 47, 77, 111, 116, 116	7
3.2.6 Sorumluluk	24, 68, 72, 76, 77, 86, 93, 96, 108, 116, 132, 137, 139, 148, 149, 153, 169, 183	18
3.2.7 Teselli Etme	168	1
3.2.8 Vatanseverlik	24, 51, 80, 191, 204, 205	6
3.2.9 Yardımseverlik	6, 8, 18, 21, 27, 35, 54, 59, 60, 67, 68, 70, 84, 140, 141, 145, 147, 149, 171, 171	20
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	16, 51, 59, 81, 82, 102, 103, 125, 143, 157, 191, 200, 204	13
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	10, 30, 32, 44, 51, 57, 74, 86, 93, 109, 111, 157, 176, 179, 181	15
4.1.1 Alçakgönüllülük	12, 16, 21, 46, 47	5
4.1.2 Azimli Olma	35, 47, 72, 120, 126, 148, 152, 160, 163, 179, 190	11
4.1.3 Cesaret	8, 10, 39, 54, 77, 109, 163, 183, 186, 190	10
4.1.4 Cömertlik	141	1
4.1.5 Çalışkanlık	21, 24, 35, 47, 102	5
4.1.6 Dürüstlük	8, 11, 12, 25, 116, 117, 117, 123, 175, 180, 182, 187	12
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-

4.1.8 Kararlılık	12, 32, 86, 94, 97, 102, 111, 112, 113, 116, 124, 137, 176	13
4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	21, 31, 102, 102, 125, 127, 132, 134, 144, 153, 155, 169, 200	13
4.2 Saygı	11, 15, 19, 20, 26, 31, 40, 43, 46, 47, 50, 58, 60, 70, 89, 93, 108, 108, 109, 110, 112, 139, 171, 175, 205	25
4.2.1 Edepli Olma	-	-
4.2.2 Selamlaşma	46	1
4.2.3 Sözünde Durma	-	-
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	23	1
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	22, 24, 32, 59, 69, 150, 167, 186	9
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	-	-

Tablo 20'ye göre *Kırık Hançer* adlı eserde 36 değer tespit edilmiştir. Tablo 20 incelendiğinde *sevgi* değeri 33 kez geçiş sıklığıyla en sık işlenen değer olduğu görülmektedir. Ardından 27 kez geçiş sıklığıyla *tedbir* değeri, 25 kez geçiş sıklığıyla *saygı* değeri, 20 kez geçiş sıklığıyla *yardıms severlik* değeri, 18 kez geçiş sıklığıyla *sorumluluk* değeri, 15 kez geçiş sıklığıyla *dostluk*, *özdenetim-özgüven* değerleri, 13

kez geçiş sıklığıyla *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *kararlılık*, *sabır* değerleri, 12 kez geçiş sıklığıyla *dürüstlük* değeri, 11 kez geçiş sıklığıyla *azimli olma*, *fedakârlık* değerleri, 10 kez geçiş sıklığıyla *cesaret* değeri, 9 kez geçiş sıklığıyla *adalet*, *güven* değerleri, 7 kez geçiş sıklığıyla *merhamet*, *sadakat* değerleri sık işlenen değerler arasındadır.

Misafirperverlik, *vatanseverlik* değerleri 6 kez geçiş sıklığıyla, *çalışkanlık*, *dayanışma*, *nezaket*, *alçakgönüllülük* değerleri 5 kez geçiş sıklığıyla, *umutlu olma* değeri 4 kez geçiş sıklığıyla, *diğergamlık*, *vefakârlık* değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *duyarlılık*, *duygudaşlık*, *temiz olma* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik*, *estetik*, *hoşgörü*, *öğüt verme*, *selamlaşma*, *teselli etme* 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Gazneli Mahmut döneminde Hindistan üzerine seferler yapılmaktadır. Hintliler ile mücadeleler yapılmaktadır. Hintlilerin bu mücadele sırasında güvendikleri bir silah vardır. O da inançları gereği tapındıkları Siva adlı putun olağanüstü güce sahip olduğunu düşündükleri hançerdir. Hintliler bu hançeri Gaznelilerin saldırısında kullanıp onları yenmeyi planlamaktadır. Sultan Gazneli Mahmut da bu durumu bildiği için yiğitlikte kendini ispatlayan Ömer'e hançeri bulup yok etmesi görevini verir. Bu işin tehlikeli bir iş olduğunu anlatır. Ömer yola koyulur. Bu sırada yürüdükleri ormanda Sita'yla karşılaşır. Sita'yı içinde bulunduğu zor durumdan kurtaran Ömer ve arkadaşları yola devam eder. Arkadaşları bir sebepten dolayı yolda kalır ancak Ömer yoluna devam eder. Vakit kaybetmeden kırık hançeri ortadan kaldırmalıdır. Kırık hançerin olduğu Hint bölgesine varan Ömer, kırık hançer için tetikte olan Hintli askerler tarafından yakalanır ve Hintli gaddar komutan Beci tarafından işkenceye maruz kalıp hapse atılır. Daha önce ormanda hayatını kurtardığı Sita, burada Ömer'e yardımcı olur, yaralarını iyileştirir. Ancak Ömer, kırık hançeri ele geçirmek için kararlıdır. Bütün riskleri göze alarak kırık hançeri çıkarma ayinini izler ve kırık hançerin gerçek gücünü görür. Bu arada ayini izleyen Ömer, Beci tarafından yeniden yakalanır ve hücreye atılır. Kırık hançer de düşman eline geçmek üzere yola çıkmıştır. Ömer bir şekilde kaçar ve kırık hançeri götüren askeri birliğe daha önce geride bıraktığı silah arkadaşlarıyla -Ali Osman ve Sungur- saldırır. Mücadele sırasında kırık hançer bataklığa gömülür. Böylece görevini başarıyla tamamlamış olur.

Görevini başarıyla bitiren Ömer, onca sıkıntıya rağmen yine de yerinde duramaz. Gazneli Mahmut'un ordusuna katılmak üzere yola koyulur. Bunun için başında Tokta Bey'in olduğu ve savaşa gitmekte geri kalmış askeri bir birlikle çöle dalar. Çölde sık sık Hintlilerin saldırılarına maruz kalırlar. Hindu saldırıları sonucu suyu tükenen askeri birliğin imdadına Sita yetişir. Böylece su içen gaziler tekrar canlanıp orduya yetişirler ve Gazneli Mahmut öncülüğünde Hintlilerle olan savaşı kazanılır. Böylece Hindistan'ın geri kalan topraklarının fethi kolaylaşır. Ayrıca Ömer'in babasını şehit eden Çandra da er meydanında Ömer tarafından öldürülür, Ömer böylece babasının intikamını almış olur.

Eserde *sevgi* ve *tedbir* değerlerinin yüksek çıkması ana kahramanın yaşamış olduğu aşktan, hem Ömer'in hem de diğer gazilerin Gazneli Mahmut'a duydukları sevgiden, gizli bir görev ve savaş öncesi alınan önlemlerden kaynaklanmaktadır.

Diğer taraftan *saygı*, *yardımseverlik*, *sorumluluk*, *dostluk*, *özdenetim-özgüven*, *dini ritüeller* (*ibadet*, *dua*, *şükür vb.*), *kararlılık*, *sabır*, *dürüstlük*, *azimli olma*, *fedakârlık*, *cesaret*, *adalet*, *güven*, *merhamet*, *sadakat* değerlerinin sıkça işlenmesinin sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Ana kahramanların dindar olması ve mensubu olduğu dine hizmet etme isteği,
2. Esas kahramanların devletin önemli meselelerinde her türlü zorluğa katlanarak görev alması ve göreve koşması,
3. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi, adaletli bir şekilde davranılması, çeşitli tedbirlerin alınması,
4. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi, her türlü zor duruma karşı sabırlı ve kararlı olunması,
5. Yapılan iyiliklerin unutulmayıp vefakârlığın gösterilmesi,
6. Kötülüklerine karşı mücadele edilmesi, düşmanın zaaflarından yararlanılması.

Kırık Hançer adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Zor durumda olan bir kızı Hinduların elinden kurtaran Ömer, yiğitliğini ortaya koyar. Bu minvalde gelişen olaylar şöyledir:

(...)

- Siva kahretsin seni! Nesin sen! Bir ejder mi? İlahlardan birinin oğlu mu? Bu ne cesaret? Bu ne hız? Bu ne kuvvet? Yoksa İndra'nın şimşeği misin sen?

- Hayır! Senin gibi bir insan! Yalnız Müslüman bir Türk... senden farklı tarafın da bu...
- Siva'ya yemin ederim ki, senin gibi bir kimse görmedim şimdiye kadar. Söyle, söyle adını sanını! Soyun sopun nedir? Baban kimdir? Sen öyle basit biri değilsin
- Dedik ya! Ben Müslüman Türk'üm. Gazneli Mahmut'un çağrısına koşan Müslümanlardan sadece biri... Bir Kalaç Türk'ü.

(...)

Ömer, adamın sözünü kesti.

- Be hey Hindu, sen neler diyorsun? Siva dediğin mabudunuzun, putunuzun yanına varsam, onu korumak şöyle dursun, ilk darbeyi ben vurarak kırarım. Vereceğiniz altın ve mücevheratı varın başınıza çalın (Kırık Hançer, s. 11 – 12).

Yukarıdaki konuşmalar incelendiğinde *dürüstlük, saygı, alçakgönüllülük, kararlılık, sadakat* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Gazneli Komutan Aslan Bey'in de yardımıyla er meydanında hünerini gösteren Ömer seçkin askerler arasına katılmayı başarır. Er meydanındaki rekabeti izleyen Gazneli Mahmut Ömer'i yanına çağırır. Başarılarından dolayı tebrik eder. Akabinde gelişen olaylar şöyle vuku bulmaktadır.

Elli yaşlarında gözükten, sade giyimli, gayet mert çehreli biriydi. Parlayan gözlerle Ömer'i süzüyordu. Gazneli Mahmut... O büyük ve kahraman Sultan... İslam'a hizmet için gazadan gazaya koşan, rahat nedir bilmeyen Gazneli Mahmut... Gazilerin sultanı, yiğitler yığdı kahraman.

Girenler, odadakileri selamladılar:

- Selâmün aleyküm!

Odadakiler selâmı iade ettiler:

- Ve aleyküm selâm!

Sonra Gazneli Mahmut, Bekir Bahadır'la Ömer'e hitap etti:

- Yanılmıyorsam Bekir Bahadırsınız? Bir zamanlar düşman hatlarını darmadağın eden yiğit! Sancaktar Hamza Gazi'nin kardeşi değil mi? Biraz yaşlanmışsınız.

(...)

Ömer, utanarak cevap verdi:

- Rahmetli babamı hatırlamanız ve hakkımda söylediğiniz bu sözler bana şeref verdi Sultanım!
- Hamza Gazi hatırlanmayacak bir yiğit değildi oğlum! Kahraman ve cesur... Allah rahmet eylesin. Eşsiz bir babayığitti o. Senin de o şekilde yetiştirilmiş olduğunu görmek bana sevinç verdi.
- Sağ olunuz Sultanım! Türk, Hint, İran ve Afgan gençleri sizi örnek alıyor.
- Oğul! Dünya geçici... Bugün varsak yarın yokuz. Bu arada, Allah'ın buyurduğu yolda, peygamberin izinden gidebilmişsem ne mutlu bana (Kırık Hançer, s. 45 – 47).

Gazneli Mahmut ile Ömer'in arasındaki konuşmalara bakıldığında *fedakârlık, alçakgönüllülük, selamlaşma, saygı, nezaket, sadakat* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• Ömer ve arkadaşları ormanda Sita'yı kurtardıktan sonra yolda Hintli Müslüman bir yaralıya rastlarlar. Ona da yardımcı olurlar. Akabinde gelişen olaylar şöyledir

- Kimsiniz, diye mırıldandı.
- Müslümanız! Ya sen kimsin kardeş? Burada işin ne?
- Ben... Ben... Ben de Müslüman'ım. Kardeşlerim bırakmayın beni burada! Öldürmek istediler beni...

Yaralı sözlerini bitirmeden kendinden geçti.

Ömer yaralının gömleğini açtı. Göğüste, kalbe çok yakın bir yerde, hâlâ kanamakta olan geniş bir yara vardı. Atından inerek, yaralının başucuna gelmiş olan Sungur'a bakarak sordu:

- Önce bu kanı durdurmak lazım; ama nasıl?
- Merak etme! Sen, ilâç çantamızı getir! (Kırık Hançer, s. 67).

Konuşmalar incelendiğinde *yardımseverlik*, *dayanışma*, *merhamet* değerlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

• Ömer, kırık hançerin peşindeyken yakalanır ve karanlık bir hücreye atılır. Karanlık hücreden aklını kullanarak bir kaçış yolu bulur ve bataklı göle atlayarak düşmanın elinden kurtulmaya çalışır. Hintli askerler peşindedir. Bataklı gölde Ömer'i aramaktadır. Birkaç Hintli askerinin kendi aralarında konuşmaları *dürüstlük* değerinin açıkça işlendiğini ifade etmektedir.

Onun su yüzüne çıkmadığını görüp sabırsızlanan adamlar homurdanmaya başladılar. Biri, su gibi akan terini silerken etrafa bakındı:

- Bu ne biçim bir adam? Yirmi yirmi beş kişiyi haklamış be! Bir daha bunun gibi birinin karşısına çıkmaktan Siva beni korusun.

Başka biri cevap verdi:

- Türklerin hepsi böyleyse hapı yuttuk.
- Hem de bu daha on sekiz yirmi yaşlarında bir genç!
- Şimdiye kadar su yüzüne çıkmadığına göre, ölmüş olsa gerek.
- Batağa saplandı galiba?
- Gebersiz! Anamızı ağlattı be!
- Ah! Onu bir elime geçirseydim? Siva hakkı için bir kılıçla onu ikiye bölecektim, ikiye! (Kırık Hançer, s. 123).

• Ömer, dudaklarına değen bir serinlikle gözlerini açtı. Su! Su! Rüya mı görüyordu. Başucunda bir karaltı vardı. Gözlerini kırıştırdı. Bir karaltı halindeki görüntü, şekillendi şekillendi. Üzerine eğilen genç bir kızdı... Sita... Evet, Sita...

Ömer:

- Sita! Sita! Sen misin? Rüya değil ya bu, diye mırıldandı.

Ömer'in çatlak dudaklarına elindeki ıslak mendilden damla damla su damlatan Sita, sevinç ve heyecanla haykırdı:

- Evet, benim, Ömer! Ben Sita!

- Nasıl gelebildin? Nasıl aşabildin bunca çölü?
- Sita, parmaklarını Ömer'in dudakları üstüne koydu.
- Sus! Yorma kendini. Hepsini anlatacağım. Kendini topla önce.
 - Yok iyiyim Allah'a şükür. Arkadaşlarım, arkadaşlarım nasıl? (Kırık Hançer, s. 158-159).
- Ömer ile Sita arasında geçen konuşmalar incelendiğinde *vefakârlık, sevgi, dostluk, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* değerlerin işlendiği anlaşılmaktadır.

5.8 Koçyiğit/Seyit Battal Gazi

Tablo 21. Koçyiğit/Seyit Battal Gazi Adlı Eserde Yer Alan Değerler

KOÇYİĞİT/SEYİT BATTAL GAZİ		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	103, 180	2
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	18, 19, 24, 25, 27, 29, 30, 36, 41, 62, 63, 93, 103, 105, 108, 110, 112, 115, 115, 116, 118, 120, 125, 126, 126, 133, 142, 143, 144, 147, 148, 157, 173, 175, 182, 184, 192, 198, 200	39
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	11, 17, 25, 28, 32, 33, 48, 50, 99, 103, 132, 141, 152, 164, 186, 187, 192	17
3.1.1 Diğergamlık	185	1
3.1.2 Dostluk	9, 24, 65, 98, 102, 117, 159, 160, 165, 187, 200	11
3.1.3 Duygudaşlık	-	-
3.1.4 Fedakârlık	200, 203	2
3.1.5 Güven	14, 42, 55, 56, 61, 63, 65, 76, 83, 98, 99, 102, 104, 112, 133, 135, 142, 176, 178, 179	20

3.1.6 Hoşgörü	81, 95, 120, 122, 136, 143	6
3.1.7 Merhamet	19, 59, 105, 116, 120, 123, 125, 152, 165, 171, 174, 179	12
3.1.8 Misafirperverlik	17, 28, 33, 102, 147	5
3.1.9 Nezaket	32, 32, 56, 100, 165, 168, 183, 184, 194	9
3.1.10 Umutlu Olma	23, 119	2
3.1.11 Vefakârlık	182, 184, 186	3
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	22, 62, 64, 104, 134, 159, 172, 173, 187, 187	10
3.2.2 Duyarlılık	16, 48, 62, 103, 154, 156, 163, 163, 165, 180, 189	11
3.2.3 Öğüt Verme	126, 132, 136, 140, 144, 163, 163, 172	8
3.2.4 Paylaşmak	-	-
3.2.5 Sadakat	102, 165, 197	3
3.2.6 Sorumluluk	11, 16, 19, 24, 25, 29, 33, 48, 58, 59, 61, 84, 89, 91, 101, 114, 116, 133, 138, 143, 171, 179, 183, 186, 192, 99, 200	27
3.2.7 Teselli Etme	132	1
3.2.8 Vatanseverlik	-	-
3.2.9 Yardımseverlik	13, 16, 17, 18, 19, 101, 165, 180, 186, 192, 199	11
		3.3 İnanç
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	24, 33, 34, 50, 63, 72, 73, 79, 85, 91, 92, 95, 100, 104, 109, 123, 136, 138, 144, 171	20
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	11, 24, 26, 30, 45, 46, 57, 125, 136, 149, 156, 158, 161, 174, 182	15
4.1.1 Alçakgönüllülük	85, 107, 183, 201, 203	5
4.1.2 Azimli Olma	99, 112, 115, 128, 131, 134, 171, 179	8

4.1.3 Cesaret	13, 24, 56, 65, 66, 72, 74, 76, 80, 127, 129, 136, 139, 140, 145, 151, 158, 161, 161	19
4.1.4 Cömertlik	123, 165	2
4.1.5 Çalışkanlık	23, 46, 85, 85, 101, 103, 134, 138, 156, 168, 169, 179	12
4.1.6 Dürüstlük	6, 8, 18, 19, 26, 81, 88, 95, 105, 119, 139, 195, 200	13
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	13, 25, 44, 56, 65, 76, 96, 140, 155, 155, 156, 156, 157, 158, 176, 178	16
4.1.9 Pişmanlık	178, 201	2
4.1.10 Sabır	13, 70, 75, 93	4
4.2 Saygı	7, 16, 32, 43, 43, 53, 54, 70, 109, 164, 168, 194, 201	13
4.2.1 Edepli Olma	13, 16, 16	3
4.2.2 Selamlaşma	61	1
4.2.3 Sözünde Durma	95, 96	2
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	6, 99, 124	3
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	7	1
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	40, 179	2
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	119	1

Tablo 21'e göre *Koçyiğit/Seyit Battal Gazi* adlı eserde 39 değer tespit edilmiştir. Tablo 21 incelendiğinde *tedbir* değeri 39 kez geçiş sıklığıyla en sık işlenen değer olduğu görülmektedir. Ardından 27 kez geçiş sıklığıyla *sorumluluk* değeri, 20 kez geçiş sıklığıyla *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *güven* değerleri, 19 kez geçiş sıklığıyla *cesaret* değeri, 17 kez geçiş sıklığıyla *sevgi* değeri, 16 kez geçiş sıklığıyla *kararlılık* değeri, 15 kez geçiş sıklığıyla *özdenetim-özgüven* değeri, 13 kez geçiş sıklığıyla *dürüstlük, saygı* değerleri, 12 kez geçiş sıklığıyla *çalışkanlık, merhamet* değerleri, 11 kez geçiş sıklığıyla *dostluk, duyarlılık, yardımseverlik* değerleri, 10 kez geçiş sıklığıyla *dayanışma* değeri, 9 kez geçiş sıklığıyla *nezaket* değeri, 8 kez geçiş sıklığıyla *azimli olma, öğüt verme* değerleri sık işlenen değerler arasındadır.

Hoşgörü değeri 6 kez geçiş sıklığıyla, *misafirperverlik, alçakgönüllülük* değerleri 5 kez geçiş sıklığıyla, *sabır* değeri 4 kez geçiş sıklığıyla, *edepli olma, eğitilmiş olma, sadakat, vefakârlık* değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *adalet, cömertlik, fedakârlık, pişmanlık, sözünde durma, temiz olma, umutlu olma* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *diğergam olmak, estetik, özgürlük, selamlaşma, teselli etme* 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Eserde Seyit Battal Gazi'nin Malatya Serdarlığı yaptığı dönemde Bizans'a ve tekfurlarına karşı vermiş olduğu mücadeleler, cenk meydanındaki er çekişmeleri, Malatya Serdarlığını döneminde yapılan iç çekişmeler, Bizans içindeki istihbarat oyunları, Bizans'ın iç çekişmeleri ele alınmaktadır. Yazar dönemi ve siyasi olayları oldukça detaylı bir şekilde vermekle birlikte hayallerdeki Battal Gazi karakterini de gayet iyi çizmektedir. Battal Gazi yapmış olduğu kahramanlıklar, yiğitliklerle ön plandadır.

Eser, Bizanslı kızlarından Aspasya'nın Battal Gazi'yi Prenses Eleonora ve Marya'ya anlatmasıyla başlar. Battal Gazi'nin kendisini kurtardığını, ona olan hayranlığını dürüstçe dile getirir. Bu sırada Malatya Serdarı Battal Gazi, Bizans'taki siyasi durumu yakından görebilmek için kılık değiştirerek Constantiniyye'ye gider. Burada Bizans'ın içinde bulunduğu siyasi çekişmeleri daha da kızıştırıp Bizans'ın Malatya'ya saldırması için ordu toplamasını engellemeye çalışır. Konstantiniyye'de kendisine yardımcı olan Nalbant Vasili de aslında Bizans'ta istihbarat toplayan Müslüman bir Türk'tür. Asıl adı Mühengi Hindî'dir. Battal Gazi'nin sadık dostudur.

Malatya'ya Bizans'ın yüz bin kişilik orduyla saldıracağı haberini gönderir. Battal Gazi ve Malatya gazileri cenk için hazırlık yapar. Cenk meydanında er isteyen Battal Gazi karşısına çıkan Prens Ahmer'i yenip onun Müslüman olmasını sağlar. Yeni adı da Ahmet Turan olur. Bizans ordusu başsız kalınca gazilerin de saldırısıyla dağılıp gider. Bu yenilgiyle Bizans iç çekişmeleri daha da artar. II. Jüstinyen, Bardanes tarafından tahttan indirilip öldürülür, ailesi dağıtılır, Prenses Eleonora da Kız Kulesi'ne hapsedilir. Elenora Battal Gazi'nin yardımsever bir yiğit olduğunu bildiği için durumunu izah eden bir mektup yazar. Bu mektuba istinaden Ahmet Turan ile Constantiniyye'ye gider ve Eleonora'yı kurtarır. Elenora Müslüman olur.

Eserde geriye dönüşler de yapılmaktadır. Ahmet Turan, Seyit Battal Gazi'nin hayatını merak etmektedir. Bu merakını gidermek için Battal Gazi'yi iyi tanıyan Tavabil'e çeşitli sorular sorar. Tavabil de bildiklerini anlatır. Battal Gazi'nin babası Hüseyin Gazi'yi, Battal Gazi'nin yiğitlikte kendini nasıl yetiştirdiğini, Malatya serdarı olmasının nasıl engellendiğini, hangi haksızlıklara maruz kaldığını ve bunları nasıl aştığını bir bir anlatır. Bu konuda merakını gideren Ahmet Turan'ın, Battal Gazi'ye olan hayranlığı artar.

İlerleyen bölümlerde Müslüman Araplar Konstantiniyye'yi kuşatırlar. Yardım için Anadolu'da bulunan Müslüman Türklerden destek alınır. Battal Gazi de bu vesileyle kuşatmaya katılır, bir mücadele sonucunda yaralanır ve daha önce hayatını kurtardığı Aspasya'nın bulunduğu kiliseye sığınır. Aspasya sayesinde iyileşir. O sırada daha önce Malatya serdarlığı hususunda kendisine engel olan Abdüsselam bir iddia sonucu Bizans'ın eline düşer. Bunu öğrenen Battal Gazi, papaz kılığına girerek Abdüsselam'ı kurtarır. Konstantiniyye fethedilemeden kış şartları, gıda sıkıntısı nedeniyle kuşatma kaldırılır.

Tedbir, sorumluluk, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), güven, cesaret, sevgi, kararlılık, özdenetim-özgüven, dürüstlük, saygı, çalışkanlık, merhamet, dostluk, duyarlılık, yardımseverlik, dayanışma, nezaket, azimli olma ve öğüt verme değerlerinin eserde sıkça işlenmesinin sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Ana kahramanların dindar olmaları,
2. Din değiştirme ve mensubu olduğu dine hizmet etme isteği,
3. Esas kahramanların devletin önemli meselelerinde her türlü zorluğa katlanarak görev alması ve göreve koşması,

4. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi, adaletli bir şekilde davranılması, çeşitli tedbirlerin alınması,
5. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi,
6. Düşmana karşı mücadele edilmesi ve onun zaaflarından yararlanılması,

Koçyiğit/Seyit Battal Gazi adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Battal Gazi Bizans'ın durumunu yakından takip etmek için Konstantiniyye'ye gider. Burada yakın dostu Nalbant Vasili'yi bulur. Ancak tedbir amaçlı keşiş kıyafetiyle yanına gider. Bu minvalde gelişen olaylar şöyle devam etmektedir:

Vasili keşişin konuşmasına fırsat vermeden,

- Ne istiyorsun muhterem keşiş, diye sordu.

Keşiş,

- Seni, cevabını verdi. Yani Mühengi Hindî'yi!

Nalbant kendine hâkim olamayarak bir çığlık attı:

- Neeee? Siz, siz...

- Evet, ben ya, diyen keşiş başındaki kukuletaı indirdi. Gizlediği yüzü meydana çıktı. Nalbant, "Battal! Battal Gazi! Yiğidimiz!" diyerek keşiş kıyafeti içindeki Battal'ın eline sarıldı ve ağlamaya başladı.

O sırada iki adamın durumunu gören biri olsaydı Nalbant Vasili'yi bir keşişe gösterdiği saygıdan dolayı takdir eder ve "Aferin Vasili'ye! Ne kadar da dindarmış!" diyebilirdi. Oysa Konstantinopolis'te Vasili adı ile tanınan ve nalbantlık yaparak geçinen Mühengi Hindî isimli bu adam, Müslümanların Bizans'taki casuslarından biriydi.

Mühengi Battal'ın geleceği haberini almıştı. Battal'a bir tabure göstererek çok saygılı bir şekilde,

- Buyurmaz mısınız efendim, dedi. Gözlerim yollardaydı. Endişe içerisindeydim. Acaba yakalandınız mı, diyerek korkulu rüyalar görüyordum (*Koçyiğit/Seyit Battal Gazi*, s. 22).

Mühengi ile Battal Gazi arasında geçen konuşmalar incelendiğinde *nezaket, sevgi, sorumluluk, saygı, dostluk* değerlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

- Bizans ordusunun Malatya önlerine gelmesiyle beraber, Bizans komutanı Prens Ahmer, Battal Gazi'nin teslim edilmesini bir elçiyle bir elçiyle bildirir. Buna Emir Ömer'in tepkisi şöyledir:

- Bre melunlar, diye haykırdı. Bu saygısız sözlerinizden ötürü sizi cezalandırırdım ama elçiye zeval olmaz! Ben Abdülvehhâb Koca ile Battal Gazi'mizi size teslim eder miyim hiç? Öleceğimi bilsem, onları size vermem. Onları almaya ne sizin gücünüz yeter ne de tüm Hristiyan dünyasının... Var git efendine bunu bildir: Bu küstahlığın cezasını cenk meydanında ödeyecek! (*Koçyiğit/Seyit Battal Gazi*, s. 65).

Emir Ömer'in konuşmalarında *kararlılık, dostluk, cesaret, güven* değerlerinin işlendiği açıkça anlaşılmaktadır.

- Bizans ordusu karşısında Battal Gazi ve silah arkadaşı gazilerin durumu şöyle anlatılmaktadır:

Müslüman ordusunda ise sessizlik hâkimdi. Bütün askerler namazını kılmıştı. Herkes bir köşeye çekilmiş ya Kur'an okuyor veya ellerini açmış dua ediyordu. Zaman zaman gazilerin "Rabbim! Cenk meydanında yüzümüzü ak eyle!", "Allah'ım! Sen bizim yardımcımız ol; bizi din düşmanlarının ayakları altında çiğnetme!", "Rabbimiz! Dinin uğrunda mücadele eden şu kullarını utandırma, yardımcımız ol!" diye yalvardıkları duyuluyordu (Koçyiğit/Seyit Battal Gazi, s. 72).

Paragraf incelendiğinde *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* öne çıktığı açıkça anlaşılmaktadır.

- Prens Ahmer'i er meydanında yenen Battal Gazi, onun Müslüman olmasına vesile olur. Daha sonrasında gelişen olaylar ise şöyledir:

Battal Gazi, Ahmet Turan ile yakından ilgileniyor her konuda ona yardımcı oluyordu. Ahmet Turan'ı ve eşini Malatya'da bir eve yerleştirdi. Ahmet Turan'a "Bundan sonra sen benim hem dostum hem de kardeşimsin. Benim bulunduğum yerde sen de bulunacak; gittiğim yere sen de geleceksin. Benim adım anılırken senin de adın anılacak..." diyordu.

Gerçekten de Ahmet Turan, Battal'ın en yakın dostu ve cenk yoldaşı oldu (Koçyiğit/Seyit Battal Gazi, s. 98).

Yukarıdaki paragraf incelendiğinde *dostluk, güven* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Battal Gazi, Prenses Eleonora'nın yardım mektubundan sonra Ahmet Turan ile Konstantin'e gider ve Eleonora'yı kurtarır. Akabinde gelişen olaylar şöyle cereyan etmektedir:

Kıyıya yanaşan kayığı karşılayan Ahmet Turan, Eleonora ile kucaklaştı. Sonra da Battal'a kuru giysiler verdi. Bu arada Eleonora da uygun bir yerde rahibe kıyafetlerini giydi. Üçü hemen yola koyuldular.

Battal Gazi, Eleonora ve Ahmet Turan, günler süren bir yolculuktan sonra Malatya'ya ulaştılar.

Battal'ın annesi Saide Hatun, Eleonora'yı görünce hem şaşırды hem de sevindi. Onu kendi kızı gibi kabullendi ve Malatya'ya alışması için ona yardımcı oldu. Kısa zamanda herkesle kaynaşan Eleonora, İslam'ı kabul etti ve Müslüman oldu (Koçyiğit/Seyit Battal Gazi, s. 120).

Yukarıdaki paragraf incelendiğinde *tedbir, merhamet, hoşgörü, sevgi* değerlerinin işlendiği görülmektedir.

5.9 Korkusuz Cengâver

Tablo 22. Korkusuz Cengâver Adlı Eserde Yer Alan Değerler

KORKUSUZ CENGÂVER		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	139	1
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	7, 13, 21, 23, 26, 27, 32, 32, 34, 35, 36, 43, 48, 49, 49, 63, 75, 75, 82, 84, 88, 97, 98, 104, 128, 137, 142, 144, 150, 155, 155, 156, 161, 170, 171, 181, 182	38
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	20, 30, 39, 40, 41, 43, 64, 69, 84, 89, 92, 98, 107, 110, 111, 141, 142, 144, 145, 149, 175, 178, 184, 185	24
3.1.1 Diğergamlık	54	1
3.1.2 Dostluk	82, 83, 89, 91, 100, 103, 105, 112, 117, 123, 126, 138, 145, 145, 148, 152, 171, 186	18
3.1.3 Duygudaşlık	-	-
3.1.4 Fedakârlık	40, 124, 125, 166, 168	5
3.1.5 Güven	10, 35, 42, 45, 60, 80, 89, 90, 91, 92, 101, 102, 120, 174	14
3.1.6 Hoşgörü	20, 44, 11	3
3.1.7 Merhamet	54	1
3.1.8 Misafirperverlik	29, 57, 148	3
3.1.9 Nezaket	24, 36, 37, 58, 88, 88, 142, 160, 168	9

3.1.10 Umutlu Olma	73, 78, 101, 138, 174, 177	6
3.1.11 Vefakârlık	57, 69	2
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	103, 104, 105, 117, 123, 126, 158, 162, 168, 168	11
3.2.2 Duyarlılık	44, 52, 65, 74, 87, 88, 105, 106, 109	9
3.2.3 Öğüt Verme	26, 64, 75, 126, 172	5
3.2.4 Paylaşma	-	-
3.2.5 Sadakat	64	1
3.2.6 Sorumluluk	6, 21, 28, 29, 34, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 47, 48, 50, 55, 62, 64, 65, 75, 80, 81, 85, 88, 94, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 117, 121, 129, 166, 168, 182, 188	37
3.2.7 Teselli Etme	96	1
3.2.8 Vatanseverlik	35, 40, 42, 112, 114, 115, 142, 144, 151, 164, 168, 168, 190, 191	14
3.2.9 Yardımseverlik	17, 50, 52, 61, 88, 105, 114, 134	8
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	28, 45, 94, 185	4
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	7, 31, 33, 35, 38, 43, 43, 50, 65, 68, 73, 74, 79, 85, 90, 92, 95, 96, 112, 113, 124, 132, 139, 142, 160	25
4.1.1 Alçakgönüllülük	57, 114, 135, 144	4
4.1.2 Azimli Olma	124, 142, 154, 165, 166, 167, 189, 190	8
4.1.3 Cesaret	33, 35, 38, 74, 75, 153, 160, 166, 168, 187	10
4.1.4 Cömertlik	175	1
4.1.5 Çalışkanlık	21, 30, 30, 38, 39, 40, 46, 48, 80, 97, 135, 142, 150, 154, 156, 170, 172, 189	18

4.1.6 Dürüstlük	10, 13, 20, 21, 27, 42, 63, 81, 103, 112, 121, 131, 135, 141, 147, 160, 189	17
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	6, 8, 21, 38, 42, 43, 62, 63, 65, 153, 160, 166, 167, 186	15
4.1.9 Pişmanlık	114	1
4.1.10 Sabır	27, 27, 35, 126, 136, 164, 166, 167, 169	9
4.2 Saygı	12, 14, 15, 16, 18, 28, 29, 31, 33, 36, 37, 42, 43, 45, 111, 131, 133, 140, 141, 142, 144, 147, 151, 152, 159, 162, 178	27
4.2.1 Edepli Olma	94	1
4.2.2 Selamlaşma	42	1
4.2.3 Sözünde Durma	-	-
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	-	-
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	20, 52, 53, 64, 76, 106, 142, 157, 181	9
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	-	-

Tablo 22 incelendiğinde *Korkusuz Cengâver* adlı eserde 36 değer tespit edilmiştir. Verilere bakıldığında 38 kez geçiş sıklığıyla *tedbir* ve 37 kez geçiş sıklığıyla *sorumluluk* değerlerinin en fazla işlenen değerler olduğu anlaşılmaktadır. Ardından

28 kez geçiş sıklığıyla *saygı* değeri, 25 kez geçiş sıklığıyla *özdenetim özgüven* değeri, 24 kez geçiş sıklığıyla *sevgi* değeri, 18 kez geçiş sıklığıyla *çalışkanlık ve dostluk* değerleri, 17 kez geçiş sıklığıyla *dürüstlük* değeri, 15 kez geçiş sıklığıyla *kararlılık* değeri, 14 kez geçiş sıklığıyla *güven ve vatanseverlik* değerleri, 11 kez geçiş sıklığıyla *dayanışma* değeri, 10 kez geçiş sıklığıyla *cesaret, nezaket* değerleri, 9 kez geçiş sıklığıyla *adalet, duyarlılık, sabır* değerleri ve *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, 8 kez geçiş sıklığıyla *azimli olma, yardımseverlik* değerleri eserde en fazla işlenen diğer değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Umutlu olma değeri 6 kez geçiş sıklığıyla, *fedakârlık, öğüt verme* değerleri 5 kez geçiş sıklığıyla, *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *alçakgönüllülük* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *hoşgörü, misafirperverlik* 3 kez geçiş sıklığıyla, *vefakârlık* değeri 2 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik, diğergamlık, edepli olma, merhamet, pişmanlık, sadakat, selamlaşma, temiz olma ve teselli etme* 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerler arasındadır.

Eserde, II. Murat'ın vefatından sonra genç yaşta Osmanlı tahtına oturan Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesi, Bizans ile ilişkiler ve Bizans'ın taht çekişmelerinden dolayı kendisine sığınan Şehzade Orhan'ı Osmanlı'ya karşı koz olarak kullanılması anlatılmaktadır. Bu duruma karşı Fatih Sultan Mehmet, şehzadelik döneminden tanıdığı güvenilir dostu Ahmet'i önemli bir görev için İstanbul'a çağırır. Görevi, Şehzade Orhan'ın vatani, devleti hakkındaki fikirlerini öğrenebilmek ve bu doğrultuda onun ülkesine dönmesini sağlamaktır. Gizli bir görev olduğu için birçok zorlukla karşı karşıya kalan Ahmet, bu zorlukları almış olduğu tedbirlerle aşmayı becerebilmektedir. Hem bu durum hem de İstanbul'un fethi sırasında alınan tedbirler, eserde *tedbir* ve *sorumluluk* değerlerinin yüksek çıkmasına sebep olmuştur.

Diğer taraftan *saygı, özdenetim-özgüven, sevgi, çalışkanlık, dostluk, dürüstlük, kararlılık, güven, vatanseverlik, dayanışma, cesaret, adalet, duyarlılık, nezaket, sabır, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *azimli olma, yardımseverlik* değerlerinin yüksek çıkmasının sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Ana kahramanların dindar olmaları,
2. Ana kahramanın devletin önemli meselelerinde her türlü zorluğa katlanarak görev alması, göreve koşması,

3. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi, adaletli bir şekilde davranılması, çeşitli tedbirlerin alınması,
4. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi,
5. Ana kahramanların düşmanın kötülüklerine karşı mücadele etmesi,

Korkusuz Cengâver adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Sultan II. Murat’ın vefat etmesiyle beraber Bizans imparatorluğunda bir sevinç meydana gelir. Bunun üzerine taht salonunda büyük bir toplantı düzenlenir. Toplantıya Grandük Notaras, Prens Dukas, iki general, saray komutanı ve Bizans devletinin üst düzey memurları katılır. Toplantıda hem Sultan II. Murat’ın ölümü hem de Sultan Mehmet’in tahta oturması görüşülür. Toplantıya katılanlardan görüş alınır. Prens Dukas ie Grandük Notaras arasında geçen konuşmalar şöyledir:

Konstantin, başını etrafta gezdirdi. Gözleri prens Dukas’a takıldı.

- Peki sen ne dersin sevgili akrabam? Neden öyle durgunsun? Niçin sevinmiyorsun?

Prens Dukas İmparatorun yüzüne baktı.

- Kutsal Vasileas, söyleyeceğim sözler belki sizi memnun etmeyebilir. Çünkü ben duygularımla değil aklımla konuşacağım.

- Söyle Dukas, söyle. O kadar sevinçliyim ki, hiçbir söz bu sevincimi gideremez. Senin her zaman söylediğin ters sözler bile.

- Kutsal efendimiz, bilirsiniz ki ben Sultan Murat’ı şahsen tanırdım. Sultan Murat, yalnız kendi ırkıdan ve dininden olanlara değil, Hristiyan halka da daima sevgi ile davranırdı. Hristiyanlar ile yaptığı anlaşmaların hükmüne uyardı. Sultan Murat, zafer kazandıktan sonra düşmanını takip etmez ve herhangi bir milleti sonuna kadar mahvetmek, yok etmek istemezdi. Yenilen taraf barış isteğinde bulunursa, memnuniyetle kabul eder ve barış yapardı. Her zaman barıştan yanaydı. Bu bakımdan, böyle mükemmel bir insanın ölümüne, belki size garip gelecek ama ben sevinemedim, aksine üzüldüm. (*Korkusuz Cengâver* s. 19-20).

Prens Dukas’ın konuşmalarından *sevgi, saygı, adalet, dürüstlük, nezaket* değerlerinin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.

- Tahta geçen Fatih Sultan Mehmet, Karaman üzerine sefere çıkar. Sefer dönüşünde Bursa yakınlarında bazı yeniçerilerin Sultan Mehmet’i genç bulup “Padişahımızın ilk seferidir, ihsan gerek” diye bağırmasını Fatih’i kızdırır. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmet de bazı önlemler alır.

- Bak seen! Peki Padişah’ımız ne yaptı?

- Padişah'ımız oldukça sinirlendi. Fakat kendisini tutmasını bilen bir insan olduğunu bu hadisede gösterdi. Çok kızmış olduğu hâlde, Edirne'ye ulaşmak için acele ettiğinden, yeniçerilerin küstahlıklarına rağmen hiddetini yenerek, onlara on kese akçe ihsan etmek suretiyle, bu işin ilk safhasını geçirtirdi. Fakat yeniçerilerin bu yaptıklarını unutmadı. Rumeli'ye geçer geçmez de bir divan toplayarak meseleyi müzakere etti. Toplantının hemen arkasından da genel bir yoklama yaptırarak seferden kaçanları tespit ettirdi. Yeniçeri ağası Kurtçu Doğan'ı, Amasya'ya sürgüne gönderdi. Onun yerine Mustafa Ağa'yı yeniçeri ağalığına getirdi.

- Padişah'ımız çok isabetli hareket etmiş. Mustafa Ağa bu iş için biçilmiş kaftandır.

Dinine, devletine ve milletine candan bağlı bir kişidir. Kadife eldivenler içinde demir bir eli olduğunu da göstermiş Padişah'ımız. Onun yeniçerilerin karşısında korkusuzca dikilmesi, yaşının küçüklüğüne ve sıkışık zamanda bulunmasına rağmen cesaretinin derecesini ispatlar.

Yukarıdaki paragraf incelendiğinde *özdenetim-özgüven, sabır, tedbir, sorumluluk, güven, vatanseverlik, cesaret* değerlerinin işlendiği görülmektedir.

• Fatih Sultan Mehmet'in dostu Ahmet, şehzade Orhan ile ilgili görevini yerine getirebilmek için İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'a geldiğinde daha önce bir saldırıdan kurtardığı Eleni ve babasının hanında konaklar. Bu sırada Hana Savapolos adında bir Bizans subayı gelir. O da esasında Eleni'ye âşıktır. Savapolos, handa huzursuzluk çıkarır. Bu sırada karşısına Ahmet dikilir. Olayda Ahmet; cesareti, öz güveniyle Savapolos'u yener. Olayın akışı şu şekildedir:

Ahmet:

- Ben kavga istemedim. Sadece kızı rahat bırakmasını istedim. Ama canı kavga istiyorsan elime üşenmem doğrusu!

Bu söz Savapolos'u iyice çileden çıkardı:

- Bakalım seni bir sinek gibi ezerken de bu sözleri söyleyecek misin?
- Çok desteksiz attığının farkında mısın kirye? Biraz nişan al da öyle at!
- Neee? Şimdi de alay mı? Ben sana...

Ahmet gülümsedi:

- Burada dövüşüp, çorbacıya zarar vermek, senin delikanlılığına yakışmaz değil mi?

Dışarıya çıkalım da orada rahatça kozlarımızı paylaşalım. Ha ne dersin?

Hiddetini frenleyemeyen Savapolos burnundan solurken:

- Çıkalım, çıkalım da sana yıldızları saydırayım! Diye homurdandı ve kapıya doğru yürümeye başladı. Ahmet de onu takip etti.

Dışarıda ağustos böceklerinin cırlamaları duyuluyordu. Bir bulutun esintisi, yüzleri okşuyordu. Ahmet yüzünü buruşturdu. İstemediği hâle yine bir kavgaya karışmıştı. Ama mecbur kalmıştı. Gözlerinin önünde yapılan haksızlık karşısında sessiz kalamazdı. Bu insanlığa sığmazdı. Bir Müslüman böyle bir haksızlık karşısında hiçbir zaman duramazdı. (Korkusuz Cengâver, s. 77-78).

Savapolos ve Ahmet arasında geçen konuşmalar incelendiğinde *cesaret, özdenetim-özgüven, tedbir, sorumluluk, adalet* değerlerinin öne çıktığı görülmektedir.

- Ahmet, şehzade Orhan'ı ararken handa çalışan Niko'dan birtakım bilgiler edinir. Niko'nun verdiği bilgiler doğrultusunda *duyarlılık, nezaket, yardımseverlik, sorumluluk, tedbir* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır:

(...)

- Nerede kalıyor bu Şehzade Orhan?
- Eski sarayda... Görsen çok yakışıklı biri. Türk kıyafetlerini üstünden çıkarmıyor. Sanki bize sığınmış biri değil de, şehrimizin valisi.. Yanında iki adamıyla ara sıra şehirde gezmeye çıkar.
- Demek onu gördünüz. Bu Şehzade'yi ben de görmek isterdim doğrusu.

O sırada yanlarına gelen Eleni:

- Eğer isterseniz, yarın sizi ben Şehzade'nin gezdiği yere götürebilirim. Ahmet'in cevap vermesine fırsat kalmadan Niko, konuştu.
- Sizi ben götürmek isterdim ama, yarın biraz yiyecek filan almayı düşünüyorum. Türkler surların dibine geldiklerine göre, kuşatma başlatacaklar. İmparator tedbirlerini almıştı ama yine de yiyecek sıkıntısı olabilir. Şimdiden tedbirimi alayım. Siz Eleni ile birlikte gidin.

Ahmet, Eleni'ye gülümsedi:

- Tabi, çok memnun olurum ama size zahmet olacak! (Korkusuz Cengâver, s. 88).

- Harp Meclisi başlıklı bölümde Fatih Sultan Mehmet, kuşatmanın uzun sürmesi askerler arasında huzursuzluk çıkardığı anlamış ve harp meclisini toplar. Bu meclise dönemin önemli ilim adamlarından Akşemseddin hazretleri, Molla Gürâni, Molla Hüsrev, Molla Zeyrek, Hocazade Muslihiddin Mustafa, Veliyüddinzâde Ahmet ve diğerleri katılır. Diğer taraftan Ulu vezir Çandarlı Halil Paşa, Zaganos Paşa, İshak Paşa, Dayı Karacabey gibi birçok tecrübeli devlet adamları da katılır. Bu mecliste herkes fikrini ayan beyan ifade eder. Fatih Sultan Mehmet konuşur:

- Hocalarım, vezirlerim, benim silah arkadaşlarım! Sizleri buraya düşüncelerinizi öğrenmek için topladım. Gelen Macar elçileri bizi tehdit etti. Eğer kuşatmayı kaldırmayacak olursak, hem karadan hem de denizden üzerimize geleceklerini söylediler. Sizlerin, bu vaziyet karşısındaki görüşleriniz nelerdir?

(...)

Halil Paşa, biraz düşündü ve sonra şu cevabı verdi:

- Hünkâr'ım! Arkadaşlarım! Beni yanlış anlamayınız. Milletimizin o sırada çektiği sıkıntıları ve acıları yakinen bilirim. Şimdi Bizans üzerine yürümememiz karşısında yine saldırıya geçeceklerini söylerler. Onların Hristiyanlık kinlerine yine hedef olmayalım, derim.

Akşemseddin Hazretleri, Ulu Vezire cevap verdi:

- Benim görüşüm şudur ki, her yangını söndürmek mümkündür. Ateş su ile, zehir panzehir ile, hüznün sabır ile, nefsin azgınlığı oruç ile söner. Fakat kin ateşi asla sönmez. Ve akıllı bir adam yatışmış olsa da kini, küllenen ve eşelenmeyen ateş gibi yaşar ve ona göre de tedbirini alır. Biz de her zaman Hristiyanların düşmanlığını bilmeli ve saldırılarını beklemeliyiz. Çünkü onların İslamiyet'e duydukları kine, bizlerden yedikleri dayakların kini de eklendi. Düşününüz katmerli bir kin neler yaptırır onlara...

(...)

Halil paşa öksürdü ve oradakilerin ondan bir cevap beklediklerini bildiğinden konuşmaya başladı:

- Haçlıların sadece Hristiyan kını ile saldırdıklarını ben de bilmez değilim. Ama Konstantiniyye'nin kuşatılmasıyla, şimdilik yatışmış durumda olan Haçlıları niye tahrik edip ayağa kaldıralım? Onun için ben derim ki: Bütün Hristiyanları şimdi tekrar başımıza toplamayalım, kaldıralım kuşatmayı!

Padişah oturduğu yerden ayağa kalktı:

- Lala! Lala! Ne diyorsun sen? Muhasarayı kaldırmak mı? Hz. Muhammed'in (sav) fethedeceğimizi müjdelediği bu şehri fethetmek için gelecek Macar ve diğer haçlı sürülerine değil, onlar gibi binlerce ve binlercesine karşı çıkmaya hazırım. Ateşi avuçlamak, kılıcın keskin ağzında yürümek dahi olsa, Konstantiniyye'yi fethedip, Peygamber Efendimizin müjdelediği kumandan olmaya kesin olarak kararlıyım. Ya Konstantiniyye beni alacak ya da ben Konstantiniyye'yi!.. Biz her sıkıntıyı ve her acıyı, bu uğurda ele aldık. Haçlılarla bizim mücadelemiz Konstantiniyye'yi fethettikten sonra da bitmeyecektir. Konstantiniyye'yi muhasara altında tutsak da saldıracaklar, tutmasak da... Öyle ise niye kuşatmayı kaldıralım?

Akşemseddin devam etti:

- Çekilen kılıç, vazifesini yapmadan kınına sokulmaz. Cihad gayesiyle başladığımız bu muhasarayı asla kaldırmamalıyız. Dinimiz bize sabırlı olmayı emreder. Elbette her zorluk için şüphesiz bir kolaylık vardır. Zaferler kolaylıkla kazanılmaz. Zorluk çekilecek ki zaferin tadına varılsın. Görmez misin ki, düşman dayanma gücünü kaybetmiş. Şehrin semalarında Allah'ın yüce adını duyurabilmemize az kaldı. Bu durumda mı, muhasaradan vazgeçeceğiz. (Korkusuz Cengâver, s. 161-167).

Harp meclisinde geçen konuşmalar ele alındığında *tedbir, saygı, dayanışma, azimli olma, vatanseverlik, sabır, sorumluluk, özdenetim-özgüven, kararlılık, cesaret, fedakârlık, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

5.10 Korsan Peşinde

Tablo 23. Korsan Peşinde Adlı Eserde Yer Alan Değerler

KORSAN PEŞİNDE		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	52, 74	2
2. GÜVENLİK İHTİYACI		

2.1 Tedbir	5, 6, 13, 15, 18, 35, 37, 38, 48, 59, 68, 69, 70, 74, 79	15
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	13, 15, 16, 33, 39, 50, 52, 55, 72, 84, 92, 95	12
3.1.1 Diğergamlık	-	-
3.1.2 Dostluk	28, 33, 56, 58, 70	5
3.1.3 Duygudaşlık	25	1
3.1.4 Fedakârlık	21	1
3.1.5 Güven	25, 28, 33, 36, 38, 40, 42, 95	8
3.1.6 Hoşgörü	82	1
3.1.7 Merhamet	17, 84	2
3.1.8 Misafirperverlik	-	-
3.1.9 Nezaket	50, 79, 79, 79, 80, 82, 84, 91	7
3.1.10 Umutlu Olma	17, 28	2
3.1.11 Vefakârlık	48	1
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	6, 7, 18, 21, 70	5
3.2.2 Duyarlılık	6, 24, 55, 56, 59, 62, 80, 80, 82	9
3.2.3 Öğüt Verme	30, 33, 58, 59	4
3.2.4 Paylaşma	55, 55, 56, 62	4
3.2.5 Sadakat	-	-
3.2.6 Sorumluluk	6, 7, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 28, 29, 30, 33, 35, 38, 39, 40, 42, 43, 45, 51, 52, 53, 55, 59, 65, 69, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 85	37
3.2.7 Teselli Etme	-	-

3.2.8 Vatanseverlik	29, 59, 65, 83	4
3.2.9 Yardımseverlik	20, 29, 46, 47, 55, 62, 78	7
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	15, 42, 50, 52, 53, 80, 81, 82	8
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	23, 24, 30, 40, 64, 72, 80, 90, 92	9
4.1.1 Alçakgönüllülük	84, 87	2
4.1.2 Azimli Olma	7, 30, 34, 47, 73, 74	6
4.1.3 Cesaret	6, 18, 60, 64, 65, 87	6
4.1.4 Cömertlik	29	1
4.1.5 Çalışkanlık	5, 21, 21, 29, 77	5
4.1.6 Dürüstlük	7, 27, 33, 79, 91	5
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	17, 18, 21, 25, 30, 51, 68, 85	8
4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	13, 17, 35	3
4.2 Saygı	22, 23, 30, 35, 38, 49, 50, 52	8
4.2.1 Edepli Olma	80, 82	2
4.2.2 Selamlaşma	-	-
4.2.3 Sözünde Durma	58	1
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitimli Olma	30, 51, 77	3

6. ESTETİK İHTİYACI

6.1 Sanat - -

6.1.1 Estetik 77 1

7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI

7.1 Adalet 19, 35, 88 3

7.2 Eşitlik - -

7.3 Özgürlük - -

Tablo 23 incelendiğinde *Korsan Peşinde* adlı eserde 35 değer tespit edilmiştir. Verilere bakıldığında 37 kez geçiş sıklığıyla *sorumluluk* değerinin en fazla işlenen değer olduğu anlaşılmaktadır. Ardından 15 kez geçiş sıklığıyla *tedbir* değeri, 12 kez geçiş sıklığıyla *sevgi* değeri, 9 kez geçiş sıklığıyla *duyarlılık*, *özdenetim-özgüven* değerleri, 8 kez geçiş sıklığıyla *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *güven*, *kararlılık*, *saygı* değerleri, 7 kez geçiş sıklığıyla *nezaket*, *yardımseverlik* değeri, 6 kez geçiş sıklığıyla *azimli olma*, *cesaret* değerleri, 5 kez geçiş sıklığıyla *çalışkanlık*, *dayanışma*, *dostluk*, *dürüstlük* değerleri eserde en fazla işlenen diğer değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğüt verme, *paylaşma*, *vatanseverlik* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *adalet*, *eğitilmiş olma*, *sabır* değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *edepli olma*, *merhamet*, *temiz olma*, *alçakgönüllülük*, *umutlu olma* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik*, *duygudaşlık*, *estetik*, *fedakârlık*, *hoşgörü*, *sözünde durma*, *vefakârlık* değerleri ise 1 kez geçiş sıklığıyla eserde en az işlenen değerlerdir.

Eserde Venedikli korsanlar tarafından köyü basılan Burak Reis ve silah arkadaşlarının öç alma serüvenleri anlatılmaktadır. Deniz üzerinden Türk köyelerine baskın yapan Kapello ve Marki Giovanni, birçok köylüyü katledip mallarını yağmalar. Burak Reis ve arkadaşlarının da köyleri yağmalanır, yakılır, yıkılır. Kardeşi ve bazı arkadaşları esir alınır. Civar köylerden gelen yardımlarla ayakta dururlar. Bu felaketten sonra Burak ve arkadaşları öç almak isterler. Bunun için de İmam Efendi, bir mektup aracılığıyla eski dostu ve Fatih Sultan Mehmet'in meşhur leventlerinden Abdullah Reis'i köye davet eder. Burak ve arkadaşları sıkı bir askeri

eğitimden geçerler. Bu eğitimin ilk sınavını sahile yaşanan Venedik kadirgasını ele geçirerek verirler. Abdullah Reis'in de yardım, bilgi ve nasihatleriyle başarılı olan Burak, reis unvanını alır. Bundan sonra rüştünü denizlerde ispatlar. İspanyolların zulüm ve baskısı altında bulunan Endülüs Müslümanlarına da yardım eder. Ardından arkadaş ve kardeşlerini kaçıran Kapello'yu ve Giovanni'yi çetin bir mücadeleyle haklar. Sinyora Matilda ise bir savaş sırasında Türklerin esir olmuştur. Venedikli korsan Giovanni'nin yeğenidir. Burak Reis'i tanıdıktan sonra Müslüman olan Matilda, Burak Reis'in evlenme teklifini kabul eder ve böylece mutluluğa kavuşurlar.

Eserde, Türk köylerinin Venedikli korsanlarca baskınlar düzenlenmesi, kardeşi ve arkadaşları için mücadele etme, kendini geliştirme, köylüye ve Endülüs Müslümanlarına yardımda bulunma, tehlikelere karşı, verilen mücadelelerde alınan önlemler *sorumluluk, tedbir, sevgi* değerlerinin yüksek çıkmasını sağlamıştır.

Diğer taraftan *duyarlılık, özdenetim-özgüven, dinî değerler (dua etmek, namaz kılmak, şükretmek vb.), güven, kararlılık, saygı, yardımseverlik, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, azimli olma, özdenetim-özgüven, azimli olma, cesaret* değerlerinin yüksek çıkmasının sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Ana kahramanların dindar olmaları,
2. Ana kahramanların eş dost için her türlü sıkıntıya katlanması,
3. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi, çeşitli tedbirlerin alınması,
4. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi,
5. Ana kahramanların kötü emellere sahip kişilere karşı mücadele etmesi,
6. Zorda olan din kardeşlerinin yardımına koşulması,
7. Kahramanların birbirlerine karşı sevgi, saygı ve muhabbet duymaları,

Korsan Peşinde adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Venedikli korsanlar Türklerin yaşadıkları bir sahil köyünü basarlar. Köylüler arasında panik havası hâkimdir. Gelişen olaylar şöyle aksettirilmiştir:

Çalışanlar arasında büyük bir telâş başladı. Önce ne yapacaklarını şaşırıldılar. Bir an donup kaldılar. Sonra, analar çığlıklar atarak küçük çocuklarına koştular. Onları kucaklarına aldılar.

Erkekler yabalarına el attılar. Bir tanesi:

- Kadınlar çocukları alıp kaçsınlar, diye haykırdı. Biz erkekler, korsanları karşılayalım!..

Kadınlar küçük çocuklarıyla kaçarlarırken sekiz on yaşlarındaki diğer çocuklarına, peşlerinden gelmeleri için sesleniyorlardı.

Köy bir anda ana baba gününe dönmüştü. Bu arada korsanlar biraz daha yaklaşmıştı.

Köyün erkekleri, ellerindeki yabalarla, cesurca korsanları karşıladılar. Köyün erkekleri arasında, on dört-on beş yaşlarında on-on iki kadar çocuk da vardı. Onlar kaçmamışlar, analarını, kardeşlerini, komşularını korumak için, büyüklerin yanında yer almışlardı (Korsan Peşinde, s. 6).

Olaylar incelendiğinde *tedbirli, sorumluluk, duyarlılık, cesaret, dayanışma* değerlerinin işlendiği açıkça görülmektedir.

• Korsanların baskınları sonucunda köylülerde büyük bir üzüntü hâkimdir. Hem yakınlarını kaybeden köylüler hem de mallarından olmuşlardır.

- Üzülme ana!.. Allah hepimizin ölümlerine rahmet eylesin. Ne yapalım? Üzüntüyü veren Rabb'imiz sabrını da verir inşallah!

Bunları söyleyen Burak'ın gözlerinden sicim gibi yaşlar akmaya başladı. O şimdi yaralarının acısını unutmuş, babasının, komşularının ve ölmüş olan arkadaşlarının acısıyla kavrulmaya başlamıştı.

İmam Efendi yattığı yerden seslendi:

- Gazan mübarek olsun Burak! Sen elinden geleni yaptın yavrum!.. Senin, o çapulcularla nasıl canla başla savaştığını gözlerimle gördüm.

- Gerçekten gördün mü İmam Emmim?

- Gördüm Burak'ım gördüm! Ben buna şahidim!.. Hem dünyada hem de ahirette... Üzerine düşen görevi yaptın sen!.. Köyün bütün erkekleri o gaddarlar sürüsüyle aslanlar gibi savaştılar. Ama ne yapalım? Yüce Allah'ın takdiri böyleymiş. Kum kadar kalabalıktı kâfiler...

- Ben baskını yapanları gördüm ve tanıdım İmam Emmim! Elimden kurtulamazlar! Şayet Allah izin verir de iyileşirsem, onların peşlerini bırakmayacağım (Korsan Peşin, s. 17).

Burak ve İmam Efendi'nin konuşmaları incelendiğinde *sabır, umutlu olma, merhamet, sorumluluk, kararlılık* değerlerinin işlendiği anlaşılır.

• Burak, reis olduktan sonra baskın yaptığı Venedik gemilerindeki malları Türk köylerine dağıtma kararı alır. Böylece köylülerin yaralarını sarar. Bu durum eserde şöyle zikredilmektedir:

(...)

Burak biraz düşündükten sonra şu karara vardı.

- Gemideki erlerin ihtiyacının dışındaki bütün mallar Venedikliler veya Haçlılar tarafından yağma edilmiş köylerimize dağıtılacaktır! Dullara, yetimlere, öksüzlere ve yoksullara bu paydan daha fazla verilecektir. Halılar, yoksul kızlara çeyiz olarak hediye edilecektir (Korsan Peşinde, s. 55).

Burak Reis'in bu kararı göz önünde bulundurulduğunda *yardıms severlik, sorumluluk, paylaşma, duyarlılık* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Burak Reis ve leventleri, korsanlar tarafından kaçırılıp bir Manastıra kapatılan arkadaşlarını kurtarmak istemektedir. Bu sebeple Manastıra gizlice girerler ve arkadaşlarını kurtarırlar. O sırada gelişen olaylar şöyledir:

(...)

Burak haykırdı:

- Çocuklar! Önce çocukları kurtaralım! Papazlar geliyor!..

Gerçekten de papazlar arı kovanından fırlayan arılar gibi uğuldayarak geliyorlardı. Burak ve arkadaşları, kardeşlerinin ellerinden tutarak kaldırıp duvarın üstüne çıkardılar. Bu arada papazlar yetişmişlerdi. Leventlerle papazlar arasında bir boğuşma başladı. Burak etrafını çeviren papazları bir anda yere serdi.

(...)

- Bizi savunmasız görünce aslan kesilmişlerdi. Gösterin Osmanlı tokadı nasılmış bu papazlara!...
- Vurun ağalar vurun! Elleriniz dert görmesin!...

Maşallah, dört levent de boş durmuyorlardı. Basıyorlardı Osmanlı tokadını... Tokadı yiyen papaz, yerde iki üç takla atıyor, sonra bir top gibi, hoplayıp zıplayarak, geri kaçıyordu (Korsan Peşinde, s. 73 - 74).

Paragraf incelendiğinde *azimli olma* değerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Burak Reis, İtalya civarında bir Venedik gemisini ele geçirir. Gemidekiler esir alınır. Gemide köylerini basıp yağmalayan Marki Giovanni'nin yeğeni Matilda da vardır ve o da esir alınır. Burak Reis ile Matilda burada tanışırlar. Aralarında geçen konuşmalarda *duyarlılık, edepli olma, nezaket, hoşgörü, sorumluluk, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), vatanseverlik, dürüstlük* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

(...)

- İyi günler Burak Reis, dedi.
- İyi günler Sinyorina!

Bir saat kadar sonra Sinyorina Matilda yine geldi. Bu defa, yaka kısmına kabarık bir tüy koymuştu. Böylece, usta bir şekilde açık yakasını kapatmıştı.

- Nasılsınız Sinyor Reis, diye söze başladı.
- İyiyim Sinyorina! Ya siz?
- Sormayın! Kafam allak bullak!
- Neden?
- Sizin anlattıklarınızı düşünüyorum. Size bir sorum daha var. Sorsam sıkılır mısınız?
- Ne münasebet Sinyorina! Memnun bile olurum!

- Bana Peygamberiniz hakkında bilgi verebilir misiniz?
- Hay hay Sinyorina! Yalnız önce şunu belirttim ki, o sadece bizim değil bütün insanların peygamberidir. Yüce Allah onu bütün insanlara yollamıştır. O en son peygamberdir ve ondan sonra da başka peygamber gelmeyecektir. (...) İstanbul'un, Müslümanlar tarafından fethedileceğini de yine peygamberimiz müjdelemiştir. Şükürler olsun onun bu müjdesi de zamanımızda gerçekleşti ve bizim hükümdarımız Fatih Sultan Mehmet Han tarafından İstanbul fethedildi. Peygamberimiz (s.a.v) doğruluğuyla bilinen bir insandı. Şayet O'nun ufacık bir yalanı olsaydı. Çevresindeki inananlar onun yanından ayrılır ve onu yalnız bırakırlardı. Hâlbuki o, Allah'ın emirlerini bildirmeye başladığı zaman, tek kişi olduğu halde, hayatının sonuna doğru O'nun doğruluğuna ve gerçek peygamber olduğuna inanların sayısı 100.000'leri bulmuştur. (...) Hiçbir hareketinde, hiçbir işinde, hiçbir sözünde, hiçbir zaman bir çirkinlik veya bir kusur görülmemiştir. Onu görenler ve sözlerini işitenler seve seve Müslüman olurlardı (Korsan Peşinde, s. 82 – 83).

5.11 Macera Adası

Tablo 24. Macera Adası Adlı Eserde Yer Alan Değerler

MACERA ADASI		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	84	1
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	6, 8, 10, 24, 25, 27, 38, 41, 45, 46, 47, 50, 59, 59, 60, 62, 64, 67, 69, 69, 73, 75, 76, 77, 78, 78, 81, 82, 85, 92	30
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	7, 13, 23, 41, 62, 64, 66, 75, 78, 81, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 94, 96	18
3.1.1 Diğergamlık	81	1
3.1.2 Dostluk	13, 33, 34, 40, 44, 46, 52, 68, 81	9
3.1.3 Duygudaşlık	-	-
3.1.4 Fedakârlık	7, 84, 86	3

3.1.5 Güven	6, 12, 22, 62, 68	5
3.1.6 Hoşgörü	-	-
3.1.7 Merhamet	82, 84, 86	3
3.1.8 Misafirperverlik	-	-
3.1.9 Nezaket	33	1
3.1.10 Umutlu Olma	7, 11, 13, 18, 20, 38	6
3.1.11 Vefakârlık	86, 87	2
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	11, 12, 13, 17, 24, 36, 40, 45, 46, 49, 61, 62, 76	13
3.2.2 Duyarlılık	7, 13, 21, 40	4
3.2.3 Öğüt Verme	22, 29, 38, 81, 91, 96	6
3.2.4 Paylaşma	-	-
3.2.5 Sadakat	-	-
3.2.6 Sorumluluk	11, 24, 27, 29, 33, 34, 35, 40, 41, 44, 46, 49, 50, 50, 51, 52, 60, 60, 61, 62, 62, 67, 73, 76, 85, 86, 87	27
3.2.7 Teselli Etmek	86	1
3.2.8 Vatanseverlik	55, 96	2
3.2.9 Yardımseverlik	6, 7, 36, 40, 44, 50, 52, 57, 62, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 92	18
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	6, 20, 20, 22, 29, 40, 41, 57, 82, 83, 86, 92	12
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	13, 18, 25, 38, 59, 69, 77, 90	8
4.1.1 Alçakgönüllülük	-	-
4.1.2 Azimli Olma	10, 21, 29, 53, 58, 60, 62, 69	8

4.1.3 Cesaret	-	-
4.1.4 Cömertlik	7	1
4.1.5 Çalışkanlık	34, 50, 52, 62	4
4.1.6 Dürüstlük	23, 66, 91, 96	4
4.1.7 Kanaatkârlık	18	1
4.1.8 Kararlılık	47, 69	2
4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	18, 20, 53, 69	4
4.2 Saygı	13, 21, 23, 45, 87	5
4.2.1 Edepli Olma	-	-
4.2.2 Selamlaşma	-	-
4.2.3 Sözünde Durma	-	-
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	-	-
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	14, 25, 53, 76	4
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	-	-

Tablo 24 incelendiğinde *Macera Adası* adlı eserde 29 değer tespit edilmiştir. Verilere bakıldığında 30 kez geçiş sıklığıyla *tedbir* değerinin en fazla işlenen değer olduğu anlaşılmaktadır. Ardından 27 kez geçiş sıklığıyla *sorumluluk* değeri, 18 kez geçiş sıklığıyla *yardımseverlik*, *sevgi* değerleri, 13 kez geçiş sıklığıyla *dayanışma* değeri, 12 kez geçiş sıklığıyla *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* değeri, 9 kez geçiş sıklığıyla *dostluk* değeri, 8 kez geçiş sıklığıyla *azimli olma*, *özdenetim-özgüven* değerleri, 6 kez geçiş sıklığıyla *öğüt verme*, *umutlu olma* değerleri, 5 kez geçiş sıklığıyla *güven*, *saygı* değerleri eserde en fazla işlenen diğer değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Adalet, *çalışkanlık*, *duyarlılık*, *dürüstlük*, *sabır* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *fedakârlık*, *merhamet* değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *kararlılık*, *vatanseverlik*, *vefakârlık* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik*, *diğergamlık*, *kanaatkârlık*, *nezaket*, *temiz olma*, *teselli etme* değerleri ise 1 kez geçiş sıklığıyla eserde en az işlenen değerlerdir.

Eserde Mehmet, Recep, Cengiz, Altan, Turgut ve Muammer adlı çocukların babaları daha önce Çin'e giden bir gemide tayfadır. Gemi batır ve babaları vefat eder. Yıllar sonra çocuklar babalarının akıbetini merak eder. Bu sebeple babalarını arama yoluna gider ve emekli Osmanlı subayı Salim Bey ile beraber bir İtalyan şilebiyle Çin'e doğru yol alırlar. Yolda fırtınaya yakalanan şilepten sağ kurtulan çocuklar, Salim Bey ve geminin diğer iki tayfası Hans ve Piyero -Müslüman olduktan sonra Hans, Hasan adını; Piyero, Ömer adını alır- bir adaya çıkarlar. Önce su ararlar, sonra adayı keşfederler. Adada yerliler yaşamaktadır. Yerlilerle karşılaşmadan önce barınak, yiyecek, savaşabilmek için birtakım alet edevat edinirler. Dayanışma ruhu hâkimdir ve herkes üzerine düşen sorumluluğu yerine getirir. Adadan ayrılabilmek için yelkenli bir gemi de yapmaya karar verilir ve üç yıl gibi bir sürede bu yelkenli geminin yapımı biter. Bu sırada yerlilerle çarpışmalar başlar. Yerliler mağlup edilir ancak Salim amca vefat eder. Yerliler bu kez daha kalabalık bir şekilde saldırmaktadır. Ancak alınan tedbirler sayesinde çocuklar yelkenlileriyle adadan ayrılıp memleketlerine dönerler. Diğer taraftan babalarını aramak için evlerinden ayrılan bu çocuklar, uzun bir süre geçirdikleri adada öldürdükleri yerlilerin üzerinde babalarına ait eşyaları görünce onların da akıbetini öğrenmiş olurlar.

Fırtınada, adada hayatta kalma mücadelesinde, yerlilerle yapılan savaşta Salim amcanın da yönlendirmesiyle sürekli olarak gelebilecek tehlikelere karşı bir önlem

alma gayreti öne çıkmaktadır. Bu yüzden *tedbir* değeri yüksek çıkmıştır. Diğer taraftan adada yapılan iş bölümü, herkesin çalışması ve belirli işleri yerine getirmesi, ortaya konulan yardımlaşma ve dayanışma *sorumluluk, sevgi ve dostluk* değerlerinin sık işlenmesine vesile olmuştur.

Diğer taraftan yukarıda belirtilen değerlerin yüksek çıkmasının sebepleri ise şöyle sıralanabilir:

1. Ana kahramanların dindar olması,
2. Ana kahramanların eş dost için her türlü sıkıntıya katlanması,
3. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi, çeşitli tedbirlerin alınması,
4. Ana kahramanların kötü emellere sahip kişilere karşı mücadele etmesi,
5. Kahramanların birbirlerine karşı sevgi, saygı ve muhabbet duymaları.

Macera Adası adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- İtalyan şilebine binen çocuklar ve Salim amca, fırtına sırasında denize sandal indirir ve kurtulurlar. Olay şöyle aksettirilir:

Nefes almamıza ve yürümemize engel olan fırtınaya rağmen, acele ettik. Yardımlaşarak denize indirdiğimiz sandala bindik.

Salim amca haykırdı:

- Haydi çocuklar gayret! Yüce Allah'a sığınıp güvenelim. O, bizi kurtaracaktır.

Sanki Salim amcanın söylediği bu sözleri doğrulamak istermiş gibi, çekilen dev bir dalga, sandalımızı bir tüy gibi kaldırarak, batan gemiden yetmiş-seksen metre kadar uzaklaştırdı.

(...)

Turgut:

- Şilebimiz battı, diye haykırdı. Şimdi okyanusta yapayalnızız.

Cengiz:

- Niye yalnız olacaktınız! Hep bir aradayız ya. Hem de, sağlam bir kayığımız var, diye cevap verdi. Bizler Barbaros'un torunlarıyız. Hem ümidimiz hem de cesaretimiz var. Salim amcamız da yanımızda (*Macera Adası*, s. 12 - 13).

Paragraf incelendiğinde *dayanışma, güven, sorumluluk, özdenetim-özgüven, dostluk, umutlu olma* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Fırtınadan sonra bir adaya çıkan çocuklar, Salim amca ve Hans ile Piyero etrafi keşfetmeye başlarlar. Gelişen olaylar şöyle akseder:

Ben (Mehmet):

- Bir adayız, dedim. Çevremizde herhangi bir insan izi de yok. Ufukta görülen de bir ada olsa gerek.

Recep de:

- Evet, dedi. Acaba babalarımız da, böyle bir adaya mı düştüler? Ne dersiniz Salim amca, acaba bu adada kurtulabilecek miyiz?

Salim amca bir müddet daha etrafı süzdükten sonra cevap verdi:

- Evet bir adaya çıkmışız. Burası ıssız bir adaya benziyor. Kaderde buraya düşmek de varmış. O dağ gibi dalgaları ve gemimizi yutan o müthiş denizi hatırlayalım da bizi böyle bereketli bir adaya ulaştırdığı için Rabb'imize şükredelim. Buradan kurtulup kurtulamayacağımıza gelince bu yine Allah'ın bileceği bir iş çocuklar. Ama biz elimizden geleni yapıp kurtulmak için çalışmalıyız. Allah tembel kulunu sevmez.

Recep:

- Tabi Salim amca! Çalışacağız. Sonra şükürler olsun ki arkadaşlarımız var. Tek başımıza da bu adaya düşebilirdik. Öylesi daha korkunç olurdu, dedi (Macera Adası, s. 29).

Yukarıdaki konuşmalar incelendiğinde *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), sorumluluk, azimli olma, öğüt verme* değerlerini işlendiği anlaşılmaktadır.

• Adada hayatta kalabilmek için iş bölümü yapılmaktadır. Yapılan bu iş bölümünde *dayanışma, sorumluluk, adalet* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Çocuklar, bakınız Allah ağzımızın tadını da tuzunu da verdi. Hem şeker bulduk ve hem de tuz... Bundan sonra kim bilir daha neler neler bulacağız, dedi. Şimdi yapacağımız iş, bu adada, hayatımızı geçirecekmiş gibi çalışmak, ihtiyaçlarımızı temin etmek. Gerisi Allah kerim... Şimdi bir iş bölümü yapalım. Birimiz balıkçılık yapsın. Sahile yaklaşırken gördüğümüz gibi burada balık bol. Bazı zamanlar, taze balık yiyelim. Birimiz de avcı olsun. O da gerektiği zaman bize taze av eti getirsin.

(...)

Yapılan iş bölümü sonunda herkes bir iş üstlendi. Hans marangozluk yapacak, Pihero onun yardımcısı olacaktı. Ben, avcı olacaktım. Altan, Recep, Turgut ve Muammer, Salim amcanın başkanlığında tarımla uğraşacaklardı. Tabi gerektiği zaman, marangozluk işlerine, tarım işçiliğine, hepimiz yardımcı olacaktık. (Macera Adası, s. 35- 36).

• Adadan kurtulabilmek için yelkenli bir gemi yapımına başlanmıştır. Bunun yapımıyla ilgili olarak şunlar ifade edilmektedir:

(...)

Dediği gibi yaptık. Ellerimizde koca öbeklerle eve vardığımızda Salim amca, diğerlerini de keten yaprağı yolmaya gönderdi. Bahçemizde ketenler tepe gibi yığıldı. Amcamız bu yaprakları, kaynağın az altında açtırdığı bir çukura koydurttu ve çukuru su ile doldurttu. Ketenlerin, suyun üzerine çıkmamaları için de üzerlerine iri taşlar yerleştirmemizi söyledi. Ketenler orada yirmi gün kadar kaldılar. Yirmi gün sonra amcamız:

- Bu kadar zaman yeterli, diyerek ıslanmış bu ketenleri sudan çıkarttırdı. Onları güneşte kuruttu.

Keteni dövmek ve liflerine ayırmak için Hans'a bir tokaç ve lifleri açmak için de bir tarak tezgâhı yaptırdı. Sonra ketenleri sıra ile bize dövdürdü. Bu iş, bize oyun gibi geldiğinden tokacı birbirimizin elinden kapıyorduk. Salim amca da ortaya çıkan lifleri iplik haline getiriyordu. Elde edilen bu iplikleri Salim amca çıkırıktaki eğirdi. Cengiz, bu çalışmalarda onun

en yakın yardımcısıydı. Bir müddet sonra ketende bezler ortaya çıkmaya başladı. Artık gecelerimiz, yelken yapımı ile geçiyordu. Bu çalışma pek çok gecemizi aldı. Fakat sonunda mükemmel bir yelken elde ettik (Macera Adası, s. 52 – 53).

Yukarıdaki paragrafta *çalışkanlık, adalet, sabır, azimli olma* değerlerinin incelendiği anlaşılmaktadır.

• Adadakiler yerlilerin saldırısına uğrar. Bu saldırı daha önce alınan tedbirlerle püskürtülür. Yerliler kaçınca onları takip ederler ve gelişen olaylar şöyledir:

- Gayret arkadaşlar! Korkacak bir şey yok, diyerek arkadaşlarımı yüreklendirmeye çalışıyordum.

Ormanın bitimine yaklaştığımızda, tam tam seslerinin uzaklaşır gibi olduğunu fark ettik.

Hasan:

- Ortaya çıkıp gözükmeyelim, diye bağırdı. Sine sine gidelim ve gizlice onları izleyelim.

(...)

- Şunlara birkaç kurşun atalım da kendilerini takip ettiğimizi anlasınlar. Belki de korkup bir daha buraya gelmezler, dedi. Kalkıp ağaçların arasından çıkmak istedi. Hasan hemen onu durdurdu;

- Altan ne yapıyorsun?! Çıldırın mı sen, diyerek azarladı.

Altan:

- Neden, diye sordu.

- Nedeni var mı? Bu adamlara sadece birkaç kişi olduğumuzu belli mi etmek istiyorsun?

Altan güldü:

- Doğru haklısın! Ama buradan onlara birkaç kurşun atabilirim değil mi, diye sordu.

Hasan:

- Tamam; yalnız dikkatli ateş et! Üç kuruşundan fazlasını da ziyan etme! Biliyorsun kurşunlarımızı hesaplı kullanmamız lazım. Yarın öbür gün ne olacağını bilemeyiz. Tehlikeli bir durumda kurşunları ziyan ettiğimize yanmayalım, diyerek onu uyardı.

(...)

- Bu korku onlara yeter, dedi.

Onların gözden kayboluşunu sevinçle izledik. Fakat sonra Salim amcayı hatırladık ve içimiz acı ile sızladı (Macera Adası, s. 77 - 78).

Yukarıdaki konuşmalar incelendiğinde *özdenetim-özgüven, tedbirli olma, sevgi* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

5.12 Malazgirt'in Üç Atlısı/Aksungur

Tablo 25. Malazgirt'in Üç Atlısı/Aksungur Adlı Eserde Yer Alan Değerler

MALAZGİRT'İN ÜÇ ATLISI/AKSUNGUR		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	62, 75	2
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	28, 28, 34, 49, 58, 65, 66, 69, 72, 84, 89, 115, 118, 119, 124, 126, 140, 150, 171, 178, 200	21
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	9, 10, 13, 18, 24, 25, 27, 39, 44, 47, 48, 49, 51, 56, 69, 73, 80, 87, 96, 101, 104, 121, 122, 123, 129, 133, 136, 140, 141, 143, 146, 148, 156, 161, 163, 177, 178, 191, 201, 202	40
3.1.1 Diğergamlık	74, 77, 115, 122, 142, 146, 147, 151, 159	9
3.1.2 Dostluk	23, 24, 34, 39, 40, 70, 71, 87, 89, 104, 121, 122, 123, 126, 133, 139, 142, 146, 147, 148, 151, 156, 159, 160, 161, 178, 183, 184, 194, 195, 197, 198, 201, 202	34
3.1.3 Duygudaşlık	37	1
3.1.4 Fedakârlık	11, 71, 116, 121, 122, 153, 163, 188, 197	9
3.1.5 Güven	13, 32, 53, 64, 68, 74, 97, 98, 104, 114, 117, 122, 138, 166, 180	15
3.1.6 Hoşgörü	100	1
3.1.7 Merhamet/Şefkat	30, 39, 32, 68, 100, 100, 126, 145, 154	9
3.1.8 Misafirperverlik	18, 24, 77, 80, 175, 183, 184	7
3.1.9 Nezaket	78, 78, 104, 106, 108, 112, 113, 183, 184, 196	10

3.1.10 Umutlu Olma	21, 74, 179, 186, 203	5
3.1.11 Vefakârlık	36, 38, 50, 188, 197, 201, 202	7
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	8, 70, 71, 73, 116, 117, 118, 150, 194, 198	12
3.2.2 Duyarlılık	9, 28, 30, 32, 33, 37, 40, 41, 47, 49, 50, 55, 70, 92, 93, 113, 115, 119, 145, 146	20
3.2.3 Öğüt Verme	23, 73, 92, 153, 175	5
3.2.4 Paylaşmak	140	1
3.2.5 Sadakat	83, 84, 86, 88, 110, 112, 113, 132, 168, 173, 178, 179, 188	13
3.2.6 Sorumluluk	9, 10, 11, 16, 24, 35, 48, 57, 66, 83, 93, 103, 112, 120, 158, 165, 187	17
3.2.7 Teselli Etme	-	-
3.2.8 Vatanseverlik	22, 83, 86, 88, 100, 113, 141, 159, 173	9
3.2.9 Yardımseverlik	29, 30, 32, 38, 40, 69, 92, 126, 139, 142, 145, 146, 150, 151, 153, 154, 156, 175, 185, 185, 194, 201	29
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	25, 42, 44, 47, 57, 65, 68, 143, 145, 165, 166, 167	12
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	11, 13, 19, 20, 24, 26, 29, 30, 32, 36, 48, 50, 53, 54, 56, 60, 78, 86, 88, 90, 97, 103, 112, 125, 134, 158, 166, 166, 188	27
4.1.1 Alçakgönüllülük	15, 32, 35, 60, 60, 61, 111, 168, 175	9
4.1.2 Azimli Olma	13, 14, 15, 16, 20, 26, 57, 59, 99, 165, 198	11
4.1.3 Cesaret	20, 26, 29, 30, 53, 54, 97, 103, 107, 134, 158, 166, 167, 181	14
4.1.4 Cömertlik	175	1
4.1.5 Çalışkanlık	13, 15, 16, 20, 26, 57	6

4.1.6 Dürüstlük	23, 27, 46, 50, 52, 59, 83, 93, 109, 125, 132, 143, 148, 188, 190	15
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	66, 93, 110, 112, 123, 132, 134, 142, 157, 173, 178, 179, 179, 190, 203	15
4.1.9 Pişmanlık	141	1
4.1.10 Sabır	12, 14, 16, 27, 70, 90, 120, 133, 137	9
4.2 Saygı	18, 22, 26, 50, 79, 83, 138, 175, 185	9
4.2.1 Edepli Olma	22, 37, 80, 92, 190	5
4.2.2 Selamlaşma	18	1
4.2.3 Sözünde Durma	60, 66, 71, 174, 188	5
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	31, 38, 62, 77, 111, 176	6
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	5, 21, 37, 59, 59, 72	6
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	65	1

Tablo 25 incelendiğinde *Malazgirt'in Üç Atlısı/Aksungur* adlı eserde 40 değer tespit edilmiştir. Verilere bakıldığında 40 kez geçiş sıklığıyla *sevgi* değerinin en fazla işlenen değer olduğu anlaşılmaktadır. Ardından 34 kez geçiş sıklığıyla *dostluk* değeri, 29 kez geçiş sıklığıyla *yardımsızlık* değeri, 27 kez geçiş sıklığıyla

özdenetim-özgüven sahibi olmak değeri, 21 kez geçiş sıklığıyla *tedbir* değeri, 20 kez geçiş sıklığıyla *duyarlılık* değeri, 17 kez geçiş sıklığıyla *sorumluluk* değeri, 15 kez geçiş sıklığıyla *dürüstlük, güven, kararlılık* değerleri, 14 kez geçiş sıklığıyla *cesaret* değeri, 13 kez geçiş sıklığıyla *sadakat* değeri, 12 kez geçiş sıklığıyla *dayanışma* değeri ve *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, 11 kez geçiş sıklığıyla *azimli olma, nezaket* değerleri eserde en fazla işlenen diğer değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğergamlık, fedakârlık, merhamet, sabır, alçakgönüllülük, vatanseverlik değerleri 9 kez geçiş sıklığıyla, *misafirperverlik, vefakârlık* değerleri 7 kez geçiş sıklığıyla, *adalet, çalışkanlık, estetik* değerleri 6 kez geçiş sıklığıyla, *edepli olma, öğüt verme, sözünde durma, umutlu olma* değerleri 5 kez geçiş sıklığıyla, *temiz olma* değeri 2 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik, duygudaşlık, hoşgörü, özgürlük, paylaşma, pişmanlık, selamlaşma* değerleri ise 1 kez geçiş sıklığıyla eserde en az işlenen değerlerdir.

Eserde tarihî içerik barındırdığı için diğer eserler gibi çok yönlü ilerlemektedir. Selçuklu ordularının Anadolu'ya akınlar yaptığı bir zaman diliminde gerçekleşen olaylarda Hasan Sabbah, eserin ana kahramanı Aksungur'un kız kardeşini Sultan Alpaslan'ı öldürtebilmek için kaçıtır. Bu sırada Aksungur, rahmetli babası gibi bir savaşçı olabileceğini Selçuklu emiri Emir Afşin'e gösterir. Böylece orduya katılması sağlanır. Bağdat'a bir emanet bırakabilmek için yoldayken Müslüman olup adı Zeynep olan Bizans prensesini kötü niyetlilerden kurtarır. Bu sırada bir aşk hikâyesi de gelişmiş olur.

Aksungur Bağdat'a emaneti bıraktıktan sonra Bağdat'a Hasan Sabbah'ın bir adamı gelir ve kız kardeşi Çiçek'in kaçırıldığını söyler. Bunun üzerine arkadaşlarıyla beraber Kahire'ye gitmek üzere yola koyulurlar. Hasan Sabbah ile görüşürülen Aksungur, Sabbah'ın asıl niyetini öğrenir. Sabbah, Sultan Alpaslan'ın Aksungur'a öldürtmek istemektedir. Bunun içinse her türlü vaadi yapmaktadır. Ancak devletine, milletine sadakatle bağlı Aksungur, bu tekliflerin hepsini içten içe reddeder. Çünkü kız kardeşini de kurtarmak zorundadır. Çetin mücadeleler sonucunda, yaptıkları planlar sayesinde kız kardeşini kurtarır. Ayrıca Kahire'de bulunduğu süre zarfında hünerli bir savaşçı olduğunu tüm Kahire'ye gösterir. Ardından Prens Süreyya'nın yardımıyla Hasan Sabbah'ın elinden kurtularak soluğu İstanbul'da, Bizanslı prensesin -Zeynep- yanında alır. Bizans ordusu o sıralarda Selçuklu akınlarına karşı mukavemet göstermek için hazırlık içindedir. Zeynep'i İstanbul'da bırakıp edindiği haberi Sultan Alpaslan'a bildiren Aksungur, Malazgirt'te Bizans'a karşı savaşa

katılır. Savaş zaferle sonuçlanır. Ardından tekrar İstanbul'a dönüp zor durumda olan Zeynep'i kurtarır ve evlenirler.

Eserde Aksungur'un babasına, annesine, dedesine, kız kardeşine, sevdiğine, silah arkadaşlarına, Sultan Alpaslan'a, vatanına, milletine ve dinine olan muhabbeti, sevgisi ve fedakârlığı *sevgi* değerinin ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Sevgi doğal olarak *dostluk* değerini beslemektedir. Zaten bu iki değer, eserde kendini en fazla gösteren değerlerdir. Diğer taraftan *yardımseverlik, özdenetim-özgüven, tedbir, duyarlılık, sorumluluk, dürüstlük, güven, kararlılık, cesaret, sadakat, dayanışma, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), azimli olma ve nezaket* gibi değerlerin yüksek çıkmasının sebepleri ise şöyle sıralanabilir:

1. Ana kahraman ve bazı diğer kahramanların dindar olmaları,
2. Ana kahramanın eş dost için her türlü sıkıntıya katlanması,
3. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi, çeşitli tedbirlerin alınması,
4. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi,
5. Ana kahraman ve silah arkadaşlarının kötü emellere sahip kişilere karşı mücadele etmesi,
6. Ana kahraman ve silah arkadaşlarının vatana, millete, devletine bağlılık ve onun için her türlü fedakârlığı yapabilmesi.

Malazgirt'in Üç Atlısı/Aksungur adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Çiçek'in Hasan Sabbah tarafından kaçırıldığını Aksungur'a haber veren Yusuf adında -sonradan Hasan Sabbah'ın adamı olduğu anlaşılıyor- birisi Aksungur ve arkadaşlarını Kahire'ye kadar götürür. Bir handa konaklarken kendisi ortadan kaybolur. Yerine bir başka adamı Aksungur'u almak için hana gelmiştir. Aksungur olayları değerlendirirken şunları düşünmektedir:

- Beni Yusuf gönderdi. Kendisi yol yorgunluğunu hâlâ çıkaramadı. Onun için sizi almaya ben geldim.
- Yalnız beni mi?
- Evet, yalnız sizi! Arkadaşların gelmesin, dedi.

Bu istek tuhafıma gitti. Ne biçim insanlardı bunlar... Yusuf, fakir de olsa, misafir bu şekilde mi karşılanırdı. Sonra, ona yük olacak insanlar da değildik. Biz selamlaştığımız, garip bulduğumuz yabancı bulduğumuz bir insana ile yakınlık gösterir, misafir için bütün varımızı yoğumuzu ortaya dökerdik.

Fakat bu kadar alıngan olmam da belki manasızdı. Yusuf evi gösterecekti. Kalabalık olmamız, dikkat çekebilir diye düşünmüş olabilirdi. Arkadaşlarıma gelememeleri daha iyiydi. Hancıya, arkadaşlarıma güzel bir kahvaltı hazırlamasını söyledim. Hancı, “Emredersiniz” diyerek ellerini ovuşturdu. Yabancıya:

- Gidelim! Ben hazırım, dedim. (Malazgirt’in Üç Atlısı/Aksungur, s. 76-77).

Yukarıdaki paragraflar incelendiğinde *misafirperverlik* ve *diğergamlık* değerlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

• Türklerin nasıl güvenilir (*güven*) bir millet olduğuyla ilgili olarak şu konuşmalar örnek olarak gösterilebilir:

(...)

Halit Ağam da söze karıştı.

- Bağdat yakınlarında, biz Türkler için Samarra adlı bir şehir de kuruldu.

Apostol merakla sordu:

- Bunu bilmiyordum. Türkler için kurulan bu şehri sebebi nedir?

- Türklere ve diğer İslam olmuş ırklara dayanarak iktidar dizginlerini ele geçirmiş olan Abbasiler; Türkleri, gerek ahlâklarının temizliği ve gerekse cengâverlikleri dolayısıyla hilâfet merkezine çekmeye çalışıyordu. Bu iyi davranış da Türklerin İslamiyeti tanımalarına ve Türkler arasında İslamiyetin yayılmasına sebep oldu. (Malazgirt’in Üç Atlısı/Aksungur, s. 64).

• Kahire’de kız kardeşini kurtaran Aksungur ilk fırsatta kaçmayı düşünmektedir. Ancak Hasan Sabbah kendisini er meydanına davet eder. Ok, mızrak atamada, at sürmede hünerlerini, cesaretini görmek ister. Aksungur da yiğit adam er meydanından geri durmaz diyerek yarışmalara katılır. Bu yarışmalar esnasında Kahire’de ün yapmış Zeynel adında bir savaşçı ile Aksungur arasında rekabet yaşanmaktadır:

Sekizinci tur sonunda Zeynel’le beraber gitmeye başladık. Meydan “Zeynel! Zeynel!” sesleriyle yine yıkılıyordu. Zeynel atının yelesine eğilmiş olduğu halde bana bağırdı:

- Geri kal yiğit! Geri kal! Sana üç bin altın var. En mukaddes şeylerin üzerine yemin ederim ki, sana üç bin altın veririm. İstersen, atım da senin olur. Yeter ki geçme beni. Beni, bu halkın karşısında utandırma!

İnsana hiçbir şey, bir yiğidin yalvarması kadar dokunamaz. At, para benim hırslımı tahrik edecek şeyler değildi. Şimşek gibi bir atım vardı. Er meydanındaydık. Bana yalvarması içimi parçaladı.

Atımı bile vermek istemesi bu yarışa ne kadar önem verdiğini gösteriyordu. Öyle sanırım ki Zeynel atını verse yaşayamazdı. Fakat mağlubiyet? Onu asıl kahreden de mağlubiyet olurdu. Geri kalarak yarışı ona kazandırmak benim elimde değildi. Burada benim şahsım değil, Türk

milletinin şerefi ortaya konmuştu. Türk süvariliğini, bir acıma uğruna feda mı edecektim? (Malazgirt'in Üç Atlısı/Aksungur, s. 100).

Yukarıdaki dış ve iç konuşmalar incelendiğinde *hoşgörü, merhamet ve vatanseverlik* değerleri göze çarpmaktadır.

- Aksungur kız kardeşi Çiçek'i Hasan Sabbah'ın elinden bir planla kurtarır. Ancak Sabbah'ın askerleri peşlerindedir. Askerlerin kendilerini yakalayacağını anlayan Aksungur, kız kardeşini Halit ağa ve Ömer ile gönderip diğer yakın arkadaşları Altar ve Karabay'la düşmana karşı koymak için siper alırlar. Olayın seyri şöyledir:

Askerler bizi görmüştü. Öndekilerden beş tanesi, develerini birbirine yaklaştırdı. Hararetili hararetili bir şeyler konuştular. Bu konuşma beş on dakika kadar sürdü. Sonra içlerinden biri devesini sürerek vahanın önüne geldi ve bağırdı:

- Hey oradakiler! Beni duyuyor musunuz? Aksungur cevap verin!
- Evet, diye cevap verdim. Söyle, seni dinliyoruz.
- Bahadır! Seni muhakkak ele geçirmek için emir aldık. Gel, bu inattan vazgeç, kan dökülmeden bize teslim ol.
- Bre yiğit! Tatlı can dediğin de nedir ki? Sonunda ölmeyecek miyiz? Elimde kılıcım olduktan sonra, nasıl teslim olurum? Bir Türk, canından ziyade şerefini düşünür. Şu teklifi ben duymamış olayım, sen de söylememiş ol!
- Bahadır! Senin yiğitliğini yarışmalarda gördük. Ben de arkadaşlarım da sana hayranız. Elimizde olsa senin kaçmana göz yumardık. Fakat ne yapalım ki emir büyük yerden. Senin ölünü veya dirini götürmezsek bizim kelleimiz gider. Senin teslim olmayacağını tahmin etmiştim. Fakat bir defa teklifte bulunayım dedim.
- Sağ olun! Arkadaşlarına söyle, beni de elini kana bulaştırmak zorunda bırakmasınlar.
- Son sözün bu mu Bahadır?
- Evet! (Malazgirt'in Üç Atlısı/Aksungur, s. 125).

Konuşmalar incelendiğinde *sorumluluk, özdenetim-özgüven, dürüstlük, nezaket* değerlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

- Yakalanan Aksungur, Altar ve Karabay, Hasan Sabbah tarafından zindana atılır. Zindana gelen Hasan Sabbah ile Aksungur arasında şu konuşmalar geçmektedir:

Arkasında Hasan Sabbah vardı. Hasan Sabbah, o sinsî ve hain gülüşü ile yanıma yaklaştı. Duvarları, yerleri kontrol ettikten sonra:

- Oh! Oh! Sayın Aksungur Bahadır! Yeriniz de pek hoş değilmiş doğrusu. Çok üzüldüm dostum. Şu durumun yüreğimi sızlattı. Senin gibi bir bahadıra lâıyk bir yer değil burası. Hâlbuki ben seni ordumda çok yüksek bir yere geçirmeyi düşünüyordum, dedi.

Ben de alaylı bir şekilde cevap verdim:

- Üzülmeıyn kıymetli dostum! Üzülmeıyn! Benim vücudum her şeye tahammül eder. Bir alçak olarak, o söylediğın yüksek mevkide bulunmaktansa, böyle bir zindanda ölmek daha iyi.
- Senin bu düşüncen, aptallıktan başka bir şey değildir.

- Namuslu ve mert insanla, kalleş ve sinsi insan arasındaki farkı, aptallık olarak görmene şaşırmam. Sultanına el kaldıran kalleş bir insan olmaksana, senin kötü sözlerine maruz kalmaya razıyım. Sonra sana bir şey söyleyeyim mi, Hasan Sabbah?
- Söyle bakalım! Meraklandırđın beni.
- Senin beğendiğın ve övdüğün bir insan olmaksana senin sevmediğın hoşlanmadığın bir insan olmak benim için büyük bir zevktir.
- Neden?
- Nedeni var mı? Sen, zihni sapık düşüncelerle dolu bir adamsın Senin takdirin, takdir ettiğın adamın seninle aynı seviyede olduğunu gösterir. Senin hoşlanmaman, hoşlanmadığın adamın da senden ayrı düşüncede olduğunu gösterir ki bu da o adamın sende bulunmayan meziyetlere sahip olduğunu ispat eder.

Bir kahkaha attı:

- Senin şu soğukkanlılığına hayranım doğrusu. Fakat bu durumun, bu dik kafalılığın öyle zannediyorum ki pek fazla devam etmeyecek. Köpekler gibi yalvarıp ayaklarıma sarılacaksın. Tekmelerimi, en hafif işkence aleti olarak göreceksin. Ben, intikamımı zamana bırakırım.
- Yanılıyorsun Hasan Sabbah! Sana yalvaracak olsaydım, şimdiden bu konuşmayı yapmazdım.
- Bedenle ruhun büyük bir münasebeti vardır. Beden çökerse, ruh da ona uyar. Göreceğiz, o gururunun, Prenses Süreyya'nın bile hoşuna giden gururunun, mertliğinin, nasıl ayaklar altına düştüğünü göreceğiz! Beklerim! Ben sabırlı bir adamım. (Malazgirt'in Üç Atlısı/Aksungur, s. 132-133).

Aksungur'un ve Hasan Sabbah'ın konuşmaları incelendiğinde *özdenetim-özgüven, dürüstlük, kararlılık, sadakat, sabır* değerlerinin göze çarptığı anlaşılmaktadır.

5.13 Osmanlı Leventleri/Seydi Ali Reis ve Leventlerinin Maceraları

Tablo 26. Osmanlı Leventleri/Seydi Ali Reis Ve Leventlerinin Maceraları Adlı Eserde Yer Alan Değerler

OSMANLI LEVENTLERİ/SEYDİ ALİ REİS VE LEVENTLERİNİN MACERALARI		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	63	1
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	6, 8, 12, 13, 15, 16, 21, 23, 23, 27, 29, 33, 33, 42, 44, 45, 50, 51, 53, 59, 61, 81, 88, 92, 94, 94, 102, 104,	34

DUYGUSAL DEĞERLER

3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI

3.1 Sevgi	11, 22, 24, 36, 63, 80, 84	7
3.1.1 Diğergamlık	-	-
3.1.2 Dostluk	6, 7, 8, 18, 27, 27, 32, 77, 78, 79, 81, 96, 98, 104	14
3.1.3 Duygudaşlık	40	1
3.1.4 Fedakârlık	84, 137	2
3.1.5 Güven	7, 12, 26, 32, 33, 36, 68, 81, 82, 91, 98, 101, 122, 136	14
3.1.6 Hoşgörü	135, 136	2
3.1.7 Merhamet	10, 23, 59, 80, 84, 85, 91, 136, 136	9
3.1.8 Misafirperverlik	69, 98, 99	3
3.1.9 Nezaket	7, 61, 66, 94, 95, 98, 98, 102, 119, 125, 137, 139, 140	13
3.1.10 Umutlu Olma	35, 35, 85, 91	4
3.1.11 Vefakârlık	32, 137, 139	3
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	6, 10, 16, 17	4
3.2.2 Duyarlılık	55, 59, 69, 106, 141	5
3.2.3 Öğüt Verme	25, 55, 57, 80, 132, 133, 139, 139	8
3.2.4 Paylaşma	-	-
3.2.5 Sadakat	27, 31, 32, 35, 137	5
3.2.6 Sorumluluk	11, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 28, 42, 43, 50, 54, 55, 59, 62, 62, 68, 68, 83, 84, 88, 90, 106, 118, 122, 125, 127, 139	28
3.2.7 Teselli Etme	-	-

3.2.8 Vatanseverlik	14, 25, 28, 31, 32, 32, 35, 41, 54, 106	10
3.2.9 Yardımseverlik	10, 11, 16, 31, 31, 32, 44, 47, 59, 62, 63, 67, 69, 98, 99, 104, 138, 140	18
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	20, 58, 75, 83	4
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	9, 71, 99, 102, 127	5
4.1.1 Alçakgönüllülük	-	-
4.1.2 Azimli Olma	30, 30, 53, 72, 83, 107, 109, 112, 122, 140	10
4.1.3 Cesaret	17, 27, 54, 60, 69, 76, 79, 88, 111, 122	10
4.1.4 Cömertlik	141	1
4.1.5 Çalışkanlık	53	1
4.1.6 Dürüstlük	65, 66, 75, 79, 81, 86, 89, 91, 99, 102, 104, 129, 133	13
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	8, 12, 17, 26, 27, 30, 60, 69, 79, 89, 95, 96, 99, 106, 109, 117, 128	17
4.1.9 Pişmanlık	75, 91, 112, 113, 126	5
4.1.10 Sabır	33, 35, 35, 83	4
4.2 Saygı	9, 20, 27, 31, 32, 35, 37, 66, 98, 101, 102, 114, 119, 122, 139	15
4.2.1 Edepli Olma	-	-
4.2.2 Selamlaşma	-	-
4.2.3 Sözünde Durma	-	-
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-

5.1.1 Eğitilmiş Olma	15, 97	2
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	97, 98, 102	3
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	21, 23, 54, 55, 58, 71, 74, 131, 132	9
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	-	-

Tablo 26'ya göre *Osmanlı Leventler/Seydi Ali Reis ve Leventlerinin Maceraları* adlı eserde 34 değer tespit edilmiştir. Verilere bakıldığında 34 kez geçiş sıklığıyla *tedbir* değerinin en fazla işlenen değer olduğu anlaşılmaktadır. Ardından 28 kez geçiş sıklığıyla *sorumluluk* değeri, 18 kez geçiş sıklığıyla *yardımseverlik* değeri, 17 kez geçiş sıklığıyla *kararlılık* değeri, 15 kez geçiş sıklığıyla *saygı, güven* değerleri, 14 kez geçiş sıklığıyla *dostluk* değeri, 13 kez geçiş sıklığıyla *dürüstlük, nezaket* değerleri, 10 kez geçiş sıklığıyla *azimli olma, cesaret, vatanseverlik* değerleri, 9 kez geçiş sıklığıyla *adalet, merhamet* değerleri, 8 kez geçiş sıklığıyla *öğüt verme* değeri eserde en fazla işlenen diğer değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sevgi değeri 7 kez geçiş sıklığıyla, *duyarlılık, özdenetim-özgüven, pişmanlık, sadakat* değerleri 5 kez geçiş sıklığıyla, *dayanışma, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), umutlu olma* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *estetik, misafirperverlik, vefakârlık* değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *eğitilmiş olma, fedakârlık, hoşgörü, sabır* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik, çalışkanlık, duygudaşlık, temiz olma* değerleri 1 kez geçiş sıklığıyla eserde en az işlenen değerlerdir.

Eserde Seydi Ali Reis ve leventlerinin Hindistan'da geçen dört yılını anlatılmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde geçen olaylarda Osmanlı Devleti Hindistan'daki Müslüman halklara yardım elini uzatır. Portekizliler Hindistan'ın kaynaklarını sömürmek için elinden geleni yaparak Hindistan'daki Müslümanlara saldırır. Müslümanlar da yardım için beklemektedir. Kanuni döneminde Seydi Ali

Reis ve leventleri Hindistan'a giderler. Portekizliler sadece Hindistan'da değil aynı zamanda Hürmüz Boğazı'nda, Yemen'de, Kızıldeniz'de varlığını hissettirmektedir. Osmanlı'nın kudreti sayesinde Kızıldeniz'de Portekizliler başarı elde edemez.

Seydi Ali Reis ve leventleri görev için Hint ormanlarında bir kabileye rastlarlar. Kabile inancı gereği tapmış oldukları putlara kurban vermektedir. Bu kurbanlar arasında daha sonradan Müslüman olan İspanyol asıllı Ubeyde Bey de vardır. Seydi Ali Reis ve leventleri onu kurtarır. Yolculuklarına devam ederler. O sırada Ubeyde Bey, hem nasıl Müslüman olduğunu hem de İspanyolların Hindistan'da ve Güney Amerika'da yapmış olduğu katliamları, yerli halkların altınlarını, kaynaklarını nasıl gasp ettiklerini leventlere anlatmaktadır. Ubeyde Bey'in anlatımında Mayalar, Aztekler ve İnkaların İspanyol denizcileri Kristof Kolomb, Cortes ve Pizarro tarafından nasıl talan edildikleri ortaya çıkmaktadır. Seydi Ali Reis ve leventleri görevlerini tamamladıktan uzun bir süre sonra İstanbul'a dönerler.

Seydi Ali Reis ve leventlerinin Hindistan'ın çetin ormanlarında ilerlerken, ormanda vahşi hayvanlarla mücadele ederken, Portekizlilere karşı Müslümanlara yardım ederken kendilerini ve Müslümanları korumak için daima önlemler alırlar. Bu önlemleri özellikle Seydi Ali Reis almaktadır. Anlatılan bu olaylardan dolayı eserde *tedbirli olmak* değeri yüksek çıkmıştır. Aynı zamanda yaşana macerada her levent sorumluluk sahibidir, yardımseverdir, üzerine düşen görevi yapmaktadır. Bu yüzden *sorumluluk* ve *yardımseverlik* değerleri fazla işlenmiştir. Portekizlilere karşı Müslüman toplulukları koruma ve kollama dinî, vicdanî bir sorumluluk ortaya çıkarırken diğer taraftan yardımsever olmayı da gerektirmektedir.

Ayrıca *kararlılık*, *saygı*, *dostluk*, *güven*, *dürüstlük*, *nezaket*, *azimli olma*, *cesaret*, *vatanseverlik*, *adalet*, *merhamet*, *öğüt verme* değerlerinin eserde çokça işlenmesinin sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Ana kahramanların dindar olması,
2. Zor durumda kalan din kardeşlerine yardım edilmesi,
3. Başka bir devletin boyunduruğunun altına girmektense çetin bir mücadelenin göze alınması,
4. Mal, mülk hırsının fazlaca olması,
5. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi,

6. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi, sayıca kat kat fazla olan düşman ordusundan çekinmeden savaşılması,

7. Ana kahramanların inanmış olduğu davaya her ne pahasına olursa olsun sahip çıkması, ona bağlı kalması.

Osmanlı Leventleri/Seydi Ali Reis ve Leventlerinin Maceraları adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Seydi Ali Reis ve leventleri maceralarını sürdürürken Seydi Ali Reis, günlük tutmaktadır. Günlükle ilgili olarak fikirleri şöyledir:

Seydi Ali Reis, Mustafa ve Ali Ağa ile dere kenarına en yakın olan ağacın gölgesinde oturmuştu. Seydi Ali Reis bağdaş kurmuş, kucağına aldığı parşömen üzerine bir şeyler yazıyordu. Leventler, Seydi Ali Reis'in başlarından geçen her şeyi yazdığını biliyordu. Reis, her mola yerinde, o günkü olayları yazardı. Seydi Ali Reis, bir ara başını kaldırıp etrafı süzdü ve:

- Ağalar, dedi. Aklıma gelmişken söyleyeyim. Şayet bana bir şey olursa, yazdıklarınıza sizler devam edin.

İki Ağa da:

- Allah korusun Reisim, dediler.

- İnşallah, ama aklınızda bulunsun. Geldiğimiz ve gördüğümüz yerleri yazalım ki, vatanımıza dönmemiz nasip kısmet olursa, vatandaşlarımızda bu yerlerden bilgi sahibi olsunlar.

Mustafa Ağa:

- Gerçekten de çok iyi olur Reis, dedi.

- İyi olmaz olur mu? Herkes, Hindistan hakkında bir şeyler öğrenmiş olur. Buralara gelmeden evvel, hangimiz bilgi sahibiydik (Osmanlı Leventleri, s. 14-15).

Yukarıdaki konuşmalarda *vatanseverlik, eğitilmiş olma, tedbir* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Padişah Kanunî Sultan Süleyman, Seydi Ali Reisi seviyor ve takdir ediyordu. Kanunî Sultan Süleyman'ın İran seferine katılan Seydi Ali Reis, Hanzala'yı da yanında götürmek istedi. Seydi Ali Reis ile İran'a oradan da Hindistan'a gidecek olan Hanzala, annesiyle vedalaşırken aralarında şu konuşmalar geçmektedir:

Hanzala, Reis'in teklifini duyduğu zaman çok sevinmişti. Eve anasının yanına gittiğinde, Seydi Ali Reis'in İran'a gideceğini, kendisini de beraber götürmek istediğini söylediğinde, anası ağlamaya başlamıştı. Ağlaması kesildikten sonra, "Oğul" demişti. "Canımın parçası oğul! Seni çok seviyorum; uzak yerlere gitmeni istemem. Ama şu var ki, er geç ayrılacağız.

Hiç kimse bu dünyada devamlı kalmaz. Zaten devletin verdiği vazifeden de kaçılmaz. Bu vazifeden dolayı, sevinç ve gurur duyarım. Benim de, senden bir isteğim var. Sen gittikten sonra, ben çok yalnız kalacağım. Onun için, Hatice ile evlenmeni isterim. O benim can yoldaşım olur. Seni ikimiz beraberce bekleriz!” (Osmanlı Leventleri, s. 24 – 25).

Yukarıdaki paragraf incelendiği zaman *sevgi, vatanseverlik, öğüt verme, güven* gibi değerlerin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Seydi Ali Reis, leventleriyle beraber Kanuni Sultan Süleyman’ın emrini yerine getirmek üzere Basra’ya doğru gider. Orada bulunan Osmanlı donanmasını getirmesi gerekmektedir. Hanzala beraberinde götürerek önce Hürmüz denizine sonra da Basra’ya varırlar. Bu sırada o bölgede cirit atan Portekizlilerle karşılaşılır ve çetin mücadele sonrasında Portekizliler kaçmak zorunda kalır. Ardından seyir halindeyken fırtınaya yakalanırlar. Kıyıya yaklaşarak Osmanlı Devletine bağlılığını bildiren Belucistan halkının padişahı Melik Celalettin’den yardım alırlar. Devamında gelişen olaylar şöyledir:

Bender Şehba adlı bir yere vardılar. Sahilde karşılaştıkları bir grup denizci Seydi Ali Reis’e yardım etti. Denizcilerin reisi, onlara kılavuzluk ederek Guadar adlı bir iskeleye getirdi. Orada yaşayan Belucistan halkının padişahı Melik Celalettin, sahile gelen Osmanlı gemilerini görünce gemiye gelerek Halife ve Osmanlı padişahı olan Kanunî Sultan Süleyman’a, bağlılığını bildirdi.

Melik Celalettin, Seydi Ali Reis’e “Kardeşlerim, şunu iyi bilin ki, sizlere her bakımdan yardım etmeye de razıyım. Yeter ki, siz isteyiniz! Hiç sıkılmayın, bizler elhamdulillah, din kardeşiyiz. Sizler yurdunuzu, ailelerinizi biz Müslümanlara yardım etmek için bıraktınız. Öyle ise biz Müslümanlar da, sizlere yardım etmek mecburiyetindeyiz.”

Seydi Ali Reis de, “Allah senden razı olsun kardeşim! Bu sözlerinle bizi çok sevindirdin. Din kardeşliğinin nasıl olması gerektiği hakkında, örnek bir davranış gösterdin. Yiyeceğimizi, suyumuzu her türlü erzakımızı verdin. Sıkıntımız kalmadı. Yalnız bize iki kılavuz verebilecek misiniz?” diye sordu.

Melik “Hay, hay kardeşim. Bir kara ve bir de deniz kılavuzu emrinizdedir” olacaktır. Ayrılırken de, “Halifemiz ve Padişahımıza, saygılarımı, itaatimi ve bağlılığımı lütfen söyleyiniz ve emirlerine her zaman hazır olduğumu belirtiniz!” sözlerini ilâve etti. (Osmanlı Leventler, 31 - 32).

Paragraflar ve konuşmalar incelendiğinde *yardımseverlik, saygı, sadakat, vefakârlık, vatanseverlik, dostluk, güven* değerlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

- Ubeyde Bey’in anlatımına göre İspanya’da Hristiyan halk arasında Güney Amerika’nın keşfiyle beraber zengin altın kaynakları olduğu dedikodusu yayılır. Bu da dedikodu vesilesiyle pek çok kişi zengin olmak hayaliyle gemiye tayfa olarak kabul edilip Güney Amerika’ya gitmek ister. Bunlar arasında evlenmek isteyen, işsiz kimseler vardır. Don Garcia, Joze ve Juan bu İspanyollardan birkaçıdır. Bu minvalde gelişen olaylar şöyle devam etmektedir:

İşte böyle bir fırsat çıkmıştı. Hemen Juan'ın evine gittik. Juan, evde yoktu. Annesi, onun limana gittiğini söyledi. Koşarak, biz de limana gittik. Juan oradaydı. Sevinçten gözleri parlıyordu.

“Hey çocuklar” dedi. “Gemi ile ben de gidiyorum. Beni kabul ettiler!”

“Biz de müracaat edelim” dedik.

Gemiye, tayfa kaydedenlerin yanına gittiğimizde, sevindirici bir durumla karşılaştık. Babamın bir arkadaşı daha oradaydı. Gemiye, tayfa olarak girmek istediğimizi söylediğimizde, biraz düşündü. Sonra Joze ile beni bir kenara çekerek, “Sizinle açık konuşmam gerek çocuklar.” Dedi. “Dışarıda, gemiye tayfa olarak alınanları gördünüz. Çoğu, ipten kazıktan kurtulmuş kimseler. Sizler ise aile çocuklarıdır. Onların arasında kalmanız çok güç olur.” dedi.

“Olsun” diye itiraz ettik. “Biz, Salamanka Üniversitesi’ni bitirdik. Hukuk okuduk. Her çeşit insanla tanışıklığımız var. Ne olur, bize yardımcı olun. Biz de yeni keşfedilen yerlere gidelim. Yoksa burada üzüntüden kahroluruz.”

Baba dostu kararlı halimizi görünce, “peki” dedi. “Sizleri de almaları için, ricada bulunacağım. Ama diğerlerinden bir ayrıcalık beklemeyin. Çok sıkıntılı bir yolculuk geçireceğinizi şimdiden söyleyeyim. Dayanabilecek misiniz?”

“Her şeye razıyız. Yeter ki, hayallerini kurduğumuz yere gidebilelim!” (Osmanlı Leventleri, s. 78 79).

Gemicilerle çocuklar arasında yapılan konuşmalara bakıldığında *dürüstlük, cesaret, kararlılık, dostluk, özdenetim -özgüven* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- İspanyol denizci Cortes, Azteklerin zenginliklerine konabilmek için adamlarıyla Meksika sahillerine çıkarma yapıp geniş bir toprak üzerinde hâkimiyet sağlar. Aztek Kralı Montezuma da Cortes’i ve adamlarını takip ettirmektedir. Cortes’in vahşi tutumlarına karşı Montezuma, İspanyollara gayet nezaketli bir şekilde davranıp hediyeler sunar. Kral’ın onları karşılamasını, olayları Seydi Ali Reis ve leventlere anlatan Ubeyde Bey şöyle aktarmaktadır:

Kral Montezuma, bizi, sarayın ileri gelenleriyle karşıladı. Göz kamaştırıcı bir tahtrevanda oturuyordu. İmparatorun büyük bir ihtişam içinde yaşadığı sarayına yakın binalara götürüldük. Sokaklarda, samlarda, kayıklarda birikmiş büyük bir kalabalık, bizi merakla izliyordu.

(...)

Montezuma, şerefimize bir yemek verdi. Bu şölen bizi çok şaşırttı. O ne zenginlik ve ihtişamdı? Her yemek, ısıtılmış bakır sahanlar içinde ikram ediliyordu. Bir tabak, iki yemek için kullanılmıyordu; derhal değiştirilip yeni ve temiz bir tabak getiriliyordu. Yemek aralarında dansözler, akrobatlar ve palyaçolar, davetlilere eğlenceli vakitler geçiriyorlardı.

(...)

Bizleri şaşkınlığa düşüren başka bir durum da, Azteklerin ahlâk anlayışları idi. Kimse evinin kapısını kilitlemiyordu. Evinden çıkan, içerde kimse olmadığına işaret için, eşğin üzerine ufak bir değnek koyuyor ve gönül rahatlığıyla işine gidebiliyordu.

Bunun, bizi oldukça şaşırtması olağandı. Çünkü İspanya ve diğer Avrupa ülkelerinde, hırsızlık, başkalarının malını gasp etme, çeşitli haksızlıklar, her zaman görülen hadiselerdi (Osmanlı Leventleri, s. 98 - 99).

Azteklerin davranışları ve İspanyolların yorumlarına bakıldığında *nezaket, saygılı olmak, misafirperverlik, yardımseverlik, estetik, saygı, güven, dostluk, dürüstlük* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

5.14 Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil

Tablo 27. Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil Adlı Eserde Yer Alan Değerler

ÖZGÜRLÜK SAVAŞÇISI/ŞEYH ŞAMİL		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	-	-
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	13, 17, 36, 65, 78, 81, 82, 82, 88, 102, 103, 106, 111, 112, 124, 125, 129, 129, 134, 137, 138, 143, 147, 168	24
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	6, 13, 17, 18, 30, 38, 51, 62, 74, 76, 87, 87, 112, 119, 123, 142, 153, 167, 171,172	20
3.1.1 Diğergamlık	109	1
3.1.2 Dostluk	14, 15, 28, 53, 82, 88, 88, 122, 123, 124, 170	11
3.1.3 Duygudaşlık	10, 120	2
3.1.4 Fedakârlık	18, 109, 111, 112, 135	5
3.1.5 Güven	12, 124, 128, 147, 153, 174	6
3.1.6 Hoşgörü	-	-
3.1.7 Merhamet	60, 79, 92, 108, 167, 172	6
3.1.8 Misafirperverlik	27	1

3.1.9 Nezaket	21, 22, 22, 28, 30, 33, 40, 41, 41, 45, 49, 58, 100, 161	14
3.1.10 Umutlu Olma	-	-
3.1.11 Vefakârlık	172	1
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	88, 102, 108, 111, 124, 129	6
3.2.2 Duyarlılık	26, 27, 28, 34, 48, 52, 60, 73	8
3.2.3 Öğüt Verme	26	1
3.2.4 Paylaşma	-	-
3.2.5 Sadakat	17, 23, 58, 81, 121, 169, 170	7
3.2.6 Sorumluluk	17, 19, 37, 38, 46, 48, 52, 54, 63, 88, 90, 103, 105, 106, 110, 111, 112, 125, 145, 163	19
3.2.7 Teselli Etme	-	-
3.2.8 Vatanseverlik	20, 23, 50, 51, 52, 54, 68, 82, 88, 105, 108, 109, 111, 112, 114, 117, 123, 124, 148, 151, 167, 168, 170, 173, 174	27
3.2.9 Yardımseverlik	13, 21, 51, 53, 79	5
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	13, 15, 103, 110, 110, 149, 170, 173	8
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	7, 10, 12, 14, 23, 25, 30, 45, 50, 55, 58, 62, 66, 69, 70, 71, 81, 84, 86, 92, 100, 109, 131, 173	24
4.1.1 Alçakgönüllülük	54, 58, 93, 97	4
4.1.2 Azimli Olma	18, 23, 53, 63, 67, 105, 112, 117, 138, 143, 167	11
4.1.3 Cesaret	12, 16, 23, 97, 99, 104, 126	7
4.1.4 Cömertlik	-	-
4.1.5 Çalışkanlık	14, 19, 22, 53	4

4.1.6 Dürüstlük	8, 9, 14, 21, 23, 26, 35, 48, 53, 55, 58, 62, 76, 81, 101, 118, 120, 141, 146, 150, 157, 165	22
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	23, 63, 67, 76, 93, 97, 105, 109, 117, 117, 123, 125, 146, 151, 160, 169, 170, 172, 173	19
4.1.9 Pişmanlık	131, 158, 169	3
4.1.10 Sabır	112	1
4.2 Saygı	8, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 28, 30, 31, 40, 51, 92, 101, 109, 124, 168	17
4.2.1 Edepli Olma	17, 40, 41, 44, 59	5
4.2.2 Selamlaşma	-	-
4.2.3 Sözünde Durma	-	-
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitimli Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	16, 32, 43, 50	4
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	56, 56, 59, 60, 60, 92, 120, 120, 167, 170, 171	11
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	51, 52, 58, 97, 97, 105, 108, 111, 118, 123, 170, 173, 173	12

Tablo 27'ye göre *Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil* adlı eserde 33 değer tespit edilmiştir. Verilere bakıldığında 27 kez geçiş sıklığıyla *vatanseverlik* değerinin en fazla işlenen değer olduğu anlaşılmaktadır. Ardından 24 kez geçiş sıklığıyla

özdenetim-özgüven, tedbir değerleri, 22 kez geçiş sıklığıyla *dürüstlük* değeri, 20 kez geçiş sıklığıyla *sevgi* değeri, 19 kez geçiş sıklığıyla *kararlılık ve sorumluluk* değerleri, 17 kez geçiş sıklığıyla *saygı* değeri, 14 kez geçiş sıklığıyla *nezaket* değeri, 12 kez geçiş sıklığıyla *özgürlük* değeri, 11 kez geçiş sıklığıyla *adalet, azimli olma ve dostluk* değerleri, 8 kez geçiş sıklığıyla *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *duyarlılık* değerleri eserde en fazla işlenen diğer değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sadakat, cesaret değeri 7 kez geçiş sıklığıyla, *dayanışma, güven, merhamet* değerleri 6 kez geçiş sıklığıyla, *edepli olma, fedakârlık, yardımseverlik* değerleri 5 kez geçiş sıklığıyla, *çalışkanlık, estetik, alçakgönüllülük* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *pişmanlık* değeri 3 kez geçiş sıklığıyla, *duygudaşlık* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *diğergam, misafirperverlik, öğüt verme, sabır, vefakârlık* değerleri ise 1 kez geçiş sıklığıyla eserde en az işlenen değerlerdir.

Eserde, Dağıstan'ın kahramanı Şeyh Şamil'in Rusların boyunduruğu altına girmemek için verdiği mücadele anlatılmaktadır. İmam Şamil bu mücadeleyi verirken silah arkadaşlarıyla beraber cesaretle, öz güvenle, kararlı bir şekilde vermektedir. Özgürlüğüne düşkün bir yapıya sahip olan İmam Şamil ve arkadaşları vatansever olduklarını her fırsatta ortaya koymaktadırlar. Eserde bu yüzden *vatanseverlik, özdenetim-özgüven, dürüstlük, sevgi, kararlılık, sorumluluk, özgürlük* değerleri yüksek çıkmıştır.

Diğer taraftan *saygı, nezaket, adalet, azimli olma, dostluk, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *duyarlılık, cesaret* değerlerinin yüksek çıkmasının sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Halkın ve ana kahramanların dindar olması,
2. Dinini serbestçe yaşayabilme isteğinin olması ve başka bir devletin boyunduruğunun altına girmektense çetin bir mücadelenin göze alınması,
3. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi,
4. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi, sayıca kat kat fazla olan düşman ordusundan çekinmeden savaşılması,
5. Düşmana karşı belirli bir sebepten ötürü asıl niyetin saklanması,

6. Ana kahramanların inanmış olduğun davaya her ne pahasına olursa olsun sahip çıkması, ona bağlı kalması.

Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Dağıstan'da halk ilkbaharın gelmesiyle ayrı bir sevinç içindedir. Rusların Dağıstan'ı işgal edeceği haberi Dağıstanlı halk arasında yayılır. İşgal hakkında geçen konuşmalar şöyledir:

- Hacı Mustafa, bahçesindeki ağaçları tam zamanında budadı, dedi.

Diğerleri gibi, sırtında beşmetini çıkarmamış uzunca boylusu:

- Neye yarar ki, diye konuştu. Moskof gelecek olsa, hepsini kökünden kesip atar. Yazık olur bunca emeğe!..

Üçüncü adam:

- Ne yani, Moskof gelir diye iş de mi yapmayacağız? Geleceği varsa göreceği de var. Ellerimiz armut toplamıyor ya.

- Hem İmam Şamil ve yiğitleri varken, buralara sokulmaları ne haddine Moskof'un.

- Doğru dersin Salih Ağa! İmam şamil ve yiğitleri o Moskof'un hakkında gelir.

- Evet, Güney Kafkasya ve Gürcistan Moskof işgali altında ama; bizim bu avullarımıza girebilirler mi? (*Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil*, s. 12).

Konuşmalar incelendiğinde *güven, cesaret, özdenetim-özgüven* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- İmam Şamil'in Ruslara karşı ortaya koymuş olduğu mücadele Rus Çarı'nın elçi göndermesine sebep olur. Gelen elçi ile İmam Şamil arasında şu konuşmalar yapılır:

Nehrin kenarında, yere serili kilimler üzerinde oturan İmam şamil, kendisine üç adım kala duran Generale baktı. General, biraz durduktan sonra, gayet saygılı bir tavırla:

- Size, kutsal Çarımızın bir teklifini getirdim!

İmam Şamil, ayağı sakat bu adama, acıdı ve yer gösterdi:

- Buyurun, oturun. Oturduğunuz yerden konuşun!

İmam'ın bu insani tavrı karşısında, yüzünde geniş bir tebessüm uçuşurken:

- Teşekkür ederim! Diyerek, yanındaki yaverin yardımı ile kilime oturdu. Kendisine oturması için izin verilmemiş yaver ayakta bekledi.

İmam Şamil, çarın teklifini dinlemeden önce:

- Nasıl, yolculuğunuz iyi geçti mi?

Klugenav, içi rahatlamış bir halde:

- Evet, evet! Çok rahat bir yolculuk yaptık. Halkınızın davranışlarından da memnun kaldık.

- Nehirde, bir askerinizin kaybı, sizi üzmüş olsa gerek. Ama yolculuklarda böyle şeylerle her an karşılaşmamız mümkündür.

General şaşırđı. İmam Şamil, nehirde boğulan askerden nasıl haberdar olmuştı? Oysa, etrafta hiç kimseyi görmemişlerdi. General, Dağıstan sınırına girdikleri andan itibaren, İmam Şamil'in yiğitleri tarafından adım adım izlendiklerini ancak o zaman anlayabildi.

General Klugenav, izninizle, Çarımızın mektubunu size takdim etmekle şeref duyacağız, dedi. (Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil, s. 21-22).

Paragraf incelendiğinde İmam Şamil ve yiğitlerinin *çalışkanlık* ve *nezaket* değerlerini taşıdığı anlaşılmaktadır.

- Şeyh Şamil'in mücadelesi karşısında yetersiz kalan Rus Çarı, General Klugenav ile İmam Şamil'e mektup gönderir. Mektubunda yer alan ifadeler ve İmam Şamil'in Çar'a vermiş olduğu cevaplar incelendiğinde *saygı*, *özdenetim-özgüven sahibi olmak*, *dürüstlük*, *sadakat*, *cesaret*, *azimli olma*, *vatanseverlik* ve *kararlılık* değerlerinin işlendiği anlaşılmış olur. Eserde anlatılanlar şu şekildedir:

Çar, mektubunda, İmam Şamil'i kahramanlığından dolayı övüyor ve şayet Kafkasya'daki Müslümanları bir bayrak altında toplama gayretlerinden vazgeçerse, kendisine en büyük makamların, rütbelerin verileceğini, hatta krallık tacı giydirileceğini belirtiyordu.

Çarın, göz kamaştırıcı bu şeytani teklifi, İmam Şamil'i acı acı güldürdü. Kendisini taçla, para ile rütbe ile satın alabileceğini sanan bu adama, hak ettiği cevabı vermeliydi. İmam Şamil, kendisinden cevap bekleyen, Rus Generaline:

- General! O Nikola'ya git ve deki: Senin yerinde şu anda kendisi olsa ve bu alçakça teklifleri bana bizzat yapmak cesaretinde bulunsaydı ona, ilk ve son cevabı şu kırbacım verirdi.

İyice hiddetlenen Şeyh Şamil şöyle devam etti:

- Ona söyle! Kahraman halkımın kalplerinde kök salan bu eşsiz zafer inancını kökünden kazımadıkça, bu mübarek vatan topraklarını en son kaya parçasına kadar karış karış müdafaa etmekten bizi men edemeyeceksiniz. Dinim ve vatanım uğrunda, bütün çocuklarımı ve ailemi kılıçtan geçerseniz, soyumu kurutsanız, tek başıma son nefesimi verinceye kadar sizinle savaşacağım. Nikola'ya asla boyun eğmem. Son cevabım budur! (Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil, s. 23-24).

- Şey Şamil karşısında yeteriz kalan Rus Çarı yine General Feze ile İmam Şamil'e bir teklifte bulunur. Yapılan teklife İmam Şamil'in verdiği cevaplarda *sadakat*, *kararlılık*, *vatanseverlik*, *alçakgönüllülük*, *özdenetim-özgüven* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

Çarımız, "Kafkasya'daki Müslümanları bir bayrak altına toplama kararınızdan vazgeçerseniz, size Krallık tacının verileceğini ve Çarlık hazinelerinin ayaklarınız altına serileceğini" size iletmemi istedi. Sizi görüşmek üzere Tiflis'e davet ediyor.

Kafkas Orduları Rus Kumandanı General Feze'nin bu sözleri İmam Şamil'in gözlerinde şimşekler çaktı:

- Siz bir askersiniz. Dini, milleti ve vatani için mücadele eden bir askere nasıl olur da böyle bir teklifte bulunabilir ya da böyle bir teklifi getirebilirsiniz?

- Ben, Kafkas Müslümanlarının hürriyete kavuşmaları için silaha sarılan gazilerin en aşağısı Şamil! Daha önce Çar birinci Nikola'yı tanımadığımı, emirlerinin bu dağlarda geçersiz olduğunu, General Klugenav'a anlayacağı şekilde tekrar tekrar söylemiştim. Bu

sözleri sanki taşa söylemişim gibi, Çar, hâlâ görüşmek için beni Tiflis'e davet ediyor. Bu davete icabet etmeyeceğimi size vereceğim mektupla tekrar bildiriyorum. Bu yüzden, vücudumun parça parça kıyılacağını ve sırtımı verdiğim şu vatan topraklarında taş üstünde taş bırakılmayacağını bilsem, bu kesin kararımı hiçbir zaman değiştirmeyeceğim. Cevabım bundan ibarettir. (Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil, s. 93).

- Ruslar Kafkasya'daki Ahulgho Kalesi'ni kuşatır. İmam Şamil ve silah arkadaşları mukavemet gösterir. Rusların asker sayısı oldukça fazladır. Rus ordusunun başında General Grabe vardır. Grabel bir hileye başvurmak üzere Ahulgho Kalesi'ne bir heyet göndererek güya fazla kan dökülmeden Şeyh Şamil'in teslim olmasını istemektedir. Bu minvalde gelişen olaylar şöyle devam etmektedir:

Buna, kaledeki herkes, kadınlar ve çocuklar bile itiraz ettiler. Şeyh Şamil, gelen heyete:

- Generalinizle, eğer insanlıktan biraz nasibiniz varsa, aylardır toplarına hedef yaptığı bu müdafaasız kadın ve çocukları kaleden çıkarmak, fırsat bulup defnedemediğimiz şehitlerimize son vazifemizi yapmak için hiç olmazsa on beş günlük mütareke yapalım. Teslim ile ilgili şeyleri, ondan sonra konuşalım, dedi.

Bu teklif General Grabe'ye iletildiğinde, Grabe:

- Şeyh Şamil oğlunu rehin olarak teslim ederse, bu teklifi kabul ederim. Aksi halde, top ateşiyle kaleyi yıkıp, beşikteki çocukları dahi öldürmedikçe böyle bir teklife yanaşmam, cevabını verdi.

Elçi, tekrar gelip durumu bildirdi. Kaledeki Müslümanlar:

- Asla, diye itiraz ettiler. Ölürüz de esareti, Şeyh'imizin oğlunu onlara, o acımasız Moskof'a rehin olarak verilmesini kabul edemeyiz. Asla!..

(...)

İmam Şamil derin bir düşünceye daldı. Bunca Müslümanı, kendi babalık şefkati yüzünden mi feda edecekti. Asla... O böyle bir şey yapmazdı. Onları kurtarmak için ciğerparesini, evlâdını düşmana rehin olarak yollayacaktı. Fakat o, düşmana güvenilmeyeceğini, oğlunu öldüreceklerini de iyi biliyordu. Moskof, o zamana kadar hangi sözünde durmuştu ki...

Merhametli kalbini susturdu. Bir iman abidesi halinde ve kararlı bir şekilde:

- Cemâleddin, diye seslendi.

Yanında duran oğlu Cemâleddin:

- Buyurun Baba, dedi.

- Yavrum, seni rehin olarak gönderiyorum. Bu adar kardeşin, senin gitmenle rahat bir nefes alabilecek.

- Giderim baba! Elini öpeyim, hakkını helal et!.. (Özgürlük Savaşçısı/Şeyh Şamil, s. 107-109).

Şeyh Şamil'in ve oğlunun ortaya koymuş oldukları davranışlardan hareketle bu paragrafta *sorumluluk, özgürlük, vatanseverlik, dayanışma, merhamet, özdenetim-özgüven, kararlılık, diğergamlık, fedakârlık, saygı, cesaret* değerlerinin işlendiği görülmektedir.

5.15 Saklı Kent

Tablo 28. Saklı Kent Adlı Eserde Yer Alan Değerler

SAKLI KENT		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	85, 86	2
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	15, 19, 23, 24, 25, 34, 43, 45, 46, 49, 51, 58, 59, 61, 64, 64, 65, 67, 69, 74, 77, 78, 83, 83	24
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	6, 11, 28, 32, 33, 38, 41, 56, 86, 90, 92, 93, 96	13
3.1.1 Diğergamlık	-	-
3.1.2 Dostluk	6, 23, 37, 44, 47, 49, 52, 56, 91, 92, 96, 96	12
3.1.3 Duygudaşlık	-	-
3.1.4 Fedakârlık	17	1
3.1.5 Güven	7, 33, 91, 93	4
3.1.6 Hoşgörü	6	1
3.1.7 Merhamet	32, 41, 43, 83	4
3.1.8 Misafirperverlik	-	-
3.1.9 Nezaket	7, 26, 79, 80, 81	5
3.1.10 Umutlu Olma	21, 37, 48, 50, 52, 69, 76	7
3.1.11 Vefakârlık	43	1
3.2 Ait Olma		

3.2.1 Dayanışma	22, 49, 55, 56, 58, 61, 66, 72, 82	9
3.2.2 Duyarlılık	10, 17, 35, 41	4
3.2.3 Öğüt Verme	12, 28	2
3.2.4 Paylaşma	10	1
3.2.5 Sadakat	91, 93	2
3.2.6 Sorumluluk	8, 12, 17, 26, 27, 35, 42, 55, 60, 64, 64, 66, 74, 81, 85, 87, 88	17
3.2.7 Teselli Etme	38	1
3.2.8 Vatanseverlik	85, 90	2
3.2.9 Yardımseverlik	6, 10, 17, 18, 28, 32, 35, 35, 37, 38, 41, 43, 47, 51, 80, 88, 91	17
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	8, 15, 23, 28, 33, 49, 62, 72, 73, 76, 87, 87, 94	13
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	18, 33, 41	3
4.1.1 Alçakgönüllülük	30	1
4.1.2 Azimli Olma	21, 22, 30, 33, 41, 60, 66, 71	8
4.1.3 Cesaret	12, 46, 54	3
4.1.4 Cömertlik	9, 85, 87, 88	4
4.1.5 Çalışkanlık	11, 42, 58, 89	4
4.1.6 Dürüstlük	6, 7, 10, 11, 27, 29, 90, 93	8
4.1.7 Kanaatkârlık	5	1
4.1.8 Kararlılık	8, 11, 30, 45	4
4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	21, 42, 48, 59, 71, 86	6

4.2 Saygı	11, 87	2
4.2.1 Edepli Olma	-	-
4.2.2 Selamlaşma	80	1
4.2.3 Sözünde Durma	-	-
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	-	-
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	51	1
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	85	1

Tablo 28'e göre *Saklı Kent* adlı eserde 35 değer tespit edilmiştir. Verilere bakıldığında 24 kez geçiş sıklığıyla *tedbir* değerinin en fazla işlenen değer olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca *sorumluluk*, *yardımseverlik* değerleri 17 kez geçiş sıklığıyla işlenmiştir. Ardından 13 kez geçiş sıklığıyla *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, ve *sevgi* değeri gelmektedir. *Dostluk* değeri 12 kez geçiş sıklığıyla, *dayanışma* değeri 9 kez geçiş sıklığıyla, *azimli olma*, *dürüstlük* değerleri 8 kez geçiş sıklığıyla, *umutlu olma* değeri 7 kez geçiş sıklığıyla, *sabır* 6 kez geçiş sıklığıyla, *nezaket* 5 kez geçiş sıklığıyla eserde sık işlenen diğer değerler arasındadır.

Cömertlik, *çalışkanlık*, *duyarlılık*, *güven*, *kararlılık*, *merhamet*, *öğüt verme* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *cesaret*, *özdenetim-özgüven* değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *sadakat*, *saygı*, *temiz olma*, *vatanseverlik* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *adalet*,

fedakârlık, hoşgörü, kanaatkârlık, özgürlük, paylaşma, selamlaşma, teselli etme, alçakgönüllülük, vefakârlık değerleri 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Eserde çocuk yaşta sorumluluk almak isteyen Ahmet Murat, ailesinin de müsaadesiyle ticarete atılır. Civarda bulunan tüccarlardan yardım alarak bu alanda kendini geliştirmeye karar verir ve Hindistan'a mal götürüp satmak, oradan da memleketinde bulunmayan malları getirmek amacıyla gemiyle yolculuğa çıkarlar. Bir fırtına sırasında Ahmet Murat denize düşer ve günler sonra bir adaya çıkar. Adada ilk ihtiyacı sudur. Adada aynı gemide tayfa olarak kurtulan Hidayet ve Mahmut ile tanışır. Yerlilere karşı mücadele ederler. Ancak adada barınamazlar. Yerlilerin onları kovalaması sonucu bir mağaraya girerler. Bu mağarada bir kayanın arkasında saklı bir kente açılan yolu bulurlar. Böylece yerlilerden kurtulup bu kente yerleşmek zorunda kalırlar. Her üç arkadaş da evlenir, çoluk çocuk, mal ve mülk sahibi olurlar. Ancak bunlar onları tatmin etmez. Çünkü memleketlerine özlem duyarlar. Ahmet Murat ve Mahmut memleketlerine dönmek için kaçarlarken Hidayet saklı kentte kalır. Hikâye mutlu sonra biter.

Eserde sürekli bir tehlikeye karşı karşıya kalan ana kahramanlar, bu tehlikeleri bertaraf etmek için çeşitli önlemler almaktadır. Bu önlemler sebebiyle *tedbirli olmak* değeri yüksek çıkmıştır. *Sorumluluk* ve *yardımseverlik* değerleri de tehlikelere karşı alınan tedbirler ve hayatta kalma isteği sonucunda birbirine kenetlenen arkadaşların kendi aralarındaki görev paylaşımları, dayanışmaları, birbirlerine yardım etmelerinden kaynaklanmaktadır. Gerek seyahat öncesinde gerekse seyahat sırasında ve sonrasında yaşanan zorluklar karşısında Allah'a sığınma, dua etme, namaz kılma, şükretme gibi *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* öne çıkmaktadır.

Diğer taraftan *azimli olma, dürüstlük, umutlu olma, sabır, nezaket, dayanışma, dostluk* değerlerinin yüksek çıkmasının değerleri şöyle sıralanabilir:

1. Ana kahramanın ve yardımcı kahramanların dindar olması,
2. Sevdiklerine veya zor durumda olan birine karşı duyarlı davranma, yardımcı olma,
3. Ailenin sorumluluğunu üstlenme,
4. Hedefleri, idealleri ve geleceği için kararlılık gösterme,
5. Hayatını idame edebilmek için fedakârca çalışma,
6. Sevdikleri kendi canını tehlikeye atabilme,

7. Zorluklar karşısında yılmamak ve çeşitli önlemler alabilme.

Saklı Kent adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Ahmet Murat, ticarete atıldıktan sonra etrafında bulunan tüccarlar tarafından sermayesini değerlendirmesi için çeşitli öneriler yapılır. Ahmet Murat da bu tecrübelerden yararlanmak istemektedir. Ahmet Murat'ın bu husustaki düşünüş biçimi şöyle yansıtılmıştır:

Ahmet Murat, yaptığı bu hurma satışlarıyla oldukça iyi bir sermaye edindi. Bu paranın üçte birini annesiyle babasının ihtiyaçları için harcadı. Paranın geri kalanını ne yapacağını uzun uzun düşündükten sonra “Korkak tüccar ne kâr eder, ne zarar!” diyerek, sermayesini işletmeye karar verdi.

Bazı tüccarlarla konuşarak, onların görüşlerini aldı. Yaşlı bir tüccar:

- Ben senin yerinde olsam, bu sermaye ile Bağdat'tan mallar alır, bunları Basra'ya götürür, oradan da Hindistan'a ulaştırırdım. Hindistan'da sattığım bu malların yerine oradan, buralarda bulunmayan şu şu malları alır getirir burada satardım. Bu iş öyle bir para getirir ki, dedi.

Ahmet Murat'a bakan yaşlı bir tüccar da:

- Evlât! Ben de aynı şeyleri yapacaktım. İstersen malları beraber götürürüz. Hindistan'a gider, mallarımızı sattıktan sonra beraberce döneriz, diye ona teklifte bulundu.

Bu tüccarın dürüstlüğüne daha önceden öğrenmiş olan Ahmet Murat:

- Memnun olurum efendim. Benim tecrübesizliğimi siz tecrübenizle tamamlamış olursunuz, dedi (*Saklı Kent*, s. 10 – 11).

Konuşmalar incelendiğinde *paylaşmak*, *duyarlılık*, *dürüstlük*, *yardımseverlik* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Adaya düşen Ahmet Murat, kendisiyle aynı gemide olan Hidayet ve Mahmut'u yerlilerin elinden kurtarır. Yerliler peşlerindedir. Gelişen olaylar şöyledir:

Artık iyice yorulmuşlardı. Kalpleri göğüslerinde, kafesinde çırpınan bir kuş gibi atıp duruyordu. Kurtardıkları adam, olduğu yere çökerken:

- Ne olursa olsun, isterlerse beni yakalayıp öldürsünler. Artık koşamayacağım, dedi.

Arkadaşı da ona katıldı:

- Al benden de o kadar!

Ahmet Murat:

- Ne yapıyorsunuz arkadaşlar; Allah'tan ümit kesilir mi? Haydi biraz daha gayret. Yüce Allah, muhakkak bir kurtuluş kapısı açar, diyerek onları gayrete getirmeye çalıştı (*Saklı Kent*, s. 21).

- Adada kaynaşan Ahmet Murat, Mahmut ve Hidayet birbirlerini tanırlar. Hepsi de tek tek başından geçenleri anlatır. Hidayet de başından geçenleri şöyle anlatmaktadır:

Önce bir demircinin yanına çıkar olarak girdim. İri yarı, güçlü kuvvetli görünen bu demirci, beni çaresizlik içinde ağlarken görmüştü. Bana derdimi sordu. Önce anlatmak istemedim.

Çünkü bütün insanları bana kötülük yapan o uzak akraba gibi görüyordum. Fakat iri yarı demirci o görünüşünden beklenmeyecek bir şefkatle benim ağzımdan lâf almayı başardı. Benim öksüz, yetim, kimsesiz biri olduğumu öğrenince, üzüntüden gözleri yaşardı. Bu adamın benim için üzüldüğünü görünce ben de duygulandım. Bana,

- Evlâdım, dedi. Benim yanımda çalış. Benim de kimsem yok. Sana bu sanatı öğretirim. Sen de bu sayede ekmek yer, kimseye muhtaç olmazsın.

Bunun üzerine yanına girdim. Bir ay kadar yanında çalıştım. İlk defa onun yanında karnım doymuştu. Ve ilk defa bana biri insanca davranıyordu. Onu bir baba gibi seviyordum. Fakat ne yazık ki bu durum fazla devam etmedi (Saklı Kent, s. 41).

Yukarıdaki paragraflar incelendiğinde *azimli olma, özdenetim-özgüven, merhamet, duyarlılık, yardımseverlik, sevgi* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Yerlilere karşı Ahmet Murat, Mahmut ve Hidayet kendilerini korumak için ok, mızrak yapmak için ormanda uygun dallar ve ağaçlar ararlar.

(...)

- Ben de ok yapımı için dallar keseyim, diye konuştu. Çünkü görüyorum ki Hidayet çok güzel yay yapıyor. Yayları o yapsın.

Ahmet Murat ve Mahmut, ellerindeki yay dallarını yere bıraktılar ve okluk ve sarmaşık toplamak için ormana girdiler.

Ormanda, her tarafı dikenli hurma ağaçları, bıçak keskinliğinde yaprakları olan korkunç ağaçlar, dallar ve kamışlar vardı. Mahmut:

- Aman Ahmet Murat, gözünü seveyim kardeşim dikkatli ol. Buralar ölüm tuzaklarıyla kaplı. İçine düşeceğin bir bataklık seni hemen yutup hazmeder. Müthiş dikenlere ve ısırıklara da dikkat etmen gerekir. Ayrıca yere de iyi bak. Yerde çeşitli böcekler, iri karıncalar, yılanlar olabilir.

Ahmet Murat, arkadaşına sevgi ile baktı:

- Sağol Mahmut, dedi. Bastığım yerlere dikkat ediyorum (Saklı Kent, s. 56).

Paragraf incelendiğinde *dayanışma, dostluk ve sevgi* değerlerinin işlendiği anlaşılır.

- Yerlilerden kaçan Ahmet Murat, Mahmut ve Hidayet adada yer alan kayalıklara doğru giderler. Burada saklanırlar. Yerliler onları bulamaz. Ardından gelişen olaylar şöyledir:

Ne kadar koştuklarını hatırlamıyorlardı. Sonunda Mahmut:

- Arkadaşlar, Ben daha fazla koşamayacağım, dedi. İsterseniz sizler koşun. Ben dinlendikten sonra size yetişirim. Adım atacak hâlîm kalmadı. Ahmet Murat:

- Anca beraber kanca beraber, Seni burada tek başına bırakmayız öyle değil mi Hidayet, diyerek ondan da destek bekledi.

Hidayet:

- Tabii ya, dedi. Biz arkadaşız; birbirimizi tehlike karşısında terk edersek dostluğumuzun ne kıymeti kalır. Burada uygun bir yer bulur konaklarız. Zaten artık ses de duyulmuyor. Anlaşılan izimizi kaybettiler. Belki de bizi takip etmekten vazgeçmişlerdir. Şimdi gizlenebileceğimiz bir yer arayalım.

(...)

Mağaradan içeri girdiler. Biraz uzanıp dinlendiler.

Mahmut:

- İyi bir yer bulduk arkadaşalar; ama tedbirimizi almadan olmaz, dedi. Şimdi biraz gayret edelim de hem üzerinde yatmak için biraz ot toplayalım hem de mağaranın ağzını örtmek için çalı çırpı bulalım. Burada uyurken, yerlilere yakalanmak istemeyiz öyle değil mi?

Ahmet Murat güldü ve ekledi:

- Doğru söylüyorsun! Tedbiri elden bırakmamak gerek. Haydi, hem ot hem de çalı çırpı toplamaya (Saklı Kent, s. 73 – 74).

Yukarıdaki konuşmalar incelendiğinde *dostluk*, *tedbir*, *sorumluluk* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

5.16 Satıcı Çocuk

Tablo 29. Satıcı Çocuk Adlı Eserde Yer Alan Değerler

SATICI ÇOCUK		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	-	-
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	12, 25, 86, 103	4
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	15, 45, 75, 78, 80, 81, 91, 106	8
3.1.1 Diğergamlık	40, 43, 45, 102	4
3.1.2 Dostluk	28, 30, 46	3
3.1.3 Duygudaşlık	77, 86	2
3.1.4 Fedakârlık	9, 12	2
3.1.5 Güven	50, 51, 58, 61, 65, 69, 91	7

3.1.6 Hoşgörü	31	1
3.1.7 Merhamet	6, 9, 20, 31, 37, 40, 43, 44, 45, 78	10
3.1.8 Misafirperverlik	-	-
3.1.9 Nezaket	10, 20, 33, 42, 46, 56, 63, 77, 79, 105, 106	11
3.1.10 Umutlu Olma	15, 32, 34, 62	4
3.1.11 Vefakârlık	81, 106	2
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	-	-
3.2.2 Duyarlılık	6, 20, 24, 38, 44, 66, 69, 102	8
3.2.3 Öğüt Verme	20, 21, 30, 46, 51, 74, 77	7
3.2.4 Paylaşma	-	-
3.2.5 Sadakat	-	-
3.2.6 Sorumluluk	8, 12, 20, 30, 37, 40, 57, 64, 66, 77, 78, 87	12
3.2.7 Teselli Etme	6, 21	2
3.2.8 Vatanseverlik	109	1
3.2.9 Yardımseverlik	6, 10, 18, 39, 40, 45, 102	7
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	12, 13, 44, 62, 71	5
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	6, 14, 15, 22, 53, 65, 90, 97	8
4.1.1 Alçakgönüllülük	34, 42, 105	3
4.1.2 Azimli Olma	6, 11, 14, 18, 34, 83, 89, 109	8
4.1.3 Cesaret	96	1
4.1.4 Cömertlik	38, 40	2

4.1.5 Çalışkanlık	5, 9, 11, 17, 32, 109	6
4.1.6 Dürüstlük	61	1
4.1.7 Kanaatkârlık	-	-
4.1.8 Kararlılık	9, 61	2
4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	25, 34, 78, 41	4
4.2 Saygı	8, 19, 21, 41, 51, 55, 63, 75, 76	9
4.2.1 Edepli Olma	21, 25	2
4.2.2 Selamlaşma	24	1
4.2.3 Sözünde Durma	-	-
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	15	1
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	76, 77	2
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	-	-

Tablo 29'a göre *Satıcı Çocuk* adlı eserde 33 değer tespit edilmiştir. Verilere bakıldığında 12 kez geçiş sıklığıyla *sorumluluk* değerinin en fazla işlenen değer olduğu anlaşılmaktadır. *Nezakət* değeri de 11 kez geçiş sıklığıyla işlenmiştir.

Ardından 10 kez geçiş sıklığıyla *sevgi, merhamet* değerleri gelmektedir. *Saygı* değeri 9 kez geçiş sıklığıyla, *azimli olma, duyarlılık, özdenetim -özgüven* değerleri 8 kez geçiş sıklığıyla, *güven duymak, öğüt verme, yardımsever* değerleri 7 kez geçiş sıklığıyla, *çalışkanlık* değeri 6 kez geçiş sıklığıyla, *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* 5 kez geçiş sıklığıyla, *diğergamlık, sabır, umutlu olma* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla sık işlenen değerler arasındadır.

Dostluk, alçakgönüllülük değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *adalet, cömertlik, duygudaşlık, edepli olma, fedakârlık, kararlılık, vefakârlık* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *cesaret, dürüstlük, estetik, hoşgörü, pişmanlık, selamlaşma, vatanseverlik* değerleri 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Eserde çocuk yaşta babası vefat eden Murat'ın ailesinin maddi zorluktan kurtarmak için hem okulda hem de çalışma hayatında gösterdiği başarı anlatılmaktadır. Murat'ın dedesi yaşlı ve hastadır. Annesi evin geçimini temin etmek için temizliğe gider. Murat bu duruma razı değildir. Bu sebeple ş aramak için iş kurumuna gider. Ancak olumlu cevap alamaz. Sonra aklına simit satmak gelir. İlk başlarda çekingendir ancak simitleri sattıkça kendine olan güveni artar. Simit dışında kavrulmuş fıstık da satmaya başlar. Ankara banliyö treninde bir arkadaşıyla beraber oldukça iyi satış yapar. Bu gelirden hem ailesi hem de Tıptıp Nuri adında fakir bir çocuk da istifade eder. İşler böyle devam ederken Murat'a hırsızlık yaptığına dair bir iftira atılır. Murat bu iftirayı Savcı ve okul müdürünün yardımıyla atlatır. Savcı Bey, Murat'ın suçsuz olduğuna inanır, onun için elinden geleni yapar. Bu iftiradan kurtulan Murat'ın dersleri oldukça iyidir. Çocukluğu oldukça zorlu geçen Murat, ilerleyen yaşlarında Maden Mühendisi olup varlıklı biri haline gelir ve denizde boğulurken kurtardığı Savcı Bey'in kızı Ayla ile evlenir ve mutlu bir hayata kavuşur.

Murat'ın ailesinin bütün yükünü sırtına alması, saygılı, ahlaklı olması, çalışkan olması, acıma duygusunun yüksek olması *sorumluluk, nezaket, merhamet, saygı, azimli olma* değerlerinin fazla işlenmesini sağlamıştır. Murat ana kahraman olarak özverili bir çocuktur. Hem okula gider hem de işportacılık yapar. İmkânsızlar içinde imkân doğuran bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda iyi insan ilişkileriyle ön plandadır. Bundan dolayı etrafında seveni çoktur. *Sevgi* değeri de bu sebeple sık işlenmiştir.

Diğer taraftan *saygı, güven, öğüt verme, yardımseverlik, azimli olma, duyarlılık, özdenetim-özgüven, diğergamlık, sabır, umutlu olma, dinî ritüeller (ibadet, dua,*

şükür vb.), *çalışkanlık* değerlerinin eserde sık işlenmesinin sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Sevdiklerine veya zor durumda olan birine karşı duyarlı davranma, yardımcı olma,
2. Ailenin sorumluluğunu üstlenme,
3. Hedefleri, idealleri ve geleceği için kaygılanma ve bu hususta kararlılık gösterme,
4. Hayatını idame edebilmek için fedakârca çalışma, azim gösterme,
5. Baskıcı insanlara karşı tahammül etme, tüm zorluklara karşı göğüs germe.

Satıcı Çocuk adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

• Murat, iş aramak üzere iş kurumuna gider. Nevzat Efendi ile iş bulma hususunda görüşür. Kendini tanıtır. Nevzat Efendi neden iş aradığını sorar. Murat'ın cevabı *sorumluluk, saygı, sevgi* değerlerinin işlendiğini göstermektedir:

- Hele söyle bakalım, dedi. Niye iş arıyorsun?

Çocuk çekingen bir tavırla:

- Çalışmam lâzım efendim, cevabını verdi.

- Baban yok mu? Adın ne?

- Adım Murat! Babam hayatta değil; bir kazada öldü.

- Yaa! Nasıl oldu bu kaza?

- Babamın çarşıda büyük bir bakkal dükkânı vardı. Bir gece çarşıda yangın çıktı. Babam da o yangında öldü.

- Hani iki yıl önce çıkan şu büyük yangında mı? Vah vah! Şehrimizdeki o felâketi unutmak mümkün değil! Demek yanan o bakkal senin babanıdır!

- Evet efendim!

Çocuğun gözleri dolmuştu. O sırada gelen çaycının tepsisinden aldığı çayı uzatan Nevzat Efendi, tekrar sordu:

- Peki oğlum, şimdi ne yapıyorsunuz?

- Annem, dedem ve kardeşim Merâl'le yalnız kaldık.

- Başka malınız, geliriniz yok muydu yavru? Eviniz filân?

- Hayır. Dükkânımız da, oturduğumuz ev de, kiraydı. Yalnız babamın bağlı olduğu sigorta kurumundan ufak bir emekli aylığı bağlandı o kadar (*Satıcı Çocuk*, s. 8 – 9).

• Murat'ın annesi sabahları Murat'ı geç kaldırır. Murat da bu duruma karşı şöyle tepki verir:

(...)

- Anneciğim, niye beni zamanında uyandırmadın, diye sitem ediyordu.

Annesi,

- Ne yapayım oğlum kıyamıyorum! diye cevap veriyordu. Biraz daha uykunu al, diye düşünüyorum. Bugün satışa çıkmadan ne olur sanki? Nasıl olsa öğleden sonraları da çalışıyorsun! Sen gelişme çağındasın; vücudunun dinlenmeye ihtiyacı var.

- Anacığım, sen hiç merak etme, diyordu Murat. Erken kalkıp çalışmak benim için çok faydalı oluyor. “simit satma” diyorsun; o kadar çok müşterim var ki... Sabahları hep beni bekliyorlar. Bazen gidip bazen gitmezsem, onları kaybetmez miyim (Satıcı Çocuk, s. 36 – 37).

Murat ile annesinin konuşmaları incelendiğinde *sevgi, merhametli olmak/şefkatli olmak, sorumluluk sahibi olmak* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• Tren istasyonunda satış yapmaya başladıktan sonra diğer satıcılarla da arkadaş olmaya başlayan Murat’a Sedat adında bir arkadaşı nasihatlerde bulunur. Yapılan konuşmada *öğüt verme, pişmanlık* değerinin işlendiği anlaşılmaktadır:

(...)

- Oku Murat! Oku kardeşim! Okumak gibisi var mı? Yoksa benim gibi serseri olur çıkarsın. Bak benim ne kendime ne de aileme bir faydam dokunmuyor. Okumadığıma çok pişmanım. Ama neye yarar, iş işten geçti artık. İlkokulda derslerimize çalışmaz, okuldan kaçırdım. Öğretmenim bana öğüt vermişti: “Sedat” demişti. “Okuldan kaçma oğlum! Kitap mı alamıyorsun? Söyle kitaplarını ben alayım. Şimdi çocuksun aklın ermez. Okumanın değerini anlayamazsın. Yarın öbür gün aklın başına gelir. Okumadığına pişman olursun. Başını taştan taş vurursun; faydası olmaz. Bakarsın buradaki arkadaşların okumuş, adam olmuşlar; sense bir baltaya bile sap olamamışsın. Bu durum seni çok üzer!” (Satıcı Çocuk, s. 51 – 52).

• Murat’a hırsızlık iftirası atılır. Murat’tan şikâyetçi olan bir adam, kompartımanda Murat’ın parasını çaldığını iddia ederek polise başvurur. Polis, adamla beraber Murat’ın okuluna gider. Müdüre durumu anlatır. Müdür, Murat’ı yanına çağırır. Böyle bir şey olacağına okul müdürü inanmaz.

(...)

Yalnız kaldıkları zaman müdür Murat’a:

- Çalışkan olmak tek başına yeterli değildir, dedi. Bir çocukta çalışkanlıktan çok, terbiye aranır. Ahlâk, temiz, hisler, doğruluk... Senin ne gibi zor şartlarda okuduğunu biliyoruz. Ben senin böyle bir şey yapacağına inanmıyorum. Fakat çocuksun. Şeytana uyabilirsin; doğruluktan ayrılabilirsin. Beni, öğretmenin veya müdürün gibi görme! Beni ağabey kabul et. Cüzdanı sen aldıysan söyle. Sana elimden gelen yardımı yaparım (Satıcı Çocuk, s. 61).

Müdürün konuşması incelendiğinde *güven* değerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• Cüzdanı Murat’ın çalmadığı anlaşılır. Bu vesileyle Murat tekrar müdüriyete çağrılır. Savcı Bey de oradadır. Murat’a ilgili olayın seyri hakkında bilgi verir.

Savcı, Murat’a bir gazete uzattı. Gazetede: “Tilki Ferda sonunda yakalandı!” başlıklı bir yazı vardı. Yazı şöyle devam ediyordu:

“Uzun zamandan beri aranan Tilki Ferda, sonunda bugün Ankara’da yakalandı. Ferda’nın üstünden bin lira çıktı. Ferda bu parayı trenle gelirken bir tüccarın cebinden çaldığını itiraf etti. Suçlu adalete teslim edildi.”

(...)

- Efendim; size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Sizin bu iyiliğinizi unutamam. Beni yeniden hayata kavuşturdunuz.

- Bu senin hakkındı oğlum! Yüce Allah’ın adaleti olduğu gibi, devletin de bir adaleti vardır Suçsuzun hakkı aranır ve verilir.

(...)

- Murat yavrum, diye mırıldandı. Babasızlığın ne olduğunu ben de iyi bilirim. Ben de babasız büyüdüm. Ağabeyim de bana çalışarak baktı. Namuslu ve doğru için, herkesten iyi muamele gördüm. Kendini hiçbir zaman yalnız hissetme. Yüce Allah, doğrunun her zaman yardımcısıdır. Şimdi sana suç yükleyen o beyle hesaplaşacağız. Haksız yere namuslu bir vatandaşa suç yüklemenin hesabını, o adama mahkemede soracağız (Satıcı Çocuk, s. 76 - 77).

Savcı Bey’in konuşmalarında *nezaket, adalet, duygudaşlık, öğüt verme, sorumluluk* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• Murat aynı zamanda iyi bir yüzücüdür. Bir gün satış işlerini Nuri’ye bırakarak yağlı direk yarışına katılıp birinci olduktan sonra bunu kutlamak için yüzmeye giderler. Yüzerken bir kızın boğulduğunu gören Murat tereddüt etmeden onu kurtarır. Kızın adı Ayla’dır ve daha önce kendisini iftira olayından kurtaran Savcı Bey’in kızıdır. Ayla’nın ailesi Murat’a teşekkür eder. İlgili gelişmeler şöyle anlatılmaktadır:

- Ah oğlum! Seni bize Allah gönderdi, dedi. Sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum!.. Büyükler yanlarına gelince Murat, Suat ve Oktay ayağa kalkmışlardı. Murat:

- Kim olursa aynı şeyi yapardı efendim, dedi. Bu insanlık görevidir (Satıcı Çocuk, s. 105).

Anlatılan olayda *nezaket, alçakgönüllü olmak, saygı* değerlerinin işlendiği açıkça görülmektedir.

5.17 Yankılı Kayalar

Tablo 30. Yankılı Kayalar Adlı Eserde Yer Alan Değerler

YANKILI KAYALAR		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	74	1
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	53, 56, 57, 58, 77	5
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	8, 11, 12, 14, 15, 22, 23, 25, 32, 37, 48, 50, 64, 65, 68, 71, 76, 95, 95, 100, 106, 107, 109, 110	23
3.1.1 Diğergamlık	54	1
3.1.2 Dostluk	26, 37, 37, 42, 76	5
3.1.3 Duygudaşlık	23, 81	2
3.1.4 Fedakârlık	7, 15, 21, 26, 28, 33, 39, 43, 50, 54, 68, 71, 106, 110	14
3.1.5 Güven	17, 31, 39, 40, 45, 70, 104	7
3.1.6 Hoşgörü	36	1
3.1.7 Merhamet	7, 44, 92	3
3.1.8 Misafirperverlik	-	-
3.1.9 Nezaket	95, 97, 98	3
3.1.10 Umutlu Olma	12, 15, 16, 17, 66, 102, 104	7
3.1.11 Vefakârlık	37, 67, 83, 109, 110, 112	6

3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	21, 38, 67, 112	4
3.2.2 Duyarlılık	6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 21, 23, 26, 27, 30, 35, 36, 38, 44, 48, 63, 65, 70, 72, 79, 81, 99	24
3.2.3 Öğüt Verme	22, 23, 36, 39, 52, 63, 65, 67, 106	9
3.2.4 Paylaşma	43, 100	2
3.2.5 Sadakat	-	-
3.2.6 Sorumluluk	6, 11, 15, 15, 17, 18, 21, 22, 25, 26, 26, 28, 31, 34, 35, 38, 43, 45, 46, 47, 50, 52, 63, 65, 67, 71, 82, 84, 85, 91, 99, 104, 106	33
3.2.7 Teselli Etme	15, 22, 31, 58, 87	5
3.2.8 Vatanseverlik	22, 39, 65	3
3.2.9 Yardımseverlik	6, 7, 10, 25, 30, 36, 37, 38, 43, 44, 47, 58, 63, 67, 77, 85, 92, 94, 108	19
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	10, 17, 24, 42, 43, 48, 50, 79	8
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	16, 17, 54, 56, 82, 84, 87, 103, 105	9
4.1.1 Alçakgönüllülük	96	1
4.1.2 Azimli Olma	16, 18, 43, 47, 84, 88, 109	7
4.1.3 Cesaret	54, 91	2
4.1.4 Cömertlik	43, 99, 99	3
4.1.5 Çalışkanlık	7, 8, 18, 34, 37, 47, 53, 84	8
4.1.6 Dürüstlük	67, 77, 79, 82, 99, 100, 102, 109	9
4.1.7 Kanaatkârlık	79, 80, 84, 97, 101	5
4.1.8 Kararlılık	16, 16, 34, 38, 40, 45, 83, 87	8

4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	22, 80, 87, 104	4
4.2 Saygı	65, 74, 107	3
4.2.1 Edepli Olma	-	-
4.2.2 Selamlaşma	-	-
4.2.3 Sözünde Durma	112	1
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	71	1
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	78	1
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	-	-

Tablo 30'a göre *Yankılı Kayalar* adlı eserde 36 değer tespit edilmiştir. Verilere bakıldığında 33 kez geçiş sıklığıyla *sorumluluk* değerinin en fazla işlenen değer olduğu anlaşılmaktadır. *Duyarlılık* değeri de 24 kez geçiş sıklığıyla işlenmiştir. Ardından 23 kez geçiş sıklığıyla *sevgi* değeri gelmektedir. *Yardımseverlik* değeri 19 kez geçiş sıklığıyla, *fedakârlık* değeri 14 kez geçiş sıklığıyla, *dürüstlük*, *öğüt verme* 9 kez geçiş sıklığıyla, *çalışkanlık*, *dinî değerler (dua etmek, namaz kılmak, şükretmek vb.) dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)*, *kararlılık* değerleri 8 kez geçiş sıklığıyla, *azimli olma*, *güven*, *umutlu olma* değerleri 7 kez geçiş sıklığıyla, *vefakârlık* değeri 6

kez geçiş sıklığıyla, *dostluk, kanaatkârlık, tedbir, teselli etme* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla sık işlenen değerler arasındadır.

Cömertlik, merhamet, saygı, vatanseverlik değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *cesaret, duygudaşlık, paylaşma* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *adalet, diğergamlık, estetik, hoşgörü, sözünde durma, temiz olma, alçakgönüllülük* değerleri 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Eserde Doğu Anadolu'nun bir köyünde ikamet eden Mehmet'in başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Bir gün Mehmet'in annesi rahatsızlanır. Evin babası doktor çağırmak üzere tek başına şehre gitmeye karar verir. Ancak aradan zaman geçmesine rağmen dönmez. Köylüler canavar dedikleri kurtlar tarafından öldürüldüğünü belirler. Mehmet, annesi ve kız kardeşi Hatice büyük üzüntü duyar. Mehmet evin yükünü üstüne alır, aynı zamanda da köyün okulunda okumaktadır, çalışkan bir öğrencidir ve doktor olmak ister.

Köy öğretmeni, köyün imamı, komşuları kendilerine her konuda yardımcı olur. Bir gün annesini de kaybeden Mehmet, kardeşi Hatice ile beraber İstanbul'a dayısının yanına gider. Burada da sıkıntılar yaşar. Mehmet'in yengesi Gönül Hanım onları istemez, sürekli istemediğini belli eder. Bu yüzden Mehmet ve kardeşi evden ayrılır. Daha önce trafik kazasında bir kızı kurtaran Mehmet, kurtardığı kızın ailesi tarafından evlat edinilir. Küçüklüğünden beri doktor olup köyüne dönmek isteyen Mehmet; doktor olur, evlenir ve köyüne döner.

Eserde aile içinde, köyde insanların birbirine karşı muhabbet duyması, Mehmet'in babası ve annesi vefat ettiğinde kardeşinin sorumluluğunu üstüne alması, bunun için fedakârca çabalaması, ayrıca yalnız kalan Mehmet ve kardeşinin köylüler tarafından sonrasında ise İstanbul'daki dayısı ve onları evlatlık edinen aile tarafından sahiplenilmesi *sorumluluk, duyarlılık, sevgi, yardımseverlik, fedakârlık* değerlerinin yüksek çıkmasına sebep olmuştur.

Diğer taraftan *dürüstlük, öğüt verme, çalışkanlık, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), kararlılık, azimli olma, güven, umutlu olma, vefakârlık, dostluk, kanaatkârlık, tedbir, teselli etme* değerlerinin yüksek çıkmasının sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Ana kahramanın ve yardımcı kahramanların dindar olması,
2. Sevdiklerine veya zor durumda olan birine karşı duyarlı davranma, yardımcı olma,

3. Ailenin sorumluluğunu üstlenme,
4. Hedefleri, idealleri ve geleceği için kaygılanma ve bu hususta kararlılık gösterme,
5. Hayatını idame edebilmek için fedakârca çalışma,
6. Bir başkası için kendi canını tehlikeye atabilme,
7. Baskıcı insanlara karşı tahammül etme, tüm zorluklara karşı göğüs germe.

Yankılı Kayalar adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Mehmet babasını kaybetmiştir. Ailenin sorumluluğu ona kalmıştır. Bu hususta annesi ile arasında geçen konuşmalar şöyledir:

Anacığım babamı kaybettikten sonra birden çökmüş, zayıflamış, incecik kalmıştı. İki de bir Hatice ile beni kucaklayıp öpüyordu. Dalgınlaşmıştı da. Bize bazlama pişirdiği zamanlar: “Babanız ne çok severdi!” diyerek gözleri yaşarıyordu. Babamı hatırlayarak ağlamasın diye, çok sevdiğim hâlde bazlama yapmasını istemez oldum.

Artık anam beni arkadaş gibi görüyor, benimle dertleşiyordu. Babamı kaybettikten sonra, ben de değişmişim. Evin sorumluluğunu hissediyor; kendimi büyük bir insan gibi görüyordum.

Bir gece, yine anamın karanlıkta yatağında oturduğunu fark edince:

- Ana, dedim. Kendimi böyle niye harap ediyorsun? “Allah’ın yazısı böyleymiş.” Diyen sen değil miydin?

- Uykum kaçtı oğulcuğum. Bakma sen bana, dedi.

- Ama her gece böylesin be anam!

(...)

- Bazı geceler uyuyamıyorum. Senin bu hâlin beni çok üzüyor. Ya sana da bir şey olursa? Biz ne yaparız o zaman?

- Babanızın acısı kadar, geçimimiz de düşündürüyor beni Mehmet’im! Sonumuz ne olacak?

- Düşündüğün bu mu be anam? Sütümüzü, yoğurdumuzu, yağımızı kasaba pazarında satıyoruz ya! Bugüne kadar nasıl geçindik!

Zavallı anam, çocuk gibi sevindi:

- Değil mi ya Mehmet’im! Yüce Allah kerim. Saçımı süpürge yapar da yine bakarım size! (Yankılı Kayalar, s. 14 - 15).

Mehmet ile annesinin konuşmasına bakıldığında *sevgi, duyarlılık, sorumluluk, teselli etme, umutlu olma, fedakârlık* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

- Babasını kaybeden Mehmet, bir süre sonra annesini kaybeder. Üzüntüsü büyüktür. Onu köyün öğretmeni ve imamı teselli etmektedir. Aralarında geçen konuşmalarda *duygudaşlık, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), öğüt verme, sorumluluk, vatanseverlik, sevgi, sabır, teselli etme* değerlerinin yer aldığı anlaşılmaktadır.

Öğretmenim:

- Üzülmede haklısın Mehmet, dedi. Bilirim, ananın yerini hiç kimse tutamaz. Yalnız yine de kendini bırakmamalısın. Bizi yaratan da, yaşatan da, öldüren de yüce Allah. Doğduğumuz gibi öleceğiz de... Bunlar hayatın bir parçası.

- İçim yanıyor Öğretmenim! İçim yanıyor! diye inledim.

- Anlıyorum yavrum! Kolay değil! Ama ne yapalım? İlahî takdir böyleymiş. Bak ben de babasız büyüdüm. Hayattaki bütün gayem, hayata atılarak anama bakabilmektir. Fakat ecel izin vermedi. Öğretmen olduğumun ikinci ayında anam vefat etti. Ama bu beni yıkmadı. Çevreme, milletime hizmet ederek teselli buldum. Hem bak! Anan baban öldüyse, bizler varız. Arkadaşların var. Biz hepimiz seni çok seviyoruz.

(...)

- Acın büyük Mehmet evladım! Seni anlıyorum. Ben de küçük yaşta anasız, babasız kaldım. Bunun acısını bilirim! Fakat emir büyük yerden...

(...)

- Bizlerden bekledikleri nedir İmam emmi?

- Dua! Yüce Allah'a onlar için edeceğimiz dualar!... Unutma yavrum! Ölmüşlerimiz, bizlerden çevremiz yapacağımız iyiliklerle, dualarımız beklerler. İşte bunlar onlara ulaşır. Allah'ın acıması sonsuzdur. Edilen duaları ve yapılan iyilikleri karşılıksız bırakmaz. Ölmüşlerimizin günahlarını affedip, onları cennetine koyar.

Ses çıkarmadım. İçimden, anamdan öğrendiğim gibi: "Ey ululuk sahibi, cömertliğinde nihayet olmayan Allah'ım Anamın, babamın ve bütün ölmüş kullarının günahlarını affet!" diye dua ettim ve üç İhlas'la bir Fatıha okudum (Yankılı Kayalar, s. 22 – 24).

• Anne ve babası vefat ettikten sonra evin işleri Mehmet'in üzerine kalmıştır. Mehmet hem okuluna devam eder hem de evin işlerini yapar. Bu arada köylüler onları yalnız bırakmamaktadır. Bu durum şöyle anlatılmaktadır:

(...)

Bekir ayrılınca, evimize Yaşar geldi. İlerleyen günlerde sıra ile tüm erkek arkadaşlarım evimizde yatıya kaldılar. Ben okula giderken, Hatice de Bekirlerde kalıyor; Bekir'in kardeşiyle oynuyordu.

Okula başlayalı yirmi gün olmuştu. Artık yalnız kalmaya alışmıştım. Bu arada hem derslerime çalışıyor, hem de ineklerimize ve tavuklarımıza bakıyordum. Aldığım süttten yağ ve yoğurt da yapıyordum. Hatta yaptığım bir topak yağ, kasaba pazarına giden komşularıma vererek sattırdım. Bu arada dayımdan bir mektup gelmişti. Dayım, mektubunda başsağlığı diliyor ve yakında izin alıp bizleri almaya geleceğini yazıyordu. Öğretmenim ve İmam emmi, ders yılı sonunda köyden ayrılmamı uygun buldular (Yankılı Kayalar, s. 47 – 48).

Mehmet'in anlattıkları incelendiğinde *yardımseverlik, çalışkanlık, azimli olma, duyarlılık* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• İstanbul'da dayısının yanına gitmek üzere köyünde ayrılmak üzere olan Mehmet ile köylüler arasında şu konuşmalar yapılmaktadır:

Hepimizin gözleri yaşarmıştı. Komşularımızın, Hatice ile yolda yememiz için hazırladıkları yolluklar sepetimizi doldurmuştu.

Kasabadan geçen trene binecektik. Bizi kasabaya kadar, traktörcü Emin emmi götürecekti. Emin emmi:

- Haydi bakalım! Traktör hazır, dediği zaman kalabalıkta bir dalgalanma oldu. Elini öperken öğretmenim:

- Mehmet, dedi. Göreyim seni oğlum! Burada çalıştığın gibi çalışırsan, altıncı sınıfta da sıkıntı çekmezsin. İnşallah vatanımıza, milletimize faydalı bir insan olursun! Dayımın adresini iyi sakla! Paranı da iyi koru.

- Peki öğretmenim, dedim.

İmam emminin elini öperken o da:

- Mehmet, dedi. Oğul! Sana diyeceğim şu ki: Buradaki gibi iyi insan ol! Herkese iyilik yap! Unutma yapacağın iyilik de, kötülük de kendine... Bütün yaptıklarını yüce Allah görür; ona göre hareket et. Kötülüklerden sakın. İyi bir insan ol ki; hem bu dünyada, hem de ahirette rahat edebilesin. Bu toprağın üstü olduğu gibi, altı da var. Bunu hiçbir zaman unutma! Allah yardımcın olsun. Haydi, gel seni bir kucaklayayım (Yankılı Kayalar, s. 65).

Konuşmalar incelendiğinde *duyarlılık, fedakârlık, saygı, vatanseverlik, sevgi, sorumluluk, öğüt verme* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• İstanbul'a giden Mehmet, dayısının eşi tarafından baskılara maruz kalır. Ancak bu baskılara uzun süre tahammül etmek zorunda kalır. Dayısının yengesi hiçbir şeyden memnun değildir. Mehmet ve Hatice'yi evde istememektedir. Bu vaziyet içinde Mehmet kanaatkârlığını şöyle ifade etmektedir:

(...)

- Ey yüce Allah'ım! Sen bana sabır ver. Gönül kulunun nankörlüğünden dolayı bizleri de cezalandırma!

Dayımın bu duasından sonra sesler kesildi. Onların bu tartışmaları beni çok üzdü. Demek yengemiz bizi istemiyordu. Dayım da onunla baş edemiyordu. Yengem "Ayrı dünyaların insanıyız." demişti. Ne demek istiyordu bununla?

Gerçekten de ikisi arasında büyük fark vardı. Dayım çok iyi kalpliydi. Hâline şükreliyordu. Yengemse şükretmek nedir bilmiyordu ve o zamana kadar duymadığım isyankâr laflar ediyordu. Oysa köyümüzde bir yudum ekmek bulan, Allah'a şükrederdi. Sofralarında çeşit çeşit yiyecek bulunduğu, saray gibi bir evde oturdukları hâlde yengem hayatından memnun değildi (Yankılı Kayalar, s. 80).

Mehmet ve dayısının tavırları incelendiğinde *sabır, kanaatkârlık* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

5.18 Yasak Şehir

Tablo 31. Yasak Şehir Adlı Eserde Yer Alan Değerler

YASAK ŞEHİR		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	-	-
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	6, 18, 39, 40, 41, 47, 48, 49, 52, 60, 62, 63, 64, 71, 75, 75, 82, 85, 86, 86, 88, 90, 96, 97, 98, 104, 107, 108, 11, 112, 115, 116, 122, 126, 128, 129, 136, 137, 137, 150, 156, 175, 198	42
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	9, 29, 32, 36, 40, 67, 79, 124, 154, 159, 173, 175, 200, 202, 203	15
3.1.1 Diğergamlık	-	-
3.1.2 Dostluk	9, 26, 30, 42, 48, 52, 67, 69, 71, 85, 95, 115, 126, 143, 184, 202	16
3.1.3 Duygudaşlık	19, 28, 79, 159	4
3.1.4 Fedakârlık	30, 31, 60, 62, 73, 81, 83, 85, 92, 95, 96, 100, 106, 106, 128, 185, 206	17
3.1.5 Güven	26, 71, 72, 84, 87, 129, 130, 131, 131, 143, 157, 162	12
3.1.6 Hoşgörü	135, 157, 158, 174	4
3.1.7 Merhamet	5, 46, 46, 50, 68, 71,75, 79, 79, 94, 96, 102, 128, 134, 156	15
3.1.8 Misafirperverlik	73, 122, 180, 182, 191	5
3.1.9 Nezaket	7, 38, 105, 192, 196	5

3.1.10 Umutlu Olma	-	-
3.1.11 Vefakârlık	158, 178, 179, 199	4
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	21, 23, 30, 30, 33, 34, 35, 42, 47, 54, 67, 69, 75, 84, 84, 95, 95, 97, 103, 104, 105, 106, 120, 121, 122, 180	26
3.2.2 Duyarlılık	12, 13, 35, 79, 81, 87, 120, 159, 172, 194, 203	11
3.2.3 Öğüt Verme	131	1
3.2.4 Paylaşma	75	1
3.2.5 Sadakat	11, 71, 192, 195	4
3.2.6 Sorumluluk	7, 9, 14, 21, 32, 41, 46, 50, 57, 82, 85, 92, 100, 102, 107, 129, 159, 176, 203	19
3.2.7 Teselli Etme	-	-
3.2.8 Vatanseverlik	22, 25, 27, 28, 78, 89, 111, 195	7
3.2.9 Yardımseverlik	18, 30, 37, 48, 66, 77, 79, 84, 85, 95, 112, 121, 122, 152, 156, 172, 180	17
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	13, 29, 31, 32, 40, 45, 62, 65, 67, 77, 78, 83, 108, 131, 136, 137, 142, 144, 155, 164, 169, 186, 193, 198, 204, 207	26
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	20, 21, 22, 28, 34, 36, 47, 48, 53, 62, 87, 90, 112, 115, 117, 134, 140, 141, 141, 154, 161, 172, 173, 175, 177, 185	26
4.1.1 Alçakgönüllülük	38, 72, 180, 188, 197	5
4.1.2 Azimli Olma	60, 83, 101, 114, 123, 145, 153, 163, 163, 169, 206	11
4.1.3 Cesaret	12, 14, 20, 20, 21, 22, 28, 34, 36, 47, 53, 59, 60, 62, 87, 90, 112, 115, 117, 134, 140, 141, 141, 172, 185	25
4.1.4 Cömertlik	199	1

4.1.5 Çalışkanlık	9, 32, 85, 106, 127, 150, 206	7
4.1.6 Dürüstlük	10, 21, 22, 35, 71, 128, 157, 180, 188, 195	10
4.1.7 Kanaatkârlık	31, 32	2
4.1.8 Kararlılık	21, 32, 34, 59, 93, 104, 112, 139, 169	9
4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	7, 28, 60, 93, 136, 165, 168, 203, 206	9
4.2 Saygı	9, 10, 29, 31, 71, 96, 105, 125, 130, 177	10
4.2.1 Edepli Olma	-	-
4.2.2 Selamlaşma	29, 31, 32, 43, 78, 130, 190	7
4.2.3 Sözünde Durma	17, 55	2
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	-	-
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	-	-
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	33, 36, 46, 68, 74, 75, 84, 104, 104, 105, 105, 120, 156, 158, 158, 169, 193, 203, 204	19
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	16, 21, 23, 25, 34, 36, 45, 59, 77, 83, 110, 111, 111, 195	14

Tablo 31'e göre *Yasak Şehir* adlı eserde 35 değer tespit edilmiştir. Verilere bakıldığında 42 kez geçiş sıklığıyla *tedbir* değerinin en fazla işlenen değer olduğu

anlaşılmaktadır. *Dayanışma* değeri de 27 kez geçiş sıklığıyla işlenmiştir. Ardından yirmi altışar (26) kez geçiş sıklığıyla *özdenetim-özgüven* ve *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* gelmektedir. *Cesaret* değeri 25 kez geçiş sıklığıyla, *adalet* ve *sorumluluk* değerleri 19 kez geçiş sıklığıyla, *fedakârlık* ve *yardımseverlik* değerleri 17 kez geçiş sıklığıyla, *dostluk* değeri 16 kez geçiş sıklığıyla, *sevgi ve merhamet* değerleri 15 kez geçiş sıklığıyla, *özgürlük* değeri 14 kez geçiş sıklığıyla, *güven* değeri 12 kez geçiş sıklığıyla, *duyarlılık* değeri 12 kez geçiş sıklığıyla, *azimli olma* değeri 11 kez geçiş sıklığıyla, *saygı* ve *dürüstlük* değerleri 10 kez geçiş sıklığıyla sık işlenen değerler arasındadır.

Sabır ve kararlılık değeri 9 kez geçiş sıklığıyla, *çalışkanlık*, *selamlaşma* ve *vatanseverlik* değerleri 7 kez geçiş sıklığıyla, *misafirperverlik*, *nezaket*, *alçakgönüllülük* değerleri 5 kez geçiş sıklığıyla, *duygudaşlık*, *hoşgörü*, *sadakat*, *vefakârlık* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *sözünde durma* değeri 3 kez geçiş sıklığıyla, *kanaatkârlık* değeri 2 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik*, *öğüt verme*, *paylaşma* değerleri 1 kez geçiş sıklığıyla en az işlenen değerlerdir.

Eserde zamanın Kasım Hanlığı Hanı Burhan Han (Müslüman tebaa tarafından Vasili olarak anılmaktadır) Rusya'ya, Moskof'a, yaranmak için din değiştirmeye karar verir. Ruslar ise bu hususta baskı yapmaktadır. Müslüman halkı Hristiyanlaştırmak için çaba sarf etmektedir. Bu karara Müslüman tebaa Seyit Mehmet Bey liderliğinde tepki gösterir. Ancak herhangi bir sonuç alınmaz. Neticede Müslüman tebaanın ileri gelenleri (Seyit Mehmet Bey, Pulat Bey, Mustafa Mirza, Kasım Mirza gibi beyler) danışarak çok sevdikleri topraklarından göç etme kararı alırlar. Hazırlıklar başlar ve Moskof'un uzanamayacağı, kendilerini güvende hissedecekleri bir yere (Başkurtlar ülkesine) varmak için göç ederler.

Müslüman kabile yolda çeşitli sıkıntılarla karşılaşacağını bilir. Bu sıkıntıları bertaraf etmek için göç öncesi ve sırasında sık sık tedbirler alınmaktadır. *Tedbir* değerinin yüksek çıkmasının sebebi budur. Diğer taraftan eserde *özdenetim-özgüven*, *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* ve *dayanışma*, *cesaret*, *adalet*, *sorumluluk*, *fedakârlık*, *yardımseverlik*, *dostluk*, *sevgi*, *merhamet*, *özgürlük*, *güven*, *duyarlılık*, *azimli olma*, *saygı*, *dürüstlük* gibi değerlerin yüksek çıkmasının sebepleri ise şöyle sıralanabilir:

1. Halkın dindar olması,

2. Dinini serbestçe yaşayabilme isteğinin olması ve başka bir devletin boyunduruğunun altına girmektense çetin bir mücadelenin göze alınması,
3. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi,
4. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi, sayıca kat kat fazla olan düşman ordusundan çekinmeden savaşılması,
5. Düşmana karşı ve belirli bir sebepten ötürü asıl niyetin saklanması,
6. Göç boyunca işlerin sırayla, elbirliğiyle yapılması ve kadınların da erkekler gibi silahaltına alınması.

Yasak Şehir adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Göç devam ederken önceki savaşı Kazanlıların desteğiyle kaybeden Moskof, yeni bir kuvvetle kafilenin peşindedir. Bunu tahmin edebilen kafilenin yöneticileri bu takipten kurtulmanın yollarını aramakta ve tedbir almaktadır. Tedbir kararı diğer beylerle dayanışma halinde alınmaktadır. Seyit Mehmet Bey ve daha sonra kafiyele dâhil olan Kazanlı komutan Can Bey arasında alınacak tedbirle ilgili şu konuşmalar geçmektedir:

(...)

- İnşallah bu böyle devam eder Seyid Mehmet Beyim, Moskof peşimizi bırakmayacaktır. Beraber hareket ettiğimizi öğrenmişlerdir. Bizleri yok etmek için ellerinden geleni ardlarına koymayacaklardır.

- Ellerinden geleni yapınlar Can Bey, evelallah kimseden korkumuz yok! Bu yolculuğa dinimizi özgürce yaşamak, kimsenin baskısı altında kalmamak için çıktık. Ne Moskoftan ne başka düşmandan çekindiğimiz yok. Ama yine de tedbiri elden bırakmamak gerek.

- Tam bizim aradığımız gibi bir lidersiz Seyid Mehmed Beyim... Hem cesaret hem de tedbir... Bu şekilde hareket edersek en tehlikeli düşmanlar artık bize vız gelir.

- İltifatınıza teşekkür ederim. Amacımız, idarelerini üzerimize aldığımız kardeşlerimizden hiç birinin burnunun kanamasına bile izin vermeden, yerleşebileceğimiz yere ulaşabilmek...

- Dağ yolundan gidersek, düşmanı şaşırtmış oluruz. Onlar, bizi düz yolda bekleyecektir. Emrederseniz dağ yolundan gidelim.

- Tehlikeli olabilir. Çünkü iki tarafı uçurum olan dar yollardan da geçmek zorunda kalacağız. Belki az da olsa, bazı kayıplar olabilir. Ama düz yolda gidersek Moskof'un çeşitli tuzaklarıyla karşılaşabiliriz. Devamlı askeri birliklerle beslenen düşman, bizim için dağ yolundan daha tehlikeli olur ve daha fazla kayıp verebiliriz.

- Bunu arkadaşlarla konuşalım.

Babam böyle dedikten sonra, Mustafa Mirza, Kasım Mirza, Hasan Molla, Pulat Bey ve kafilenin her on arabasının idaresini üzerine almış komutanları çağırdı. Yaptıkları toplantıda onlara, Can Bey'in dağ hakkındaki konuşmasını anlattı ve fikirlerini sordu.

Komutanlar, aralarında bir müddet konuştular. Sonunda hepsi de bazı tehlikeleri göze alarak, dağ yolundan gitmenin uygun olacağı görüşünde birleştiler. (Yasak Şehir, s. 96-97).

Yukarıdaki konuşmalar incelendiğinde *tedbir, dayanışma, saygı, merhamet, sorumluluk, fedakârlık* değerlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

- Göçe karar vermeden önce Seyit Mehmet Bey, oğlu Muhammet Murat'a göç etmenin, vatanından uzak düşmenin ne kadar zor olduğunu şöyle anlatmaktadır:

(...)

- Bak oğul! Bu güzelliklere iyi bak! İnsanın vatani çok ama pek çok değerlidir. Kimse çok önemli hadiseler olmasa cennet gibi güzel bildiği vatanından, baba ocağından ayrılmak istemez. Ama bazı sebepler ortaya çıkar ki, insanoğlu vatanını da baba ocağını da terk etmek mecburiyetinde kalır. Mesela, Sevgili Peygamberimiz Mekke'yi terk etmek, hicret etmek zorunda kalmalarını hatırla.

Onlar da, baba ocakları olan ve çok sevdikleri Mekke'den ayrılırlarken kim bilir yürekleri nasıl acı ile yanıp kavrulmuştu; ama dinlerini özgürce yaşama duyguları her şeyden üstün gelmişti. Baba ocaklarını, ailelerini, çocuklarını, mallarını ve servetlerini bu uğurda terk edip hicret etmekten çekinmemişlerdi.

Hele peygamberimizin; “Çıkarılmaya zorlanmamış olsaydım, senden asla ayrılmaz, senden başka yerde yurt, yuva kurmazdım!” buyurarak ayrılmak zorunda kaldığı Mekke'ye o kutsal şehre sevgisini ve bağlılığını belirtmesini hatırla!...

Şimdi bizler de, adeta göçe zorlanıyoruz. Sevdiğimiz yerlerden ayrılmak zorunda kalıyoruz. (Yasak Şehir, s. 27-28).

Seyit Mehmet Bey'in oğluna yapmış olduğu bu konuşma incelendiğinde *vatanseverlik, duygudaşlık* değerlerinin ön planda olduğu açıkça görülmektedir.

- Ruslarla kabile arasında çıkan savaşlar Müslümanların lehine sonuçlansa bile kabilede can kayıpları da yaşanmaktadır. Şehit olanlar için duyulan acı ve sevgi iç içe geçmiştir. Acı Günler başlıklı on altıncı bölümde şehitlere karşı duyulan sevgi ve acı şöyle yansıtılmıştır:

Zafer sevinci ile etrafı gezdik... Bazı yerlerde düşman cesetleri üst üste yığılmıştı. Savaşın en şiddetli geçtiği yerlerdi buralardı... Önce şehitlerimizi saydık. Altı yüz elli üç kişiydiler. On yedi tanesi de hanımlardandı.

Ekrem ağam ile Selim ağam da şehitler arasındaydı. Cenge katılmış olan anam, babamın yanında büyük acı içindeydi.

Yanına yaklaştım:

- Ana, dedim. Başımız sağolsun! Ağlamamak için kendimi güç tutuyordum.

- Hepimizin yavrum, dedi. Hepimizin de başı sağolsun!... Bunların hepsi bizim oğullarımız, kardeşlerimiz, kızlarımız. Hepsi de şerefli bir şekilde can verdiler. Ne mutlu onlara... Ağaların da öyle... Hepsi de şehit... Yavrularım!... (Yasak Şehir, s. 154).

Yukarıdaki paragraf ve konuşmalar incelendiğinde *sevgi, özdenetim -özgüven* değerlerinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

- Savaştan sonra Müslüman kabile günü savaşın olduğu yerde geçirir. Şehitlerin defnedilmesi için esirlere çukurlar açtırılır ve Rus askerlerin cesetleri toplu halde bu çukurlara gömülür. Ardından savaşın yorgunluğunu atmak için Ruslarda elde edilen ganimet esirlere de verilmek üzere paylaşılır. Esirlerin bir süre sonra yük olacağı düşünülerek çoğu serbest bırakılır. Olay aşağıdaki gibi gelişmektedir:

(...)

O gün cenk meydanında geçirdik. Şehitlerimizin defnedilmesinden sonra altı yüz esire beş büyük çukur açtırarak, ölülerini gömdük. Akşam olduğu zaman hepimiz yorgunduk. Rus ordusundan ele geçirdiğimiz un, patates, yağ çok işimize yaramıştı. Kadınları yaptığı ekmekler, yiğitlerimiz ve esirler arasında paylaşıldı.

Büyük bir iştahla yiyeceklerimiz bitirdik. Acı ile açlığın yeri ayırmış... Bugün bunu daha iyi anladım.

O akşam, yaptığımız toplantıda, bu esirleri ne yapacağımızı konuştuk. Yapılan uzun tartışmalardan sonra beslenmesi gereken bu altı yüz boğazın bize yük olacağı görüşüne varıldı ve içlerinden yüksek rütbeli üç subay hariç, diğerlerinin serbest bırakılmasına karar verildi. (Yasak Şehir, s. 156).

Kahraman anlatıcı Seyit Mehmet Bey'in oğlu Muhammet Murat tarafından anlatılan olaylar incelendiğinde *sorumluluk, duyarlılık, tedbir, merhamet, dayanışma, yardımseverlik* değerlerinin işlendiği gözlemlenmektedir.

- Esirlerle ilgili olarak yaşanan bir başka hadiseyse esirlerin Müslümanların yaşayışlarından etkilenip Müslüman olmaya karar vermeleridir.

(...)

Konak yerimizde bizi çok hoş bir müjde karşılıyor...

Beylerin huzuruna gelmek istediklerini söyleyen, eski sekiz esirimiz, geldiklerinde şunları söylüyor:

- Bizler, Müslüman olmaya karar verdik.

Şaşırıyoruz.

Onlar açıklama yapıyor:

- Sizin yanınızda kaldığımız şu kadar zamandır, yaşayışınızla bizleri çok etkilediniz. Biz sizler hakkında çok yanlış şeyler düşünüyor muyuz. Sizleri tanıdıktan sonra, hakkınızda söylenenlerin iftiradan başka bir şey olmadığını anladık.

Ne zamandır bunları düşünüyorduk. Sarsıntı içindeydik. Savaşmak için giderken, verdiğimiz söze güvenmeniz de bizleri oldukça etkiledi. Demek ki Müslümanlar verilen söze büyük değer veriyorlardı. (Yasak Şehir, s. 157).

Gönüllü, istekli bir şekilde din değiştirmek her insan için kolay olmayan bir durumdur. Yukarıdaki paragraf incelendiğinde yapılan açıklamalarda *dürüstlük, hoşgörü, güven, sözünde durma* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

5.19 Zafer Rüzgârları/Turgut Reis

Tablo 32. Zafer Rüzgârları/Turgut Reis Adlı Eserde Yer Alan Değerler

ZAFER RÜZGÂRLARI/TURGUT REİS		
Değerler	Değerlerin Bulunduğu Sayfa Numaraları	Geçiş Sıklığı
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR		
1.1 Temiz Olma	16, 127, 142	3
2. GÜVENLİK İHTİYACI		
2.1 Tedbir	6, 6, 10, 14, 34, 39, 42, 47, 54, 55, 59, 60, 68, 69, 70, 72, 73, 83, 83, 88, 102, 114, 120, 134, 146, 148, 148, 150, 152, 155, 167, 171, 179, 186, 187, 198, 202	36
DUYGUSAL DEĞERLER		
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI		
3.1 Sevgi	5, 6, 8, 10, 13, 28, 35, 35, 35, 38, 49, 49, 55, 56, 61, 61, 62, 63, 65, 74, 85, 85, 106, 108, 119, 126, 128, 129, 133, 137, 140, 42, 149, 156, 165, 175, 185, 194, 200	39
3.1.1 Diğergamlık	35	1
3.1.2 Dostluk	8, 31, 32, 35, 36, 39, 40, 43, 49, 52, 59, 85, 90, 97, 100, 108, 129, 155, 180, 180, 189	21
3.1.3 Duygudaşlık	-	-
3.1.4 Fedakârlık	17, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 93	8
3.1.5 Güven	6, 6, 22, 43, 56, 58, 60, 61, 62, 97, 100, 106, 109, 113, 113, 117, 128, 128, 129, 158, 165, 166, 175, 179, 180, 185, 193	27
3.1.6 Hoşgörü	63, 154	2
3.1.7 Merhamet	13, 50, 51, 147	4
3.1.8 Misafirperverlik	50, 57, 64, 154	4
3.1.9 Nezaket	17, 25, 48, 56, 149, 200	6

3.1.10 Umutlu Olma	89, 188	2
3.1.11 Vefakârlık	59, 86, 203	3
3.2 Ait Olma		
3.2.1 Dayanışma	29, 32, 35, 50, 58, 74, 89, 97, 99, 118, 135, 148, 150, 153, 160, 177, 191, 191, 196	19
3.2.2 Duyarlılık	22, 22, 36, 57, 71, 77, 126, 156, 185	9
3.2.3 Öğüt Verme	86	1
3.2.4 Paylaşmak	-	-
3.2.5 Sadakat	180	1
3.2.6 Sorumluluk	10, 19, 33, 37, 38, 39, 42, 64, 66, 73, 78, 116, 118, 125, 142, 145, 151, 152, 153, 155, 160, 169, 175, 177, 181, 185, 187, 189, 195, 196, 197	31
3.2.7 Teselli Etme	63, 140	2
3.2.8 Vatanseverlik	6, 24, 32, 93, 96, 108, 160, 175, 180	9
3.2.9 Yardımseverlik	22, 24, 28, 40, 40, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 61, 64, 70, 72, 111, 126, 155, 163, 187, 196	21
3.3 İnanç		
3.3.1 Dinî Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)	5, 5, 8, 38, 42, 50, 59, 74, 100, 159, 173, 176, 200	13
4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI		
4.1 Özdenetim-Özgüven	10, 15, 31, 32, 37, 43, 57, 67, 80, 82, 83, 89, 90, 122, 126, 137, 138, 141, 144, 148, 159, 169, 185, 195, 200, 201	26
4.1.1 Alçakgönüllülük	12, 112	2
4.1.2 Azimli Olma	25, 26, 26, 27, 29, 30, 31, 106, 134, 135, 156, 171, 182	13
4.1.3 Cesaret	6, 12, 23, 27, 31, 35, 43, 82, 83, 89, 96, 127, 135, 177, 182	15
4.1.4 Cömertlik	28, 50, 64, 126, 128	5
4.1.5 Çalışkanlık	18, 54, 120, 134, 156, 159, 171, 174, 177, 186	10
4.1.6 Dürüstlük	67, 81, 100, 112, 113, 114, 138, 144, 159, 169, 177,	18

	178, 179, 186, 189, 191, 197, 201	
4.1.7 Kanaatkârlık	14	1
4.1.8 Kararlılık	12, 27, 29, 35, 43, 54, 85, 96, 96, 100, 102, 107, 135, 141, 176, 197	16
4.1.9 Pişmanlık	-	-
4.1.10 Sabır	29, 33, 54, 91, 106, 118, 121, 135, 159	8
4.2 Saygı	7, 8, 11, 47, 48, 59, 62, 78, 107, 156, 185, 200	12
4.2.1 Edepli Olma	178	1
4.2.2 Selamlaşma	7, 49	2
4.2.3 Sözünde Durma	67, 145	2
OLGUSAL DEĞERLER		
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI		
5.1 Bilim	-	-
5.1.1 Eğitilmiş Olma	64	1
6. ESTETİK İHTİYACI		
6.1 Sanat	-	-
6.1.1 Estetik	-	-
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI		
7.1 Adalet	51, 54, 57, 100, 107, 118, 119, 179, 184	9
7.2 Eşitlik	-	-
7.3 Özgürlük	54	1

Tablo 32'ye göre *Zafer Rüzgârları/Turgut Reis* adlı eserde 39 değer tespit edilmiştir. Verilere bakıldığında 39 kez geçiş sıklığıyla *sevgi* değerinin en fazla işlenen değer olduğu anlaşılmaktadır. *Tedbir* değeri de 36 kez geçiş sıklığıyla işlenmiştir. Ardından 31 kez geçiş sıklığıyla *sorumluluk sahibi olmak* değeri gelmektedir. *Güven* değeri 27

kez geçiş sıklığıyla, *dostluk*, *yardıms severlik* değerleri 21 kez geçiş sıklığıyla, *dayanışma* değeri 19 kez geçiş sıklığıyla, *dürüstlük* değeri 18 kez geçiş sıklığıyla, *kararlılık* değeri 16 kez geçiş sıklığıyla, *cesaret* değeri 15 kez geçiş sıklığıyla, *azimli olma*, *dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* değerleri 13 kez geçiş sıklığıyla, *saygı* değeri 12 kez geçiş sıklığıyla, *çalışkanlık* değeri 10 kez geçiş sıklığıyla, *adalet*, *duyarlılık*, *vatanseverlik* değerleri 9 kez geçiş sıklığıyla, *fedakârlık* değerleri 8 kez geçiş sıklığıyla sık işlenen diğer değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nezaket, *özdenetim-özgüven* değerleri 6 kez geçiş sıklığıyla, *cömertlik* değeri 5 kez geçiş sıklığıyla, *merhamet*, *misafirperverlik* değerleri 4 kez geçiş sıklığıyla, *temiz olma*, *vefakârlık* değerleri 3 kez geçiş sıklığıyla, *hoşgörü*, *selamlaşma*, *sözünde durma*, *teselli etme*, *alçakgönüllülük*, *umutlu olma* değerleri 2 kez geçiş sıklığıyla, *diğergam*, *edepli olma*, *eğitilmiş olma*, *kanaatkârlık*, *öğüt verme*, *özgürlük* değerleri 1 kez geçiş sıklığıyla eserde en az işlenen değerlerdir.

Eserde Turgut Reis'in leventleriyle Akdeniz'de Haçlılara (Venedik, İtalya, İspanyol, Fransız, Malta) karşı vermiş olduğu mücadele ve kazandığı zaferler anlatılır. Kanuni devrinde geçen olaylarda Haçlıların baskıları altında olan Kuzey Afrika ve Endülüs Müslümanlarına yapılan yardımlar, onlar için verilen mücadeleler, İslam dini adına cihat etme anlayışı eserin ele aldığı diğer hususlardır. Eserde Turgut Reis ana kahramandır. Etrafında güvendiği, inandığı dostları vardır. Birlikte Akdeniz'de korsanlık faaliyetlerinde bulunan Haçlılara karşı mücadele verir. Turgut Reis'in vermiş olduğu bu mücadele Avrupa'da korkuya sebep olur. Haçlılar ne kadar uğraşsa da Turgut Reis'i yenememektedir. Bir ara İtalyanlarla yapılan savaşta esir düşer. Ancak dönemin Osmanlı deniz kuvvetleri komutanı Barbaros Hayrettin Paşa'nın yardımıyla kurtarılır. Denizlerde Venedik, İtalyan, Fransız ve Malta donanmalarıyla çarpışır. Preveze Deniz Savaşı'nda önemli roller üstlenir. Ünlü Haçlı donanma komutanı Andrea Doria ile yapılan mücadeleleri de başarıyla yürüten Turgut Reis'in namı Avrupa'da Dragut olarak yürür. Akdeniz'in Türk gölü haline gelmesinde de katkısı vardır.

Eser çocukların gözünden de anlatılmaktadır. Turgut Reis Akdeniz'e açılmadan önce kadırgasına kaçak yollardan üç çocuk biner. Bu üç çocuğun babası da denizcidir ve denizlerde vefat etmiştir. Çocukların amacı babalarının öcünü almak ve İslam dinî için cihat etmektir. Turgut Reis de bu amacı taşıdığı için çocukları leventliğe kabul eder ve eğitimleri başlar. Olaylar, bu üç çocuğun ve daha sonra İspanya'da kurtarılan

Endülüs Müslümanlarından Hanzele etrafında gelişir. Turgut Reis, kendi isteğiyle Osmanlı donanmasında görev almaya başlar. Malta korsanları ile yapılan bir mücadele sırasında şehit düşer. Trablusgarp'ta yaptırdığı caminin yanına defnedilir.

Sevgi değerinin yüksek çıkmasının sebebi, leventlerin kendi aralarında birbirlerine ve Turgut Reis'e karşı duydukları muhabbet ve Endülüs Müslümanlarından Hanzele'nin aşk hikâyesidir. Eserde özellikle Turgut Reis'e duyulan sevgi fazlaca işlenmiştir. Gerek çocukların gerekse yakın dostu Filiz Ahmet Reis'in, Hayrettin Paşa'nın, diğer leventlerin sevgisi bu değeri öne çıkarmıştır. *Tedbir* değeri de diğer tarihî içerikli çocuk romanlarında olduğu gibi yapılan mücadeleler ve savaşlarda düşmanın saldırılarına karşı alınan önlemlerden kaynaklanmıştır.

Diğer taraftan *sorumluluk, güven, dostluk, yardımsever, dayanışma, dürüstlük, kararlılık, cesaret, azimli olma, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.), şükretmek vb.), saygı, çalışkanlık, adalet, duyarlılık, vatanseverlik, fedakârlık* değerlerinin eserde sıkça işlenmesinin sebepleri şöyle sıralanabilir:

1. Ana kahramanların dindar olması ve mensubu olduğu dine hizmet etme isteği,
2. Zorda olan din kardeşlerinin yardımına koşulması, gasp edilen hakların geri alması,
3. Karar alırken ya da herhangi bir iş yaparken birlikte hareket edilmesi,
4. Tehlike arz edecek bir durum içine tereddüt etmeden, korkusuzca, ölümü göze alarak girilmesi, sayıca kat kat fazla olan düşman ordusundan çekinmeden savaşılması,
5. Ana kahramanların inanmış olduğun davaya her ne pahasına olursa olsun sahip çıkması, ona bağlı kalması.
6. Devletine, milletine bağlılık gösterilmesi, devlet erkânına karşı hürmet edilmesi.

Zafer Rüzgârları/Turgut Reis adlı eserde tespit edilen değerlerin işlendiği bazı bölümler şöyledir:

- Turgut Reis ve leventleri kadirgayla, Akdeniz'e açılır. O sırada yaşanan gelişmeler şöyledir:

(...)

- Bütün eksiklerimiz giderildi değil mi Ağa, diye sordu.

Belki yakınlarından uzaklaşmanın etkisiyle gözleri yaşarmış olan Ağa:

- Evet Reis, cevabını verdi. Bütün eksiklerimiz tamamlandı. Karşımıza çıkacak düşmanın vay geldi başına! Yeni aldığımız leventler de aslan gibi Anadolu çocukları... Hepsisi de gaza için can atıyorlar; şu Andrea Doria ile bir karşılaşabilsek diyorlar. Preveze’de kaçmasından dolayı şöyle ağız tadıyla cenk edemedik. Bir daha karşılaşsak da...

- İnşallah o da olur. Yalnız Filiz Reis, onları çok iyi yetiştirmek lâzım. Bizlerden sonra Akdeniz’i onlar teslim alacaklar; sahillerimizi ve kardeşlerimizi Sen-Jan şövalyelerine, Venediklilere, Portekiz ve İspanyollara karşı onlar koruyacaklar.

Filiz Ahmet:

- Tabii Reis, dedi. O bakımdan hiç merak etmeyin. Milletimizin ve diğer İslâm ülkelerinin güvencesi onlar. Bu bakımdan onları çok iyi yetiştirmek yoluna gideceğiz. Zaten hepsi tam bir denizci (Zafer Rüzgârları, s. 6).

Yukarıdaki konuşmalar incelendiğinde *tedbir, sevgi, güven, cesaret, vatanseverlik* değerlerinin işlendiği anlaşılmaktadır.

• Akdeniz’e açılan Turgut Reis’in kadirğine kaçak olarak binen üç çocuk –Bekir, Hamza ve Ömer- levent olarak kabul edilir. Bu üç çocuktan sorumlu olan Ağa, onlara daha önceki yıllarda Akdeniz’de yaşanan olayları anlatmaktadır. Ağa, olayları anlatırken çocukların verdiği tepkiler şöyledir:

Kemal ve Burak Reisler, gaza için İspanya sahillerine kadar giderek orada işkence yaptıkları Müslümanları Kuzey Afrika sahillerine taşıdılar.

Bekir dayanamadı:

- Aynen bugün olduğu gibi değil mi Aşam? Hâlâ Endülüs’teki Müslümanlara işkence ve zulüm yapılıyor, onları kurtarmak için Barbaros Hayreddin Paşamız, Turgut Reisimiz, Hayreddin paşamız, Turgut Reisimiz, Aydın ve Salih Reislerimiz onların binlercesini kurtaracaklar. (Zafer Rüzgârları, s. 22).

Kadırğa Ağasının ve Bekir’in konuşmaları incelendiğinde *duyarlılık, yardımseverlik, güven* değerlerinin öne çıktığı görülmektedir.

• İspanyol kadirgalarıyla karşılaşan Turgut Reis ve leventleri Endülüslü Müslümanları kurtarmaktadır. İspanyollar ağır bir yenilgiye uğratılır. Bu minvaldeki olaylar şöyle gelişmektedir:

- Senyör Dragut! Sizinle savaşmaktan şeref duyan Şarlken’in tanınmış kaptanlarından Don Garcia de Vera, diyerek kendisini takdim etti. Sonra devam etti: Kılıcımı sizin gibi bir yiğide teslim etmekten şeref duyuyorum.

Turgut Reis’in bu durumda neler hissettiği anlaşılmıyordu. Yüzü gayet ciddi olup, sanki tunçtan bir heykeli andırıyordu. Sadece başıyla işaret edip, kılıcı almalarını emretti. Yardımcılarından Filiz Ahmet Reis kılıcını aldı.

Turgut Reis, teslim olan diğer şövalyelerle birlikte kaptanı aşağı küreğe gönderdi. Kadırgada araştırma başladı. Az sonra ambardan koşa koşa gelen bir levent, Turgut Reis’e:

- Reisim, dedi. Ambarda yüzlerce Endülüslü Müslüman bağlı vaziyette duruyorlardı. İplerini çözdüm.

- Tez ambardan çıkartın kardeşlerimizi!

(...)

Turgut Reis'e sevgi ve hayranlıkla bakarak:

- Selâmünaleyküm Turgut Reis!

- Allah senden razı olsun! Seni Müslümanlara bağışlasın, dediler ve gözyaşlarıyla ellerine sarıldılar.

Onların bu davranışlarından çok duygulanan Turgut Reis ve yanındaki gazilerin de gözleri yaşarmıştı. Turgut Reis:

- Aleykümselâm kardeşlerim, dedi. Sizleri görmekten büyük sevinç duydum. Allah'a sonsuz şükürler olsun. Şükürler olsun ki, sizleri kurtarmak mutluluğunu bana bahsetti. (Zafer Rüzgârları, s. 48-49).

Konuşmalar incelendiğinde *nezaket, sevgi, saygı, selamlaşma, dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)* değerlerin işlendiği anlaşılmaktadır.

• Turgut Reis İtalyanlar tarafından Cenova'da hapiste tutulmaktadır. Onun kurtarılmasıyla ilgili olarak Barbaros Hayreddin Paşa ve Turgut Reis'in leventleri arasında şu konuşmalar geçmektedir:

Aradan iki yıl geçmişti. Bekir, Ömer, Ali Osman ve Hamza, Filiz Ahmet ile birlikte, Akdeniz'de gazaya devam ettiler. Hepsi de, şahin bakışlı, aslan pençeli tam bir yiğit olmuştu.

Barbaros Hayreddin Paşa'nın Fransızlara yardım ettiği sırada, donanma ile karşılaştıklarında, Hayreddin Paşa'nın gemisine davet edilen Filiz Ahmet Reis, Turgut Reis'in Cenova'da hapiste bulunduğunu Hayreddin Paşa'ya hatırlattı.

Hayreddin Paşa:

- Bilirim Ahmet Reis, dedi. Zamanını kollarım. Turgutumu ne kadar çok sevdiğimi sizler de bilirsiniz! Ona güvenim ve sevgim çok büyüktür. Ceneviz hükümetine onun kurtulması için çok büyük fidyeler teklif ettim; ama Turgut Bey gibi deniz kurdunu, paraya çok düşkün oldukları halde, Cenevizliler serbest bırakmadı. Hele, şu Nis seferini yapalım da, sonra düşünürüz.

(...)

Cenova'da bir telâş başladı. Vali, "Dragut'u bırakmaktansa ölmeye razıyım!" derken, hükümet binasının önüne yığılmış olan halk: "Dragut serbest bırakılsın; yoksa Barbaros şehri harabeye çevirecek!" demekteydi.

Vali, halkın tepkisinden korktu. Şehre canavar ağızları gibi çevrilmiş olan topraklar da, fazla itirazın yersiz olacağını hatırlattığından:

- Dragut'u serbest bırakınız, emrini verdi. Sonra yanındakilere: Hayatımın en kötü saniyelerini yaşıyorum. Dragut'u serbest bırakmaktansa, ölsem daha iyiydi, dedi.

(...)

Barbaros ile Turgut Reis'in karşılaşması göz yaşartıcı oldu. İki eski dost, aynı ideal uğruna canlarını ortaya koymuş iki ünlü gazi kucaklaştı. Barbaros Hayreddin Paşa, Turgut Reis'e yedekte bulunan gemisini verdi. Turgut Reis, bu gemiye geçtiğinde, bütün leventler, ona sevgi ve saygı ile baktılar (Zafer Rüzgârları, s. 106-108).

Paragraflar incelendiğinde *azimli olma, güven, sevgi, sabır, adalet, saygı, kararlılık, dostluk, vatanseverlik* değerlerinin işlendiği görülmektedir.

- Turgut Reis'in Osmanlı Devleti'nin donanmasında görev almaya başlamasıyla ilgili olarak Şu paragraflar öne çıkmaktadır:

Buralara geliş sebebimi anlatıyordum. Turgut Reis Cerbe'de, Andrea Doria'yı küçük bir çocuk durumuna düşürdükten sonra, adalar denizine yelken açtı. Oradan, Padişah'a haber yollayarak, Osmanlı Devleti hizmetine girmek istediğini bildirdi. Padişah Efendimiz, bunu sevinçle karşılamış: "Turgut'un hizmetimize girmesi bizi memnun eder!" dedikten sonra, hükümet onun Eğriboz'da kışlamasını bildirmişler.

Yukarıdaki paragraf incelendiğinde *vatanseverlik*, *sevgi*, *güven* değerlerinin işlendiği görölmektedir.

BÖLÜM VI

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Günümüz toplumlarının manevi, ahlaki boyutta sorunlar, sıkıntılar yaşadığını ifade etmiştik. Bu hususta TÜİK 2016 verilerinden hareketle ülkemizde suça bulaşan çocuk sayısının gittikçe arttığını vurguladık. Elbette sorun varsa -bu ülkemizle ilgili olur veya olmaz- bu soruna karşı mücadele yollarını da geliştirmek, bu hususta hassas davranan münevverlerin, düşünürlerin, akademisyen ve araştırmacıların, eğitim camiası ve paydaşlarının, din görevlilerinin hem vicdani, ahlaki hem de resmî görevidir. Buradan hareketle toplumun manevi yönden çöküşünü, dağılmasını önlemek için değerler eğitime ciddi bir şekilde yaklaşmalıyız. Öncelikle toplumun geleceği olan çocukların toplum içinde kültürlenme halkasına dâhil olması, kültür kodlarını zihninde taşıması ve yaşatması, geleceğe taşıması, içinde doğup büyüdüğü ailenin, toplumun değerlerini öğrenmesi için doğru bir yöntemle eğitilmeleri gerekmektedir. Bu doğru eğitim yöntemi çocuklarımızın çok yönlü bir şekilde gelişmeleriyle vücuda gelmektedir.

Doğru eğitim yöntemiyle hem evrensel hem de yerel boyutta fiziksel, bilişsel, sosyal ve duyuşsal yönlerin birlikte, bir arada geliştirilmesi, bireyin kendini gerçekleştirmesine katkı sunacağı gibi birey-aile-toplum üçgenini güçlendirip genel olarak da toplumun devamlılığını; ahlaki, manevi yapısını koruyup teminat altına alacağı aşikârdır. Bu hususta özellikle duyuşsal alanın yani insanın manevi yönünü oluşturan değerlerin eğitimi üzerinde durulması gerekir. Çünkü insanı, insan yapan aslında duygularıdır, değerleridir. İnsanın vicdani muhakemesini çalıştıran, kendisiyle hesaplaşma, kendisini kontrol altına alma yeteneklerini geliştiren duygulardır. Bu yüzden duygu ve değer eğitimi çocuğun yetiştirildiği her ortamda daima yerini almalıdır. Bunu Şirin'in (2006): "Çocukluğu modern dünyada çöküşünü önlemek için iki kurum önerildi: aile ve okul." ifadesiyle destekleyebiliriz.

Şirin, günümüz çocuğunun nerede eğitildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de çocuk, ilk eğitimini içinde var olduğu aileden alırken bunu okullar aracılığıyla devam ettirir. Ancak mesele çocuğun eğitimini nerede aldığından çok nasıl bir eğitim aldığıyla ilgilidir. Dolayısıyla zihnimizde şu sorular uyanmaktadır: Aile ve okul çocuğu gerçek anlamda eğitebilecek, kendini gerçekleştirmesini sağlayabilecek kapasite ve bilgiye sahip midir? Eğer bu kapasite ve bilgiye sahipse eğitimi değilse bu iki kurum kapasitesini hangi yöntemlerle geliştirebilir?

Zihnimizdeki ilk soruya cevap arayacak olursak ülkemizde hem ailede hem de okulda çocuk eğitimine gereken özenin verilmediği fikri öne çıkmaktadır. Bunu daha geniş bir şekilde tezimizin kuramsal çerçeve bölümünde ele almıştık. Dolayısıyla ailelerimiz ve okullarımız henüz istenilen kapasite ve bilgiye sahip değildir, diyebiliriz. Bunun pek çok nedeni vardır: ülke çapında kitap okuma oranlarının çok düşük olması, ailelerin bilinçsiz olması, sosyoekonomik yetersizlikler, eğitimin salt bilgi aktarımına olarak görülmesi... Diğer taraftan özellikle okullarımızda çocukların çoğunlukla zihinsel/akademik başarı yönüyle eğitildiği vurgulanmakla birlikte duyuşsal alanın ihmal edildiği ifade edilmektedir. Duyuşsal alanın ihmal edilmesi değerlerin ihmal edilmesi anlamını taşıdığını göz önünde bulundurursak değerler eğitimi hususunda ülke olarak eksik yönlerimizin bulunduğunu ifade edebiliriz. İkinci sorunun cevabı ise şöyle izah edilebilir: Aile ve okul kurumu için ifade edilen eksiklikler, edebi eserler aracılığıyla kolayca ve etkili bir şekilde giderilebilir.

Edebi eserler aile ve okulların kolay ve kaliteli bir değerler eğitimi verebilmeleri için önemli bir yardımcıdır. Çünkü edebi eserler yaşamla doğrudan ilişkilidir. Onun yansımasıdır. İçinden çıktığı toplumun değerlerini barındırmasının yanında bu değerleri geleceğe taşıma işlevini de üstlenmektedir. Bu gerçekleşirken değerlerin okur tarafından kolayca içselleştirilmesine katkı sağlamaktadır. Edebi eserlerin içselleştirme yönü onu değerler eğitimi için cazip hale getirmektedir. Diğer taraftan çocuklar, okudukları edebi eserlerde iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin gibi zıtlıkları tecrübe ederek gerçek yaşama tatbik etme kabiliyetini kazanabilir. Özellikle kurgu olan edebi eserlerde yer alan iyi kahramana öykünme, onun davranışlarını, konuşmalarını, olaylara yaklaşımını okuyarak hayal dünyasında canlandırma; hayal kurma yeteneğini geliştirdiği gibi çocuğun pek çok iyi davranış modellerini de edinmesine imkân vermektedir. Boyunağa'nın çocuklara yönelik olarak yazmış

olduğu edebi eserler de ifade etmiş olduğumuz özelliklere sahiptir ve araştırmaya değer görüldüğü için incelenmiştir.

Ahmet Yılmaz Boyunağa, ocuklara bilhassa Türk-İslam tarihini ve kültürünü öğretmek için eserler ortaya koymuş bir yazardır. Öncelikle ocuklar için yazmış olduğu eserlerde onların anlayabileceği bir dil kullanmaktadır. Bunun yanında üslubunun da genel olarak akıcı olduğunu ifade etmemizde fayda vardır. Yazarın tarihî romanları incelendiğinde çok geniş bir coğrafyayı işlediği anlaşılmaktadır. Eserlerinde kıta olarak Orta Asya’dan Hindistan’a ve İnan’a, Rusya’dan Orta ve Güney Avrupa’ya, Anadolu’dan Arabistan’a ve Kuzey Afrika’ya hatta Güney Amerika’ya; deniz olarak Akdeniz’den Marmara ve Karadeniz’e, Kızıldeniz’den Basra Körfezi ve Hint Okyanusu’na kadar olan coğrafya adeta bir nakış gibi işlenmiştir. Olaylar bu coğrafyalarda cereyan ederken okuyucu diğer yandan da bu coğrafyaların değerleriyle kuşanmaktadır. Yani bakış açısı aynı olsa bile eserler bütün olarak düşünüldüğünde işlenen coğrafyanın bir yansıması olan değerler de evrensel bir boyut kazanmaktadır. Türk-İslam kültürünün bir zamanlar bu coğrafyalarda hüküm sürdüğünü göz önüne alacak olursak Boyunağa’nın kitaplarının evrensel lde pek çok değerini içerdiğini anlayabiliriz. Çünkü beşeri coğrafya kültürden dolayısıyla değerlerden bağımsız değildir.

Boyunağa’nın ocuk romanları, değerler eğitimi açısından ele alınırken aynı zamanda Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi göz önünde bulundurularak da incelemeye tabi tutulmuştur. İhtiyaçlar hiyerarşisi bize şunu göstermiştir: Coğrafyalar farklı ve insanlar arasında sınırlar olsa da aslında insanların yaşadıklarının, duygularının, sevinlerinin, kederlerinin çıkış noktası aynıdır ve bu fitratın bir yansımasıdır. Yani Maslow’un belirttiği ihtiyaçlar, insanlığın ortak paydası olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelenen kitaplarda bu ortaklık ortaya konmuş, evrensel olarak nitelendirebileceğimiz pek çok değer tespit edilmiştir.

Okunan kitaplarda belirlenen değerlerin analizini her tablonun altında verdiğimiz için sonuç bölümünde daha çok kitaplar arası karşılaştırma ve Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi de göz önünde bulundurularak Boyunağa’nın ocuk romanları hakkında genel değerlendirmelere yer verilecektir. Çalışmamızın sonucuna ışık tutması adına “Ahmet Yılmaz Boyunağa’nın ocuk Romanlarında Yer Alan Kök Değerler” başlıklı makaleden de istifade edilecektir. Çünkü değerler eğitimi bağlamında adı geçen makalenin sonuçları ile tezimizin sonuçları birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

Ayrıca ilgili makale Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuk romanlarına 10 kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) açısından bakarken tezimiz bu 10 kök değeri de içeren bir değer sınıflamasına sahiptir.

İncelenen çocuk romanlarında bulunan değerler toplu bir şekilde tablo 33'te verilmiştir.

Tablo 33. İncelenen Eserlerde Yer Alan Tüm Değerler

ALTI'N FERMAN/BERKE NOYAN	DENİZLER EİDERİ	EFSENE KOMUTAN	FETİH SANCAKLARI	HANOĞLU	HİLAL UĞRUNA	KIRIK HAÇER	KOÇYİĞİT	KORKUSUZ CENGÂVER	KORSAN PEŞİNDE	MACERA ADASI	MALAZGİRT'İN ÜÇ ATLISI	OSMANLI LEVENTLERİ	ÖZGÜRLÜK SAVAŞÇISI	SAKLI KENT	SATICI ÇOCUK	YANKILI KAYALAR	YASAK ŞEHİR	ZAFER RÜZGÂRLARI	DEĞERLERİN TOPLAM GEÇİŞ SIKLIĞI
1. FİZYOLOJİK İHTİYAÇLAR																			
1.1 Temiz Olma																			
1	2	1	0	0	2	2	2	1	2	1	2	1	0	2	0	1	0	3	23
FİZYOLOJİK İHTİYAÇLARA AİT DEĞERLERİN TOPLAM GEÇİŞ SIKLIĞI																			23
2. GÜVENLİK İHTİYACI																			
2.1 Tedbir																			
3	16	36	29	19	24	27	39	38	15	30	21	34	24	24	4	5	42	36	494
1																			
GÜVENLİK İHTİYACINA AİT DEĞERLERİN TOPLAM GEÇİŞ SIKLIĞI																			494
DUYGUSAL DEĞERLER																			
3. SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACI																			
3.1 Sevgi																			
11	8	16	20	7	5	33	17	24	12	18	40	7	20	13	8	23	15	39	336
3.1.1 Diğergamlık																			
4	1	0	0	2	2	3	1	1	0	1	9	0	1	0	4	1	0	1	31
3.1.2 Dostluk																			
9	5	11	12	8	3	15	11	18	5	9	34	14	11	12	3	5	16	21	222
3.1.3 Duygudaşlık																			

2	0	4	0	4	1	2	0	0	1	0	1	1	2	0	2	2	4	0	26
3.1.4 Fedakârlık																			
12	2	4	4	6	1	11	2	5	1	3	9	2	5	1	2	14	17	8	109
3.1.5 Güven																			
18	14	20	20	15	19	9	20	14	8	5	15	14	6	4	7	7	12	27	254
3.1.6 Hoşgörü																			
0	2	12	0	3	5	1	6	3	1	0	1	2	0	1	1	1	4	2	45
3.1.7 Merhamet																			
7	6	19	10	9	11	7	12	1	2	3	9	9	6	4	10	3	15	4	147
3.1.8 Misafirperverlik																			
4	0	3	3	1	2	1	5	3	0	0	7	3	1	0	0	0	5	4	42
3.1.9 Nezaket																			
12	4	20	3	6	21	5	9	9	7	1	10	13	14	5	11	3	5	6	164
3.1.10 Umutlu Olma																			
3	5	6	2	4	4	4	2	6	2	6	5	4	0	7	4	7	0	2	73
3.1.11 Vefakârlık																			
4	0	6	1	2	1	3	3	2	1	2	7	3	1	1	2	6	4	3	52
3.2 Ait Olma																			
3.2.1 Dayanışma																			
6	5	15	3	5	5	5	10	11	5	13	12	4	6	9	0	4	26	19	163
3.2.2 Duyarlılık																			
6	11	20	10	14	10	2	11	9	9	4	20	5	8	4	8	24	11	9	195
3.2.3 Öğüt Verme																			
7	5	9	7	3	3	1	8	5	4	6	5	8	1	2	7	9	1	1	92
3.2.4 Paylaşma																			
0	1	0	0	0	0	0	0	0	4	0	1	0	0	1	0	2	1	0	10
3.2.5 Sadakat																			
6	5	0	6	6	4	7	3	1	0	0	13	5	7	2	0	0	4	1	70
3.2.6 Sorumluluk																			
25	17	15	54	21	21	18	27	37	37	27	17	28	19	17	12	33	19	31	475
3.2.7 Teselli Etme																			
1	0	1	0	0	0	1	1	1	0	1	0	0	0	1	2	5	0	2	16

3.2.8 Vatanseverlik

2 2 2 14 3 5 6 0 14 4 2 9 10 27 2 1 3 7 9 122

3.2.9 Yardımseverlik

9 4 13 24 6 11 20 11 8 7 18 29 18 5 17 7 19 17 21 264

3.3 İnanç

3.3.1 Dini Ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.)

15 13 12 14 13 18 13 20 4 8 12 12 4 8 13 5 8 26 13 231

SEVGİ VE AİT OLMA İHTİYACINA AİT DEĞERLERİN TOPLAM GEÇİŞ SIKLIĞI 3139

4. ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACI

4.1 Özdenetim-Özgüven

21 7 13 5 9 22 15 15 25 9 8 27 5 24 3 8 9 26 26 277

4.1.1 Alçakgönüllülük

5 0 6 13 6 10 5 5 4 2 0 9 0 4 1 3 1 5 2 81

4.1.2 Azimli Olma

5 5 9 26 7 7 11 8 8 6 8 11 10 11 8 8 7 11 13 179

4.1.3 Cesaret

6 16 14 19 13 15 10 19 10 6 0 14 10 7 3 1 2 25 15 205

4.1.4 Cömertlik

2 2 2 1 3 3 1 2 1 1 1 1 1 0 4 2 3 1 5 36

4.1.5 Çalışkanlık

1 1 6 9 3 4 5 12 18 5 4 6 1 4 4 6 8 7 10 114

4.1.6 Dürüstlük

9 8 15 14 6 28 12 13 17 5 4 15 13 22 8 1 9 10 18 227

4.1.7 Kanaatkârlık

0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 1 0 0 0 1 0 5 2 1 10

4.1.8 Kararlılık

4 11 17 13 12 17 13 16 15 8 2 15 17 19 4 2 8 9 16 218

4.1.9 Pişmanlık

2 0 0 0 1 0 0 2 1 0 0 1 5 3 0 0 0 0 0 15

4.1.10 Sabır

9 1 1 11 3 2 13 4 9 3 4 9 4 1 6 4 4 9 8 105

4.2 Saygı

12	10	9	11	12	18	25	13	27	8	5	9	15	17	2	9	3	10	12	227
4.2.1 Edepli Olma																			
7	0	4	0	2	2	0	3	1	2	0	5	0	5	0	2	0	0	1	34
4.2.2 Selamlaşma																			
2	0	2	0	1	0	1	1	1	0	0	1	0	0	1	1	0	7	2	20
4.2.3 Sözünde Durma																			
2	2	2	0	4	1	0	2	0	1	0	5	0	0	0	0	1	2	2	24
ÖZDEĞER VE ÖZSAYGI İHTİYACINA AİT DEĞERLERİN TOPLAM GEÇİŞ SIKLIĞI																			1748
OLGUSAL DEĞERLER																			
5. BİLME VE ANLAMA İHTİYACI																			
5.1 Bilim																			
5.1.1 Eğitilmiş Olma																			
0	1	0	2	2	0	0	3	0	3	0	0	2	0	0	0	0	0	1	14
BİLME VE ANLAMA İHTİYACINA AİT DEĞERLERİN TOPLAM GEÇİŞ SIKLIĞI																			14
6. ESTETİK İHTİYACI																			
6.1 Sanat																			
6.1.1 Estetik																			
2	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	6	3	4	0	1	1	0	0	20
ESTETİK İHTİYACINA AİT DEĞERLERİN TOPLAM GEÇİŞ SIKLIĞI																			20
7. KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACI																			
7.1 Adalet																			
13	3	17	14	9	12	9	2	9	3	4	6	9	11	1	2	1	$\frac{1}{9}$	9	153
7.2 Eşitlik																			
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7.3 Özgürlük																			
2	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	1	0	12	1	0	0	$\frac{1}{4}$	1	34
KENDİNİ GERÇEKLEŞTİRME İHTİYACINA AİT DEĞERLERİN TOPLAM GEÇİŞ SIKLIĞI																			187

Tablo 33'e ait bulgular incelendiğinde fizyolojik ihtiyaçlar basamağında *temiz olma* değeri ele alınabilecek tek değer olarak karşımıza çıkmaktadır. *Temiz olma* değeri tablodan da anlaşılacağı üzere toplam 23 kez işlenmiştir. En fazla 3 kez geçiş

sıklığıyla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde ele alınmıştır. Ardında 2 kez geçiş sıklığıyla *Denizler Ejderi*, *Hilal Uğruna*, *Kırık Hançer*, *Koçyiğit*, *Korsan Peşinde*, *Malazgirt'in Üç Atlısı*, *Saklı Kent* adlı eserlerde işlenmiştir. Bu değer hiç işlenmediği eserler ise *Fetih Sancakları*, *Hanoğlu*, *Özgürlük Savaşçısı*, *Satıcı Çocuk* ve *Yasak Şehir* adlı eserlerdir.

Eserler *temiz olma* değeri genel olarak el, yüz yıkama, yıkanma gibi eylemlerle karşımıza çıkmaktadır. Bu değer açısından Boyunağa'nın eserleri zayıf kalmaktadır. *Temiz olma* özellikle hayati anlamda bir öneme sahiptir. Nasıl ki karnımız açken ölme riskiyle karşılaşıyorsak aynı şekilde temiz olmamak da bizi ölümlerle karşı karşıya bırakabilir. Bu yüzden *temiz olma* zaruri ve fizyolojik bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklarımızın bu değeri içselleştirmesi onları hayatları boyunca idare edecektir.

Güvenlik ihtiyacına bakıldığında *tedbir* değeri ön plana çıkmaktadır. Tedbir, Boyunağa'nın eserlerinde güvenlik ihtiyacı anlamında ele alınmıştır. Özellikle tarihî çocuk romanlarında yapılan savaşlarda, çekişmelerde düşmana karşı tedbirli olma durumu oldukça sık işlenmiştir. Tablo 33 incelendiğinde *tedbir* değerinin incelenen eserlerde toplam 494 defa işlendiği anlaşılmaktadır. Bu değer 42 kez geçiş sıklığıyla en fazla *Yasak Şehir* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 39 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit* adlı eserde, 38 kez geçiş sıklığıyla *Korkusuz Cengâver* adlı eserde, 36 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan*, *Zafer Rüzgârları* adlı eserlerde, 34 kez geçiş sıklığıyla *Osmanlı Leventleri* adlı eserde, 31 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman*, 30 kez geçiş sıklığıyla ise *Macera Adası* adlı eserde işlenmiştir. *Tedbir* değerinin işlenmediği eser ise yoktur. En az 4 kez geçiş sıklığıyla *Satıcı Çocuk* adlı eserde işlenmiştir. Eserlerde *tedbir* değerinin sıkça işlenmesi eserlerin hitap ettiği kitlede bu hususta bir bilinç uyandıracak aşikârdır. Özellikle *Yasak Şehir*, *Koçyiğit*, *Korkusuz Cengâver* gibi eserlerle buluşan çocuk okurlar, tedbirli olmanın önemini daha iyi anlayacaktır. Çocuk evdeyken, okula giderken, okuldayken, eve dönerken kendisine zarar gelebilecek durumlardan, olaylardan tedbir almayı öğrenerek kolayca sıyrılabilir. Okula giderken hangi yolların güvenli olduğunu bilmesi tedbir almayla ilgili olduğu kadar güvenlik ihtiyacının da bir yansıması olarak tezahür etmektedir. Bu açıdan bakıldığında ilgili çocuk romanlarının önemi ortaya çıkacaktır.

Tablo 33'e bakıldığında duygusal değerler başlığı altında ihtiyaçlar piramidinin iki basamağı ele alınmıştır: sevgi ve ait olma ihtiyacı ile özdeğer ve özsaygı ihtiyacı. Bu

değerlerin duygusal değerler başlığı altında ele alınmasının nedeni ise duygularımıza dayalı olmaları ve yerel özellikler barındırmalarıdır. Boyunağa'nın eserleri incelendiğinde duygusal değerlerin oldukça yoğun bir şekilde işlendiği anlaşılmaktadır. Eserler bu açıdan okunmaya değerdir.

Sevgi ve ait olma ihtiyacına bakıldığında ise en sık işlenen değer *sevgi* değeridir. 336 kez geçiş sıklığıyla tüm eserlerde işlenmiştir. En sık işlendiği eser *Malazgirt'in Üç Atlısı*'dir. Ardından 39 kez geçiş sıklığıyla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde işlenmiştir. 33 kez geçiş sıklığıyla *Kırık Hançer* adlı eser, 24 kez geçiş sıklığıyla *Korkusuz Cengâver*, 23 kez geçiş sıklığıyla *Yankılı Kayalar*, 20 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları* ve *Özgürlük Savaşçısı* adlı eserler öne çıkmaktadır. *Sevgi* değerinin en az işlendiği eserler ise *Hilal Uğruna*, *Hanoğlu*, *Osmanlı Leventleri*, *Denizler Ejderi* ve *Satıcı Çocuk*'tur.

Sevgi değeri öncelikle insanın doğuştan muhtaç olduğu bir ihtiyaçtır. Her insan sevmek yahut ait olma ihtiyacı duyar. Çünkü insan sosyal bir varlıktır. Belirli bir ölçüde de olsa karşılanması gereken bu ihtiyaç, hayatımıza göre çeşitli şekillerde tezahür eder. Önemli olan ise doğru ve güvenilir bir sevgi bağı oluşturabilmektir. Bunu giderebilmenin yolu bizzat yaşamaktan ya da yaşanmışlıkları görmekten, duymaktan, okumaktan geçmektedir. Okuma eyleminde edebi eserler bize bunun kısa ve hızlı yolunu sunmaktadır. Dolayısıyla çocuk okurlar edebi ürünlerle doğru ve güvenilir bir sevgi oluşturmayı kolay ve hızlı bir şekilde öğrenip bu ihtiyaçlarını giderebilir. Yukarıda bahsi geçen eserlerde doğrudan veya dolaylı bir şekilde doğru ve güvenilir sevgi bağı kurmanın yolları olaylarla, kahramanlar arası ilişkilerle açıkça ortaya konmaktadır. Ayrıca eserlerde sevgi bağı sadece klasik anne-baba, kardeş, eş sevgisi değil aynı zamanda hayvan sevgisi, doğa sevgisi gibi sevgi türleri de işlenmiştir. Bu çeşitlilik yönüyle eserler, *sevgi* değerine farklı bakış açıları ortaya koyabilme yeteneğine sahiptir.

Akay (2018: 21) "Sevgi değeri Boyunağa'nın eserlerinde 360 defa geçmektedir, ayrıca eserlerde sorumluluk değerinden sonra en çok işlenen değerdir." demektedir. Eserlerin iki defa okuması neticesinde bazı tutum ve davranışların *sevgi* değeri bağlamında değerlendirilmediği uzman görüşüyle ortaya konmuştur. Dolayısıyla Boyunağa'nın incelenen eserlerinde *sevgi* değeri 360 kez değil, 336 kez geçiş sıklığına sahiptir.

Diğergamlık değeri, tüm eserlerde toplam 31 kez geçiş sıklığına sahiptir. 9 kez geçiş sıklığıyla en sık *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 4 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman* ve *Satıcı Çocuk* adlı eserlerde işlenmiştir. Diğer eserlerde de nadir işlenen bu değer; *Efsane Komutan*, *Fetih Sancakları*, *Korsan Peşinde*, *Osmanlı Leventleri*, *Saklı Kent*, *Yasak Şehir* adlı eserlerde hiç işlenmemiştir. Dolayısıyla ele alınan çocuk romanları *diğergamlık* değerini barındırma açısından zayıf kalmaktadır.

Dostluk değeri, tüm eserlerde toplam 222 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu açıdan değerlendirildiğinde eserler bu değeri kazandırabilecek niteliktedir. *Dostluk* değeri 34 kez geçiş sıklığıyla en fazla *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 21 kez geçiş sıklığıyla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde işlenmiştir. 18 kez geçiş sıklığıyla *Korkusuz Cengâver* adlı eserde, 16 kez geçiş sıklığıyla *Yasak Şehir* adlı eserde, 14 kez geçiş sıklığıyla *Osmanlı Leventleri* adlı eserde ve 12 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları*, *Saklı Kent* adlı eserlerde işlenmiştir. Eserlere bakıldığında tarihî içerikli eserler ön plandadır. Fantastik denilebilecek olan tek çocuk romanı ise *Saklı Kent*'tir.

Özellikle tarihî romanlarda yer alan dostluklar sadakat, güven temellidir. Silah arkadaşlığı, yardımlaşma gibi eylemler *dostluk* değerini oldukça iyi yansıtmaktadır. Birçok eserde dostluklar eserin son bölümüne kadar devam etmekte ve mutlu sonla bitmektedir. Mahallede, okulda çocukların sağlam temellere dayanan, güven esaslı dostluklar kurmaları günümüz şartlarında gittikçe zorlaşmaktadır. Bunun pek çok sebebi var ancak bizim için önemli olan nokta Boyunağa'nın eserleri aracılığıyla dostluğun ne olduğu, nasıl olması gerektiği, ne tür fedakârlıklar istediğiyle ilgili çocuk okurların zihninde bir şema oluşmasıdır. Boyunağa, eserlerinde bu şemayı büyük ölçüde kurabilmektedir. Çocuk okurlar, *dostluk* değeriyle sevgi ihtiyacını karşıladığı gibi ait olma ihtiyacını da karşılayabilmektedir. Bu değer, bu yönüyle ihtiyaçlar hiyerarşisinde oldukça önemli bir yere sahiptir diyebiliriz.

Akay (2018: 13) "Dostluk değeri Boyunağa'nın çocuk romanlarında 244 defa işlenmiştir." demektedir. Eserlerin iki defa okuması neticesinde bazı tutum ve davranışların *dostluk* değeri bağlamında değerlendirilmediği uzman görüşüyle ortaya konmuştur. Dolayısıyla Boyunağa'nın incelenen eserlerinde *dostluk* değeri 244 kez değil, 222 kez geçiş sıklığına sahiptir.

Duygudaşlık değeri tüm eserlerde toplam 26 kez geçiş sıklığına sahiptir. 19 çocuk romanından 12'sinde işlenmiş olmasına rağmen bu sayı oldukça azdır. 7 çocuk romanında ise hiç işlenmemiştir. *Duygudaşlık* değeri 4 kez geçiş sıklığıyla en fazla *Efsane Komutan*, *Hanoğlu* ve *Yasak Şehir* adlı eserlerde işlenmiştir. Boyunağa'nın eserleri bu değeri yeterince işlememiştir.

Fedakârlık değeri tüm eserlerde toplam 109 kez geçiş sıklığına sahiptir. Boyunağa'nın çocuk romanları bu yönüyle zengindir diyebiliriz. Eserler arasında 17 kez geçiş sıklığıyla *Yasak Şehir* adlı eser ön plana çıkmaktadır. Ardından 14 kez geçiş sıklığıyla yazarın en çok baskı yapan eseri *Yankılı Kayalar* gelmektedir. 12 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman* adlı eserde, 11 kez geçiş sıklığıyla *Kırık Hançer* adlı eserde, 9 kez geçiş sıklığıyla *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde bu değer işlenmiştir. Bu değer 1 kez geçiş sıklığıyla *Hilal Uğruna*, *Korsan Peşinde* ve *Saklı Kent* adlı eserlerde işlenmiştir. Bu değer işlenmediği herhangi bir eser ise yoktur.

Fedakârlık değeri sevgi ihtiyacıyla yakından ilgili olmasının yanında ait olma ihtiyacının da bir göstergesidir. Çünkü insan kendini ait olduğu yere adayabilir. Örneğin *vatanseverlik* değeri fedakârlık isteyen bir yöne sahiptir. Mustafa Kemal Atatürk'ün: "Vatanımı en çok seven, görevini en iyi yapandır." sözü buna işaret etmektedir. Dolayısıyla fedakârlık olmadan vatanseverlik olmaz, diyebiliriz. O halde *fedakârlık* değeri bireyin ait olma ihtiyacını karşılaması bakımından önemli bir değerdir. Boyunağa'nın eserlerinde de bu değer *vatanseverlik* değeri yönüyle daha çok ele alınmıştır. Çünkü ana kahramanlar ve yardımcı kahramanlar milleti, devleti, dini için mücadele etmektedir. *Fedakârlık* değeri bakımından Boyunağa'nın eserleri Maslow'a göre kendini gerçekleştirmek isteyen bir bireye katkı yapabilecek seviyededir diyebiliriz.

Güven değeri ise incelenen eserlerde toplam 254 kez geçiş sıklığına sahiptir. Eserler incelendiğinde *güven* değeri 27 kez geçiş sıklığıyla en fazla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 20 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan*, *Fetih Sancakları* ve *Koçyiğit* adlı eserlerde ele alınmıştır. 19 kez geçiş sıklığıyla *Hilal Uğruna* adlı eserde, 18 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman* adlı eserde, 15 kez geçiş sıklığıyla *Hanoğlu*, *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserlerde, 14 kez geçiş sıklığıyla *Denizler Ejderi*, *Korkusuz Cengâver* adlı eserlerde bu değer işlenmiştir. Ayrıca 5 kez geçiş sıklığıyla *Macera Adası* adlı eser, 4 kez geçiş sıklığıyla *Saklı Kent* adlı eser bu

değerin en az işlendiği eserlerdir. *Güven* değerinin işlenmediği herhangi bir eser ise bulunmamaktadır.

Çocuk romanlarında oldukça sık işlenen bu değer esasında bireyin kurmuş olduğu pek çok ilişkinin de temelini oluşturmaktadır. Güvenin olmadığı bir ortamda birçok değer değersizleştiği görülür. Bu yönüyle *güven* değeri mühim bir değerdir. Güven sevgiyi inşa eder. Çünkü kişi güvenmediğine yakınlık kuramaz. Bir sevgi bağı oluştursa bile bu bağ zayıf olur. Boyunağa'nın eserleri incelendiğinde *güven* değerinin önemi bilhassa tarihî çocuk romanlarında olaylar, kahramanlar aracılığıyla sık sık vurgulanmaktadır. Çocuk okurlar, Boyunağa'nın zikredilen eserlerini okuduklarında sevgi ve ait olma ihtiyaçlarını daha sağlam bir zeminde karşılayabilme imkânına kavuşacaktır. Çünkü *güven* değerinin ne olduğu, nasıl kurulduğu ve önemi yapılan okumalarla daha net anlaşılacaktır.

Hoşgörü değeri incelenen eserlerde 45 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer 12 kez geçiş sıklığıyla en fazla *Efsane Komutan* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 6 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit* adlı eserde, 5 kez geçiş sıklığıyla *Hilal Uğruna* adlı eserde, 4 kez geçiş sıklığıyla *Yasak Şehir* adlı eserde işlenmiştir. *Hoşgörü* değeri 1 kez geçiş sıklığıyla en az *Kırık Hançer*, *Korsan Peşinde*, *Malazgirt'in Üç Atlısı*, *Saklı Kent*, *Satıcı Çocuk* ve *Yankılı Kayalar* adlı eserlerde işlenmiştir. *Hoşgörü* değerinin işlenmediği eserler ise şunlardır: *Altın Ferman*, *Fetih Sancakları*, *Macera Adası*, *Özgürlük Savaşçısı*. Boyunağa'nın eserlerinde *hoşgörü* değeri daha çok dini açıdan ele alınmıştır. Özellikle farklı dine mensup karakterlerin yaklaşımı bu değeri işlenir hale getirmiştir. Farklılıklara saygı duymak, tercih etmek, kabul edebilmek ait olma ihtiyacının karşılanmasına dönük takınılan tavırlardır. Ayrıca hoşgörülü olmanın insan sevgisiyle de yakından ilgili olduğu ifade edilebilir. Çünkü saygı öncelikle sevgiden doğar. Yunus Emre'nin “Yaratılanı severiz yaratandan ötürü” dizesi bu hakikati ortaya çıkarmaktadır. Kendini gerçekleştirmiş bireyin özellikleri incelendiğinde “Tüm insanlığa yönelik empati ve sevgi beslerler.” ilkesi yer almaktadır. Bu ilke başlı başına hoşgörülü olmayı ifade etmektedir. Dolayısıyla Boyunağa'nın *hoşgörü* değerinin işlendiği eserleri bu yönüyle bireyin kendini gerçekleştirmesine katkı sağlayabilir.

Merhamet değeri incelenen eserlerde 147 kez geçiş sıklığına sahiptir. Eserlere bakıldığında *merhamet* değeri 19 kez geçiş sıklığıyla en fazla *Efsane Komutan* adlı eserde incelenmiştir. Ardından 15 kez geçiş sıklığıyla *Yasak Şehir* adlı eserde, 12 kez

geçiş sıklığıyla *Koçyiğit* adlı eserde, 11 kez geçiş sıklığıyla *Hilal Uğruna* adlı eserde, 10 kez geçiş sıklığıyla, *Fetih Sancakları*, *Satıcı Çocuk* adlı eserlerde, 9 kez geçiş sıklığıyla *Malazgirt'in Üç Atlısı*, *Osmanlı Leventleri* adlı eserlerde bu değer işlenmiştir. En az işlendiği eserler ise şunlardır: *Korkusuz Cengâver*, *Korsan Peşinde*, *Macera Adası*, *Yankılı Kayalar*. *Merhamet* değerinin işlenmediği eser ise bulunmamaktadır.

Merhamet değeri *sevgi* değeriyle yakından ilişkilidir. Bir anne ile bebeğini düşündüğümüz zaman bu ilişkiyi daha net anlayabiliriz. Dolayısıyla *merhamet* değeri bireyin sevgi ve ait olma ihtiyacını gidermesine yardımcı olabilecek bir değerdir. Boyunağa'nın eserlerinde de doğrudan veya dolaylı bir şekilde sıkça işlenmiştir. Bu açıdan incelenen eserleri çocuk okurlara fayda sağlayabilir. Özellikle çocukların vaktini geçirdiği mekânlarda bu değer önemli bir yeri vardır. Çünkü *merhamet* değeri birçok değer için önkoşul olabilmektedir.

Misafirperverlik değeri incelenen eserlerde 42 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer 7 kez geçiş sıklığıyla en fazla *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 5 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit*, *Yasak şehir* adlı eserlerde, 4 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman*, *Zafer Rüzgârları* adlı eserlerde incelenmiştir. *Denizler Ejderi*, *Korsan Peşinde*, *Macera Adası*, *Saklı Kent*, *Satıcı Çocuk*, *Yankılı Kayalar* adlı eserlerde ise *misafirperverlik* değeri işlenmemiştir.

Anadolu insanının en önemli özelliği olarak kabul edilen *misafirperverlik* değerinin Boyunağa'nın eserlerinde yeterince işlenmediği anlaşılmaktadır. Bu değer de özellikle *diğergamlık*, *sevgi*, *yardımseverlik*, *dayanışma*, *nezaket*, *paylaşma*, *sorumluluk* gibi değerlerin yansımasıdır. Bu açıdan incelenen eserler bireyin sevgi ve ait olma ihtiyacını karşılayabilmesi için yeterli görünmemektedir.

Nezaket değeri incelenen eserlerde 164 kez geçiş sıklığına sahiptir. *Nezaket* değeri 21 kez geçiş sıklığıyla en fazla *Hilal Uğruna* adlı eserde, 20 kez geçiş sıklığıyla ise *Efsane Komutan* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 14 kez geçiş sıklığıyla *Özgürlük Savaşçısı* adlı eserde, 13 kez geçiş sıklığıyla *Osmanlı Leventleri* adlı eserde, 12 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman* adlı eserde, 11 kez geçiş sıklığıyla *Satıcı Çocuk* adlı eserde, 10 kez geçiş sıklığıyla *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde, 9 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit*, *Korsan Peşinde* adlı eserlerde bu değer işlenmiştir. *Nezaket*

değerinin en az işlendiği eserler ise şunlardır: *Macera Adası*, *Fetih Sancakları*, *Yankılı Kayalar*, *Denizler Ejderi*. Değerin işlenmediği herhangi bir değer ise yoktur.

Nezakət değeri saygılı, nazik davranma anlamlarını taşısa da Naagarazan (2006) değer sınıflamasında *nezakət* değeri sevgi başlığı altında vermektedir. Bu sebeple sevgi ve ait olma ihtiyacı altında değerlendirilmiştir. Boyunağa'nın çocuk romanlarında ana kahramanlar yeri geldiğinde düşmana bile nezakette bulunurlar. Dolayısıyla incelenen eserleri okuyan çocuklar, bu değeri açık bir şekilde içselleştirebileceklerdir.

Umutlu olma değeri incelenen eserlerde 73 kez geçiş sıklığına sahiptir. 7 kez geçiş sıklığıyla en fazla *Saklı Kent*, *Yankılı Kayalar* adlı eserlerde işlenmiştir. Ardından 6 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan*, *Korkusuz Cengâver*, *Macera Adası* adlı eserlerde işlenmiştir. *Özgürlük Savaşçısı* ve *Yasak Şehir* adlı eserlerde ise işlenmemiştir. *Umutlu olma* değerinin en az işlendiği eserler ise şunlardır: *Fetih Sancakları*, *Koçyiğit*, *Korsan Peşinde*, *Zafer Rüzgârları*.

Boyunağa'nın eserlerinde *umutlu olma* değeri çoğunlukla sevdiğini bekleme anlamında yer aldığı için sevgi ve ait olma ihtiyacı altında değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Geleceğe dair insanın içinde bir umudun olması insanı hayata bağlayan en önemli değerlerden birisidir. Dolayısıyla bu değer çocuklarımızda daha sağlam bir zeminde vücuda gelmesi gerekmektedir. Örneğin *Saklı Kent* adlı eserde ana kahramanlar bir gün memleketlerine dönecekleri günü hayal etmektedir. Dolayısıyla içlerinde daima bir umut taşımaktadırlar. Bu da onların yaşama sıkı sıkıya bağlanmalarını sağlamıştır.

Vefakârlık değeri incelenen eserlerde 52 kez geçiş sıklığına sahiptir. 7 kez geçiş sıklığıyla en fazla *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 6 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan*, *Yankılı Kayalar* adlı eserlerde bu değer işlenmiştir. *Vefakârlık* değerinin en az işlendiği eserler ise şöyledir: *Fetih Sancakları*, *Hilal Uğruna*, *Korsan Peşinde*, *Özgürlük Savaşçısı*, *Saklı Kent*. *Denizler Ejderi* ise bu değer işlenmediği tek eserdir.

Naagarazan (2006) *vefakârlık* değerini sevgi başlığının altında değerlendirmektedir. Çünkü vefalı olmanın sevgiyle bir bağı vardır. Sevgiye karşı sevgiyle karşılık vermek vefa örneğidir. *Vefakârlık* değeri Boyunağa'nın eserlerinde yeterince yer almamaktadır diyebiliriz. Günümüzde bu değer önemi gittikçe daha iyi

anlaşılmaktadır. Özellikle ebeveyn ve çocuklar arasında dramatik bir şekilde kendini gösteren bu değer, çocuklarımızın zihninde yaşatılmalı, kadir ve kıymet bilen şahsiyetler yetiştirilmeye özen gösterilmelidir. *Vefakârlık* değerinin işlendiği eserler çocuk okurlarla buluşturulmalı ve örnek davranış biçimleri onlara sunulmalıdır.

Dayanışma değeri incelenen eserlerde 163 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer 26 kez geçiş sıklığıyla en fazla *Yasak Şehir* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 19 kez geçiş sıklığıyla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde, 15 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan* adlı eserde, 13 kez geçiş sıklığıyla *Macera Adası* adlı eserde, 12 kez geçiş sıklığıyla *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde, 11 kez geçiş sıklığıyla *Korkusuz Cengâver* adlı eserde, 10 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit* adlı eserde işlenmiştir. *Dayanışma* değerinin işlenmediği tek eser ise *Satıcı Çocuk*'tur. En az işlendiği eserler ise şunlardır: *Fetih Sancakları*, *Osmanlı Leventleri*, *Yankılı Kayalar*.

Dayanışma değeri aidiyet bağlarının kuvvetlenmesine vesile olmaktadır. Bir toplulukta dayanışma varsa o topluluktaki bağlar da o derece güçlüdür. Bu değere sahip olan birey, bu değer zıttı olan kötü tavır ve davranışları terk eder. Cimrilik ve bencillik bu kötü tavır ve davranışlardan sadece ikisidir. Kendini gerçekleştirme yolunda olan birey, etrafına karşı duyarlı olmalıdır. Dolayısıyla bu duyarlılık dayanışma ile pekişir, yayılır.

Duyarlılık değeri incelenen eserlerde 195 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 24 kez geçiş sıklığıyla *Yankılı Kayalar* adlı eserde, 20 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan*, *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserlerde, 14 kez geçiş sıklığıyla *Hanoğlu* adlı eserde, 11 kez geçiş sıklığıyla *Denizler Ejderi*, *Koçyiğit*, *Yasak Şehir* adlı eserlerde, 10 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları*, *Hilal Uğruna* adlı eserlerde, 9 kez geçiş sıklığıyla *Korkusuz Cengâver*, *Korsan Peşinde*, *Zafer Rüzgârları* adlı eserlerde işlenmiştir. Bu değer işlenmediği eser ise yoktur. En az işlendiği eserler şöyle sıralanabilir: *Kırık Hançer*, *Macera Adası*, *Saklı Kent*'tir.

İnsanlar pek çok hususta duyarlı davranabilir. Hatta bu duyarlılık toplum kesimleri için farklılıklar göstermektedir. Öyle ki farklı duyarlılıklar değer halini almış ve kalıplaşmıştır. Kırmızı çizgi halini almıştır. Ancak Boyunağa'nın eserlerinde ifade edilen *duyarlılık* değeri insanın maruz kaldığı zulme, haksızlığa kayıtsız kalmama, yardımlaşma, dayanışma şeklinde öne çıkmaktadır. Eserde özellikle dini konularda kendini daha sık göstermektedir. Bu da kişinin kendini ait hissettiği dine karşı

hassasiyet göstermesi ifade etmektedir. Yani Maslow'un ifade ettiği ait olma ihtiyacının karşılanmasının yansıması olarak görülebilir. Değerin fazla işlendiği eserler, aidiyet hususunda çocuk okurlara gerekli katkıyı yapabilecek düzeydedir diyebiliriz.

Öğüt verme değeri incelenen eserlerde 92 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 9 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan*, *Yankalı Kayalar* adlı eserlerde, 8 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit*, *Osmanlı Leventleri* adlı eserlerde, 7 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman*, *Fetih Sancakları* adlı eserlerde, 6 kez geçiş sıklığıyla *Macera Adası* adlı eserde işlenmiştir. *Öğüt verme* değerinin işlenmediği eser yoktur. En az işlendiği eserler ise şöyledir: *Kırık Hançer*, *Özgürlük Savaşçısı*, *Yasak Şehir*, *Zafer Rüzgârları*, *Saklı Kent*'tir.

Öğüt vermek genellikle tecrübeli, görmüş geçirmiş, olgun bireylerin henüz yetişmekte olanlara, çocuklara, gençlere kendi bakış açısını kazandırma, onları kendi bildikleri doğrulara yönlendirmelerini kapsamaktadır. Boyunağa'nın eserlerinde bu değer ana kahramanın doğruya yönelmesi, yanlış işler yapmasının engellenmesi için babası, annesi, eşi, büyüğü ya da bir bilgin tarafından yönlendirilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. *Öğüt verme* ait olma ihtiyacıyla yakından ilgilidir. Çünkü insan sevdiği, ait olduğu kişilerin iyiliğini istemeye daha fazla meyillidir. Dolayısıyla bu değer sık işlendiği eserlerin çocuk okurla buluşması ve eserlerde geçen öğütlerin sadece kahramanlara yönelik olarak yapılan öğütler değil aynı zamanda okuyucuya yapılmış olduğunu algılamak önemlidir.

Paylaşma değeri incelenen eserlerde 10 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla *Korsan Peşinde* adlı eserde yer almaktadır. Hiç işlenmemiş olan eserler ise şöyledir: *Altın Ferman*, *Efsane Komutan*, *Fetih Sancakları*, *Hanoğlu*, *Hilal Uğruna*, *Kırık Hançer*, *Koçyiğit*, *Korkusuz Cengâver*, *Macera Adası*, *Osmanlı Leventleri*, *Özgürlük Savaşçısı*, *Satıcı Çocuk* ve *Zafer Rüzgârları*'dır. *Paylaşma* değerinin sayısal olarak düşük çıkmasında yardımseverlik, dayanışma gibi ortak paydaya sahip değerlerin eserlerde yer alması etkilidir. Çünkü bu üç değer birbirini beslemektedir. Paylaşan insan, duyarlı insandır. Duyarlı insan ise çevresine kayıtsız kalmayan insandır. Dolayısıyla ait olma ihtiyacının giderilmesine katkı yapacak değerler arasında yer alan *paylaşma* değeri, çocuk okurlara *dayanışma*, *yardımseverlik* gibi diğer değerlerle de kazandırılabilir.

Sadakat değeri incelenen eserlerde 70 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 13 kez geçiş sıklığıyla *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde, 7 kez geçiş sıklığıyla *Kırık Hançer*, *Özgürlük Savaşçısı* adlı eserlerde, 6 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman*, *Fetih Sancakları*, *Hanoğlu* adlı eserlerde yer almaktadır. Hiç işlenmediği eserler ise şöyledir: *Efsane Komutan*, *Korsan Peşinde*, *Macera Adası*, *Satıcı Çocuk*, *Yankılı Kayalar*.

Sadakat Boyunağa'nın eserlerinde dostlarına, silah arkadaşlarına, eşine, vatanına, devletine, milletine bağlı olmak anlamında ele alınmıştır. Bu değerın sıkça işlendiği eserlerle buluşan çocuk okurlar; *güven*, *dostluk* gibi değerler hakkında da bilgi sahibi olmuş olurlar. Kahramanların birbirlerine karşı sergiledikleri tutum ve davranışlar çocuk okurlar için birer örnek teşkil etmektedir. Bu yönüyle *sadakat* değeri somut bir hal kazanmaktadır. Somut olanın kolay anlaşılması gözü önünde bulundurulursa bu değerın okur tarafından zahmetsizce içselleştirilebileceği aşikârdır. Çünkü eserlerde kahramanların birbirlerine karşı olan muhabbetleri, güvenleri, bağlılıkları açık bir şekilde ortaya konmuştur.

Sorumluluk değeri incelenen eserlerde 475 kez geçiş sıklığıyla en fazla işlenen değerdir. Bu değer, en fazla 54 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları* adlı eserde, 37 kez geçiş sıklığıyla *Korkusuz Cengâver*, *Korsan Peşinde* adlı eserlerde, 33 kez geçiş sıklığıyla *Yankılı Kayalar* adlı eserde, 31 kez geçiş sıklığıyla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde, 28 kez geçiş sıklığıyla *Osmanlı Leventleri* adlı eserde, 27 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit*, *Macera Adası* adlı eserde işlenmiştir. Değerin işlenmediği eser ise yoktur. *Sorumluluk* değerinin en az işlendiği eser ise *Satıcı Çocuk*'tur.

Bu değer Boyunağa'nın eserlerinde farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Kahramanların devletine, milletine, ailesine, eşine, dostlarına karşı sorumluluklarını birçok yönden ele alındığı eserler okunduğunda anlaşılacaktır. Her kahraman sorumluluk sahibidir ve bu sorumluluğunu bir şekilde yerine getirmektedir. Özellikle tarihî romanlarda bu daha çok düşmana karşı yapılan savaşlarda, mücadelelerde ortaya çıkmaktadır. *Sorumluluk* değeri çok önemli bir değerdir. Çocuklarımız küçük yaşlardan itibaren bu değeri kazanmalıdır. Edebi eserlerdeki rol modeller bu değerın çocuklara kolayca kazandırılabilceğini göstermektedir.

Sorumluluk değeri kişinin ait olma ihtiyacını karşılmasına katkı sunmaktadır. Mesela bir öğrencinin okulla ilgili sorumluluklarını yerine getirip getirmemesi okula

ait olma durumunu ortaya koyabilmektedir. Ayrıca Maslow kendini gerçekleştiren kişinin özellikleri arasında “kendilerini işe adama ve sorumluluk almada başarılıdırlar.” ilkesini de zikretmektedir. Dolayısıyla çocuk okurların bu değeri kazanabilmesi oldukça önemlidir.

Akay (2018: 22) “Bu değer Boyunağa’nın eserlerinde 511 defa işlenmiştir ve en sık geçen değerdir.” demektedir. Eserlerin iki defa okuması neticesinde bazı tutum ve davranışların *sorumluluk* değeri bağlamında değerlendirilmediği uzman görüşüyle ortaya konmuştur. Dolayısıyla Boyunağa’nın incelenen eserlerinde *sorumluluk* değeri 511 kez değil, 475 kez geçiş sıklığına sahiptir.

Teselli etme değeri incelenen eserlerde 16 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 5 kez geçiş sıklığıyla *Yankılı Kayalar* adlı eserde işlenmiştir. Hiç işlenmeyen eserler ise şöyledir: *Denizler Ejderi*, *Fetih Sancakları*, *Hanoğlu*, *Hilal Uğruna*, *Korsan Peşinde*, *Malazgirt’in Üç Atlısı*, *Osmanlı Leventleri*, *Özgürlük Savaşçısı*, *Yasak Şehir*.

Teselli etme değeri Boyunağa’nın eserlerinde kişiyi teskin etme, acısını hafifletme, destekçi olma anlamlarında kullanılmıştır. Bu değer açısından Boyunağa’nın eserleri oldukça zayıf kalmaktadır. *Teselli etme* sevgi ve ait olma ihtiyacıyla yakından ilgilidir.

Vatanseverlik değeri incelenen eserlerde 122 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 27 kez geçiş sıklığıyla *Özgürlük Savaşçısı* adlı eserde, 14 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları*, *Korkusuz Cengâver* adlı eserlerde, 10 kez geçiş sıklığıyla *Osmanlı Leventleri* adlı eserde, 9 kez geçiş sıklığıyla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde işlenmiştir. *Koçyiğit* adlı eserde ise işlenmemiştir. Bu değer en az işlendiği eserler ise şöyledir: *Satıcı Çocuk*, *Altın Ferman*, *Denizler Ejderi*, *Efsane Komutan*, *Macera Adası*, *Saklı Kent* ve *Yankılı Kayalar*’dır.

Vatanseverlik değeri başlı başına ait olma ihtiyacıyla ilgilidir. Çünkü kendini bir vatana, millete, devlete ait hissetmekle ilgilidir. Boyunağa’nın özellikle tarihî çocuk romanlarında bu değer sıkça işlenmiştir. Yapılan savaşlar, mücadeleler, çekişmelerin odağında daima vatan, millet ve devlet vardır. Çocuk okurlar, *vatanseverlik* değerinin sık işlendiği eserlerle buluşursa vatan sevgisinin nasıl olması gerektiğini, atalarının bu hususta neler yaptığını açıkça öğrenmiş olacaktır. Bu konuda bilinç düzeyi de gelişecektir. Aynı zamanda ait olma ihtiyacını da bu yönüyle karşılamış olacaktır.

Çünkü geçmişteki örnekleri incelendiğinde vatansız kalmak, bir toplum için daha büyük acılar doğurmaktadır. Ahıska ve Kırım Türkleri buna en iyi örnektir.

Akay (2018: 24) “Vatanseverlik değeri Boyunağa’nın çocuk romanlarında 153 defa geçmektedir.” demektedir. Eserlerin iki defa okuması neticesinde bazı tutum ve davranışların *vatanseverlik* değeri bağlamında değerlendirilmediği uzman görüşüyle ortaya konmuştur. Dolayısıyla Boyunağa’nın incelenen eserlerinde *vatanseverlik* değeri 153 kez değil, 122 kez geçiş sıklığına sahiptir.

Yardımseverlik değeri incelenen eserlerde 264 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 29 kez geçiş sıklığıyla *Malazgirt’in Üç Atlısı* adlı eserde, 24 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları* adlı eserde, 21 kez geçiş sıklığıyla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde, 20 kez geçiş sıklığıyla *Kırık Hançer* adlı eserde, 19 kez geçiş sıklığıyla *Yankılı Kayalar* adlı eserde, 18 kez geçiş sıklığıyla *Osmanlı Leventleri* adlı eserde, 17 kez geçiş sıklığıyla *Saklı Kent*, *Yasak Şehir* adlı eserlerde işlenmiştir. Bu değer işlenmediği eser yoktur. En az işlendiği eserler ise şöyledir: *Denizler Ejderi*, *Özgürlük Savaşçısı*.

Bu değer bireyin iç huzuru kadar toplumun huzuru için de oldukça önemlidir. Bir yandan toplumsal bağı güçlendirirken bir yandan da *duygudaşlık*, *paylaşma*, *dayanışma*, *merhamet* gibi değerleri de harekete geçirmektedir. Çocuk okurların ilgili eserlerle buluşması onların bu değeri kolayca öğrenebilmelerine katkı sağlar. Ayrıca mesela Kızılay gibi kuruluşlarda çalışan gönüllüler, yardımları ihtiyaç sahiplerine ulaştırdıktan sonra iç huzuru yoğun bir şekilde yaşayabilmektedir. Çocuk okurlar da yardımseverliği öğrenip uygularlarsa bu hususta iç huzura kavuşacaktır.

Akay (2018: 26) “Yardımseverlik değeri en az Hanoğlu ve Özgürlük Savaşçı adlı eserlerde işlenmiştir. Bu değer Boyunağa’nın çocuk romanlarında 301 defa işlenmiştir.” demektedir. Eserlerin iki defa okuması neticesinde bazı tutum ve davranışların *yardımseverlik* değeri bağlamında değerlendirilmediği uzman görüşüyle ortaya konmuştur. Dolayısıyla Boyunağa’nın incelenen eserlerinde *yardımseverlik* değeri 301 kez değil, 264 kez geçiş sıklığına sahiptir.

Dinî ritüeller (ibadet, dua, şükür vb.) değeri incelenen eserlerde 231 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 26 kez geçiş sıklığıyla *Yasak Şehir* adlı eserde, 20 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit* adlı eserde, 18 kez geçiş sıklığıyla *Hilal Uğruna* adlı eserde, 15 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman* adlı eserde, 14 kez geçiş sıklığıyla *Fetih*

Sancakları, 13 kez geçiş sıklığıyla *Denizler Ejderi*, *Hanoğlu*, *Kırık Hançer*, *Saklı Kent*, *Zafer Rüzgârları* adlı eserlerde işlenmiştir. Bu değer işlenmediği herhangi bir eser yoktur. En az işlendiği eserler ise şöyledir: *Korkusuz Cengâver*, *Osmanlı Leventleri*, *Satıcı Çocuk* adlı eserlerdir.

Boyunağa'nın dindar olması eserlerinde kendini göstermiştir. Eserlerin dinî yönden baskın olması bu değer sıkça işlenmesine neden olmuştur. Eserlerdeki ana kahramanların dindar olması bunda ayrıca etkilidir. Çocuk okurların bu eserlerle buluşması dinî yönden bir anlayış kazanmalarını sağlar. Bu sayede doğru tavır ve davranışlar kolayca içselleştirilebilir. Ayrıca Maslow, dinin bireyi kendini gerçekleştirme yolunda motive ettiğini düşünmektedir. Dolayısıyla dine tam anlamıyla karşı değildir. Ona göre kendini gerçekleştiren insanın bir özelliği de şudur: Yoğun mistik veya doğaüstü deneyimler yaşarlar. Mistik deneyim yaşayabilmenin önemli bir yolu da huşu içinde ibadet etmektir. O halde eserlerde yer alan dinî ritüeller bireyin kendini gerçekleştirmesinde oldukça önemlidir.

Özdeğer ve özsaygı ihtiyacı altında ele alınan *özdenetim* ve *özgüven* değeri incelenen eserlerde 277 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 27 kez geçiş sıklığıyla *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 26 kez geçiş sıklığıyla *Yasak Şehir*, *Zafer Rüzgârları* adlı eserlerde, 25 kez geçiş sıklığıyla *Korkusuz Cengâver* adlı eserde, 24 kez geçiş sıklığıyla *Özgürlük Savaşçısı*, adlı eserde, 22 kez geçiş sıklığıyla *Hilal Uğruna* adlı eserde, 21 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman* adlı eserde, 15 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit* adlı eserde işlenmiştir. Bu değer işlenmediği herhangi bir eser yoktur.

Özdenetim değeri özellikle kişinin kendi davranışlarını kontrol etme, sergilediği davranışların sorumluluğunu üstlenme, özür dileme, kendine güvenebilme gibi tutum ve davranışları kapsamaktadır. *Özgüven* ile beraber bu değer kişinin sosyal davranışlar ortaya koymasına da imkân tanır. Topluluk içinde kendine güveni olan birisi kendini ve yapacaklarını gayet rahat ifade eder. Bu değerler bu yönüyle *yardımseverlik*, *dayanışma*, *sorumluluk*, *dostluk* gibi sosyal yönü olan değerleri de besler. *Özdenetim* ve *özgüven* değerleri Boyunağa'nın eserlerinde oldukça sık işlenmiştir. Bu sebeple çocuk okurlar ana kahramanın tutum ve davranışlarından bu değer zihninde somutlaştırıp hayatına tatbik edebilir. Bu da onların özdeğer ve özsaygı ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak tanır.

Alçakgönüllülük değeri incelenen eserlerde 81 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 13 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları* adlı eserde, 10 kez geçiş sıklığıyla *Hilal Uğruna* adlı eserde, 9 kez geçiş sıklığıyla *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde işlenmiştir. Hiç işlenmediği eserler ise şunlardır: *Denizler Ejderi*, *Macera Adası*, *Osmanlı Leventleri*.

Alçakgönüllülük değeri bireyin kitaplardan veya gözlemleyerek öğrenebileceği bir değer değildir. Ancak tecrübeyle, uzun bir zaman zarfında kazanılabilecek bir değerdir. Ancak çocuk okurlar, değerlerin soyut olan taraflarını somutlaştırmak için edebi eserlerden yararlanabilir. Hangi davranışlara karşı alçakgönüllü olunabilir sorusunun cevabı edebi eserler aracılığıyla bulunabilir. Özdeğer ihtiyacının karşılanması için önemlidir.

Azimli olma değeri incelenen eserlerde 179 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 26 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları* adlı eserde, 13 kez geçiş sıklığıyla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde, 11 kez geçiş sıklığıyla *Kırık Hançer*, *Malazgirt'in Üç Atlısı*, *Yasak Şehir* adlı eserlerde, 10 kez geçiş sıklığıyla *Osmanlı Leventleri* adlı eserde, 9 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan* adlı eserde, 8 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit*, *Korkusuz Cengâver*, *Macera Adası*, *Saklı Kent*, *Satıcı Çocuk* adlı eserlerde işlenmiştir. Bu değer işlenmediği herhangi bir eser ise yoktur.

Bireyin özdeğeridir. İç dinamikler sonucu diri kalan bir değerdir. Bireyin ideallerine erişebilmesi ve başarılı olabilmesi için azimli olması gerekir. Çocuklarımızın küçük yaşlardan itibaren azimli olmayı öğrenmesi için yakın çevresinden başarılı olmuş kimseleri örnek alması, yakın çevresinde başarılı olmuş kimse yoksa kitaplardan bu öğrenmeyi gerçekleştirmesi gerekmektedir. *Azimli olma* değerini yansıtan örnek olaylar, şahsiyetler bireyde bu hususta motive edici bir etken olabilir. Boyunağa'nın eserlerinde de bu hususta çokça örnek şahsiyet vardır. Çocuk okurlar bu şahsiyetleri örnek alıp azmetme konusunda tutum ve davranış sergileyebilirler.

Cesaret değeri incelenen eserlerde 205 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 25 kez geçiş sıklığıyla *Yasak Şehir* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 19 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları*, *Koçyiğit* adlı eserlerde, 16 kez geçiş sıklığıyla *Denizler Ejderi* adlı eserde, 15 kez geçiş sıklığıyla *Hilal Uğruna*, *Zafer Rüzgârları* adlı eserlerde, 14 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan*, *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserlerde, 10 kez geçiş sıklığıyla *Kırık Hançer*, *Korkusuz Cengâver*, *Osmanlı*

Leventleri adlı eserlerde işlenmiştir. Bu eserin işlenmediği tek eser ise *Macera Adası*'dır. En az işlendiği eserler ise şöyledir: *Satıcı Çocuk*, *Yankılı Kayalar*, *Saklı Kent*.

Boyunağa, bu değeri bu kadar sık işlenmesinin nedeni özellikle tarihî ve askerî konuları ele almasıdır. Komutanlar ve askerler daima cesur, gözü pek kahramanlardır. Bu özelliklerini olaylar boyunca göstermektedirler. Gerek zor duruma düşmüş birine gerekse din kardeşine yardım ederken düşmana karşı koymada kendinden emin, ne yaptığını bilen, asla karamsarlığa düşmeyen, daima bir çıkış yolu arayan bir hüviyete de sahiptirler. Yazar, bu ve benzeri hususlarda anlatımını oldukça açık ve diri tutmaktadır. Çocuk okurlar *cesaret* değerinin sık işlendiği eserlerle buluşurlarsa hem bu değer in aslında nasıl bir değer olduğunu hem de onunla ilgili davranış örüntülerini içselleştireceklerdir. Ayrıca incelenen eserlerde genel olarak *cesaret* gösterme hususunda kavga, şiddet olayları öne çıkmaktadır. Eserler bu yönüyle çocuk okura yanlış mesajlar, davranış biçimleri kazandırabilir. Bu hususta da ebeveyn ve öğretmenler çocuğa kılavuzluk etmelidir.

Cömertlik değeri incelenen eserlerde 36 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 4 kez geçiş sıklığıyla *Saklı Kent* adlı eserde işlenmiştir. *Özgürlük Savaşçısı* adlı eser ise bu değer in işlenmediği tek eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu değer hiçbir karşılık beklemeden kendi ihtiyacı olmayan şeyleri verebilmektir. Toplumda sosyal ve ekonomik hayatın temeli olarak görülebilen *cömertlik* değeri, pek çok değer in de bireyde yaşamasına vesiledir. *Yardımseverlik*, *dayanışma*, *sorumluluk* gibi sosyal değerler *cömertlik* sayesinde daha da işlevli hale gelebilir. Ahmet Yılmaz Boyunağa, eserleri bu değer açısından zayıf sayısal olarak zayıf kalmış görünebilir ancak çocuk okurların özellikle *yardımseverlik* ve *sorumluluk* değerleri kapsamında bu değeri de içselleştirebileceği düşünülebilir. Bilindiği üzere toplum içinde eli açık insanlar parmakla gösterilir. Bu da onların toplum içinde saygınlığının artmasını sağlar. Böylece cömert kişiler, Maslow'un ifade etmiş olduğu özdeğer ve özsaygı ihtiyacını karşılama imkânı bulmuş olurlar.

Çalışkanlık değeri, incelenen eserlerde 114 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 18 kez geçiş sıklığıyla *Korkusuz Cengâver* adlı eserde, 12 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit* adlı eserde, 10 kez geçiş sıklığıyla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde, 9 kez geçiş

sıklığıyla *Fetih Sancakları* adlı eserde işlenmiştir. Değerin en az işlendiği eserlerse şöyledir: *Altın Ferman, Denizler Ejderi, Osmanlı Leventleri, Hanoğlu*.

Bilindiği üzere toplum içinde çalışan, üreten insanlar övülmeye layıktırlar. İnsanlara faydalı işler yapmak da bunun bir parçasıdır. Her toplumda gelecek gözüyle bakılan çocuklardan beklenti ise çalışkan olmalarıdır. Çocukların bu değeri alışkanlık haline döndürmelerinin yolu ise küçük yaşlardan itibaren sorumluluk alabilmeleridir. Ayrıca çocuklar taklit ve gözlem yoluyla öğrenme kabiliyetine sahiptirler. Dolayısıyla onların medya yoluyla dinlediklerinin/izlediklerinin, kitaplar yoluyla okuduklarının bu değeri içselleştirmelerine katkısı olacaktır. Okullarda derslerinde başarılı olan çalışkan öğrenciler ebeveyn, öğretmen ve arkadaşları tarafından takdir edilirler. Bu da *çalışkanlık* değerinin bireye hem özsaygı hem de saygınlık kazandırdığını ortaya koymaktadır. Maslow'un ifade ettiği kendini gerçekleştiren insanın özelliklerinden şu iki madde *çalışkanlık* değerini öne çıkarmaktadır. 1. Kendilerini işe adan ve sorumluluk almada başarılıdırlar. 2. Konformist bir yaşam tarzına direnç gösterirler. Konformist yaşam tarzına direnç göstermenin yolu ise çalışmaktan geçmektedir.

Dürüstlük değeri incelenen eserlerde 227 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 28 kez geçiş sıklığıyla *Hilal Uğruna* adlı eserde, 22 kez geçiş sıklığıyla *Özgürlük Savaşçısı* adlı eserde, 18 kez geçiş sıklığıyla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde, 17 kez geçiş sıklığıyla *Korkusuz Cengâver* adlı eserde, 15 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan, Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde, 14 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları* adlı eserde, 13 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit* adlı eserde, 12 kez geçiş sıklığıyla *Kırık Hançer* adlı eserde işlenmiştir. Bu değer işlenmediği bir eser ise yoktur. En az işlendiği eser *Satıcı Çocuk*'tur.

Dürüstlük başlı başına bir Maslow'un ifade ettiği saygınlığın kaynağıdır. İnsanlar güvendikleri, dürüst buldukları kimselerle ilişkilerini kurmak isterler. Bu nedenle dürüst olmak her insan için önemli bir ölçüttür. Toplumumuzda özellikle ticari alanda esnaf kesiminin dürüst olması beklenir ve bu durum esnaf için de bir saygınlık kaynağı olmaktadır. Esnaf dürüstlüğünü korursa iş ilişkileri de o denli artmakta ve gelişmektedir. Bunun yanında Mevlana'nın "Ya olduğun gibi görün ya da görüldüğün gibi ol" sözü *dürüstlük* değeriyle ilgilidir. Çocuklarımıza güzel örnekler göstererek, doğruyu yanlıştan ayırmalarını sağlayarak, onları bu değer yer aldığı güzel okuma kitapları sunarak bu değer davranışa dönüşmesini kolaylıkla

sağlayabiliriz. Boyunağa'nın zikredilen eserleri *dürüstlük* değeri bağlamında önemli örnek olaylar içermektedir. Ayrıca dürüst çocuklar yakın çevresi tarafından sevilen, sayılan çocuklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Akay (2018: 15) "Dürüstlük değeri Boyunağa'nın çocuk romanlarında 242 defa işlenmiştir." demektedir. Eserlerin iki defa okuması neticesinde bazı tutum ve davranışların *dürüstlük* değeri bağlamında değerlendirilmediği uzman görüşüyle ortaya konmuştur. Dolayısıyla Boyunağa'nın incelenen eserlerinde *dürüstlük* değeri 242 kez değil, 227 kez geçiş sıklığına sahiptir.

Kanaatkârlık değeri incelenen eserlerde 10 kez geçiş sıklığına sahiptir. En fazla 5 kez geçiş sıklığıyla *Yankılı Kayalar* adlı eserde işlenmiştir. Bu değer az işlendiği eserler ise şöyledir: *Macera Adası, Saklı Kent, Yasak Şehir, Zafer Rüzgârları*.

Kanaatkârlık değeri özdeğer olarak karşımıza çıkmaktadır. *Özdenetim, sabır* değerleri ile bağı olan bu değer, kişinin iç huzurunu sağlamasına katkı sunar. Kişinin elindekiyle yetinmesini bilmesi onu pek çok noktada mutlu edebilir. Sürekli daha çoğunu istemek bireyi mutlu etmeyen bir tutum ve davranış şeklidir. Dolayısıyla iç huzuru yakalamak, kişinin kendisine olumlu bir şekilde bakmasını sağlamak için *kanaatkârlık* şarttır. Diğer değerlerde olduğu gibi bu değer de küçük yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılması gerekmektedir. Çocuk, elinde var olanla yetinmeyi bilirse başkalarına ait olana göz dikmez, böylece hırsızlık gibi kötü davranışların da önüne geçilmiş olunur. Bu tavır ve davranışlarda bulunan bir birey huzur içindedir. Boyunağa'nın eserleri her ne kadar bu değer bakımından zayıf olsa da özellikle *sabır* ve *özdenetim* değerleri bakımından oldukça zengindir. Bu değerlerden hareketle de *kanaatkârlık* değeri somutlaştırılıp öğrenilebilir.

Kararlılık değeri incelenen eserlerde 218 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 19 kez geçiş sıklığıyla *Özgürlük Savaşçısı* adlı eserde, 17 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan, Hilal Uğruna, Osmanlı Leventleri* adlı eserlerde, 16 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit* adlı eserde, 15 kez geçiş sıklığıyla *Korkusuz Cengâver, Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde, 13 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları, Kırık Hançer* adlı eserlerde, 12 kez geçiş sıklığıyla *Hanoğlu* adlı eserde, 11 kez geçiş sıklığıyla *Denizler Ejderi* adlı eserde işlenmiştir. Bu değer işlenmediği eser ise yoktur. En az işlendiği değerler ise: *Macera Adası, Satıcı Çocuk*'tur.

Kararlılık değeri Boyunağa'nın eserlerinde sıkça işlenmiştir. Bu değerin tersi düşünüldüğünde yani kararsızlık göz önünde bulundurulduğunda esasen ne kadar önemli bir değer olduğu ortaya çıkmaktadır. Kararsızlık insanın hayatı boyunca bocalamasına sebep olabilir. Kısacası kişi hayatında düzen istiyorsa kararlı olmasında fayda vardır. Geleceğimiz olan çocuklarımızın da bu bakış açısıyla yetişmesi hem ülkemiz hem de milletimiz için hayırlı olacaktır. Unutulmamalıdır ki bu ülkenin gelecekteki yöneticileri, öğretmenleri, doktorları, mühendisleri çocuklarımızdır. Dolayısıyla onların en iyi şekilde eğitilmeleri gerekir. İncelenen eserlerde *kararlılık* değerinin yapılan okumalarla nasıl tezahür ettiğini yazar açık bir şekilde ortaya koymuştur. Diğer taraftan kararlı olmak özsaygı ve özgüveni yerinde olan bireylerin temel özelliğidir. Bu değeri içselleştiren çocuk okurlar aynı zamanda özsaygısı ve özgüveni gelişmiş bireylerdir.

Pişmanlık değeri incelenen eserlerde 15 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 5 kez geçiş sıklığıyla *Osmanlı Leventleri* adlı eserde ele alınmıştır. Ayrıca 3 kez geçiş sıklığıyla *Özgürlük Savaşçısı* adlı eserde, 2 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman*, *Koçyiğit* adlı eserde, 1 kez geçiş sıklığıyla *Hanoğlu*, *Korkusuz Cengâver*, *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserlerde işlenmiştir. Diğer eserlerde ise işlenmemiştir.

Pişmanlık değeri kişinin kendi iç dünyasıyla ilgili bir değerdir. Vicdan mekanizmasının çalışması sonucunda ortaya çıkar. *Özdenetim* değeriyle yakından ilgili olan bu değer için atalarımız "Bin düşün, bir söyle" demişlerdir. Boyunağa'nın eserleri bu değeri işleme bakımında yetersizdir. Ancak pişman olmayı bilen bir kişi hatalarını tekrarlamayacak ve daha dikkatli davranacaktır. Bu yönüyle de kişi hem iç huzurunu temin edecek hem de etrafından takdir toplayabilecektir.

Sabır değeri incelenen eserlerde 105 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 13 kez geçiş sıklığıyla *Kırık Hançer* adlı eserde, 11 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları* adlı eserde, 9 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman*, *Korkusuz Cengâver*, *Malazgirt'in Üç Atlısı*, *Yasak Şehir* adlı eserde, 8 kez geçiş sıklığıyla *Zafer Rüzgârları* adlı eserde işlenmiştir.

Her değer gibi soyut olan bu değerın çocuk okurların zihninde somut hale getirilmesi açısından Boyunağa'nın ilgili eserleri önemlidir. Ana kahramanlar, hayatta ciddi diyebileceğimiz sınamalarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Anne veya babadan herhangi birinin vefat etmesi sırasında ana kahramanın tavır ve davranışları, hayata

karşı verdiği mücadele, yaşama tutunma becerisini sergileme gibi önemli diyebileceğimiz pek çok tutum ve davranış eserlerde mevcuttur. Bunları okuyan çocuklar, bu davranış örüntülerinden hareketle sabrın ne olduğunu zihninde canlandırabilecektir. Ayrıca çocuk okurlar, sabırlı davranmaya çalıştığında ise bu hem kişide özdeğer halini alacaktır hem de sabırsızlığın herkesçe gösterilmediği bir zamanda tavır ve davranışlarıyla örnek kişi olarak gösterilebilecektir. Böylece saygınlık ihtiyacı kısmen de olsa giderilmiş olacaktır.

Akay (2018: 17) “Sabır değeri Boyunağa’nın çocuk romanlarında 124 defa işlenmiştir.” demektedir. Eserlerin iki defa okuması neticesinde bazı tutum ve davranışların *sabır* değeri bağlamında değerlendirilmediği uzman görüşüyle ortaya konmuştur. Dolayısıyla Boyunağa’nın incelenen eserlerinde *sabır* değeri 124 kez değil, 105 kez geçiş sıklığına sahiptir.

Saygı değeri incelenen eserlerde 227 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer, en fazla 27 kez geçiş sıklığıyla *Korkusuz Cengâver* adlı eserde, 25 kez geçiş sıklığıyla *Kırık Hançer* adlı eserde, 18 kez geçiş sıklığıyla *Hilal Uğruna* adlı eserde, 17 kez geçiş sıklığıyla *Özgürlük Savaşçısı* adlı eserde, 15 kez geçiş sıklığıyla *Osmanlı Leventleri* adlı eserde, 13 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit* adlı eserde, 12 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman, Hanoğlu, Zafer Rüzgârları* adlı eserlerde, 11 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları* adlı eserde, 10 kez geçiş sıklığıyla *Denizler Ejderi, Yasak Şehir* adlı eserde işlenmiştir. Bu değer işlenmediği bir eser ise yoktur.

Saygı değeri yetiştirmekte olan çocuklarımıza kazandırmamız gereken önemli bir değerdir. Çocukların yakın çevresinde yaşamış olduğu bazı sıkıntıların altında *saygı* değerinin çocuklar tarafından ya anlaşılammış olmasından ya da örnek davranışlar gösterilmemesinden kaynaklanmaktadır. O halde çocuklarımıza bu değeri öğretebilmenin yollarını aramalıyız. Soyut değeri davranışlarla kolay ve hızlı bir şekilde içselleştirilmesini sağlayan edebi eserler, bu konuda aile ve okulun imdadına yetişmektedir. Ele almış olduğumuz eserlerinin hemen hepsinde *saygı* değeri işlenmiş, olaylarla örnek tutum ve davranışlar öykünmek üzere çocuk okurların hizmetine sunulmuştur. İhtiyaçlar hiyerarşisinde önemli bir yeri olan *saygı* değerinin edinilmesi bu ihtiyacın büyük ölçüde karşılanmasına vesile olacaktır.

Akay (2018: 19) “Boyunağa’nın eserlerinde saygı değeri 250 defa geçmektedir.” demektedir. Eserlerin iki defa okuması neticesinde bazı tutum ve davranışların *saygı*

değeri bağlamında değerlendirilmediği uzman görüşüyle ortaya konmuştur. Dolayısıyla Boyunağa'nın incelenen eserlerinde *saygı* değeri 250 kez değil, 227 kez geçiş sıklığına sahiptir.

Edepli olma değeri incelenen eserlerde 34 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 7 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman* adlı eserde, 5 kez geçiş sıklığıyla *Malazgirt'in Üç Atlısı, Özgürlük Savaşçısı* adlı eserlerde işlenmiştir. En az işlenen eserler ise şöyledir: *Korkusuz Cengâver, Zafer Rüzgârları*.

Edepli olma her toplumda kabul gören bir saygınlık göstergesidir. Edep hayâdan gelir. İnsanda hayâ perdesinin yırtılması edepsizliği baş göstermesi olarak ortaya çıkar. Toplum içinde edepsiz kimseler genelde dışlanır veya kötülenir. Toplumsal yozlaşmanın önüne geçebilmek için bu değer korunması, özendirilmesi, ödüllendirilmesi elzemdir. Aksi halde insanın değersizleşmesiyle beraber tüm değerler de değersizleşir. Edep birçok değer için gerekli bir değerdir. Bu değer uzun süre zarfında oluşabilen bir değerdir. Bu sebeple edebi metinlerle sadece örnek davranış modelleri sunulabilir. İlgili eserlerde de bu davranış modelleri doğrudan işlenmiştir.

Selamlaşma değeri incelenen eserlerde 20 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 7 kez geçiş sıklığıyla *Yasak Şehir* adlı eserde işlenmiştir. Diğer eserlerde ise hiç işlenmemiş veya az işlenmiştir. Bu değer az işlendiği eserler şöyledir: *Altın Ferman, Efsane Komutan, Hanoğlu, Kırık Hançer, Koçyiğit, Korkusuz Cengâver, Malazgirt'in Üç Atlısı, Saklı Kent, Satıcı Çocuk, Zafer Rüzgârları*.

Selamlaşma değeri toplumsal kaynaşmanın oluşması açısından önemli bir değerdir. İlk kez girilen ortamda verilen bir selam iletişimi başlatır. Bu açıdan çocuklarımıza bu değeri kazandırmamız gerekir. Sadece selamlaşma değil aynı zamanda iyi temennileri de kullanmalarını özendirmeliyiz. Diğer taraftan *selamlaşma* bir saygı göstergesidir. Kişinin saygı ihtiyacını karşılaması için iyi bir yoldur. Aynı şekilde *sözünde durma* değeri de saygınlık belirtisidir. Kişinin sözünde durması onun güvenilir, inanılır bir kişi olduğunu gösterir. Bu da toplumsal olarak kişinin statü kazanmasına sebep olur.

Sözünde durma değeri incelenen eserlerde 24 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 5 kez geçiş sıklığıyla *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde, 4 kez geçiş sıklığıyla *Hanoğlu* adlı eserde işlenmiştir. Diğer eserlerde ise az veya hiç

işlenmemiştir. Değerin işlenmediği eserler şöyledir: *Fetih Sancakları, Kırık Hançer, Korkusuz Cengâver, Macera Adası, Osmanlı leventleri, Özgürlük Savaşçısı, Saklı Kent, Satıcı Çocuk.*

Olgusal değerler dediğimizde evrensel özellikler taşıyan değerler akla gelmelidir. Birkök (2019) olgusal değerler için “Evrensel değerler toplumsal olaylarda gözlemlenebilen olgusal değerlerdir.” diyerek işin evrensel boyutunu ortaya koymaktadır. Ona göre beş temel değer dışındaki değerler, temel değerlerden bir ve birkaçının bileşkesi olarak ortaya çıkmaktadır. Olgusal değerler başlığı altında Maslow’un bilme ve anlama ihtiyacı, estetik ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı basamakları değerlendirilmektedir. Birkök’ün ifade ettiği beş temel değer burada değerlendirilmiştir. *Bilim* değeri, bilme ve anlama ihtiyacı başlığı altında, *sanat* değeri, estetik ihtiyacı başlığı altında, *adalet, eşitlik ve özgürlük* değeri ise kendini gerçekleştirme ihtiyacı başlığı altında ele alınmıştır. Boyunağa’nın eserlerinde olgusal değerlere oldukça az seviyededir. Dolayısıyla evrensel özellikleri taşıması bakımından zayıftır denilebilir.

Eğitimi olma değeri incelenen eserlerde 14 kez geçiş sıklığına sahiptir. Tablo 33’e göre bu değer en fazla 3 kez geçiş sıklığıyla *Koçyiğit, Korsan Peşinde* adlı eserlerde işlenmiştir. Bu değer işlendiği diğer eserler ise şöyledir: 2 kez geçiş sıklığıyla *Fetih Sancakları, Hanoğlu, Osmanlı Leventleri*, 1 kez geçiş sıklığıyla *Denizler Ejderi, Zafer Rüzgârları.*

Eğitimi olma değeri oldukça önemli bir değerdir. Hatta öyle ki bahsettiğimiz tüm değerlerin öğrenilmesi, içselleştirilmesi bu yolla olabilmektedir. Eğitimi bir kişinin bu değerlere sahip olduğu düşünülür. Toplumun geleceği olan çocuklarımızın eğitimi olmasına önem vermemiz ülkenin geleceği, çocuğun geleceğiyle doğrudan ilgilidir. Bu bakımdan çocuğun ihmal edilmemesi gerekir. Maslow’un ifade etmiş olduğu bilme ve anlama ihtiyacı bu vesileyle giderilebilir. Bilme ve anlama Maslow’a göre kendini gerçekleştirmiş bir bireyin temel bileşenidir. Bunu daha önce de ifade ettiğimiz gibi Maslow: “Bildikten sonra bile hepimiz daha fazla şey bilmek zorundayız.” ifadesi bilişsel bir ihtiyacın olduğunu işaret etmektedir (Maslow, 1970: 50). Bir çocuğun merak ve keşfetme tutkusu bunun en iyi göstergesidir. Kitaplar dolayısıyla da edebi ürünler çocuğun bilme ve anlama ihtiyacını karşılayabilecek güce sahiptir. Boyunağa’nın eserleri her ne kadar *eğitimi olma* değeri açısından

yetersiz olsa da çocukların tarihlerini öğrenmelerine katkı sunabilir. Bu bile başlı başına bilme ve anlama ihtiyacını karşılayabilir.

Estetik değeri, incelenen eserlerde 20 kez geçiş sıklığına sahiptir. Tablo 33'e bakıldığında bu değer en fazla 6 kez geçiş sıklığıyla *Malazgirt'in Üç Atlısı* adlı eserde işlenmiştir. Ardından 4 kez geçiş sıklığıyla *Özgürlük Savaşçısı* adlı eserde, 3 kez geçiş sıklığıyla *Osmanlı Leventleri* adlı eserde öne çıkmaktadır. Az işlendiği eserler ise şöyledir: 2 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman*, 1 kez geçiş sıklığıyla *Kırık Hançer*, *Koçyiğit*, *Korsan Peşinde*, *Satıcı Çocuk*, *Yankılı Kayalar*.

Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın eserlerinde estetik değeri, genel olarak doğa güzelliğinin betimlemesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Eserlerde orman, deniz, vadi, çöl gibi doğal güzellikler açıkça betimlenmiştir. Okuyanda güzellik algısı oluşturan bu betimlemelere eserlerde yeterince yer verilmemiştir. Dolayısıyla bu yönden incelenen eserler zayıftır. Yani çocuk okurların estetik ihtiyacını giderebilecek güçte değildir denilebilir.

Kendini gerçekleştirme başlığı altında ele alınan *adalet*, *eşitlik* ve *özgürlük* değerleri ele alınmıştır. Bu değerler evrensel olmakla birlikte kendini gerçekleştirmiş olan bireylerde olması beklenen değerlerdir.

Adalet değeri incelenen eserlerde 153 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer 1 kez geçiş sıklığıyla *Yasak Şehir* adlı eserde, 17 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan* adlı eserde, 13 kez geçiş sıklığıyla *Altın Ferman*, *Fetih Sancakları* adlı eserlerde, 12 kez geçiş sıklığıyla *Hilal Uğruna* adlı eserde, 11 kez geçiş sıklığıyla *Özgürlük Savaşçısı* adlı eserde, 9 kez geçiş sıklığıyla *Hanoğlu*, *Kırık Hançer*, *Korkusuz Cengâver*, *Osmanlı Leventleri*, *Zafer Rüzgârları* adlı eserlerde işlenmiştir. Bu değer işlenmediği eser ise yoktur. En işlendiği eserler şöyledir: *Saklı Kent*, *Yankılı Kayalar*, *Koçyiğit*, *Satıcı Çocuk*.

İncelenen eserler *adalet* değeri bakımından oldukça etkilidir. Boyunağa eserlerinde *adalet* değerini olaylar ve kahramanlar nezdinde özenle işlemiştir. Bu değeri hem doğrudan hem de dolaylı olarak vermektedir. Çocuk okurların ilgili eserleri okumaları durumunda *adalet* değeriyle ilgili zihinlerinde bir şema oluşacaktır. Ayrıca bilindiği üzere eşitlik, genellikle adalet olarak görülmektedir. Ancak ikisi de farklı şeylerdir. *Adalet*, insanları birbiriyle kıyaslamadan, ihtiyaç ve şartlarına göre hakkı olanı vermeyen *eşitlik* şartları ne olursa olsun her bireyin eşit olarak

görülmesidir. Yani her bireyin aynı kabiliyete sahip olduğu düşünülür. Çocuk okurlar, incelenen eserleri okuduktan sonra *adalet* değerinin uygulama biçimlerini, sonuçlarını görebilme imkânına kavuşmakla beraber toplumsal hayatta ne kadar önemli bir değer olduğunun da farkına varacaktır ayrıca olaylardan ve kahramanlardan hareketle adaletsizliğin nelere mal olduğuna ve ne tür sonuçlar doğurduğuna dair çıkarımlarda da bulunabilir. Bu önemli ölçüde *adalet* değerini çocuk okurların zihninde somutlaştıracaktır.

İncelenen bu edebi eserlerle çocuk okurun direkt adalet sahibi olmasını elbette beklemek yanlış olur. Ancak bu eserler okunarak değer hakkında bilgi sahibi olma, değeri tanıma, değerini hangi davranış örüntülerinde görüldüğü, nasıl tepkiler doğurduğu gibi yorumlamalar çocuk okur için bir fayda sağlayabilir. Eserler ebeveyn ve öğretmenler için de somutlaştırıcı etkisinden dolayı bu değerini öğretiminde kolaylık sağlayabilir. Kendini gerçekleştiren bireyin özelliklerine bakıldığında “Demokratik karakter yapısına sahiptirler.” ilkesi yer almaktadır. Bilindiği üzere demokrasi; adalet, eşitlik, özgürlük gibi kavramları içine alan bir kavramdır. Dolayısıyla demokratik bir kişi aynı zamanda adalet sahibidir. Dolayısıyla incelenen eserler, kendini gerçekleştirme yolunda çocuk okurlara katkı sunabilecek güçtedir diyebiliriz.

Akay (2018: 12) “Adalet değeri Boyunağa’nın çocuk romanlarında 166 defa işlenmiştir.” demektedir. Eserlerin iki defa okuması neticesinde bazı tutum ve davranışların *adalet* değeri bağlamında değerlendirilmediği uzman görüşüyle ortaya konmuştur. Dolayısıyla Boyunağa’nın incelenen eserlerinde *adalet* değeri 166 kez değil, 153 kez geçiş sıklığına sahiptir.

Eşitlik değeri incelenen eserlerde işlenmemiştir. Bilhassa tarihî içerikli eserlerde eşitlikten bahsetmek pek mümkün değil. Örneğin *Malazgirt’in Üç Atlısı* adlı eserde Bizans ordusu sayıca ve teçhizat bakımından üstün özelliklere sahiptir. Bu bakımdan eşitlikten bahsetmek oldukça zordur. Diğer eserlerde de aynı durum olduğunu söylemek mümkündür.

Özgürlük değeri incelenen eserlerde 34 kez geçiş sıklığına sahiptir. Bu değer en fazla 14 kez geçiş sıklığıyla *Yasak Şehir* adlı eserde, 12 kez geçiş sıklığıyla *Özgürlük Savaşçısı* adlı eserde işlenmiştir. Diğer eserlerde ise 2 kez geçiş sıklığıyla *Altın*

Ferman adlı eserde, 1 kez geçiş sıklığıyla *Efsane Komutan, Hilal Uğruna, Koçyiğit, Malazgirt'in Üç Atlısı, Saklı Kent, Zafer Rüzgârları* adlı eserlerde işlenmiştir.

Özgürlük değeri incelenen eserlerde esir düşmüş veya düşmanın egemenliği altına girmemek için mücadele verme şeklinde öne çıkmaktadır. Yani Boyunağa'nın eserlerinde dar bir özgürlük anlayışı mevcuttur. Oysa özgürlük ifadesi hayatın pek çok alanında kendini göstermektedir. Genel kanı devletin insanların özgürlüğünü kısıtlama veya bir ülkenin bir başka ülkeyi boyunduruk altına alması şeklindedir. Ancak *özgürlük*; ifade özgürlüğü, seyahat özgürlüğü gibi farklı başlıkları olan bir kavramdır.

Çocuk okurların *özgürlük* değerine bakışını genişletmese de incelenen eserler *özgürlük* değeriyle ilgili gerekli somutlaştırmayı yapabilecek seviyededir. *Yasak Şehir, Özgürlük Savaşçısı* adlı eserler bu yetenekte eserlerdir. Özgür olabilmek için verilen mücadele, direnme ruhu, başkalarının dayatmalarını kabul etmeme gibi önemli çıkarımlar çocuk okurlar için faydalı olabilir. Kendini gerçekleştiren bireyin özelliklerinden “Bağımsızlık, özerklik ve mahremiyet ihtiyacı duyarlar.” ilkesi aslında *özgürlük* değerinin kendini gerçekleştirmeyle bağlantısını kurmaktadır. Bu açıdan incelenen eserler, çocuk okurlara kendini gerçekleştirme yolunda kısmen de olsa bir katkı sunabilir.

Eserlerde özellikle sevgi ve ait olma basamağına ait değerlerin toplam geçiş sıklığı 3139 iken özsaygı-özdeğer basamağına ait değerlerin toplam geçiş sıklığı 1748'dir. Elde edilen bu veriden hareketle Boyunağa'nın kitaplarının Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi göz önünde bulundurulduğunda barındırdığı değerlerle bireyin sevgi ve ait olma ile özdeğer-özsaygı ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olacağı aşikârdır.

Her kitapta bu ihtiyaçlar öne çıkarken bilme ve anlama ihtiyacı, estetik ihtiyaç ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı daha çok geri planda kalmaktadır. Bu nedenle incelenen eserlerin olgusal değerler açısından zayıf kaldığı söylenebilir.

Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın incelenen eserleri yukarıda da vurgulandığı üzere pek çok duygusal değeri barındırmaktadır. Çocuklarımız değerleri somutlaştırma, içselleştirme, davranış modelleri ortaya çıkarma, öykünme gibi yollarla edebi eserlerden faydalanarak hem kolay hem de hızlı bir şekilde bu süreci devam ettirebilirler. Bu sebeple gerek Milli Eğitim Bakanlığı gerekse ebeveyn ve

öğretmenler bahsi geçen eserleri çocuklar ile buluşturmalıdır, onlara tavsiye etmelidir.

Araştırmamızın sonuçlarına dayanarak ileri sürebileceğimiz öneriler şunlardır:

1. Her toplum için değer eğitimi gittikçe artan bir öneme sahiptir. Bu eğitimin ve aktarmanın okullar aracılığıyla gerçekleşeceğini düşünürsek ülkemizdeki her okulun kütüphanesinde Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın eserleri yer almalı ve okutulmalıdır. Özellikle yerel değerler bağlamında Boyunağa'nın eserleri oldukça güçlüdür diyebiliriz.

2. Milli Eğitim Bakanlığı, değerler eğitimi kapsamında son zamanlarda bir atılım yapmıştır. Ancak bu yeterli gelmemektedir. Almanya, Japonya gibi gelişmiş ülkelerdeki gibi değerler eğitimi ayrı bir ders olarak okutup bu ders kapsamında incelediğimiz kitapları okuma listelerinde tavsiye edebilir. Ayrıca MEB okullarda öğrencilerin her açıdan gelişmesini temin edecek adımlar atmalıdır. Eğitim sadece zihinsel boyutuyla değil, duyuşsal boyutuyla da ele alınmalı ve eğitim politikaları bu doğrultuda belirlenmelidir.

3. Değerler eğitiminin yapıldığı en önemli derslerden birisi de Türkçedir. Türkçe ders kitaplarında Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın incelediğimiz eserlerinden örnek metinler oluşturulabilir. Bu örnek metinler üzerinden "Edebiyat Temelli Karakter Eğitimi", "Değer Analizi" ve "Ahlaki Muhakeme" yaklaşımları kullanılarak değerler eğitimi kolaylıkla yapılabilir.

4. Türk kültürünün yaşaması ve yaşatılması kapsamında bu eserlerden faydalanılabilir. Özellikle Türklerin yoğun olarak yaşadığı Almanya, Fransa, Avusturya ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde Türk kültürünün unutulmaması, yaşatılması için Türkçe dil dersleri kapsamında Boyunağa'nın kitapları okutulmalıdır. Yunus Emre Enstitüsü, TÖMER gibi Türkçeyi öğreten kurumlar da bu kitaplardan yararlanabilir. İncelenen kitapları okuyan yabancı öğrenciler, bir yandan Türkçesini geliştirirken diğer yandan da Türk milletini tanıma ve anlama fırsatı yakalayabilir.

5. Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın incelediğimiz çocuk romanlarının çoğu tarih konuludur. Bu yönüyle özellikle ortaokul ve liselerde verilen Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersleri kapsamında okutulabilir. Böylelikle çocuk okurlar hem tarihi bilgileri hem de ifade ettiğimiz değerleri içselleştirebilecektir.

Ayrıca Sosyal Bilgiler ve Tarih dersi öğretmenleri incelenen okuma kitaplarından proje ödevleri, performans ödevleri verebilir.

6. Boyunağa'nın eserleri Türkçe ve Sosyal Bilgiler derslerinde yararlanılabileceği gibi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri kapsamında da fayda sağlayabilir. Çünkü incelenen eserlerin dinî yönleri oldukça baskındır. Eserlerde selamlaşma, şükretme, dua etme gibi kalıp dinî davranışlar sıkça işlenmiştir. Çocuk okurların gelişme çağında olduklarını düşünürsek bu kalıp davranışları kolayca içselleştirebilir.

7. Boyunağa'nın eserlerinde özellikle tarihî şahsiyetler ön plandadır. Buradan hareketle okullardaki sosyal etkinlik kulüplerinden “Öncü Şahsiyetler Kulübü” Boyunağa'nın romanlarından yararlanabilir. Ayrıca incelenen çocuk romanlarında belirtilen öncü şahsiyetlerle ilgili sunulan yaşantı zenginliği onların hangi durumlarda nasıl davrandığıyla ilgili açık örnekler vermektedir.

8. Okullarda değerlerin aktarılması görevini üstlenen öğretmenlerdir. Dolayısıyla öğretmenlerin değer eğitimi bağlamında eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. Bu eksikliklerden birisi de kitap okuma hususuyla ilgili olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın eserlerini önce öğretmenler okumalıdır. Sadece öğretmenlere değil aynı zamanda ailelere de değerler eğitimi hususunda neler yapabileceklerine dair eğitimler verilmelidir. Bu eğitimler broşür, kamu spotu, sosyal medya gibi yollarla yaygınlaştırılmalıdır. Aileler özellikle değerler eğitimi ve kitap okuma konusunda bilinçlendirilmedi.

9. Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın sadece çocuk romanları incelenmiştir. Geleceğe yönelik araştırmalarda Boyunağa'nın hikâyeleri de bu kapsamda incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Acat B. ve Aslan M. (2012). Yeni Bir Değer Sınıflaması ve Bu Sınıflamaya Bağlı Olarak Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1461-1474.
- Affifi, A. E. (1974). *Muhyiddîn İbnu'l-Arabî'nin Tasavvuf Felsefesi*, Çev. Dr. Mehmet Dağ. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Akay, İ. (2018). Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Çocuk Romanlarında Yer Alan Kök Değerler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 13(28). 1-30.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Dyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbaş, O. (2011). *Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi*. (Ed. Bayram Tay, Adem Öcal). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akbay, O. H. (16-18 Kasım 2012). Japonya'da Ahlak ve Değerler Eğitimi. *Değerler ve Eğitimi – II Sempozyum Bildirileri El Kitabı*. İstanbul.
- Akçay, A. ve Tunagür, M. (2017). Türkiye'de Değerlerin Tespitine Yönelik Yapılmış Yüksek Lisans Tezleri Üzerine Bir İçerik Analizi. *EKEV Akademi Dergisi*, 71, 53-72.
- Akkaya, N. (2014). Keloğlan Masallarında Yer Alan Değerlerin İncelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, 2(1), 312-324.
- Akkaya, S. (2013). *Mevlana'nın Mensur Eserlerinde Değerler Eğitimi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yardımseverlik Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal Davranış Eğitimi* (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Başar, H. (2003). Satı Bey'in Eğitimle İlgili Görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(2), 47-67.
- Bayraktar, D. H. (2008). *Muzaffer İzgü'nün "İçimde Çiçekler Açınca", "Kaçak Kız" ve "Bütün Sabahlarım Senin Olsun" Adlı Romanlarında Soyut İşlemler Dönemi Çocuklarına Yönelik Eğitim Amaçlı İletiler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bender, M. T. (2005). John Dewey'in Eğitime Bakışı Üzerine Yeni Bir Yorum. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 13-19.
- Biçer, S. (2013). *Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy'a Ait "Safahat" Adlı Eserin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Birkök, M. C. (2019). Değerler Sınıflandırması. *Journal of Human Sciences*, 16(2), 493-498. www.jhumansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/5737 adresinden 23.04.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem Ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bolat, Y. (2016). Sosyal Değerleri ve Değerler Eğitimi Anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 29, 322-348.
- Çakmak, H. (2018). *Abraham Maslow'un "Kendini Gerçekleştirme" Kavramının Aziz Nesefti'nin "İnsan-ı Kâmil" Kavramıyla Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çaganava, A. (2006). *Cahit Uçuk'un Çocuk Romanlarında Tema ve Eğitim Öğeleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlâk Pusulası Ahlâk ve Değerler Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.

- Çalışkan, A. (2016). *İlköğretim Yüz Temel Eser İçerisinde Yer Alan Dünya Edebiyatına Ait Eserleri Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çalışkur A., Demirhan A. ve Bozkurt S. (2012). Değerlerin Belirli Meslek Alanları Ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 219-236.
- Çelik, Ö. (2016). *Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Tarihi Çocuk Romanlarının Çocuk Edebiyatı Temel Ögelerine Göre İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çırak, E. (2013). *Cengiz Aytmatov'un Romanlarının Değerler Eğitimi Katkısı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çocuk Vakfı. (2006). *Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H. ve Demircioğlu, E. (2014). *Tarih Eğitimi ve Değerler*. Ed. R. Turan ve K. Ulusoy. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Demirel, Ö. (2012). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2014). *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı* (20. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2002). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirtaş, T. (2012). *Değerler Eğitiminde Edebi Ürünlerden Yararlanma: Nasreddin Hoca Fıkraları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Demiryürek, G. (2015). *Çağdaş Çocuk Şiirinde Değerler Eğitimi(1980'den Günümüze)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dilmaç, B. (1999). İlköğretim Öğrencilerine İnsani değer Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*. 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsanî Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Emer, A. M. (2014). *Safahat'ta Değerler Eğitimi Unsurları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emirhan, T. (2016). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Enginün, İ. (1998). "Çocuk Edebiyatında İdeoloji", 99 Soruda Çocuk Edebiyatı (Haz. M. Ruhi Şirin), İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Erol, E. E. (2014). *Tarık Buğra'nın Hikâyelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eryeşil, O. (2015). *Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Çocuk Şiirlerinde Evrensel Değerler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Esen, Ş. (2016). *Memduh Şevket Esendal'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Fichter, J. (2006), *Sosyoloji Nedir*, Çev. Nilgün Çelebi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık,

- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2(2), 1-18.
- Gökçe, B. (2008). *Gülten Dayıoğlu'nun Öykülerinde Değer Eğitimi ve Öykülerin Türkçeye Katkısı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürsel M. ve Sünbül, A. M. (2014). *Eğitim Bilimine Giriş*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Hökelekli, H. (2010), Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi, *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırmaları Dergisi*, 6 (18), 4-10.
- Işık, M. (2017). *Karakter Eğitimi Açısından Mevlâna İdris Zengin'in Hikâye ve Masallarında Eğitsel İletiler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaba, B. (2018). *Abraham Maslow ve Din*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kabaklı, A. (1978). *Türk Edebiyatı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kalaça, H. (2013). *Türk Atasözleriyle Değerler Eğitimi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaplan, S. (2012). *Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masalların Çocuklarda Karakter Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karataş, M. (2014). *Değerler Eğitimi Açısından Kur'an'da İnsan Onuru*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karatay, H. (10-15 Eylül 2007). Değer Aktarımı Açısından Yerli ve Yabancı Çocuk Edebiyatı Ürünleri. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (38. ICANAS)*. Ankara.
- Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6 (1), 1398-1412.

- Karatay, H., Destebaşı, F. ve Demirbaş, M. (2015). Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin 6, 7 ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Karakter Gelişimine Etkisi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 1123-140.
- Kasapoğlu, A. (2003). Kur'an'a Göre Vicdanın Kaynağı ve İşlevleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 18, 131.
- Kasapoğlu, F. (28-30 Nisan 2016). Psikolojik Danışma Süreci ve Maneviyat: Bir Bütünleştirme Arayışı. *1. Avrasya Pozitif Psikoloji Kongresi*. İstanbul.
- Katı, Y. (2015). Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi. *Akra Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 7, 187-210.
- Katı, Y. (2015). *Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal Bilgiler Derslerindeki Bazı Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programı Geliştirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kayıkcı, A. (1985, Eylül 23). *Tarih ve Medeniyet* (Ahmet Yılmaz Boyunağa ile Mülakat). Türkiye Gazetesi.
- Kenan, S. (2009). Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi. *Kuram ve Uygulamada eğitim Bilimleri/Educational Sciences: Theory & Practice*, 9(1), 259-295.
- Keskin, Y. (2016). Değerler Sınıflaması Üzerine Aksiyonel Bir Deneme. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(3). 1485-1510.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayınları.
- Kılcan, B. (2016). Ignac Kunos'un Kırk Dört Türk Peri Masalı Adlı Eserinin Değerler Açısından İncelenmesi. *Turkish Journal of Education (TURJE)*, 5(3), 82-94.
- Köse, S. (2011). *Muzaffer İzgü'nün "Anneannemin Akıl Almaz Maceraları" Serisindeki Eğitsel İletiler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Kukul, M. H. (1990, Mart 3). *Ahmet Yılmaz Boyunağa ile Tarih Romancılığı Üzerine*. Türkiye Gazetesi.
- Kukul, M. H. (1995, Ekim 24). *Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Ardından*. Türkiye Gazetesi.
- Kukul, M. H. (2015a, Ekim 8). Ahmet Yılmaz Boyunağa'dan Birkaç Hatıra - 1. <http://www.dengegazetesi.com.tr/ahmet-yilmaz-boyunagadan-birkac-hatira1-10999yy.htm> adresinden 27.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Kukul, M. H. (2015b, Ekim 9). Ahmet Yılmaz Boyunağa'dan Birkaç Hatıra - 2. <http://www.dengegazetesi.com.tr/ahmet-yilmaz-boyunagadan-birkac-hatira2-11005yy.htm> adresinden 27.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Kukul, M. H. (2015c, Ekim 10). Ahmet Yılmaz Boyunağa'dan Birkaç Hatıra - 3. <http://www.dengegazetesi.com.tr/ahmet-yilmaz-boyunagadan-birkac-hatira3-11010yy.htm> adresinden 27.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Arı, M. (2017, Ekim 8). Tarihî Romancımız Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Hayatı, Eserleri ve Edebî Hüviyeti Hakkında Şair ve Yazar M. Halistin Kukul'la Sohbet. <https://www.kapsamhaber.com/vef%C3%A2tinin-22-yilinda-ahmet-yilmaz-boyunaga-roportaj,41.html> adresinden 27.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kurtdede-Fidan, N. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2(2), 1-18.
- Kuru, H. (2016). *Ayşe Yamaç'ın Çocuk Romanlarının Değerler Eğitimi ve Dil Zenginliği Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri Ve Schwartz Değer Kuramı, *Türk Psikolojisi Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Kuzgun, Y. (1972). Kendini Gerçekleştirme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 10, 162-172.

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/970/11942.pdf> adresinden
05.03.2019 tarihinde erişildi.

Küçük, B. (2013). *Dede Korkut Kitabı'nda Toplumsal Değer Algıları*.
Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.

Maslow, A. H. (2011). *İnsan Olmanın Psikolojisi*, Çev. Okhan Gündüz, İstanbul:
Kuraldışı Yayınları.

Mcleod, S. (2018, Mayıs updated). Maslow's Hierarchy of Needs.
<https://www.simplypsychology.org/maslow.html> adresinden 09.03.2019
tarihinde erişildi.

MEB. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*,
Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve
Kılavuzu*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB. (2006). *Sosyal Bilgiler Dersi İlköğretim 6 - 7. Sınıf Öğretim Programı ve
Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB. (2017). *Türkçe Dersi (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)
Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Mehmedoğlu, A. U. (2006). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve
Dindarlık-Değer ilişkisi (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği). *Marmara
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 133-167.

Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler eğitimi
Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.

Moğul, S. (2012). *Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi ve
Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans
tezi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Naagarazan, R. S. (2006). *A Textbook on Professional Ethics and Human Values*.
New Delhi: New Age International Publishers.

- Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Okur, A. ve Çapoğlu, E. (2015). Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerde Yer Alan Değerler. *Sakarya University Journal of Education*, 5(3), 90-104.
- Onaran, O. (1981). *Çalışma Yaşamında Güdülenme Kuramları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Otluoğlu, R. (2002). İlköğretim Okulu İzlencesinde (Programında) Duyuşsal Alan ve Duygu Eğitimi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(15), 163-172.
- Özdemir, B. (16-18 Kasım 2012). Karakter Eğitimine Yönelik Yayınlanan Kitapların Nitelikleri. *Değerler ve Eğitimi – II Sempozyum Bildirileri El Kitabı*. İstanbul.
- Özdemir, M. (2005). Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Kültürü Açısından Eğitim Fakültelerinde Okutulan “Çocuk Edebiyatı” Dersleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, 110-119.
- Özdemir, M. ve Göçen, G. (2014). Ahmet Midhat Efendi ve Felatun Bey İle Rakım Efendi Romanında Değerler Eğitimi. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(31), 215-240.
- Özdemir, M. ve İdi Tulumcu F. (2017). Değerler Eğitiminde Edebi Eserlerden Yararlanma: Fatma Aliye’nin Muhadarat Romanı Örneği. *Sakarya University Journal of Education*, 7(4), 720-729.
- Özkan, R. (2010). Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler: İlköğretim Ders Kitapları Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1124-1141.
- Öztürk, H. E. (1991). *Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Polat, A. (2015, Aralık 28). Ahmet Yılmaz Boyunağa’nın Tarihi Romancılığı Hakkında, Şair ve Yazar M. Halistin Kukul’la Bir Sohbet. <http://www.dengegazetesi.com.tr/ahmet-yilmaz-boyunaganin-tarihiromanciligi-11411yy.htm> adresinden 27.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Remzi, Ö. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, İstanbul: MEB Yayınları.

- Saeednia, Y. (2009). The Need to Know and to Understand in Maslow's Basic Needs Hierarchy. <https://www.researchgate.net/publication/255638872> adresinden 10.03.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Sancak, Y. (2011). *Mevlana'nın Mesnevi Adlı Eserinin Sosyal Bilgilerde Değer Kazanımındaki Rolü (Nitel Bir Araştırma)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıçam, H. (2015). Öz Aşkınlık Ölçeği Türkçe Formunun Psikometrik Özellikleri. <https://www.researchgate.net/publication/281556751> adresinde 18.03.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Sayar, K. ve Aysun, S. (2011). Ahlaki Bir Lider Olarak Öğretmen. *Eğitime Bakış Eğitim, Öğretim ve Araştırma Dergisi*, 7(19), 9-13.
- Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi*, Çev. Yasemin Aslay, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Selanik, Ay, T. (2014). *Okulda Değerler Eğitimi*. Ed. R. Turan ve K. Ulusoy. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sever, S. (2001). *1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar ve Çözüm Yolları)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sezer, Ö. (2014). *Türk Kadın Yazarların 2000 Sonrası Romanlarında Çocuk ve Eğitim*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sınar, Çılgın, A. (2006). *Çocuğa Büyülü Bir Dünyanın Kapılarını Açmak*. *Milli Eğitim*, 172, 175-182.
- Sınar, Çılgın, A. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Sönmez, V. (2007). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Sürmeli, A. (2015). *Peyami Safa'nın Eserlerinde Değerler Eğitimi ve Türkçe*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Şahin, N. (2017). *Cengiz Aytmatov'un Eserlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi ve Ortaokul Türkçe Ders Kitapları İçin Metin Önerileri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği Yüz Temel Eserler Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763-780.
- Şirin, M, R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M, R. (2006). *Gösteri Çağı Çocukları*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Şirin, M, R. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M, R. (2012). *Dersimiz Çocuk*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu, (2011). *Türkçe Sözlük (11. baskı)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2014). *Değerli Bir Kavram Olarak "Değer ve Değerler Eğitimi"*. Ed. R. Turan ve K. Ulusoy (1. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2014). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ungan, S. (2008). Okuma Alışkanlığımızın Kültürel Altyapısı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 218-228.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2003). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yapıcı, A. ve Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik Bir Araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat Bilgisi Dersi Kazanımlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), 849-858.

- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yazıcı, K. (2014). *Medya ve Değerler*. Ed. R. Turan ve K. Ulusoy. (1. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- Yazıcı, S. ve Aslan, M. (2012). Değerler Eğitiminde Kahramanlardan Yararlanma: Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle Öğretmen Adaylarının Kahraman Tercihlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 2173-2188.
- Yeşil, A. ve Aydın, R. D. (2007). Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (2), 65-84.
- Yılmaz, E. (2012). *Ziya Gökalp'in Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelemesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, F. (2015). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nin Değer Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, S. (2007). *Muzaffer İzgü'nün Çocuk Romanlarının Tema, Eğitsel İletiler ve Dil Yönünden 10 – 12 Yaş Grubu Çocuklarına Uygunluğu*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- WEB1, <https://www.businessballs.com/self-awareness/maslows-hierarchy-of-needs/> adresinden 07.03.2019 tarihinde erişilmiştir.
- WEB2, <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=24680> adresinden 11.10.2018 tarihinde erişilmiştir.
- WEB3, https://tr.wikiquote.org/wiki/Nelson_Mandela adresinden 11.10.2018 tarihinde erişilmiştir.
- WEB4, <https://www.hotcourses-turkey.com/study/rankings/qs-world.html> adresinden 24.11.2018 tarihinde erişilmiştir.

WEB5, <https://erbilsilik.wordpress.com/2011/05/28/maslow-ve-kendini-gerceklestirme-teorisi/> adresinden 28.02.2019 tarihinde erişilmiştir.

ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ

İlkay Akay, 30 Mayıs 1990'da Güroymak'ta doğdu. 2003 yılında Gaziantep Emine Konukoğlu İlköğretim Okulunu bitirdi. 2007 yılında Gaziantep Hacı Sani Konukoğlu Lisesinden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Türkçe Eğitimi bölümünü kazandı. 2011 yılında bölümünü başarıyla bitirdi. 2012-2014 yılları arasında Sakarya'nın Adapazarı ilçesinde memurluk görevinde bulundu. 2013 yılında mezun olduğu üniversitenin yüksek lisans programına başladı. 2014- 2017 yılları arasında Düzce'nin Yığılca ilçesine bağlı Çamlı Ortaokulunda öğretmenlik ve okul müdürlüğü görevlerinde bulundu. Bu sırada İstanbul'da konuşlu 23. Motorlu Piyade Alayı Komutanlığında vatani görevini yaptı. Ardından 2017 yılında Düzce'nin Gölyaka ilçesinde bulunan Atatürk Ortaokuluna tayin oldu. Halen burada öğretmenlik mesleğini icra etmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

E-posta: akayilkays@gmail.com